



**OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE BABA KATILIMI:
BABA-ÇOCUK ORTAKLIĞINA
YÖNELİK DENEYİMLERİN
DURUM ÇALIŞMASI İLE BETİMLENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Edanur MOLUZ

Eskişehir 2022

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE BABA KATILIMI:
BABA-ÇOCUK ORTAKLIĞINA YÖNELİK DENEYİMLERİN
DURUM ÇALIŞMASI İLE BETİMLENMESİ**

Edanur MOLUZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Temel Eğitim Anabilim Dalı

Okul Öncesi Eğitimi Programı

Danışman: Doç. Dr. Arzu ARIKAN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Mart 2022

Bu tez çalışması BAP komisyonunca kabul edilen 2004E016 no.lu proje kapsamında desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI



ÖZET

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE BABA KATILIMI: BABA-ÇOCUK ORTAKLIĞINA YÖNELİK DENEYİMLERİN DURUM ÇALIŞMASI İLE BETİMLENMESİ

Edanur MOLUZ

Temel Eğitim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mart 2022

Danışman: Doç. Dr. Arzu ARIKAN

Okul öncesi eğitim döneminde baba katılımı çocuğun eğitim yaşantısını desteklese de babaların bu süreçte yeterince etkin rol almadıkları bilinmektedir. Alan yazın incelendiğinde de baba katılımı çalışmalarının genellikle öğretmen merkezli olduğu görülmektedir. Baba katılımında çocukların bakış açılarına yer verilmesi ise geri planda kalan babaları daha etkin kılabilir. Bu sorundan hareketle yapılan bu çalışmada, baba katılımının baba-çocuk ortaklığıyla desteklenmesine yönelik ebeveyn ve çocuk deneyimlerine ulaşmak amaçlanmıştır. Durum çalışmasının kullanıldığı bu nitel araştırma, İç Anadolu Bölgesinin büyük ölçekli bir ilindeki özel bir anaokulunda Nisan 2020-Şubat 2021 arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcıları bu anaokuluna devam eden çocuklar ve onların ebeveynlerinden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında baba ve çocuk ortaklığında çeşitli baba katılımı etkinlikleri planlanmış; araştırma boyunca bu etkinlikler ev ortamında uygulanarak okulda da çocuklarla baba katılımı konusunda değerlendirmeler yapılmıştır. Araştırmanın veri toplama sürecinde çocuklar ve ebeveynlerle görüşmeler, gözlemler, yazılı geri bildirimler ve araştırmacı günlüğüne başvurulmuştur. Veri analizinde içerik analizi kullanılmış ve NVivo yazılımından faydalanılmıştır. Çalışmanın bulguları baba-çocuk ortaklığında planlanan baba katılımının çocuklar ve ebeveynler açısından olumlu sonuçları olduğunu göstermiştir. Çocuklar ve babaların ilgi, gereksinim ve beklentilerine uygun etkinliklerle baba katılımı sürecinin gerçekleştirilmesi, katılımcıların çoğu açısından bu süreci keyifli, istekli ve faydalı hale getirmiştir. Babalar ve çocukların çoğunlukla olumlu deneyimler yaşadığı bu araştırma ile baba katılımı çalışmalarında çocukların bakış açılarına başvurulmasının önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk bakış açısı, Çocuk katılımı, Baba tercihleri, Baba katılımı, Okul öncesi eğitim.

ABSTRACT

FATHER INVOLVEMENT IN PRESCHOOL EDUCATION: DESCRIBING THE FATHER-CHILD PARTNERSHIP EXPERIENCES USING A CASE STUDY DESIGN

Edanur MOLUZ

Department of Primary Education

Anadolu University, Graduate School of Educational Sciences, March 2022

Supervisor: Doç. Dr. Arzu ARIKAN

Although father involvement in preschool education supports the children's educational life, it is known that fathers do not take an active role in this process. When the literature is examined, it is seen that father involvement studies are generally teacher-centered. Consulting children's perspectives in father involvement can make fathers active in children's life. Based on this problem, this research aimed at describing the experiences of parents and children in father involvement process supported by the father-child partnership. This qualitative case study research was conducted in a private kindergarten, located in a large-scale province of the Central Anatolia Region between April 2020 and February 2021. The participants of the study consisted of children, attending this kindergarten and their parents. Within the scope of the study, various father involvement activities were planned in partnership with fathers and children. Throughout the research, these activities were applied in home environment and evaluative reviews were made about the participation of children and fathers at school. During the data collection, interviews with children and parents, observations, written feedbacks and researcher's diary were used. The data analysis included content analysis using NVivo software. The findings of the study showed that father involvement planned in partnership with fathers and children had positive results for children and parents. The realization of the father involvement process with activities suitable for the interests, needs and expectations of children and fathers made this process enjoyable, enthusiastic and beneficial for most of the participants. With this research, where fathers and children mostly have positive experiences, the importance of consulting children's perspectives in father involvement studies was emphasized.

Keywords: Child perspective, Child participation, Father preferences, Father involvement, Preschool education.

TEŞEKKÜR

Keşfetme ve öğrenme serüvenimin başladığı ilk andan itibaren hayallerimin peşinden koşmamı destekleyen, bana her daim hoşgörü ve sevgiyle yaklaşan, hep yanımda olan canım babam Serdar Moluz'a ve canım annem Gülsüm Moluz'a dünyadaki ilk şansım oldukları için minnettarım. Her zaman olduğu gibi yüksek lisans sürecimin başından sonuna kadar beni destekledikleri için onlara teşekkür ederim. Kardeşim Buse Moluz ve Kerem Moluz'a bana karşı sevgi dolu oldukları ve hayatımı kolaylaştırdıkları için çok teşekkür ederim.

Kaybolduğumda yolumu bulmam için elimden tutan, bana güç veren, moralimi yüksek tutmak için elinden geleni yapan, hayatıma eşlik eden Berk Dünder'a ve canım kızım Arwen'e sevgi ve destekleri için çok teşekkür ederim. Bu süreçte ihtiyacım olan maddi ve manevi desteği cömert bir şekilde bana veren, yorulduğumda dinlendiren, gözümü arkada bıraktırmayan iş arkadaşım, can dostum Tuğba Kimsesiz'e çok teşekkür ederim. Eğitimci kişiliğiyle bana ilham veren, bilgi ve desteğe ihtiyaç duyduğumda desteğini esirgemeyen Dr. Mehmet Cem Akköse'ye teşekkürü borç bilirim.

Yüksek lisans sürecinde benimle deneyimlerini paylaşan, nitelikli bir bilim uzmanı olmam için emek veren danışmanım Doç. Dr. Arzu Arıkan'a teşekkürlerimi sunarım. Değerli jüri üyelerim Dr. Öğr. Üyesi Aslı Yıldırım ve Dr. Öğr. Üyesi Banu Dikmen Ada'ya zaman ayırıp kıymetli görüşleriyle çalışmama rehber oldukları için teşekkür ederim. Uzman görüşlerini benimle paylaştıkları ve destek oldukları için Prof. Dr. Serap Erdoğan, Dr. Öğr. Üyesi Özlem Melek Erbil Kaya, Dr. Öğr. Üyesi Esra Özbay Ünlüer ve Araş. Gör. Dr. Gülhan Yılmaz Bursa'ya teşekkür ederim. Öğretmenlik mesleğinin ilk kıvılcımlarını bende oluşturan Erdal Keskin hocama ve Prof. Dr. Elif Çelebi Öncü'ye ayrıca çok teşekkür ederim. Yola birlikte çıktığımız ve beni destekleyen arkadaşım Araş. Gör. Özge Akgün'e teşekkür ederim. Varlıklarıyla bana enerji veren ve iyi hissettiren arkadaşlarım Elif Durmaz ve Deniz Karadeniz'e çok teşekkür ederim. Son olarak bu araştırmanın yapılmasını mümkün kılan çocuklar, babaları ve annelerine de değerli katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Bu süreçte bana desteği dokunan herkese ve her şeye sonsuz teşekkürler...

Edanur MOLUZ

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Edanur MOLUZ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Sorun	4
1.2. Amaç	5
1.3. Önem	6
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlılıklar	7
1.6. Tanımlar	7
2. ALANYAZIN	8
2.1. Türkiye’de Aile Katılımının Gelişimi	8
2.2. Aile Katılımının Kuramsal Temelleri	11
2.2.1. Ekolojik sistem kuramı	12
2.2.2. Ev, okul ve toplum ortaklığı modeli	13
2.2.3. Aile katılım süreci modeli.....	16
2.2.4. Okul aile ilişkileri modeli	17
2.3. İlgili Araştırmalar	18
2.3.1. Farklı eğitim uygulamaları açısından aile katılımı.....	18

2.3.2. Aile katılımının etkileri	21
2.3.3. Okul içi ve okul dışı etkinliklere katılım.....	24
2.3.4. Aile katılımını etkileyen faktörler	26
2.3.5. Baba katılımı çalışmaları	29
3. YÖNTEM	35
3.1. Araştırma Deseni	35
3.2. Katılımcılar.....	35
3.3. Veri Toplama Süreci.....	36
3.4. Veri Toplama Araçları	39
3.4.1. Görüşmeler	39
3.4.2. Gözlemler.....	40
3.4.3. Yazılı geri bildirimler	41
3.4.4. Araştırmacı günlüğü.....	42
3.5. Veri Analizi.....	42
4. BULGULAR.....	43
4.1. Çocuk ve Baba Tercihleri: Hep aynı biraz da farklı	43
4.1.1. Sınırlı etkileşim	45
4.1.2. Gerçeklere karşı hayaller	50
4.2. Çocuk Deneyimleri: Babam oyun oynayabiliyormuş	62
4.2.1. Mutlu çocuk.....	63
4.2.2. Gözlem ve değişim	74
4.2.3. Etkin öğrenme	86
4.3. Baba Deneyimleri: Daha da fazlasını yapabileceğimi bana düşündürdü...93	
4.3.1. Sorumluluk artışı	94
4.3.2. Dönüşüm	110
4.3.3. Engellerin Aşılması.....	136

4.4. Baba Katılımından Beklentiler: Babalık hobi değildir	144
4.4.1. Nitelikli etkinlikler	145
4.4.2. Öğretmen desteği	151
4.4.3. Anne beklentileri.....	155
4.4.4. Alternatif öneriler	164
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	167
5.1. Sonuç.....	167
5.2. Tartışma.....	180
5.3. Öneriler.....	188
KAYNAKÇA.....	190
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3.1. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler.....	36
Tablo 3.2. Kodlama örnekleri.....	42
Tablo 4.1. Babaların okul ortamındaki etkinlik tercihleri.....	60



ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 3.1. Veri toplama süreci aşamaları.....	37
Şekil 4.1. Analize ilişkin kodlama ağı.....	43
Şekil 4.2. Çocuk ve baba tercihleri.....	44
Şekil 4.3. Sınırlı etkileşim.....	46
Şekil 4.4. Gerçeklere karşı hayaller.....	50
Şekil 4.5. Babaların ev ortamındaki etkinlik tercihleri.....	58
Şekil 4.6. Çocukların ev ortamındaki etkinlik tercihi.....	59
Şekil 4.7. Çocukların okul ortamındaki baba katılımı etkinlikleri tercihi.....	61
Şekil 4.8. Çocuk deneyimleri.....	63
Şekil 4.9. Mutlu çocuk.....	64
Şekil 4.10. Gözlem ve değişim.....	75
Şekil 4.11. Etkin öğrenme.....	86
Şekil 4.12. Baba deneyimleri.....	94
Şekil 4.13. Sorumluluk artışı.....	94
Şekil 4.14. Dönüşüm.....	111
Şekil 4.15. Engellerin aşılması.....	136
Şekil 4.16. Baba katılımından beklentiler.....	145
Şekil 4.17. Nitelikli etkinlikler.....	146
Şekil 4.18. Öğretmen desteği.....	152
Şekil 4.19. Anne beklentileri.....	156

KISALTMALAR DİZİNİ

OBADER	: Okul Öncesi Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi
EBADER	: Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
BKTF	: Baba Katılımı Tercih Formu



1. GİRİŞ

Çocuğun gelişimsel özelliklerinin biçimlenmesinde ve bunların gelecek yaşantısına aktarılmasında aile ile ilgili birçok faktör etkilidir. Bunlar; ailenin çocuğa sağladığı uyaranların niteliği, aile içi iletişim ve etkileşim, aile bireylerinin tutumları ve sergiledikleri davranışlar, sağlık, beslenme, gelişim ve eğitim konularındaki bilgi ve duyarlılık düzeyleri olarak belirtilebilir (Yılmaz Bolat ve Özgün, 2013; Uzun ve Baran, 2019). Ailenin bu alanlarda çocuğa sunduğu olanakların ve verdiği desteğin çocuğun gelecek yaşantısına etkisi büyüktür.

Çocuğun gelişiminin başladığı ve öğrenme temellerinin atıldığı ilk ortam ailesidir. Çocuğun okula başlamasıyla beraber de çocuğun yoğun etkileşim içerisinde olduğu bir ortam daha oluşmaktadır. Dolayısıyla çocuğun gelişiminde aile ve okulun önemli bir rolü bulunmaktadır. Urie Bronfenbrenner'e göre çocuğun gelişimini; içerisinde bulunduğu fiziksel, toplumsal ve kültürel çevreyle olan etkileşimi biçimlendirmektedir. Çocuğun yakın çevresinde gerçekleşen davranışlar, kişinin gelişiminin belirleyicisi olmaktadır (Bronfenbrenner ve Ceci, 1994'ten aktaran Ahioğlu Lindberg, 2012). Çocuğun okul dışı yaşantısında etkileşimde olduğu kişiler ailesiyken, okulda bulunduğu süreçte bu etkileşim öğretmenleri ve arkadaşları ile olur. Gün boyunca içinde bulunduğu bu etkileşimlerin, çocuğun davranışlarını ve öğrenmelerini etkileyeceği varsayılabilir. Çocuk okula geldiğinde okulda yaşadıklarından, eve gittiğinde evde yaşadıklarından etkilenmektedir ancak çocuğun gelişimine yalnızca ortamlar değil ortamlar arası ilişkiler de etki etmektedir. Ev ile okul arasındaki çok boyutlu ilişki çocuğun duygusal, toplumsal ve akademik gelişimini etkileyen oldukça önemli bir etkindir (Onur, 2018). Aksu ve Karaçöp (2015)'e göre çocuğun eğitiminin nitelikli ve etkili olabilmesi için öncelikle aile ile okul arasındaki iletişim ve etkileşim artırılmalıdır.

Okulun, çocuk ile aile arasında; ailenin de çocuk ile okul arasında bir köprü görevi gördüğü düşünülebilir. Yaşar Ekici'ye (2017) göre, çocuğun her alanda gelişmesi ve iyi bir eğitim sürecinden geçmesi isteniyorsa çocuğun ev yaşantısı ve okulda aldığı eğitim arasında tutarlı, uyumlu ve birbirini destekleyici nitelikte bir köprü olması gerekmektedir. Bu köprünün kurulması ve iş birliğinin sağlanması için ihtiyaç duyulan kavram aile katılımıdır. Aile katılımı, ailenin çocuğun eğitim yaşantısını okulla iş birliği yaparak desteklemesi olarak tanımlanabilir (Ekinci Vural ve Kocabaş, 2016). Aile katılımının kapsamı oldukça geniştir. Lindberg'e (2014) göre aile katılımının içeriğinde, ihtiyaç duyduğu konularda ailenin bilgilendirilmesini, ailenin öğretmenle ve okul yönetimiyle iletişimde bulunmasını, toplumsal kaynakların amaçlar doğrultusunda kullanılmasını ve

ailenin okul içi ve okul dışı etkinliklere katılmasını içeren etkinlikler bulunmaktadır. Bu açıdan aile katılımının önemli bir parçası olan aile eğitimi ile anne-babalara ve çocuğun bakımından sorumlu kişilere, çocuğun eğitimi ve gelişimine katkı sağlayan etkinlikler uygulanmaktadır. Aile eğitimi çalışmaları ailelerin ihtiyaçları bağlamında hazırlanmış, ev ve kurum merkezli eğitim çalışmaları ile gerçekleştirilebileceği gibi; ailenin okuldaki etkinliklere katılmasıyla da uygulanabilmektedir (Tezel Şahin ve Özbey, 2009). Aile katılımıyla çocuk, aile ve okulun bir bütün olarak organize olması, her katılımcının sürecin tümünde etkin olması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Aile katılımı; ailelerin çocuklarının eğitimlerindeki rollerinin ne kadar önemli olduğunun farkına varmalarına, okuldaki eğitime paralel bir tutum sergilemelerine, çocuğun gelişimine yönelik bilgi sahibi olmalarına ve çocukla kurdukları iletişimin niteliğinin artmasına destek olmaktadır. Aile katılımı aynı zamanda öğretmenlerin aileyi tanımalarına, çocuğun içinde bulunduğu ortamın gereklerinin çocuğun davranışına olan etkisine dair fikir sahibi olmasına katkı sağlamaktadır. Okulun sorumluluklarının paylaşılmasına, eğitimin kalitesinin artırılmasına, eğitim ortaklarının gereksinim ve isteklerine uygun demokratik ve verimli bir eğitim ortamı sunulmasına aile katılımının etkisi büyüktür. Sonuç olarak aile katılımı çalışmalarının aileye, çocuğa, öğretmene ve okula birçok yönden faydası bulunmaktadır (Toran ve Özgen, 2018; Bölükbaşı Macit, 2017; Dönmez ve Ramazan, 2017; Özcan ve Aydoğan, 2014; Yılmaz Bolat ve Özgün, 2013; OBADER, 2013).

Aile katılımının sağlanabilmesi için ailelerin, bu süreçteki önemlerine, rollerine ve ne tür katkılar beklediğine veya neler yapabileceklerine ilişkin bilgi sahibi olması gereklidir. Tezel Şahin ve Kalburan'a (2009) göre ailenin; çocuğa uygun ortam koşulları oluşturabilmesi, çocuğun eğitime etkin olarak katılabilmesi, çocukla sağlıklı bir ilişki kurabilmesi konusunda rehber ihtiyacı vardır. Öncelikle, çocuğun okula kaydı yapıldığında aile katılımı hakkında ailelerin bilgilendirilmesi önemlidir. Bu konuda sadece okula kayıt yaptıran ailelere değil, potansiyel anne ve baba adaylarına da erken dönemlerde aile katılımının önemine ilişkin eğitim çalışmaları yapılması ve eğitimin her kademesinde çocuğa da ailenin öneminden bahsedilmesi gerekmektedir (Gençoğlu, Demircioğlu, Demirtaş Zorbaz ve Ekin, 2019). Böylelikle ailelerin aile katılımı konusunda farkındalığının erkenden artacağı; bu durumun da ailenin hazırbulunuşluğuna etki edeceği söylenebilir.

Çocuğun ailenin desteğine gereksinim duyduğu en kritik zamanın okul öncesi dönem olduğu söylenebilir (Çalışkan ve Ayık, 2015). Ailenin, çocuğun gelişimini nasıl

destekleyeceği konusunda öğretmen rehberliğine ihtiyacı vardır. Okul öncesi öğretmenlerinden ailelerin gereksinim duydukları katılım ve iş birliği etkinliklerini belirleyerek aileleri bu konuda bilgilendirmeleri beklenmektedir (Yaşar Ekici, 2017). Aynı zamanda aile katılımında istenen sonucun elde edilmesi öğretmenlerin çevre etkenlerini düzenleme becerisi; öğretmenin çocukla, aileyle, okul çalışanlarıyla kurduğu ilişkiler; öğretmenin bilgi birikimi, kişisel becerileri ve değerleri ile de yakından ilişkilidir (Arıkan, 2013). Öğretmen, hem çocuğu hem aileyi hem de okul iklimini koordine eden önemli bir konumdadır. Ailenin eğitimi, katılımını ve desteğini sağlayabilmek için öğretmenin doğru ve anlaşılır bir iletişim dili kullanarak bu birlikteliği iyi yönetebilmesi gerekmektedir. Öğretmenin her ailenin yapısına ilişkin ön bilgi edinmesi, aile için uygun anlatım dili geliştirmesi, ailenin gereksinimlerinin belirlemesi, ailenin katılımını engelleyici faktörleri belirleyerek çözüm önerileri geliştirmesi önemli görülmektedir. Bu anlamda öğretmenin görünenden çok daha fazla sorumluluğu bulunmaktadır.

Aile katılımının niteliğinin artırılmasında çocuğun ve ailenin isteğinin harmanlandığı, öğretmenin rehberliğinde gerçekleştirilen çalışmaların olmasının etkili olacağı söylenebilir. Çocukların kendi eğitim süreçlerine etkin katılımlarının olmasının, çocukların kendilerini daha özgür ve üretken hissetmelerini sağlayacak ortam oluşturacağı düşünülmektedir. Aile katılımı yoluyla ailenin çocuğun öğrenme hayatına daha çok dâhil olmasının aile içi iletişim ve etkileşime önemli katkı sağlayacağı söylenebilir. Aile katılımının çocuk ve ailenin karara katılımından bağımsız olarak öğretmen merkezli planlanmasının yanı sıra gözlenen diğer bir sorun ise bu çalışmalara daha çok annelerin katılmasıdır. Doğumdan itibaren çocuğun bakımı ve eğitimi konusunda öncelikli olarak başvuru kişi anne olmaktadır (Ersan, 2015). Babaların çocuğun hayatında geri planda kaldığına değinen çalışmalar bulunmaktadır (Gültekin Akduman ve Türkoğlu, 2013; Zeybekoğlu, 2013; Çıldır, Karakoç ve Karaca, 2014). Geçmişte babalara verilen ağırlıklı rol evin geçimini sağlamak olmuştur. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra toplumda yaşanan değişimlere bağlı olarak eğitim hizmetinin okullar tarafından karşılanması, annelerin ev dışında çalışma hayatına katılması, aile yapısında meydana gelen değişimler gibi birçok faktör babalık rolünü ve algısını değiştirmiştir. Çocuğun bakımı ve eğitiminde babaların etkin katılımını gerekli kılmıştır. Aile katılımı çalışmalarında babaların rolü de son derece önemli olup çocukların ruhsal ve fiziksel yönden sağlıklı gelişimine babaların büyük katkıları olduğu bilinmektedir (Mercan ve Tezel Şahin, 2017; Tezel Şahin, Akıncı Coşgun ve Aydın Kılıç,

2017). Çocukla ilgili konularda anne ve babanın ortak sorumlulukları bulunmaktadır. Bu açıdan aile katılımı çalışmalarında babanın da anne kadar etkin rol alması gerekmektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında okul öncesi eğitimde baba katılımı çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Çocuğun ve babanın gereksinim ve beklentileri göz önüne alınarak, baba, çocuk ve öğretmen ortaklığında baba katılımının planlanması önemli görülmektedir. Bu araştırma kapsamında da babalar ve çocukların bakış açılarına dayalı olarak geliştirilen baba katılımı çalışmalarında ebeveyn ve çocukların deneyimleri betimlenmektedir.

1.1. Sorun

Babanın çocuğunun hayatında etkin rol alması ve ona destek vermesi çocuğun gelişimi açısından oldukça önemlidir. Çocuğun okul yaşantısında öğrendiği becerilerin baba tarafından desteklenmesi çocuğun öğrenme sürecini olumlu etkilemektedir (Karaağaç, 2021). Baba katılımı çocuğun babaya duyduğu ihtiyacın karşılanmasına ve baba-çocuk ilişkisinin daha verimli ve sağlıklı olmasına katkı sağlamaktadır (Sönmez, 2021). Aynı zamanda hem babanın hem de çocuğun kendilerini iyi hissetmelerine ve yüksek yaşam doyumuna ulaşmalarına da destek olmaktadır (Büyükceran, 2021). Dolayısıyla baba katılımının çocuğa ve babaya fayda sağlayan önemli bir etkileşim olduğu görülmektedir.

Çocuğun eğitimi okul ve aile arasında paylaşılan bir sorumluluktur (OBADER, 2013). Okul-aile işbirliğinin çocukların gelişimi için önemli olduğu ve bu bağlamda ailelerin okulun farklı çalışmalarına katılması gerektiği vurgulanmalıdır (Özyürek, 2012). Ancak okul öncesi eğitim döneminde çocuğun eğitim sorumluluğunun büyük bölümünün anne tarafından üstlenildiği, aile katılımına annelerin daha çok katıldığı ve babaların bu konuda geri planda kaldığı görülmektedir (Kutluana ve Şahan, 2021; Ersen, 2020). Çocuğun bir rol model olarak annesine de babasına da ihtiyacı bulunmaktadır. Bu açıdan baba katılımını desteklemeye yönelik çalışmalara önem verilmesi gerekmektedir.

Katılım çalışmalarının okul ortamıyla sınırlı kalmaması ve okuldaki becerinin evde, evdeki becerinin okulda desteklenmesi önemlidir (Gültekin Akduman ve Türkoğlu, 2013). Aile katılımı çok yönlüdür, mekândan ve zamandan bağımsız gerçekleştirilebilecek farklı kanalları olması gereken bir uygulamadır. Tüm bunlara karşın babaların baba katılımı sağlama konusunda bazı engelleri olduğu görülmektedir. Babaların baba katılımının önemine ve bu sürece nasıl katkı sağlayacaklarına ilişkin bilgi eksiklikleri bulunmaktadır. Öğretmenlerin planladıkları baba katılımı çalışmalarının da

ağırlıklı olarak okulda gerçekleştirilen çalışmalar olması ve eve gönderilen etkinliklerin beklentileri karşılamaması da babaların katılımını engelleyen faktörler arasında sayılmaktadır. Babanın ve çocuğun ihtiyaçlarına ve koşullarına uygun planlama yapılmaması babayı isteksizleştirmektedir. Bunun gibi nedenlerden dolayı çocuğun eğitimine baba katılımının düşük olduğu ifade edilebilir (Alabay, 2021; Doğrul, Yanpar Yelken ve Kılıç, 2021; Ersen, 2020; Tutkun ve Tezel Şahin, 2016; Gürşimşek, Kefi ve Girgin, 2007). Bu doğrultuda aile katılımı ve özellikle baba katılımının yeniden modellenmesi konusunda yeni fikirlere ve çalışmalara öncelik verilmelidir. Çocuğun ve babanın katılım hakkını önemseyen, çocuğun ve babanın alınacak kararlarda yalnızca konu merkezi değil etkin katılımcı olmasına imkân sağlayacak çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Aile katılımının çocuk, aile ve öğretmen açısından sayısız faydası olmasına karşın okul öncesi dönemde sınırlı çeşitlilikte çalışmaların gerçekleştirilmesi ve bu çalışmalara da çoğunlukla annelerin katılım göstermesi, babaların ise görünmez oluşu önemli bir sorundur. Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı ve bu programın bütünüleyici bir parçası olarak değerlendirilen OBADER’de kararlara katılım düzeyindeki aile katılımı çalışmalarının sınırlılıkları bu sorunu pekiştirir niteliktedir. Okul öncesi dönemde babalarla iş birliğinin artırılması ve çocukların aile katılımı etkinliklerini planlama süreçlerine dâhil edilmesi bu sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır. Bu araştırmada da aile katılımında gözlenen bir sorun olarak baba katılımının yetersizliğine odaklanılmış ve çocukların ortaklığında bu sorunun çözümüne katkı sağlamak hedeflenmiştir.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın amacı; okul öncesi eğitim döneminde baba katılımının baba-çocuk ortaklığıyla desteklenmesine yönelik ebeveyn ve çocuk deneyimlerini betimlemektir. Babalar ve çocukların ortak ilgilerinden yola çıkarak işbirliği ve etkileşim ile şekillenecek baba katılımı süreci konusunda şu sorulara yanıt aranacaktır:

1. Okul öncesi eğitim dönemi baba katılımı konusunda çocuklar ve babaların tercihleri nelerdir?
2. Baba katılımı etkinliklerinin gerçekleştirilmesi sürecine ilişkin çocukların deneyimleri nelerdir?
3. Baba katılımı etkinliklerinin gerçekleştirilmesi sürecine ilişkin babaların deneyimleri nelerdir?

4. Baba-çocuk ortaklığında etkinliklerin gerçekleştirilmesi süreci, ebeveynlerin baba katılımına yönelik beklentilerini nasıl şekillendirmiştir?

1.3. Önem

Öğretmenlere, aile katılımının sağlanmasında rehber olacak Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (OBADER) hazırlanmıştır (MEB, 2013). Bu rehber; aile katılım çalışmalarının amacını, yöntemini ve faydasını açıklayan önemli bir kaynaktır. OBADER'in içeriğinde aile katılımının çeşitlerinden bahsedilmekte ve bu çalışmaların nasıl gerçekleştirilebileceğine ilişkin önerilerde bulunmaktadır. Bu rehberde farklı türden çalışmalara yer verilmiş olsa da kararlara katılım ve toplumla işbirliği açısından sınırlılıkları olduğu söylenebilir. Joyce Epstein'in okul ev ve toplum işbirliği modeline göre kararlara katılım düzeyi kısaca ailenin eğitim sürecinde alınan kararlara katılımı ve desteğini ifade etmektedir.

Karar verme süreci sadece yetişkinlerin kararlara dâhil edilmesi olarak değil çocuğun kendi hayatına ilişkin karar verme hakkı olarak da görülebilir. Alınan kararların etkisini en yoğun hissedecek olan kişilerden biri çocuk olacağı için bu süreçte etkin olması gereken kişilerin başında da çocuk gelir. Çocukların katılım hakkı çocukların var olan her durumda etkin birer karar alıcı, uygulayıcı ve değerlendirici olarak yer almasını kapsamaktadır. Bu hak doğuştan kazanılmış bir haktır (Polat vd., 2017). Çocukların bir diğer hakkı olan eğitimde; çocukların eğitim sürecinin planlanmasında, uygulanmasında ve düzenlenmesinde etkin yer alması gerekmektedir. Okul öncesi eğitim kurumları çocukların demokrasiyi öğrenip deneyimleyecekleri ortamlardır. Öğretmenlerden, aile katılımında çocukların katılım hakkını gözeterek demokratik bir tutum sergilemeleri beklenmektedir (Kozikoğlu, 2019). Onur da (2018) çalışmasında gerçekleştirilecek olan öğrenme etkinliklerinin çocuklar ve yetişkinler tarafından ortaklaşa planlanması gerektiğini önermektedir. Aile katılımı konusunda yapılan çalışmalarda çocuklar ve ailelerin karar verme süreçlerine yeterince dâhil olmadığı görülmektedir. Gerek aile katılımı çalışmalarının planlanmasında gerekse çalışmaların sürdürülmesinde ailelerin ve çocukların daha etkin olmalarına gereksinim olduğu ifade edilebilir.

Alan yazında babalarla gerçekleştirilen baba katılımı çalışmaları yeterli sayıda olmadığından (Börekçi, 2021), bu çalışma alandaki bilgi birikimine katkı sağlama bakımından önemlidir. Çalışma, baba katılımının baba-çocuk ortaklığıyla planlanması yönünden diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Aynı zamanda çocuk katılım hakkına vurgu yapması yönünden de bu araştırma önemlidir. Babalar ve çocuklara ilişkin yapılan katılım

alışmalarında çoğunlukla nicel yöntemin kullanılması dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra babalara ilişkin bilgiler çoğunlukla annelerden elde edilmektedir (Tezel şahin, Akıncı Coşgun ve Aydın Kılıç, 2017). Bu araştırmada nitel yöntemlere başvurulmuş olması ve babalardan, çocuklardan ve annelerden çok yönlü bilgi alınması da alana metodolojik katkı sağlayacaktır. Aile katılımının sınırlı yöntemle gerçekleştirildiği görüldüğünden Joyce Epstein'ın önerdiği aile katılım düzeylerinden st aşamalarda değerlendirilen karar verme süreçlerine katılım düzeyini içermesi ve çok yönlü bir baba katılımı gerçekleştirilmesi de çalışmayı diğerlerinden ayırmaktadır.

1.4. Varsayımlar

Çalışmanın nitel araştırma olmasından dolayı varsayımlara yer verilmemiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu alışma 2020-2021 yılında özel bir anaokulundaki 4-5 yaş grubu çocuklar, babalar ve annelerden elde edilen bilgilerle sınırlıdır. Araştırmanın gerçekleştiği sınıfta kayıtlı çocuklar ve ailelerin tamamına Covid-19 pandemisi nedeniyle ulaşılamamıştır. Araştırmada baba katılımı etkinliklerinde pandemi nedeniyle okul temelli çalışmalar elenerek ev temelli çalışmalar ve iletişim araçları kullanılmıştır. Çalışmanın başında baba katılımı etkinliklerinin planlanması sürecinde babalardan ve çocuklardan görüş alınmıştır. Annelerden görüş alınmaması çalışmanın bir sınırlılığı olarak ifade edilebilir.

1.6. Tanımlar

Baba katılımı: Çocuğun eğitim sürecinde babanın okulla işbirliği yapması; çocuğun eğitim hayatını çeşitli etkinlikler ve çift yönlü iletişim ile desteklemesi şeklinde açıklanmaktadır. Çalışmada baba katılımının planlanmasında babanın karara katılımını da içermektedir.

Baba-ocuk ortaklığı: Baba katılımı sürecinin baba ve çocukların görüşleri, tercihleri ve beklentilerinin eş zamanlı olarak değerlendirilerek bu sürecin planlanması olarak tanımlanmaktadır.

2. ALANYAZIN

Bu bölümde, baba katılımı ve çocuk katılımı konularıyla ilgili alan yazın çalışmalarından elde edilen bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Türkiye’de Aile Katılımının Gelişimi

Bilimsel araştırmaların artması ve toplumsal bilincin yükselmesiyle birlikte baba katılımı konusuna verilen önem de artmıştır. 1980’lerde babalarla ilgili çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır ancak 1990’larda uluslararası düzeye erişmiştir. Ülkemizde ve dünyada da 1990’lı yıllardan sonra babalık rollerine ve baba katılımına ilişkin araştırmalar çoğalmıştır (Balin, 2021). Bu gelişme Milli Eğitim Şuralarına da yansımış, daha genel anlamda aile katılımı çalışmalarına yer vermeye başlanmıştır. Geçmişten günümüze gerçekleştirilen Milli Eğitim Şuraları incelendiğinde, ilk iki şurada okul öncesi eğitimden ya da aile katılımından bahsedilmemiştir. Gündem maddeleri dönemin şartlarına uygun öncelikler üzerinden belirlenmektedir. Bu açıdan, okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması, eğitimin temel içeriği gibi konular üzerinde daha çok durulmuştur. Zamanla eğitimin niteliğini arttırmaya yönelik kararların alınmaya başladığı söylenebilir.

3. Milli Eğitim Şurası (1946)’nda okul aile iş birliği gündem maddeleri arasında yer almaktadır. Aile ve okul arasında iş birliği sağlanması için gerekli tedbirlerin alınmasına, okul hayatına hâkim olan eğitim ve öğretim ilkelerinin ailelere tanıtılmasından bahsedilmiştir. 1946 yılında gündem maddesi olarak belirlenmesi ve açık bir şekilde iş birliğine vurgu yapılması önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. 9. Milli Eğitim Şurası (1974)’nda okul aile birliklerinin; hem okulun amaçlarını gerçekleştirmesini destekleyecek hem de yardıma ihtiyaç duyulan konularda ailelere ve öğrencilere yapılan desteğe kaynak olacak yapısından söz edilmektedir. Aileye hem maddi hem de manevi yardımların yapılması söz konusudur. Okul aile birlikleri okul, aile ve çevre bütünleşmesini sağlamanın yolu olarak görülmüştür ve okul aile birliklerinde düzenlemeye gidilmiştir.

10. Milli Eğitim Şurası (1981)’nda okul öncesi eğitime yönelik önemli gündem maddelerinden yoğun şekilde bahsedilmiştir. Bu maddeler arasında anne babalar için okul öncesi döneme kaynaklık edecek materyallerin hazırlanmasından bahsedilmiştir. Ailelerin bilgi ihtiyaçlarının fark edilmesi, ailelerin kaynak ihtiyacı olduğu sonucunu ortaya çıkartmıştır. Kaynak materyallerin hazırlanması ailelerin eğitimi için oldukça önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

11. Milli Eğitim Şurası (1982)'nda öğretmenlerin ders yükü planlanırken öğretmenin aileyle olan ilişkilerinden ve okul aile birliğine harcadığı zamandan bahsedilmiştir. Okul öncesi öğretmeninden aile ile iletişim kurması ve çocukların sorunlarına yönelik çözümler üretmesi beklenmiştir. Bu sebeple öğretmen yetiştirme kurumlarında öğretmen adaylarının iletişim ve iş birliği becerilerini geliştirmeye yönelik dersler ve etkinlikler planlanmıştır. Şurada alınan kararlara bakıldığında iletişim ve iş birliği konusunda alınan kararların öğretmen ve aile iş birliğini destekleyecek nitelikte olduğu söylenebilir.

12. Milli Eğitim Şurası (1988)'nda aile eğitime değinilmiştir. Çocuk yetiştirme konusunda aileye bilgi verilmesi, aile eğitimi için programlar hazırlanması ile okul ve aile işbirliğinin sağlanması için öğretmenlerin aileyle olan iletişiminin güçlü olması gerektiği yer almıştır. Bu durum aile ve okul iş birliğinin önemli olduğu bilincinin yaygınlaşmaya başladığına dair işaret sayılabilir.

14. Milli Eğitim Şurası (1993)'nda eğitime aile katılımının ve katkı sağlamanın önü açılmıştır. Okul öncesi eğitim alanında anne babaları bilgilendirme amacı taşıyan Ana Baba Okulları'nın yaygınlaştırılması kararı alınmıştır. Ana baba okullarında anne ve babanın eğitilmesi ailenin niteliğini, ailenin eğitimi de toplumun niteliğini arttırmaktadır. Bu sebeple gerçekleştirilen eğitimlerde doğru anne ve baba olma, çocuğu tanıma ve anlamaya yönelik eğitimler verilmektedir (Çankırılı, 2011). Ailenin bilinçlenmesinin gelecek nesillerin doğru koşullar altında büyüüp yetişmesine ortam sağlayacağı düşünüldüğünde bu kararın önemli olduğu söylenebilir.

15. Milli Eğitim Şurası (1996)'nda aile katılımına ilişkin daha çok bilgi yer almaktadır. Çocuğun gelişimi için yönetici, öğretmen, çocuk ve ailenin eğitilmesi gerektiğine ve Anne Baba Okulları ile Aile Katılım Programlarının yaygınlaştırılmasına vurgu yapılmıştır. Hem çocuğun kendini tanıması hem de aile ve okulun çocuğu tanıyabilmesi için iş birliğine ve eğitime ihtiyaç olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu kapsamda ailelerin okulların misyonundan ve vizyonundan haberdar edilmesi ailelerle iş birliği açısından önemli görülmüştür. Ailenin okulda yapılan etkinliklerden haberdar olmasının ailenin katılım etkinliklerini de arttıracığı düşünülebilir. Aile eğitiminin ve katılımının önemli bir boyut olarak değerlendirilmesi ve vurgulanması açısından önemli bir şura olduğu söylenebilir.

17. Milli Eğitim Şurası (2006)'nda ailelerin özel ihtiyaçlarına ve çocuğun gelişim durumuna bağlı olarak eğitim çalışmaları yapılması; yaşam boyu öğrenmede aile eğitime de önem verilmesi; aile, öğretmen, yönetici arasındaki iletişimin güçlenmesi için etkinlikler düzenlenmesi; anne baba okulları açılarak ailelere destek olunması

vurgulanmıştır. Aile öğretmen iş birliğinin yanında yöneticilerin de iş birliği çalışmalarına dâhil edilmesi aile eğitiminin ve aile katılımının yaygınlaştırılması konusunda önemli adımlardan biri olarak görülebilir.

18. Milli Eğitim Şurası (2010)’nda ailelerin etkin katılımlarının sağlanması ve aile yapısının sağlamlaştırılması için eğitimlerin yanında psikolojik destek ve rehberlik desteğinin sunulması önerilmiştir. Değerler eğitimi konusunda okul öncesi eğitimden başlayarak ailelerle iş birliği yapılması, alınan kararlardan biridir. Buradan hareketle, çocuklara kazandırılması gereken beceri ve davranışların sadece okul ortamında öğretmenler tarafından kazandırılmadığı; çocuk, aile ve okulun bir bütün olarak çocuğun gelişiminde etkili olduğu farkındalığının bulunduğu söylenebilir. Bu farkındalığın sonucu olarak aile ile iş birlikleri planlanmıştır.

19. Milli Eğitim Şurası (2014)’nda rehberlik servis hizmetlerinin çocuğun gelişim sürecinde yaşanan problemler konusunda aileye rehberlik etmesi gerektiği; okul aile ilişkisinin sağlamlaştırılması için “0-18 Yaş Aile Eğitim Semineri” düzenlenmesi gerektiği; çocuğun okulda yaşadığı problemlere ilişkin sorunun kaynağına ulaşılması sürecinde ailedeki ev ortamını tanımaya yönelik çalışmaların gerektiği vurgulanmıştır.

Şura raporları incelendiğinde dönemin gereklerine uygun olan önceliklere yer verildiği görülmektedir. Öncelikle okullaşma ve eğitimin içeriğine ilişkin çalışmalar gündemde olduğundan aile katılımı konusuna yeterli önemin verilmediği söylenebilir. Aile katılımı konusunda bilinçlenmenin ardından üçüncü şura kararlarıyla birlikte aile ve okul iş birliğine dair girişimler başlamıştır. Şuralar değerlendirildiğinde aile katılımıyla ilgili alınan kararların nicelik ve nitelik olarak yeterli olmadığı ifade edilebilir. Aile ve okul iş birliğinin niteliğini destekleyecek, baba katılımına vurgu yapacak çok yönlü girişimlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Yönetmeliklere bakıldığında da okul öncesi eğitimde okul aile iş birliğine verilen önemin zamanla arttığı görülmektedir. Okul öncesi eğitimin yaygınlaşmasıyla beraber aile katılımının önemine vurgu yapılmaya başlanmıştır. İlk olarak 1996 yılında çıkarılan Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği’nde ilk kez eğitimin okul ve aile ile iş birliği içerisinde verileceğine dair bir ibare yönetmelikte yer almıştır (Yeşil Dağlı ve Dağlı, 2012). Aynı yıl şurada da yoğun bir şekilde aile eğitimi ve iş birliğine yönelik çalışmalar yapılmıştır. MEB (2012), Okul Aile Birliği Yönetmeliği’nde de okul aile birliğinin görevleri arasında okul ve aile arasında iş birliğini sağlamak, eğitim etkinliklerinin niteliğini arttırmak ve iletişimi güçlendirmek yer almıştır. Çalışkan ve Ayık (2015), okulda gerçekleştirilen eğitim çalışmalarının etkili ve kalıcı olabilmesi için okul aile iş

birliğinin sağlanması gerektiğinden bahsetmiştir. Aile ve okul arasında sağlam bir bağ kurulması okulların değişen zaman içerisinde uyumu yakalamasına, toplumun gereklerine uygun bireylerin akademik açıdan da başarılı olabilmesine olanak sağlamaktadır.

Eğitim programı açısından değerlendirildiğinde okul öncesi eğitim 2006 yılından itibaren aile katılımlı bir program ereve de yürütülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde 36–72 aylık çocuklar için hazırlanan Okul ncesi Eğitim Programı aile katılımının öneminden ve bunun planlı yapılması gerektiğinden bahsetmiştir (MEB, 2006). Çocuğun çok yönlü gelişimine önem veren MEB (2013) Okul ncesi Eğitim Programı da rehberlik hizmetleri ile işbirliğine ve aile katılımına daha çok vurgu yapmıştır (Başaran ve Ulubey, 2018). Bu bağlamda OBADER ve EBADER geliştirilmiştir. OBADER ve EBADER; ailelerin eğitime katılımının sağlanması, okul öncesi eğitimin öneminin kavranması, çocuğun gelişim özelliklerine ilişkin bilgi sahibi olup çocuğa ihtiyaı olan desteği verebilmesi gibi konularda öğretmenlerin aileleri desteklemesine rehber olmuştur (MEB, 2013). Akosmanoğlu ve Bedel (2021), OBADER’in anne tutumlarına etkisini incelediği çalışmada annelerin tutumlarında olumlu değişimler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Annelerin var olan tutumlarının demokratik ebeveyn tutumuna yaklaştığı, çocuklarıyla ilgili olaylara ilişkin bakış açılarının daha olumlu olduğu, etkin iletişim becerilerinin arttığı görülmüştür. Tüm bunların annelerin aile katılımı çalışmalarına katılımlarına olumlu yönde etki yapacağına değinilmiştir. Bu açıdan OBADER ve EBADER’in hem ğretmen hem de aileler için önemli bir bilgi kaynağı olduğu söylenebilir.

Geçmişten günümüze okul öncesi eğitimde aile katılımı ve iş birliği çalışmalarına verilen önemin 1980’lerden itibaren arttığı gözlenmektedir. şuralarda, yönetmeliklerde ve eğitim programında hem okul öncesi eğitimin hem ğretmen yetiştirmenin hem de aile katılımı çalışmalarının niteliğini arttırma konusunda uygulamalara önem verildiği görülmektedir. Bu gelişmelerin başta ocuk olmak üzere aile, okul ve toplum açısından faydalı olduğu söylenebilir. Bu konuda yapılmış çeşitli araştırmalar da işbirliğinin faydalarını vurgulayan sonuçlara ulaşılmıştır.

2.2. Aile Katılımının Kuramsal Temelleri

Bu başlık altında aile katılımına temel oluştıran bazı kuramlara yer verilmiştir. Bunlar; Bronfenbrenner’in Ekolojik Sistem Kuramı, Epstein’in önerdiği Ev, Okul ve

Toplum Ortaklığı Modeli, Hoover-Dempsey ve Sandler'in Aile Katılım Süreci Modeli ve Swap'ın Okul Aile İlişkileri Modelidir. Bu kuramlara aşağıda yer verilmiştir.

2.2.1. Ekolojik sistem kuramı

Urie Bronfenbrenner'ın Ekolojik Sistem Kuramı çocuğun gelişiminde ve eğitiminde rolü olan kişiler arasındaki ortaklığa ve karşılıklı anlayışa dikkat çeken kavramsal bir çerçeve oluşturur. Kuramda çocuk veya birey iç içe geçmiş bir dizi çevresel sistemin merkezinde yer almıştır (Isabelo, 2006'dan aktaran Demircan, 2018). Bronfenbrenner, "iç içe geçmiş bir yapı" modelini çevre ve insan gelişimini açıklayıcı olacak şekilde tasarlamıştır (Bronfenbrenner, 1995'ten aktaran Ahioğlu Lindberg, 2012). Ekolojik sistem kuramına göre çocuğun gelişiminde etkili olan farklı çevresel sistemler bulunmaktadır. Bu sistemler halkalar şeklinde gösterilmiş olup içten dışa doğru mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistemden oluşmaktadır.

Mikrosistem; çocuğun en yakınında olan, sık ve doğrudan iletişime girdiği grubu temsil etmiştir. Bu grubun içerisindeki aile, okul, arkadaşlar, akran grupları çocuğa bilgi, beceri ve tecrübe kazandırma konusunda büyük bir öneme sahip olduğu ifade edilmiştir (Swick ve Williams, 2006'dan aktaran Yüksek Usta, 2014). Aileye halkanın merkezinde yer verilmiş olmasıyla, çocuğun gelişiminde okulun, anne ve babanın, arkadaşların çocuğu doğrudan etkilediğine ve çocuğun gelişim sürecinde önemli olduğuna dikkat çekilmiştir (Bronfenbrenner, 1977'den aktaran Toran ve Özgen, 2018).

Mezosistem; iki mikrosistem arasındaki etkileşimin doğurduğu sistemdir. Okul ve aile kendi içerisinde birer mikrosistemdir. Bunlar arasındaki etkileşim mezosistemi oluşturmuştur (Bronfenbrenner, 1994'ten aktaran Yüksek Usta, 2014). Örneğin aile ve öğretmen arasındaki ilişki farklı mikrosistemler arası ilişkiyi içermiştir. Aile ve okulun arasında çocuğun eğitimi ortaklığından doğan bir ilişki varlığını sürdürmektedir. Bu ilişkinin niteliği de doğal olarak iki sistemde yer alan kişileri etkilemektedir. Mezosistem açısından değerlendirildiğinde iş ve aile arasındaki etkileşimden doğan durumlar babayı etkilemektedir. Babanın evden işe işten eve yansıttığı durumların babanın çocuğun hayatında aldığı role de etkisi olmaktadır. Bu açıdan babaların katılım çalışmalarındaki ihtiyaçları, isteklilikleri ve performansları değerlendirilirken bu durumların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ebeoğlu (2021), iş ve aile etkileşiminde yaşanan olumsuzlukların baba katılımını azalttığını ifade etmiştir.

Ekzosistem; çocuğu dolaylı yoldan etkileyen ve doğrudan içinde bulunmadığı durumlar arasındaki ilişkiyi ifade etmiştir. Çocuk doğrudan yer almasa da çocukla

bağılantılı olan bir ekzosistemdeki durumun çocuğu etkileyeceğine değinilmiştir (Swick ve Williams, 2006'dan aktaran Yüksek Usta, 2014). Buna örnek olarak babanın baba katılımı sürecinde ailesinden ve çevresinden aldığı sosyal desteğin niteliğinin babanın katılımına olan etkisi örnek verilebilir.

Makrosistem; kültür, gelenek, sosyal ve siyasi politikalar, hayat felsefesi gibi durumların da fazlasını içine alan genişliktedir (Bronfenbrenner, 1994'ten aktaran Yüksek Usta, 2014). Çocuğun yaşamını sürdürdüğü dönemde gerçekleşen savaşlar, sosyal ve ekonomik akımların doğurduğu değişiklikleri içermiştir (Yeşil Dağlı ve Dağlı, 2012). Örneğin, baba katılımını azaltan durumlar arasında babanın iş yoğunluğu ve işten izin alamama gibi çalışma şartlarının olduğu söylenebilir (Kutluana ve Şahan, 2021). Babaların katılım sağlayabilmeleri adına çalışma şartlarında düzenlemeler yapılması, baba katılımı dostu uygulamaların yaygınlaştırılması adına kararlar alınması makrosisteme örnek oluşturmaktadır.

Kronosistem; zamanın geliştirici, değiştirici ve dönüştürücü etkisini içermiştir. Çocuğun zamanla yaşı, tecrübesi ve birikiminin artmış olduğuna ve zamanın etkisinin çocuğu, aileyi ve okulu farklı şekilde etkileyebileceğine değinilmiştir (Bronfenbrenner, 1994'ten aktaran Yüksek Usta, 2014). Zaman içerisinde çocuğun aile yapısında, yaşadığı yerde ve ailenin sosyoekonomik durumunda değişiklikler yaşanması kronosistem bağlamında ele alınabilir.

Ekolojik Sistem Kuramı, çocuğun eğitiminde önemli bir yere sahip olan ailelerin ebeveynlik rollerinin açıklanmasında, ihtiyaçlarının belirlenmesinde, davranışlarının anlamlandırılmasında önemlidir. Öğretmenin aileyi Ekolojik Sistemler Kuramı bağlamında değerlendirmesinin babayı ve çocuğu etkileyen durumları göz önünde bulundurarak destekleyici baba katılımı etkinlikleri planlamasını sağlayacaktır denilebilir.

2.2.2. Ev, okul ve toplum ortaklığı modeli

Joyce Epstein'in önerdiği Ev, Okul ve Toplum Ortaklığı Modeli aile katılımına yön vermiştir. Epstein'a göre aile, okul ve toplum çocukların büyümesinde, öğrenmesinde ve gelişmesinde oldukça etkilidir (Epstein, 2001'den aktaran Demircan, 2018). Epstein, aile katılımı sürecini; anne ve babanın çocuğun evde yaptığı okul temelli etkinliklere, okulda gerçekleştirilen çocuğun tüm gelişim alanlarına yönelik olan etkinliklere, yönetimde karar alma süreçlerine, kararların uygulanma aşamasına çok yönlü desteği ve iş birliği olarak açıklamıştır (Epstein vd. 2002'den aktaran Lindberg, 2017). Bu açıklamaya

bakılarak aile katılımının yalnızca okul ve ev ile sınırlı olmadığı, çocuğun yaşantı ve deneyiminin bulunduğu her alanı ve anı kapsayan geniş bir süreci temsil ettiği söylenebilir.

Epstein nitelikli bir eğitimin eğitim programı, öğretim, aile ve ortam bileşenlerinin uyumlu ve olumlu etkileşimle sağlanabileceğini belirtmiştir. Bunun sağlanması için ortak sorumluluklar olduğuna değinmiştir. Buna bağlı olarak Ev, Okul ve Toplum Ortaklığı Modelinde evdeki ve okuldaki sorumlulukların paylaşımı ve ortaklığı “çakışan küreler” kavramı yoluyla açıklamıştır. Epstein burada çocuğun gelişimine önemli etkisi bulunan çevrelerin aile, okul ve toplum olduğunun altını çizmiş ve bu bileşenlerin birbiriyle ilişkilendirilmesini sağlamıştır. Epstein’ın modelinde katılım düzeyleri temelden başlayarak gelişim göstermiştir. Gelişimin basitten karmaşığa, parçadan bütüne gidişi gibi aile katılımı da basitten başlayarak karmaşık bir yapıya doğru ilerlemiştir. Temel katılım çalışmalarının gerçekleştirilmesi bir sonraki aşamaya geçişi de beraberinde getirmiştir (Epstein, 2005’ten aktaran Lindberg, 2014).

Epstein, ev, okul ve toplumu içeren altı tane aile katılımı düzeyi belirtmiştir. Bunlar; anne babalık becerileri, iletişim, gönüllülük, evde öğrenme, karar verme ve toplumla iş birliğidir. Anne babalık katılım düzeyinde; anne babalara sağlık, beslenme, güvenlik, çocukların gelişim özelliklerine ilişkin bilgiler veren seminer, kurs ve eğitimler düzenlenir. Anne ve babaların bunlara katılım göstermesi beklenir. Çocuğa uygun ev ortamı hazırlanması konusunda aile desteklenir. İletişim katılım düzeyinde; çocuğun eğitim süreciyle ilgili aileden okula ve okuldan aileye farklı kanallar yoluyla ulaştırılan bir iletiden bahsedilmiştir. Bunlara örnek olarak çocuğun gelişimine ilişkin aileye gönderilen gelişim raporları, not kâğıtları, e posta, telefon yoluyla iletişim verilebilir. Öğretmen ve ailenin ortak dili konuşmadıkları durumlarda sağlıklı bir iletişim kurulması için çevirmen hizmetinin sağlanması da iletişim düzeyinde yapılan katılım çalışmaları arasında sayılabilir. Gönüllülük katılım düzeyi; anne ve babaların okulda düzenlenen etkinliklere ve çalışmalara doğrudan ya da dolaylı olarak katılım göstermesi olarak açıklanmıştır. Bu katılım anne ve babanın ilgi ve becerileri doğrultusunda uygun etkinlikler yoluyla gerçekleştirilebilir. Evde öğrenme katılım düzeyi ailenin çocuğun okulda öğrendiklerini pekiştirecek etkinliklerle çocuğun eğitime katılmasını içermiştir. Bu amaçla öğrenmeyi destekleyici ev ortamının düzenlenmesi ve öğrenmenin kontrollü gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda okulun, ailenin evde bu ortamı oluşturmasını sağlayacak bilgi ve desteği aileye vermesi beklenmektedir. Karar verme katılım düzeyinde anne ve babanın; okulda alınacak kararlara ilişkin fikir beyanında

bulunmasını ve karar sürecinde yer almasını ifade etmektedir. Toplumla iş birliği katılım düzeyi; okulun, öğrencilerin ve ailelerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çevrede bulunan kaynakların faydalı ve etkin kullanımına ilişkin çalışmaların gerçekleştirilmesini içermiştir. Toplum kültürü, sağlığı ve sosyal hizmet gibi konularda aileleri bilgilendirmek ve toplumsal etkinliklere ailelerin katılımını ve desteğini sağlamak da toplumla işbirliğinin uygulamalarına örnektir (Epstein, 1995'ten aktaran Lindberg, 2017).

Epstein, okul-aile işbirliğinin sağlanmasının ve çocukların eğitim hayatına ailelerin katılımının eğitime ilişkin programların gelişiminde, olumlu okul ikliminin sağlanmasında, ailelerin ihtiyaçlarına yönelik destek hizmetlerinin sağlanmasında, ailelerin kendi becerilerini geliştirmelerinde önemli katkısı olduğunu vurgulamıştır. Okul, aile ve toplum işbirliği yoluyla aileler arası etkileşimin artacağına, okula ve öğretmene destek olma konusunda yaratıcı düşünme adına olumlu gelişmelerin olacağına da değinmiştir (Epstein, 1995'ten aktaran Erdoğan ve Demirkasımoğlu, 2010).

Okul-aile işbirliğinin önemli katkıları olmasına karşın alan yazın incelendiğinde karara katılım düzeyindeki çalışmalara yeterince yer verilmediği görülmektedir. Erdoğan ve Demirkasımoğlu (2010)'nın aile katılımına ilişkin öğretmen ve yönetici görüşlerini incelediği nitel çalışmasında, yöneticilerin karar verme düzeyindeki katılımı, sınıf temsilcisi velinin okulda alınan kararları ailelerle paylaşmasıyla sağladıklarını görmüştür. Bu durumun karara katılımdan çok kararın duyurulmasıyla ilgili olduğu belirtilmiştir. Buna ek olarak bazı yöneticiler ailelerin karara katılımda ve toplantılarda fikir belirtme konusunda isteksiz olduklarını ifade etmiştir. Fikir belirten ailelerin fikirlerinin yöneticiler tarafından yeterince önemsenmediği ve değerlendirilmediği de bulgular arasında yer almıştır. Bazı yöneticilerin de öz eleştiride bulunarak okul yöneticilerinin ailelerden maddi destek istemekte çok istekli olduklarını ancak konu ailenin karara katılımı olduğunda isteksiz davrandıklarını belirtmiştir. Öğretmenlerin görüşlerinin de bu bulguları destekler şekilde olduğu görülmüştür. Bu bilgiler ışığında ailelerin karara katılımda önce okul yönetimi ve öğretmenlerin bakış açılarını olumlu yönde değiştirmesi gerektiği söylenebilir. Bu değişimin ardından okul yönetimi ve öğretmenlerin, aileleri karara katılım konusunda teşvik etmeleri önemli görülmektedir. Kaya ve Bacanlı (2016)'nın da belirttiği gibi ailelerin katılım çalışmalarında okuldan gelen teşvik edici davete ihtiyaç duydukları söylenebilir. Aile Katılımı Süreci modelinde de katılım davetine değinilmiştir.

2.2.3. Aile katılım süreci modeli

Hoover-Dempsey ve Sandler 1995'te Aile Katılım Süreci Modelini ortaya koymuştur. Modelin temelinde ebeveynlerin katılım kararı almasına etki eden psikolojik unsurlar yer almıştır. Hoover-Dempsey ve Sandler, ailenin çocuğun eğitim yaşantısına katılma kararı vermesine, katılım türleri arasından seçim yapmasına neden olan psikolojik faktörleri incelendiğinde ortaya bir grupta çıkmıştır. Bu grupta ebeveynin rol yapısı, öz yeterlik algısı, okul yönetiminden algıladığı katılım daveti ve çocuğundan aldığı katılım davetini içermiştir. Modele göre ebeveynlerin katılım kararından bu unsurlar etkilidir. Ebeveyn katılım kararı aldıktan sonra ebeveynin bilgi ve beceri algısı, enerji ve zaman algısı, öğretmenden ve çocuğundan algılamış olduğu davete bağlı olarak ebeveynin katılımının şekilleneceği ifade edilmiştir (Hoover-Dempsey ve Sandler, 1995'ten aktaran Demircan, 2018).

Walker vd. 2005 yılındaki Aile Katılım Süreci Modelini geliştirme çalışmasıyla birlikte ailelerin katılım kararı vermeleri konusunda üç büyük değişken ortaya koymuştur. Bu üç büyük değişken; ailenin motivasyon inançları, ailenin diğerlerinden algıladıkları katılım davet algısı, algılanan yaşam kaynakları faktörüdür. Ailenin motivasyon inançları faktörü; ebeveyn rol yapısı, geçmiş okul deneyimi ve öz yeterlik algısını içermiştir. Ailenin diğerlerinden algıladıkları katılım daveti algısı faktörünün altında ebeveynin okuldan algıladığı genel davet algısı ve çocuktan ve çocuğun öğretmeninden özel davet algısı yer almıştır. Algılanan yaşam kaynakları faktörü; ebeveynin katılım için uygun zaman ve enerji algısını, katılım için gerekli bilgi ve beceri algısını içermiştir (Walker vd., 2005'ten aktaran Demircan, 2018).

Ebeveynin rol yapısı, ebeveyni aile katılımına motive eden güçlü bir faktör olarak açıklanmıştır. Ebeveyn rol yapısı, çocuğun eğitim yaşantısına dâhil olmakla ilgili ebeveynin ne yapması gerektiğine ilişkin inançlarını ve bu doğrultudaki davranışlarını ifade etmiştir. Ebeveynin katılımın gereklerini yerine getirebileceğine olan inancı da ebeveynin öz yeterliliği olarak adlandırılmıştır. Öz yeterlik algısına bağlı olarak ebeveynin duygu ve düşüncelerinde değişiklik olabileceği açıklanmıştır. Ebeveynin, geçmiş okul deneyimlerinden yaptığı çıkarımın da katılıma ilişkin bakış açısını etkilediğine değinilmiştir. Tüm bunların ebeveynin çocuğun hayatına katılımında motivasyon inançlarını oluşturduğu söylenmiştir (Hoover-Dempsey ve Sandler, 2007'den aktaran Kaya ve Bacanlı, 2016).

Ebeveynin gözünde önemli olan kişilerden aile katılımı daveti almasının ebeveynin katılım kararını olumlu etkileyeceği ifade edilmiştir. Bu durumun öz yeterlik düzeyine

bağlı olarak bazı ebeveynlerin alacağı kararı daha çok etkileyeceğine değinilmiştir (Hoover-Dempsey ve Sandler, 1997'den aktaran Kaya ve Bacanlı, 2016). Ebeveynin enerji ve zaman algısı da katılımda benzer şekilde rol oynamıştır. Özellikle ebeveynin gözünde daha öncelikli durumların olmasının ebeveynin katılım kararına etki edebileceği ifade edilmiştir (Hoover-Dempsey ve Sandler, 1997'den aktaran Kaya ve Bacanlı, 2016). Babanın katılım kararına etkisi olan durumlara örnek olarak babanın evi geçindirmeyi öncelikli sorumluluk olarak görmesi, zamanının ve enerjisinin büyük bölümünü işe harcaması verilebilir.

Aile Katılım Süreci Modeline göre ailelerin çocukların gelişimini destekleyip çocuklara doğru bir rehber olmasıyla çocuklar cesaretlenir, güçlenir ve gelişir. Keşfetme ve gelişim sürecinde ailesi tarafından nitelikli şekilde desteklenmiş olan çocukların öz yeterliliği, içsel motivasyonu ve özdenetimi güçlenir. Bunların sonucunda çocuk başarıya ulaşır (Ule vd. 2015'ten aktaran Demircan, 2018). Birçok durumda olduğu gibi katılım çalışmalarında da katılımcıları etkileyen birçok psikolojik etmen bulunmaktadır. Bunların bilinmesi aile katılımına ilişkin uygulamalarda ve sorunlara çözüm üretmede öğretmenler için önemlidir.

2.2.4. Okul aile ilişkileri modeli

Swap'ın Okul Aile İlişkileri Modeli, aile katılımı çalışmalarına ilişkin bir başka modeldir. İçeriğinde koruyucu model, geçişli modeli, zenginleştirilmiş model, müşteri model ve eşli model yer almıştır. Koruyucu modelde öğretmenle aile arasında görünmez bir çizgi oluşmuştur. Koruyucu modele göre çocuğun eğitim sorumluluğu öğretmene aittir ve okulda öğretmen çocuğun eğitimiyle ilgilenir. Bu modelde aileden beklenen çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanması, zamanında okula gelmesi ve okula devamlılığının sağlanması olmuştur. Koruyucu modelde ailelerin eğitim sürecine zarar verebilecekleri düşünüldüğü için aileler eğitimden uzak tutulmuştur. Geçişli modelde çocuğun eğitimiyle ve gelişimiyle ilgili karar vericinin öğretmen olduğu ve ailelerin destekleyici görevi olduğu açıklanmıştır. Öğretmenlerin verdiği bilgiler doğrultusunda aile tarafından ev ortamında çocuğun gelişimini destekleyici çalışmaların uygulanabileceği ifade edilmiştir. Zenginleştirilmiş modelde aile okulda uygulanan eğitim öğretim etkinlikleri konusunda bilgilendirilmiştir. Çocuğu tanıyan ve onunla sürekli iletişim halinde olan ailenin çocuk hakkında birikimi olduğu düşüncesinden yola çıkarak aile ve öğretmen arasındaki ilişkinin sağlam olması gerektiğine değinilmiştir (Swap, 1993'den aktaran Abbak, 2008).

Müşteri modelde aileler okulun hizmet verdiği müşteri konumunda yer almıştır. Öğretmenler aileleri eğitim süreci hakkında bilgilendirdiğinden, ailelerin eğitim sürecinde öneride bulunabilen ve karar alabilen rolde olduğundan bahsedilmiştir. Ailelerin karar verirken öğretmenin verdiği bilgilerden yola çıktığının altı çizilmiştir. Bu modele göre aileler eğitim sürecinden memnunsa süreç doğru işliyor anlamına gelmektedir. Eşli modelde ise öğretmenin ve ailenin farklı alanlarda birer uzman olduğu kabul edilmiştir. Öğretmen eğitim konusunda aile de çocuğu konusunda bilgiye sahip ve uzman rolünde görülmektedir. Bu sebeple modelde karşılıklı iletişim, etkileşim, dinleme ve uzmanlık alanlarına saygı söz konusu olmuştur. Aile ve öğretmenin karşılıklı beklentileri süreklilik gösteren etkili iletişim ortamının olmasıdır. Planlama ve karar verme aşamasının aile ve öğretmen ortaklığında gerçekleştirildiğine değinilmiştir. Çocuğun merkezde olduğuna vurgu yapılarak, çocuğun yüksek yararı hedeflenmiştir (Swap, 1993'den aktaran Yağcı, 2015).

Aile katılımında ulaşılmak istenilen modelin eşli model olduğu söylenebilir. Yağcı (2015), bu modelin amacına ulaşabilmesi için bazı önemli noktalar olduğuna değinmiştir. Aile ve öğretmen arasında çift yönlü etkileşimin olması ve çocuğun gelişimiyle ilgili karşılıklı olarak düzenli bilgi paylaşımının yapılması önemli görülmüştür. Öğretmenin aileye ihtiyacı olan desteği sağlarken ailenin de gönüllü olarak farklı katılım türlerinde yer alması gerektiği belirtilmiştir. Yani aile katılımında paylaşımlı desteğin olmasına değinilmiştir. Hem öğretmenlerin hem de ailelerin okulda alınan kararlara katılımının sürecin niteliğini arttırmada önemli olduğunun altı çizilmiştir.

2.3. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, incelenmiş olan çalışmalar eğitim programları, aile katılımının etkileri, okul içi ve okul dışı katılım, aile katılımını etkileyen faktörler ve baba katılımı olmak üzere beş başlık altında açıklanmıştır. Alan yazında incelenen çalışmalar içeriklerine göre sınıflandırılmış ve bu başlıklar altında sunulmuştur.

2.3.1. Farklı eğitim uygulamaları açısından aile katılımı

Başaran ve Ulubey (2018)'in karma yöntem kullanılan çalışmasında öğretmenlerin 2013 Okul Öncesi Eğitim Programına yönelik görüşleri alınmış ve değerlendirilmiştir. Öğretmenler programda belirtildiği şekilde aile katılımı etkinliklerini yapabilmelerinin çalıştıkları okulun sosyoekonomik ve kültürel durumuna bağlı olarak değişkenlik

gösterdiğini belirtmiştir. Öğretmenlerin ailenin isteksizliği ve aileyle iletişim kuramamaları gibi sebeplerle aile katılımını gerçekleştirme konusunda zorlandıkları görülmüştür. Okul Öncesi Eğitim Programı dâhilinde öğretmenin yazdığı değerlendirme raporlarını bazı ailelerin anlamakta güçlük çektiği de bulgular arasında yer almıştır. Köksal, Balaban Dağal ve Duman (2016), öğretmen görüşlerinden faydalananarak 2013 Okul Öncesi Eğitim Programlarının değerlendirilmesine ilişkin yaptıkları nitel çalışmanın bulgularında aile katılımı çalışmalarının her bölgede uygulamaya müsait olmadığı; öğretmenlerin ailelerin ilgisiz olmasından olumsuz etkilendikleri, öğretmenlerin ailenin yoğun iş temposu sebebiyle ve güvenlik endişesiyle aile katılım etkinliklerini uygulayamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmalar gösteriyor ki sosyoekonomik ve kültürel şartlar aile katılımını etkilemektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin farklı ailelere göre özelleştirilebilen aile katılım programına ihtiyacı vardır. Ayrıca öğretmenlerin özellikle bazı aile katılım çalışmalarını gerçekleştirirken teşvike ve desteğe ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

Lindberg (2018)'in öğretmen yetiştirme sürecinde aile katılımına verilen önem ve kapsama ilişkin öğretim elemanlarının görüşlerinin alındığı karma yöntemin kullanıldığı çalışmada, öğretim elemanları öğretmen adaylarının aile katılımı konusunda yeterli bilgi ve deneyime sahip olmadıklarını düşünmüştür. Diğer taraftan, öğretim elemanları aile katılımının önemine ve okul, aile ve toplum ortaklığı konularına öğretmen eğitiminde yeterince yer vermediğini ve uygulama yapılması konusunda eksikliklerin olduğunu ifade etmiştir. Bu durum, aile katılımı konusundaki öğretmenlerin yaşadıkları zorlukların öğretmenlerin yetiştirilmesi sürecindeki bilgi ve deneyim eksiğinden kaynaklanan bir problemten olabileceğini düşündürmektedir. Öğretmen adayları yetiştirilirken aile katılımı konusunda hem teorik hem de uygulamalı, niteliği yüksek bir eğitim alırlarsa bu konuda bilgileri, becerileri ve duyarlılıkları artırabileceği söylenebilir. Dönmez ve Ramazan (2017), öğretmen adaylarının aile katılımı dersleriyle ne kadar erken karşılaşılırsa o kadar bilgili ve donanımlı olacağını; aile katılımı konusunda kendi bilgi birikimine güvenen öğretmen adaylarının öz yeterlilik inançlarının artacağını ve aile katılımı çalışmalarına daha olumlu bakacağını ifade etmiştir.

Aile katılımı konusunda Portage Erken Eğitim Programı destekleyici bir içeriğe sahiptir. Biber ve Ural (2016), bu programın 5-6 yaş grubu çocukların gelişimine ve aile katılımına olan etkisinin araştırıldığı deneysel bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın sonucunda; çocukların nasıl desteklenmesi, gelişimsel ihtiyaçlarının neler olduğu yönünde programın yol gösterici olduğu, aileyi eğitime dâhil eden ve aileden destek alan

programlarının aile katılımı çalışmaları konusunda olumlu etkisinin olduğu bulunmuştur. Program farklı koşullarda uygulandığında da çalışmanın benzer sonuçlar vermiş olması, Portage Erken Eğitim Programının aile katılımına etkisinin olumlu yönde olduğunu göstermektedir.

Çocukların farklı gelişim alanlarına farklı aile katılımı programlarının etkisini araştıran çalışmalar bulunmaktadır. Büyüktaşkapu (2012), Aile Destekli Okuma Yazmaya Hazırlık Programının 6 yaş çocukların gelecekteki okuma başarısına etkisini boylamsal bir çalışmayla incelemiştir. Annelerin evde çocuğuyla gerçekleştirebileceği okuma yazmaya hazırlık çalışmaları yoluyla aile katılımı sağlanmıştır. Çalışmanın sonucu okul öncesi dönemde ailenin desteğiyle gerçekleştirilen okuma yazmaya hazırlık çalışmalarının, çocukların ilkokuldaki başarısını olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. Öğretmenin okulda gerçekleştirdiği öğrenme sürecine annenin evde verdiği destek çocuğu daha başarılı kılmıştır. Bu durum okul ve aile arasındaki iş birliğinin sağlanmasının çocuğun başarısına olumlu etkisine vurgu yapmaktadır.

Alkan Ersoy, Kurtulmuş ve Çürük Tekin (2014) tarafından annelerin ev ortamı düzenleme ve çocuk yetiştirme tutumuna Aile Çocuk Eğitimi Programının etkisinin incelendiği deneysel bir çalışma yapılmıştır. Çalışmaya katılan annelere bilgi almak istedikleri on konu sorulmuştur. Annelerin ihtiyaçları dâhilinde program oluşturulmuş ve annelere eğitim verilmiştir. Uygulanan programın annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına ve ev ortamını çocuğun ihtiyaçlarına ve gelişimine uygun düzenlemelerine olumlu yönde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Annelerle yapılmış olan bir diğer çalışma, Akgün ve Yeşilyaprak (2010)'ın, Anne Çocuk İlişkisini Oyunla Geliştirme Eğitim Programının anne-çocuk ilişkisine etkisini incelediği deneysel çalışmadır. Çalışmada 4-5 yaş grubu çocukların annelerine çocuğun ihtiyacının farkına varma ve annelik becerileri konusunda eğitim verilmiştir. Eğitimin ardından anneler belirlenen sıklık ve sürede evde çocuklarıyla çocuk merkezli oyunlar oynamıştır. Çalışmanın sonunda annelere verilen eğitimin annelerin kendi davranışlarına yönelik öz değerlendirme yapabilmesine ve farkındalıklarının artmasına katkı sağladığı görülmüştür. Annelerin programa yönelik eleştirisi ise babaların programa dâhil edilmemesi yönünde olmuştur.

Şalcı, (2020) babaların babalık rolü algılarına ve 5-6 yaş çocukların oyun becerilerinin gelişimine Baba Destek Eğitim Programının etkisinin araştırıldığı karma yöntem bir çalışma yapmıştır. Çalışma kapsamında babalara eğitim verilmiş ve her eğitim oturumunun sonunda oyun etkinlikleri örneği verilerek babalardan çocuklarıyla bu oyunları oynamaları istenmiştir. Çalışmanın sonunda babaların babalık rolleri ve çocuk

gelişimi konusunda bilgi birikimlerinin arttığını, çocukların oyun becerilerinin desteklendiği görülmüştür. Çalışmaya katılmayan bazı babalar eğitim içeriğini kendilerine uygun bulmama, mesleki çalışma koşulları ve okullarda benzer çalışmaların yürütülüyor olması gibi gerekçelerle çalışmaya katılmak istemediklerini belirtmiştir.

Yapılan çalışmalar aile katılımını destekleyici programların uygulanmasının ailelerin bilgi birikimlerini ve farkındalıklarını arttırdığını, katılımcılarda olumlu değişimlere ve gelişime sebep olduğunu göstermektedir. Ailelerin karar katılım hakkı sağlanıp programların içeriği ailenin beklentileri doğrultusunda şekillendiğinde katılımcıların süreci daha çok benimsediği dikkat çekmektedir. Programın ailenin beklentisine ve ihtiyacına uygun olması, yaşam koşullarının uygun olması gibi nedenlerin aile katılımını etkilediği görülmektedir. Öğretmenlerin aile katılımı sürecinde bilgili ve donanımlı olması, ailelerin etkin katılımını sağlayacak çözümler üretmesi de aile katılımını etkilemektedir. Bu açıdan öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin de desteğe ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Çalışmalar incelendiğinde aile katılımı programlarının ağırlıklı olarak annelerle planlanmış olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle baba katılımına ağırlık veren program sayısının az olduğu göze çarpmaktadır. Adı Aile Çocuk Eğitim Programı olmasına karşın programdaki eğitimin annelere verilmesi buna örnek olarak verilebilir. Baba katılımıyla ilgili programlara ağırlık verilmesi gerektiği söylenebilir.

2.3.2. Aile katılımının etkileri

Aile katılımının çocuk, aile ve okulun çeşitli bileşenleri açısından birçok olumlu etkisinin olduğunu bilimsel araştırmalar ortaya koymaktadır. Boz, Uludağ ve Tokuç (2018)'un aile katılımlı sosyal beceri oyunlarının okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerine etkisiyle ilgili deneysel araştırmalarında; çocuklarının ailelerin dâhil olduğu sosyal beceri oyun grubundaki çocukların sosyal becerilerinin, sınıf içi sosyal beceri oyunu oynayan gruptaki ve kontrol grubundaki çocuklardan anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çocukların aileleriyle birlikte etkinlikte bulunduğu sosyal yönden daha verimli ve öğretici zaman geçirdikleri ifade edilmiştir.

Yaşar Ekici'nin (2017) çalışması Boz vd. (2018)'nin çalışma bulgularını destekler niteliktedir. Yaşar Ekici'nin (2017) aile katılımı sağlayan ve sağlamayan ailelerin çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişkisini incelediği nicel çalışmada aile katılımında etkin olan ailelerin çocuklarında benmerkezcilikten kaynaklanan problemlili davranışların azaldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Öte yandan aile

katılımı konusunda etkin olmayan ailelerin çocuklarında bu davranış problemlerinin devam ettiği bulgusuna ulaşılmıştır. Ailelerin katılımıyla çocukların nitelikli vakit geçirme, paylaşma ve duyarlılık gibi sosyal becerileri kazandıkları; arkadaş ilişkilerinde özgüvenli ve sorunlar karşısında daha dayanıklı oldukları sonucu çıkarılmıştır.

Okul öncesi eğitimin devamı olan ilkökul eğitiminde de okul öncesinde bahsedilen ve önemi vurgulanan aile desteği oldukça önemlidir. Çocuğun olduğu her eğitim kademesinde ve her alanda çocuğun aile desteğine ihtiyacı olmaktadır. Okul öncesindeki ailelerin eğitime katılımı ilkökuldaki aile katılımını da etkilediği görülmüştür. Bunu destekleyen, karma yöntemin kullanıldığı bir çalışma Ekinci Vural ve Kocabaş (2016) tarafından yapılmıştır. Çalışmada çocuğu okul öncesi eğitim almış ve almamış velilerden ve ilkökul öğretmenlerinden aile katılımı gösterme konusunda bilgiler alınmıştır. Çalışmanın sonucunda; okul öncesi eğitimi almış çocukların velilerinin okul öncesi eğitim almamış çocukların velilerine oranla aile katılım çalışmaları konusunda daha istekli, özverili; etkili iletişim ve işbirliği konusunda daha etkin katılımcı oldukları bulunmuştur. Bu durum aile katılımı etkinlikleriyle okul öncesi dönemde karşılaşmanın ve aile katılımının olumlu etkisini görmüş olmanın diğer eğitim kademelerindeki katılım çalışmalarına olumlu etkisi olduğunu göstermektedir. Okul öncesi dönemde yapılan aile katılımı çalışmalarının çocuğun eğitim hayatına geniş kapsamlı bir yansıması olduğu da söylenebilir.

Gürşimşek (2003), aile katılımı düzeyiyle ilişkili olabilecek durumları ve aile katılımının çocuğun psikososyal gelişimine etkisi üzerine yaptığı nicel çalışmasında 5-6 yaş grubu çocuklar ve aileleriyle çalışmıştır. Gürşimşek (2003), çalışma bulgularında çocukların ev temelli etkinliklerle desteklenmesi konusundaki yetersizliğin ailelerin öğrenme etkinliklerinin okulda ve öğretmen tarafından gerçekleştirilen bir durum olarak algılamasıyla ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Evdeki öğrenme etkinliklerinin yansırı okul temelli etkinliklere katılımın da yeterli olmadığı görülmüştür. Çalışmaya katılan aileler aile katılımı sürecini ağırlıklı olarak çocuğun gelişimi hakkında okulla bilgi alışverişi yaparak sağladıklarını belirtmişlerdir. Bu durum okul ve aile arasında sınırlı etkileşim kanalı olduğunu göstermektedir. Aile katılımı sağlayan ailelerin çocuklarının psikososyal gelişimine olumlu yansımaları olduğunu öğretmenlerin gözlemledikleri de bulgular arasında yer almıştır.

Özel ve Zelyurt (2016), anne baba eğitiminin ailelerin 5-7 yaş grubu çocuklarıyla olan ilişkilerine etkisine yönelik nicel bir çalışma yapmışlardır. Çalışma kapsamında ailelere çocuk gelişimi, etkili iletişim ve zaman geçirme yolları, sorun çözme becerileri,

anne-baba tutumları gibi konularda eğitim semineri verilmiştir. Seminere katılan anne ve babaların çocuklarına karşı sergiledikleri yanlış ve olumsuz tutumlarının farkına vardıkları ve bu konuda davranış değişikliğine gittikleri görülmüştür. Anne ve babalar çocuk gelişimi hakkında edindikleri bilgiler ışığında çocuklarını daha iyi anladıklarını ve çocuklarına destek olabildiklerini belirtmiştir. Anne baba eğitiminin genel anlamda anne, baba ve çocuk ilişkisini olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Sağlam ve Çalışkan (2017)'ın nitel çalışmasında ebeveynlerin ve öğretmenlerin aile katılımı konusundaki görüşleri alınmıştır. Çalışmaya katılan ebeveyn ve öğretmenlerin aile katılımının olumlu etkisine yönelik görüş bildirdikleri görülmüştür. Katılımcılar aile katılımının çocukların kendine güvenlerini arttırdığını, ebeveyn-çocuk-öğretmen arasında ilişkileri güçlendirdiğini ifade etmiştir. Ailelerin ve öğretmenlerinin aile katılımının önemine ilişkin böyle farkındalıklarının olmasının, katılıma ve çocuğun gelişimine olumlu katkı sağlayacağı söylenebilir. Dikkat çeken diğer bir bulgu annelerin aile katılımı farkındalığının babalardan yüksek çıkmış olmasıdır. Buradan hareketle babaların baba katılımı farkındalığının artırılması yönelik desteğe ihtiyaç duydukları ifade edilebilir.

İncelenen araştırmaların sonuçları aile katılımı yoluyla ailelerin hem çocukla ilgili konularda hem de aile katılımı konusunda farkındalıklarının, bilgi birikimlerinin ve olumlu tutumlarının arttığını göstermektedir. Aile katılımı ailelerin kendilerini geliştirmelerine, çocuklarının ihtiyaçlarını anlamalarına ve davranışlarının sebeplerini kavramalarına büyük ölçüde katkı sağlamaktadır. Ailelerin çocuklarıyla olan iletişimlerinin arttığı ve davranış problemlerine ilişkin çözüm yollarını ararken çocuklarını anladıkları için daha anlayışlı oldukları dikkat çekmektedir. Çocuğun eğitimi ve gelişimine yönelik yapılan aile katılımlı çalışmaları çocuğa olumlu katkı sağlamakta ve çocuğun becerilerinin desteklemektedir. Buna ek olarak aile katılımı çalışmalarına okul öncesi dönemden itibaren başlanmasının ve okul-aile işbirliğinin sağlanmasının eğitimin ilerleyen kademelerinde ailelerin daha tecrübeli ve katılıma açık olması açısından önemli olduğu görülmektedir. Aile katılımının zengin etkileşim kanallarını içermesi ve aileye iş birliği konusunda uygun yolu seçme konusunda seçim şansı verilmesi aile katılımının uygulanabilirliği ve niteliği açısından önemli görülmektedir. Aile katılımı çalışmalarında babaların yönlendirilme ve teşvike daha çok ihtiyaç duydukları da görülmektedir. Çalışmalara babalara destek olacak şekilde yön verilmesi alan yazın ışığında gerekli görülmektedir.

2.3.3. Okul içi ve okul dışı etkinliklere katılım

Ev temelli aile katılım çalışmaları ailenin çocukla nitelikli ve keyifli zaman geçirmesiyle birlikte ailenin, çocuğun öğrenme sürecine dâhil olduğu önemli ve özel anları kapsamaktadır. Aile çocuğunu evde desteklemek istiyor olsa bile bunu nasıl gerçekleştireceği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı durumlar olmaktadır. Kahramanoğlu ve Şahin (2019), veli toplantılarında alınan kararlarda evde yapılan çalışmalara ne kadar yer verildiğine ilişkin nitel çalışmasında öğretmenlerden ve velilerden bilgi toplamıştır. Çalışmada; gerçekleştirilen eğitim toplantılarında öğretmenlerin velileri ev temelli aile katılımı çalışmaları konusunda yeteri kadar bilgilendirmediği sonucuna ulaşılmıştır. Evde kullanılabilecek materyaller hakkında ve huzurlu ev ortamını oluşturma konusunda öğretmenlerin aileleri yeterince desteklemediği görülmüştür. Bu durumda bilgi kaynağı olarak öğretmenin rolü büyüktür.

Ev ziyaretleri, çocuğun aile ortamını yakından tanımaya fırsat sağlayan aile katılım çalışmalarındandır. Bütün Kar, Uzun ve Yazıcı (2018)'nin yaptığı nitel çalışmada ev ziyaretleri konusunda öğretmen görüşlerini betimlenmiştir. Öğretmenler ev ziyaretleri sayesinde çocuğun içerisinde bulunduğu sosyal, kültürel ve ekonomik şartları yerinde gözlemlene fırsatını yakaladıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler çocuğu ve aileyi kendi şartları içerisinde değerlendirme, anlamlandırma ve ailenin nasıl desteklenebileceği konusunda aile ziyaretlerinin oldukça fazla veri elde etme olanağı sunduğundan bahsetmişlerdir. Öğretmenler bu gözlemlerin kendilerinde empati becerilerini ve aile-öğretmen iletişimini geliştirdiğini de ifade etmiştir. Çocukla ve aileyle ilgili bilgi alma konusunda ev ziyaretlerinin büyük önemi olduğu ifade edilebilir. Öğretmenlerin edindikleri bilgiler doğrultusunda aileyi ve çocuğu gerekli şekilde desteklemesinin çocuğun performansını olumlu yönde etkilediği de bulgular arasında yer almıştır. Tüm bu avantajlarının yanı sıra öğretmenler ev ziyaretlerinden sonra öğretmen ve veli çizgisinin aşıldığı durumlarla karşılaştıklarından bahsetmişlerdir. Bu sorunun çözümünde öğretmenin rolü elbette büyüktür. Öğretmen aile iletişiminin nasıl olması gerektiğine ilişkin sürecin en başında aileye verilecek olan eğitimin, süreç içerisinde karşılaşılabilecek olan iletişim problemlerini azaltmada etkili olabileceği söylenebilir.

Bahçıvan, Kalay ve Bay (2018), okul-aile işbirliği konusunda öğretmen ve ebeveyn beklentilerine ulaşmayı amaçladıkları nitel çalışmada beklentilerin birbirinden farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenler işbirliğinin sağlanması için çoğunlukla aile katılımı ve toplantıların yapılmasını beklerken, ebeveynlerin öğretmenlerden farklılaşan haberleşme mektupları, Whatsapp mesajları, görsel işitsel kayıtlar, yüz yüze iletişim, ev

ziyareti aracılığıyla işbirliği yapılması konusunda beklentileri olduğu görülmüştür. Bu durum ebeveynlerin öğretmenlerden farklılaşan beklentilerinin olabileceğinin ve okul-aile işbirliğine ilişkin alınacak kararlarda ebeveynlerin karara katılım hakkına önem verilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Ailelerin beklentilerine uygun koşullarda işbirliği çalışmalarının yapılmasının ailelerin katılımına olumlu etkisi olacağı düşünülmektedir.

Ogelman (2014), okul öncesi eğitim kurumlarında aile katılımına nasıl yer verildiğine ilişkin yaptığı nitel çalışmada, sınıf dışı etkinliklere katılım, anne-babaların karar verme ve yönetime katılımı, eğitim ve haberleşme panosu gibi katılım etkinliklerine öğretmenlerin yer vermediği bulgusuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin daha çok ebeveyn toplantısı, sınıf içi etkinliklere katılım, eve etkinlik gönderme, sergilere katılım gibi yollarla aile katılımını yürüttüğü görülmüştür. Öğretmenler, yukarıda belirtilen çalışmaları gerçekleştirmemelerini ihtiyaç duyulmaması, ilgi gösterilmemesi, zaman ve imkân yetersizliğiyle açıklamıştır. Karara katılımın uygulanmamasını da okul yönetiminin böyle bir girişimi olmamasıyla ilişkilendirmişlerdir. Gökyer (2017), okul öncesi öğretmenlerinin aile katılımı stratejilerine ilişkin tarama modelinde yaptığı çalışmada öğretmenlerin aile eğitimi ve aileyi bilgilendirici çalışmaları nadiren yaptıklarına ulaşmıştır. Yukarıda bahsedilen iki çalışmada aile katılımı konusunda uygulanan ve uygulanmayan çalışmalar olduğu görülmektedir.

Ailelerin etkin katılım gösterdikleri çalışmalar hem konunun kalıcılığı hem de ailenin keyif alması açısından oldukça önemlidir. Özyürek (2012), ailelere oyun ve oyuncak konulu konferans verdiği ve konferans sonunda ailelerin kendi oyuncaklarını yaptıkları nitel bir çalışma gerçekleştirmiştir. Özyürek (2012) çalışmaya başlamadan önce çalışma grubundaki 6 yaşındaki çocukların ve çocukların annelerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla sorular sormuştur. Bu doğrultuda konferans içeriği şekillendirilmiştir. Anneler hem bilgi edindikleri hem de etkin katılım gösterdikleri konferans sonunda aile katılım etkinliklerine, konferansa ve oyuncağa bakış açılarında olumlu anlamda bir değişim gerçekleştiğini bildirmiştir. Öğrendikleri bilgileri uygulama imkânının sunulmuş olması ve konferansın çok yönlü faydasını görmüş olmaları annelerin gelecekte katılım çalışmalarına karşı olumlu bir tutum benimsemelerine katkı sağlamıştır.

Yapılan çalışmalara bakılarak okul içi ve dışındaki katılım çalışmalarında kararlara katılım ve toplumsal kaynakların kullanımına ilişkin konularda aile katılımının sınırlı olduğu söylenebilir. Aile katılımı konusunda öğretmenlerin, yöneticilerin ve ailelerin

bilgiye ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Öğretmenlerin aileleri ihtiyaçları doğrultusunda yönlendirme ve aile katılımında farklı etkinlikler ve uygulamalar konusunda desteğe ihtiyaç duydukları araştırmalardan çıkan bir sonuçtur. Aile katılımında gönüllülük esastır. Aile katılımının niteliğinin ve niceliğinin artırılabilmesi için öncelikle gönüllülüğün sağlanması gerekmektedir. Aile katılımında gönüllülüğü sağlamanın önemli bir yolu ise bu konuda tabandan katılımcı bir bakış açısı ile aile üyelerinin görüşlerine başvurmak ve onların ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda planlama ve uygulama süreçlerine ilişkin kararlarda söz hakkı vermektir. Aile katılımı çalışmalarının bu doğrultuda planlanması gerekmektedir.

2.3.4. Aile katılımını etkileyen faktörler

Aile katılımı etkinlikleri planlanırken ailelerin bu çalışmalara katılım sağlamaları beklenmektedir. Ancak her zaman istenen oranda katılım sağlanamamaktadır. Bu durumun birçok nedeni bulunmaktadır. Aile katılımı etkinliklerini okullar kendi belirledikleri zamanda ve mekânda gerçekleştirdikleri için bu koşullar farklı koşullarda yaşayan ailelerin katılımını olumsuz etkileyebilmektedir. Her ailenin eğitime ve aile katılımına yönelik görüş farklılıkları olabilmektedir (Konaklı ve Göktürk, 2018). Ailelerin farklı ihtiyaç ve beklentileri dikkate alınarak çalışmaların planlanması ve aile katılımının bireyselleştirilmesi ailelerin bu çalışmalara yönelik tutumlarında farklılıklar yaratabilir.

Toran ve Özgen (2018)'in aile katılımı konusunda öğretmen görüşlerini inceledikleri, nitel bir çalışmada öğretmenler aile katılımını etkileyen etmenler konusunda da görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlere göre ailelerin çalışıyor olması, yoğun iş tempoları nedeniyle aile katılım çalışmalarına katılmak için izin alamıyor ya da vakit ayıramıyor olma durumları katılımı etkileyen faktörlerden olmuştur. Aile katılımı denildiğinde ailenin zihninde canlanan öğretmen beklentisi durumu aileyi katılım çalışmalarına karşı ön yargı oluşturmaya başlamıştır. Aile katılımı konusunda yeterince bilgi sahibi olmayan aileler öğretmenden gelen talebin gerekçesini ve önemini anlamakta zorlanmıştır. Öğretmenler ailelerin bilmedikleri bir yükün altına girme düşüncesiyle çalışmalardan uzak durduklarına değinmişlerdir. Öğretmenlerin görüşüne göre babaların aile katılımında geri planda kalması ve çocuğun eğitim sorumluluğunun annelere yüklenmiş olması da katılım çalışmalarını etkilemiştir. Buna ek olarak babaların aile katılımını sıkıcı buldukları için katılım göstermediklerini düşünen öğretmen görüşleri de olmuştur. Aile katılım çalışmaları yetişkinlerin ilgi, beklenti ve gereksinimlerine uygun

ve etkin katılımı gerçekleştirilirse bu sorunun çözülebileceği söylenebilir. Annenin, babanın ve çocuğun karara ortak katılımıyla planlanan aile katılım çalışmalarının daha etkili olacağı düşünülebilir.

Günay Bilaloğlu ve Aktaş Arnas (2018) aile katılımında yaşanan sorunlar ve engellere ilişkin öğretmen ve ebeveyn görüşlerini aldıkları nitel bir çalışma yapmışlardır. Çalışmanın sonucunda yaşanan engellerin öğretmenlerin ve ebeveynlerin aile katılımı ile ilgili yeterli bilgiye ve farkındalığa sahip olmamasından kaynaklandığına dikkat çekmişlerdir. Öğretmenlerin ev temelli katılıma ilişkin yeterli donanıma sahip olmadıklarına ve ailelere bu konuda yeterli destek verilmediğine, ebeveynlerin ve kendi profillerine uygun olan aile katılım yöntemlerini bilmediklerine vurgu yapılmıştır. Bunların sonucunda aile katılımının yeterli olmayışı öğretmenlerin gözünde ebeveynleri ilgisiz konuma getirmiştir. Bu çalışmadan hareketle öğretmenlerin aile katılımı konusunda öz değerlendirme yapmalarının yaşanan engeller konusunda öğretmenlere farklı bir bakış açısı oluşturacağı söylenebilir.

Koyuncu Şahin (2018), öğretmen ve yöneticilerin okul öncesi eğitimde aile iletişim etkinliklerine ilişkin görüşlerini betimlediği nitel bir çalışma yapmıştır. Öğretmenler ve yöneticiler aile iletişimi konusunda bölgesel farklılıklar olduğundan ve bazı iletişim kanallarının kullanımında sıkıntı yaşandığından bahsetmiştir. Ailenin okuma yazma bilmemesi, teknoloji kullanımındaki yetersizlikler, ortak dili konuşamıyor olmak gibi etmenlerin okul aile iletişimini etkilediğine değinilmiştir. Bu noktada diğer iletişim kaynaklarına ya da alternatif iletişim kaynaklarına yönelimin gerekli olduğu söylenebilir.

Albez ve Ada (2017), aile katılımında karşılaşılan güçlüklerle değindikleri nitel çalışmada öğretmen, yönetici ve veli görüşlerinden faydalanmıştır. Katılımcılar var olan işbirliğinden memnun olmadıklarını belirtmiştir. Katılımcılar özellikle veli toplantılarının beklentileri karşılamadığı konusunda hemfikir olmuştur. Bunun temel sebebinin beklentilerin birbirinden farklılaşması ve ortak amaç olmaması ifade edilmiştir. Veli toplantıları ailelerin bilgi alabileceği ve okulun kararlarına katılabileceği fırsatlar içermektedir. Katılımcıların bu fırsatı değerlendiremedikleri görülmektedir. Bu çalışma etkili bir iletişimin ve ortak bir amaçla hareket etmenin aile katılımında önemli olduğunu göstermektedir.

Kaya ve Bacanlı (2016) ebeveyn katılım algısını açıklamak üzerine yaptıkları model geliştirme çalışmasında ebeveynlerle çalışmış ve nitel yöntem kullanmışlardır. Çalışmanın bulguları ebeveynin kendini motive hissetmesinin, okuldan ve öğretmenden katılıma ilişkin olumlu bir çağrının gelmesinin ailenin katılımını etkilediğini göstermiştir.

Özellikle ebeveynlerin önemli gördükleri çocuk, öğretmen, rehber öğretmen gibi kişilerden katılım daveti alınmasının etkili olduğunun altı çizilmiştir. Aile katılımında ebeveynlerin çocukluk deneyimlerinin de etkili olduğu görülmüştür. Kendi eğitim sürecine dair olumlu izlenimi olan ebeveynlerin çocuklarının eğitimlerine daha çok dâhil olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Yavuz Konokman ve Yokuş (2016), aile katılımı düzeylerine ilişkin ebeveyn algılarını ilişkisel tarama modeliyle açıklamıştır. Çalışmada annenin eğitime katılım düzeyinin babalara kıyasla daha yüksek olduğu; ailenin gelir düzeyi arttıkça ev temelli eğitime katılım düzeyinde artış olduğu; akademisyen ailelerin ev ve okul temelli eğitime katılımının yüksek olduğu; çocuğu özel okulda eğitim gören ailelerin diğer okullara bakılarak eğitime katılımının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmanın bulguları sosyoekonomik düzeyin aile katılımına ve katılım şekline etki ettiğini göstermiştir.

Atabey ve Tezel Şahin (2009) öğretmenlerin demografik özelliklerinin aile katılımı çalışmalarına etkisiyle ilgili nicel bir çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda; öğretmenlerin mesleki eğitimleri sırasında aile katılımına ilişkin ders almasının aile katılımı etkinlikleri planlamasında öğretmenlerin kendisine güvenmesine ve ailelerle etkili iletişim kurmasına destek olduğuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin mesleğe başladıktan sonra aldıkları hizmet içi eğitimler ve katıldıkları aile eğitimine yönelik etkinliklerin öğretmenlerin mesleki yaşantılarına, aile ile kurdukları ilişkiye olumlu etkisi olduğu bulunmuştur. Hizmet içi eğitimlerin öğretmenlerin bilgilerini tazeleme ve yenilikleri takip etme konusunda önemli olduğu belirtilmiştir.

Gürşimşek, Kefi ve Girgin (2007), baba katılımına etki eden durumları incelediği nicel araştırmasında okulun baba katılımı konusundaki verdiği desteğin baba katılımına etkisini değerlendirmiştir. Çalışmada babaların baba katılımına hazırbulunuşluklarının olduğu ancak ne yapacaklarını bilemedikleri için harekete geçemediklerine değinilmiştir. Bu konuda çocuğunun okulundan rehberlik edici destek alan babaların baba katılımı konusunda olumlu tutum içerisinde olduğu görülmüştür. Çocuğunun gelişiminde okulun ve baba katılımının olumlu etkisini gören babaların okulla iş birliği yapma konusunda daha girişken oldukları da bulgular arasında yer almıştır. Zaman bulamama, baba katılımının gerekli olduğuna inanmama, öğretmenle iletişim kurmada güçlük çekme, kendini rahat hissetmeme gibi etmenlerin baba katılımına etkisi olduğuna ulaşılmıştır.

Aile katılımına etki eden etmenler tek taraflı değil geniş bir bakış açısıyla ele alınması gereken bir konudur. Ailenin neden katılmak istemediği, öğretmenin konu

hakkında bilgisi, tutumu, başvurduğu aile katılım teknikleri aile katılımında belirleyici olmaktadır. Sadece aile ve öğretmen değil okul yönetimi de önemli bir etkindir. Özellikle okulda alınan kararlara katılımın gerçekleştirilebilmesi için katılım davetine ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm bunlar değerlendirildiğinde aile katılımına etki eden birçok faktörün var olduğu ve bunların göz önüne alınarak katılım çalışmalarının planlanması gerektiği ifade edilebilir.

2.3.5. Baba katılımı çalışmaları

Yapılan çalışmalara bakıldığında babaların çocuğunun hayatına, gelişimine, eğitimine katılımının sadece baba ve çocuğa değil tüm aile bireylerine katkı sağladığı vurgulanmıştır (Kuzucu, 2011). Bu anlamda baba katılımı çalışmaları oldukça kıymetli ve önemlidir. Alan yazında çocuğun gelişiminde annenin etkisine ilişkin çok sayıda çalışma yer almasına karşın babalar ve çocukların iletişimi, etkileşimi ve babanın çocuğunun hayatındaki önemi üzerine yeterli çalışma bulunmadığı görülmüştür (Özdemir, 2018; Taşkın, 2011). Geçen zamanla birlikte baba ve çocuk ilişkisine verilen önem artsa da yapılan çalışmalar henüz alandaki ihtiyacı karşılayacak düzeyde değildir.

Babaların babalık rolüne ve baba katılımına etki eden değişkenlere ilişkin yapılmış birçok çalışma olduğu görülmüştür. Telli ve Özkan (2016), 3-6 yaş grubunda çocuğu olan babaların babalık rolü algısını etkileyen durumlara ilişkin babalardan veri topladıkları nicel bir çalışma yapmıştır. Çalışmada babaların meslek statüsü, gelir düzeyi ve eğitim seviyesi arttıkça babalık rolü algılarının arttığı sonucuna varılmıştır. Evlilik süresinin ise babalık algısına anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır.

Uzun ve Baran (2019) babaların çocuklarıyla olan ilişkisini bazı değişkenlere bakarak inceledikleri nicel bir çalışma yapmışlardır. Babaların eğitim düzeyinin yüksek ve yaşının genç olmasının baba çocuk arasındaki ilişkiyi olumlu etkilediği bulunmuştur. Baba ve annenin çalışma durumunun ve çocuğun cinsiyetinin baba-çocuk ilişkisine etkisi olmadığı görülmüştür. Uzun evlilik süresinin baba-çocuk ilişkisine olumsuz etkisinin olması dikkat çekici bir bulgu olmuştur. Bu durumun yıllar ilerledikçe çatışmanın artmasıyla bağlantılı olabileceği belirtilmiştir.

Şahin ve Demiriz (2014), 5-6 yaşında çocuğu olan babaların aile katılımı çalışmalarını gerçekleştirmeleriyle babalık rolü algıları arasındaki ilişkiyi incelemek için babalardan veri topladıkları nicel bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada babalık rolünü ve babanın çocuğun eğitime katılımını çocuğun kız ya da erkek olmasıyla ilişkisi olmadığı bulunmuştur. Tek çocuklu babaların ev temelli çalışmalara katılımlarının diğer

babalarinkinden yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. 40 yaşından büyük olan babaların okulla iş birliği çalışmalarına katılım düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür. Aylık geliri yüksek olan babaların tüm katılım alanlarında daha etkin olduğu belirlenmiştir. Baba katılımının babaların eğitim düzeyiyle, yaşıyla, ekonomik geliriyle doğrusal bir ilişkisi olduğu, bunlar arttıkça baba katılımının arttığı ortaya çıkmıştır. Babalık rolünde olumlu algıya sahip olan babaların aile katılımlarının yüksek olduğu bulgular arasındadır.

Işıkoğlu ve Bora İvrendi (2008)'nin anne ve babaların oyuna katılımını araştırdığı nicel çalışmasında sosyodramatik ve hareketli oyunlara babaların annelere kıyasla daha fazla katılım gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca çocuklarının erkek veya kız olma durumuna göre babaların oyuna katılımında değişiklik olduğu görülmüştür. Tek çocuğu olan anne ve babalar çocukların kitap okuma ve sayı sayma gibi akademik oyunlarına daha fazla katılım göstermiştir. Yüksek eğitim düzeyine sahip olan babaların oyuna daha çok katılım gösterdiği de bulgular arasında yer almıştır.

Türkoğlu ve Akduman (2015)'in babaların babalık rolü algıları ile eş destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri nicel çalışmada, babaların babalık rolü algısının annelerin meslekleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Çalışmayan annelerin babalardan beklentisinin ve aile içerisindeki geleneksel bir rol dağılımının olduğu; annenin çocuğa bakan, babanın ise evi geçindiren taraf olduğu görülmüştür. Bu durumun babaların geleneksel baba rolüne yaklaşmasına sebep olduğu ve babalık rolünü olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Özellikle kamuda çalışan annelerin, babaların babalık rolü algısını olumlu düzeyde etkilediği görülmüştür. Babanın çocuğunun eğitimi ve gelişimi konusunda sorumluluk üstlenmesinin, çocuğunun eğitimiyle ilgili kararlara katılmasının baba-çocuk ilişkisini etkilediği belirtilmiştir. Karabulut ve Şendil (2018), baba katılımını ebeveyn tutumlarına göre inceledikleri çalışmada demokratik baba tutumuna sahip olan babaların baba katılımı etkinliklerine daha çeşitli ve daha etkin katılım gösterdiklerini ortaya çıkarmışlardır. Otoriter babaların geleneksel baba rollerine daha yakın şekilde davrandıkları için çocuğun eğitim hayatında geri planda kaldıkları ifade edilmiştir.

Uzun (2019), babalık rolü algısının baba katılımındaki etkisinde eş desteğinin aracılık etme rolünü incelediği çalışmasında eş desteğinin aracı rolü olduğuna ilişkin bilgiler elde etmiştir. Çocukların yaşları değişse de babaların çocuğuyla ilgilenme ve yakınlık kurma durumlarında benzerlikler olduğu görülmüştür. Erkek çocuğu olan babaların kız çocuğu olan babalara kıyasla temel bakımda daha etkin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çocuk sayısı arttıkça babaların baba katılımlarının azaldığı da bulgular arasında yer almıştır.

Ünal ve Kök (2015)'ün 0-6 yaş grubunda çocuğu olan anne ve babaların babalık rolüne ilişkin görüşlerini incelediği nitel çalışmada, anneler geleneksel role sahip bir baba tanımı yapmıştır. Çalışmanın çarpıcı bulgusu ise babaların annelerden farklı olarak gelişen ve değişen dünyanın ihtiyaçlarına uygun baba rollerini benimsemeleri ve çocuğun eğitimine katılmaya istekli olmaları olmuştur. Babaların güncel babalık rollerine duydukları istekliliğe rağmen annelerin beklentisi geleneksel düzeyde kalmıştır. Bu durum babaların sorumluluk üstlenmek için istekli olduğunun ve yapabilecekleri konusunda desteğe ihtiyaç duyduklarının göstergesi sayılabilir.

Alan yazındaki baba katılımı ile demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar değerlendirildiğinde çalışmaların örtüşen ve ayrışan bulguları olduğu dikkat çekmiştir. İncelenen çalışmalarda babanın eğitim düzeyi, babanın meslek statüsü ve geliri, babanın demokratik tutumu arttıkça babaların katılımının olumlu etkilendiği görülmüştür. Çocuğun cinsiyeti, çocuk sayısı, evlilik süresi gibi durumlara ilişkin bulguların çalışmadan çalışmaya değişkenlik gösterdiği bulunmuştur.

Babalara özel verilen bazı eğitimlerin ardından babaların katılım düzeylerinde meydana gelen değişimi inceleyen araştırmalar bulunmaktadır. Ersan (2015), babalara dil gelişiminin desteklenmesi konusunda verdiği eğitimin çocukların alıcı dil becerisine etkisini inceleyen deneysel bir çalışma yapmıştır. Eğitime katılan babaların çocuklarının dil becerilerinde olumlu gelişmeler olduğunu görmüştür. Çalışmasının sonucunda babalara verilen eğitimin çocuk gelişimindeki önemine vurgu yapılarak baba katılımına daha çok ağırlık verilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Taşkın ve Erkan (2009), babalara verilen eğitimin babaların çocuklarıyla ilgilenme durumuna etkisinin incelendiği bir deneysel çalışma yapmıştır. Babalara verilen eğitim sonucunda babaların çocuklarının oyuna katılımında, baba-çocuk etkileşiminde, çocuğuyla ilgili sorumluluk üstlenmede ve çocuğuna zaman ayırma gibi konularda babaların katılım düzeyinde artış olduğuna ulaşılmıştır. Eğitim yoluyla babaların geleneksel rollerin etkisinden sıyrıldığı ortaya çıkmıştır. Alan yazındaki çalışma sonuçlarına bakılarak baba katılımını arttırmada babalara konuyla ilgili eğitim verilmesinin önemli ve etkili olduğunu söylenebilir.

Alan yazında baba katılımına ilişkin anne, baba, öğretmen ve yönetici görüşlerinin incelendiği çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Özyürek, Şalcı, Mamiyev, Çekiç ve Sağlam (2018), öğretmen görüşlerine göre baba katılımının değerlendirildiği nitel bir çalışma yapmıştır. Çalışmada aile katılımına annelerin babalardan daha çok ve daha çeşitli katılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Babalar yılsonu gösterileri başta olmak üzere bireysel görüşmelere ve sınıf içi etkinliklere katılım gösterirken annelerin katılım

alışmalarının babalara kıyasla çok daha çeşitli olduğu görülmüştür. Annelerin tanışma ve veli toplantısı, yüz yüze ve telefonla görüşme, sınıftaki etkinliklere katılım, yiyecek hazırlama, yılsonu etkinlikleri gibi farklı katılım şekilleri olduğu bulunmuştur. Öğretmenler babaların katılımında artış olmasını istemektedir. Öğretmenler babanın katılımına engel olan durumlara babanın çalışma koşullarını ve anneler katılım gösterdiği için babalara ihtiyaç olmadığı gibi bir algının oluşmasını örnek vermiştir.

Tümkaya ve Türkmenoğlu (2021), ilkokul dönemindeki aile katılımı çalışmalarına yönelik babaların görüşlerini aldıkları nitel çalışmada babaların bu konuda farkındalıklarının olduğu görülmüştür. Babaların tümünün evde yapılan aile katılımı etkinliklerine çocuğunun ödevlerine yardımcı olarak, kitap okuyarak ve bazı etkinlikler yaparak katıldıklarını belirtmiştir. Babalar her ne kadar yapılan çalışmalara katılmaya zen gösterse de katılımlarını yeterli bulmamışlardır. Babalar daha verimli çalışmalar yapılması konusunda daha sık veli toplantısı yapılması, aile eğitimi düzenlenmesi, aile-okul iletişiminin daha güçlü olması, aile katılımı etkinliklerinin daha sık olması ve bu planlamaların babanın şartlarına uygun olacak şekilde planlanması gibi önerilerde bulunmuştur.

Oran Kaan, Dönmez ve Kimzan (2020) aile katılımına ilişkin anne ve baba görüşlerini aldıkları tarama modelindeki çalışmada babaların okul temelli, ev-okul iş birliği temelli aile katılımı etkinliklerinde annelere kıyasla daha düşük katılım gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır. Baba ve annelerin ev temelli çalışmalara katılım düzeyinin benzer çıktığı görülmüştür. Babaların öğretmenle çocuğun eğitim süreci konusunda etkili iletişim kurma, çocuğun gelişimini destekleyecek şekilde ev ortamı düzenleme ve okulda yapılan çalışmalara katılım konusunda kendilerini geliştirmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Alan yazından hareketle çocuğun hayatına ve eğitimine katılım konusunda genellikle annelerin daha etkin, babaların geri planda olduğu söylenebilir. Babaların katılım çeşitliliğinin ve srekliiliğinin sağlanması için babalar rehber ve desteğe ihtiyaç duymaktadır.

Baba katılımının çocuğun gelişimine birçok yönden katkısı bulunmaktadır. Aydoğmuş (2018), baba katılımı ile 4-6 yaş çocukların bilişsel stilleri arasındaki ilişkiyi incelediği nicel çalışmasında baba katılımındaki artışın çocukların hata yapma sayılarında belirgin bir azalma sağladığını ifade etmiştir. Babalarıyla oyun oynayan ve etkinlik yapan çocukların benzer şekilde hata sayısının az olduğu görülmüştür. Çocukların bilişsel gelişiminin desteklenmesi için baba katılımının önemli olduğunun altı çizilmiştir. Can (2017), baba katılımının 5-6 yaş grubu çocukların akran ilişkilerine ve benlik algılarına

etkisini incelediği nicel çalışmasında babaların çocuklarıyla ilgilenme düzeyi ve baba katılımı arttıkça çocukların saldırgan davranışlarında azalma olduğunu ifade etmiştir. Karabulut (2019), baba katılımıyla çocuğun iyi oluşu ile ilgili çalışmasında çocuğun hayatında babanın öneminin altını çizmiştir. Babanın çocuğuyla birlikte yaşayıp yaşamaması veya biyolojik babası olması ve olmaması durumunda da babanın çocuğun iyi oluşu üzerinde etkisinin olduğunu belirtilmiştir. Erken çocukluk döneminde baba katılımının iyi oluşa olumlu etkisine değinen Karabulut (2019), baba katılımının önemi konusunda anne ve babaların bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmasını da önermiştir. Alan yazındaki araştırmalara göre çocuğun mutlu ve başarılı bir hayat yaşayabilmesi için baba katılımının sağlanması önemlidir.

Erdem (2020), yaptığı çalışmada modern babalık rolleri tanımlamalarının hayata geçirilmesi ve yaygınlaştırılması konusunda bazı sorunlar olduğuna değinmiştir. Babalık rollerine ilişkin düşüncelerin toplumsal yaşama adapte olamadığı ve babaların yaygın olarak evi geçindiren kişi rolünü üstlendiği ifade edilmiştir. Erdem (2020), toplumsal gerçekler, erkeklerin babalık rolünü nasıl anlamlandırdıkları ve babalık rolüne dair beklentilerinin neler olduğu göz önüne alınarak bu tanımlamaların daha sağlıklı ve işlevsel olacağını belirtmiştir.

Belli, Akçay Didişen ve Bal Yılmaz (2021)'ın babalık rolünün çocuğun gelişimine katkısını ve babanın değişen rollerini açıklayan çalışmasında feminist gelişmelerin, çekirdek ailelerin artışının ve kadınların çalışma hayatına katılmasının babalık rollerinde gelişime ortam sağladığı ifade edilmiştir. Babaların çocuğun hayatına katılmasının ve çocuğa rol model olmasının çocuğun kimlik gelişimine, sosyal-duygusal, bilişsel, fiziksel ve dil gelişimine birçok yönden katkısı olduğu açıklanmıştır. Bunların olabilmesi için baba dostu etkileşim ortamlarının sağlanması önemli görülmüştür. Ayrıca babaların çocuklarıyla etkinliklere katılımının babanın özgüvenine katkı sağladığı, kendini daha etkili ve iyi hissettiği ifade ettiği de belirtilmiştir. Bu durumun babanın ilerleyen süreçte çocuğuyla ilgili konularda daha çok etkin olmasını ve sorumluluk almamasını destekleyeceği de ifade edilmiştir. Güneysu vd. (2017)'nin de baba dostu ortamlardan bahsedilmiş olan bir çalışması bulunmaktadır. Babaların istek ve ihtiyaçlarının karşılanmasına ortam hazırlayan etkileşim alanlarının oluşturulması önemli görülmüştür. Babanın kendini rahat hissedebileceği ve kendine uygun şekilde katılım sağlayabileceği esnekliğin olması gerektiğine değinilmiştir. Baba dostu ortamların baba katılımına olumlu etkisinin altı çizilmiştir. Bu ortamların oluşturulmasında öğretmenin payının büyük olduğu ifade edilmiştir.

Uzun, Simsar ve Karaca (2019), 2008- 2017 yılları arasında baba-çocuk ilişkisi üzerine yapılan tezleri inceledikleri nitel bir çalışmada beş tanesi doktora, on beş tanesi yüksek lisans tezi olmak üzere toplamda yirmi teze ulaşmışlardır. Tezlerin daha çok nicel yöntemlerle hatta en fazla tarama modeliyle yapıldığı ortaya çıkmıştır. Babanın çocuğun hayatındaki yeri ve önemi düşünüldüğünde hem sayıca daha fazla çalışmaya hem de farklı yöntemlerle daha derinlemesine araştırmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir. Çatıkkaş (2008), baba katılımıyla ilgili yapılan çalışmalarda genellikle baba katılımına etkisi olan değişkenlerin incelendiği çalışmalara yer verildiğini ifade etmiştir. Alan yazında baba katılımında çocuğun ve babanın karara katılımıyla planlanan bir araştırma olmadığı da görülmektedir. Bu bilgiler ışığında nitel yöntemle yapılacak bir araştırma ile hem derinlemesine bilgi sağlama hem de baba-çocuk ortaklığıyla etkinlikler planlama planlanmış açısından alana katkı sağlanacağı ifade edilebilir.

3. YÖNTEM

Çalışmanın yöntem bölümünde sırasıyla araştırmanın deseni, katılımcılar, veri toplama süreci, veri toplama araçları ve veri analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, okul öncesi eğitim döneminde baba katılımı çalışmalarının baba-çocuk ortaklığıyla desteklenmesine yönelik ebeveyn ve çocuk deneyimlerini betimleyen bir durum çalışması olarak gerçekleştirilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2005)'e göre, nitel yöntemle gerçekleştirilen durum çalışmasının en belirgin özelliklerinden birisi bir veya birkaç durumun derinlemesine araştırılıyor olmasıdır. Bir durumun üzerinde etkisi olabilecek kişiler, olaylar, ortam gibi değişkenler durum çalışmalarında detaylı bir şekilde araştırılmaktadır. Bu değişkenlerin var olan durumu nasıl etkilediği ve kişi, olay, ortam gibi değişkenlerin durumdan nasıl etkilendiğine odaklanılmaktadır. Bu çalışmada baba-çocuk ortaklığıyla planlanan baba katılımı çalışmalarının çocuğa ve babaya ne tür deneyimler yaşattığı derinlemesine araştırılmak istendiği için durum çalışması bu çalışmaya uygun bir modeldir.

3.2. Katılımcılar

Araştırmanın çalışma grubu seçimi yapılırken amaçlı örnekleme tekniklerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme tekniği tercih edilmiştir. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme veya uygun durum örnekleme kolaylıkla erişilebilen bireylerin örnekleme dâhil edilmesini içerir. Bu yöntemin kullanılması çalışmaya pratiklik katmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Creswell (2013), durum çalışmasında araştırmacı için fayda sağlayacak uygun mekân ve kişilerin seçilmesinin amaçlı örnekleme yöntemine hizmet ettiğini ifade etmiştir.

Çalışma İç Anadolu'nun büyük ölçekli bir ilinde bulunan, tam gün eğitim veren özel bir anaokulunda 2020 Nisan-2021 Şubat tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve yaz aylarını da kapsayacak şekilde veri toplanmıştır. Anaokulu bünyesinde bulunan dört-beş yaş sınıfından 18 çocuk ile çocukların anne ve babaları çalışma grubunu oluşturmaktadır. Araştırma başladıktan sonra bazı katılımcıların etkinliğe katılmak istememesi (3), okuldan ayrılması (4) ve kardeş doğumu (1) sebebiyle 18 kişilik çalışma grubunda yer alan katılımcı sayısı azalmıştır. Bu sebeple katılımcı babaların 13 tanesinden, annelerin 10 tanesinden ve çocukların 14 tanesinden veri toplanabilmiştir. Anne, baba ve çocuk

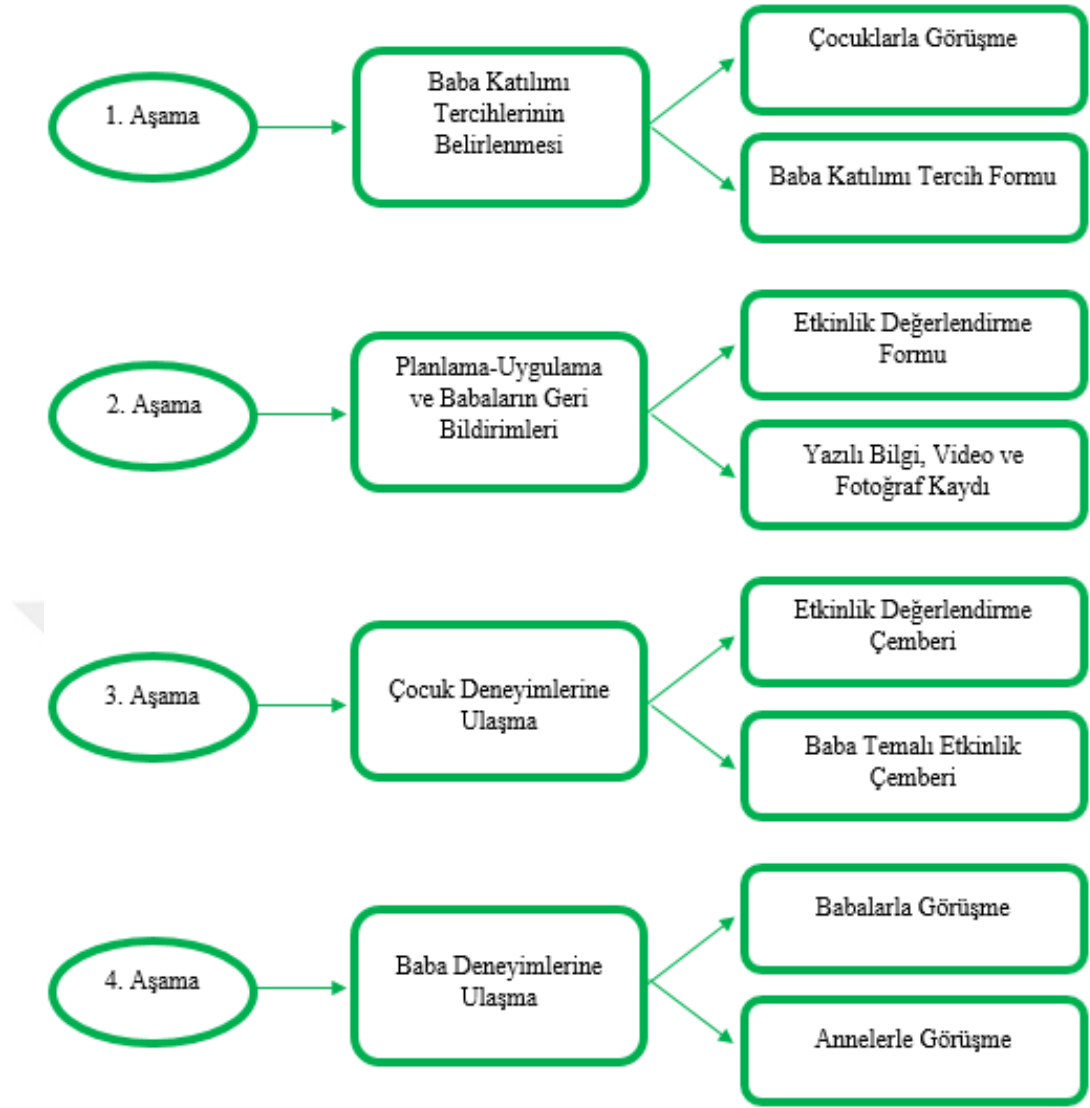
şeklinde tüm bireylerden veri toplanabilen aile sayısı ise 10 olmuştur. Araştırmacı, uygulamayı çalıştığı kurumda kendi sınıfında gerçekleştirmiştir. Çalışmaya katılan babaların yaşları 35-45 arasında değişmektedir. Veri toplanabilen 13 babanın mesleği 2 akademisyen, 1 avukat, 2 doktor, 1 iş güvenliği uzmanı, 3 mühendis, 1 öğretmen, 1 özel sektör çalışanı, 1 satış temsilcisi, 1 serbest meslek olmak üzere dağılım göstermektedir. Katılımcılara ait diğer demografik bilgiler Tablo 3.1.'de yer almaktadır.

Tablo 3.1. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler

Çocuk Kod İsmi	Anne Kod İsmi	Baba Kod İsmi	Baba Eğitim Düzeyi
Ç1	A1	B1	Lisans ve altı
Ç2	A2	B2	Lisansüstü
Ç3	A3	B3	Lisansüstü
Ç4	A4	B4	Lisansüstü
Ç5	A5	B5	Lisans ve altı
Ç6	A6	B6	Lisansüstü
Ç7	A7	B7	Lisansüstü
Ç8	A8	B8	Lisansüstü
Ç9	A9	B9	Lisans ve altı
Ç10	A10	B10	Lisansüstü
Ç11		B11	Lisans ve altı
Ç12		B12	Lisans ve altı
Ç13		B13	Lisans ve altı
Ç14			

3.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın veri toplama süreci dört aşamaya bölünerek açıklanmıştır. Bu aşamalar anlaşılabilirliğin kolaylaştırılması amacıyla Şekil 3.1. yardımıyla görselleştirilmiştir.



Şekil 3.1. Veri toplama süreci aşamaları

Sürecin ilk aşamasında çocukların ve babaların baba katılımına yönelik tercihleri belirlenmiştir. Babaların tercihlerine, yazılı olarak doldurdıkları Baba Katılımı Tercih Formu yoluyla ulaşılmıştır. Formun tamamı EK-1 de yer almaktadır. Çocuklardan yüz yüze veya çevrimiçi ortamda yapılan bireysel görüşmeler aracılığıyla bilgiler elde edilmiştir. Çocuk görüşmesine ilişkin formun tamamı EK-2’de bulunmaktadır. Görüşmeler kayıt altına alınmıştır.

Sürecin ikinci aşamasında babadan ve çocuktan elde edilen bilgiler ışığında babalar ve çocuklar tarafından en çok tercih edilen etkinlikler belirlenmiştir. Bu etkinlikler on iki etkinlik türü altında toplanmıştır. Etkinlik türleri araştırma, deney, drama, gezi, kitap, müzik, oyun, öz bakım, resim, spor, tasarım ve videodur. Aynı zamanda her baba ve

çocuğunun ortak olarak tercih ettiği iki etkinlik türü belirlenmiştir. Buna ilişkin bilgiler EK-3'te verilmiştir.

Her hafta için üç farklı etkinlik türü seçilmiştir. Bu türlere uygun etkinlik planı okulda gerçekleştirilen eğitim öğretim programına paralellik gösterecek şekilde araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan etkinliklerin okulda kullanılan kavramlar ve kazanımların evde de pekiştirilmesini destekleyecek nitelikte olmasına özen gösterilmiştir. Her hafta babalara e-posta yoluyla o hafta evde uygulayacakları etkinlik planları gönderilmiştir. Babalardan gönderilen üç etkinlikten iki tanesini seçip yapmaları istenmiştir. Sonuç olarak on iki haftalık süreç içerisinde babalara on iki farklı etkinlik türünden üçer tane olacak şekilde otuz altı tane etkinlik gönderilmiştir. Bunlardan yirmi dört tanesini yapmaları istenmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda on iki haftalık bir ev temelli baba katılımı çalışması planlanmıştır. Buna ilişkin bilgiler EK-4'te bulunmaktadır.

Babalardan etkinlik sürecine ilişkin farklı yollarla geri bildirimler alınmıştır. Evde gerçekleştirdikleri etkinliklere ilişkin fotoğraf çekmeleri istenmiştir. Baba ve çocuğun ortak olarak tercih ettikleri iki etkinliği yaparken süreci video kaydına almaları gerektiği açıklanmıştır. Bu doğrultuda her hafta video kaydına alınacak bir etkinlik türü ve bu etkinlik türünü tercih eden iki aile belirlenmiştir. Böylelikle araştırmacının, baba ve çocuğun ev yaşantılarındaki deneyimlerine ilişkin veri elde etmesi amaçlanmıştır. Buna ek olarak *Babamın Battaniyesi* isimli bir kitap ve bu kitabın kullanıldığı bir etkinlik hazırlanmıştır. Bu etkinliği tüm baba ve çocukların yapmaları ve süreci video kaydına almaları gerektiği belirtilmiştir. Babalardan kayıt aldıkları etkinliklere ilişkin önceden kendilerine mail yoluyla iletilmiş olan Etkinlik Değerlendirme Formunu doldurmaları, diğer etkinlikler için de haftalık olarak yazılı geri bildirim vermeleri istenmiştir. Babamın Battaniyesi ortak olarak tüm baba ve çocukların yaptığı etkinlik olduğu için ortak bir deneyim değerlendirmesi yapabilmek için özellikle tasarlanmıştır. Çocukların okuldaki yaşantılarına karşılık olarak evdeki yaşantılarıyla ilişkili babalardan haftalık yazılı geri bildirimler istenmiştir. Tüm bu fotoğraf, video, Etkinlik Değerlendirme Formu ve diğer yazılı dokümanların paylaşımı e-posta yoluyla gerçekleştirilmiştir. Etkinlik Değerlendirme Formu EK-5'te yer almaktadır.

Sürecin üçüncü aşamasında çocukların deneyimlerine ulaşmak için babaların göndermiş olduğu geri bildirimlerden yola çıkarak çember zamanları düzenlenmiştir. Evde yapılan etkinliklerin değerlendirildiği Etkinlik Değerlendirme çemberinde çocukların yaşantılarını hatırlamaları için babalardan elde edilen bilgilerden ve fotoğraflardan faydalanılmıştır. O hafta etkinliği video kaydına alan çocuğa öncelik

verilerek çocukların duygu ve düşüncelerinin konuşulduğu bir sohbet çemberi yapılmıştır. Tüm baba ve çocukların ortak olarak yapması planlanan Babamın Battaniyesi etkinliğini değerlendirmek için ayrıca bir Etkinlik Değerlendirme Çemberi yapılmıştır. Yine her hafta olacak şekilde Baba Temalı Etkinlik Çemberi yoluyla okulda farklı etkinlikler yapılmıştır. Bu etkinliklerle baba-çocuk ilişkisine ve çocuk deneyimlerine ağırlık verilmiştir. Çemberler video kaydına alınmıştır. Baba Temalı Etkinlik Çemberinde yapılan etkinliklere ilişkin bilgiler EK-6'da yer almaktadır.

Sürecin dördüncü aşamasında on iki haftalık sürecin babalarla Zoom uygulaması üzerinden görüşülmüştür. Yapılan görüşmelerde ev temelli baba katılımı etkinliklerinin ve tasarlanan baba katılımı sürecinin değerlendirmesi yapılmıştır. Baba deneyimlerine ilişkin bilgiler elde edilmiştir. Ayrıca çalışmanın sonunda aynı yolla annelerle de birer görüşme yapılmış ve onların gözlemlerine başvurulmuştur. Yapılan görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Araştırmanın başından itibaren dikkat çeken durumlar araştırmacı günlüğüne kaydedilmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Veri toplama tekniği olarak çevrimiçi ve yüz yüze görüşme, gözlem, yazılı geri bildirim ve araştırmacı günlüğü kullanılmıştır. Veri toplamada kullanılan görüşme soruları ve yazılı formlar oluşturulurken uzman görüşlerinden yararlanılmıştır. Oluşturulan araçlara ilişkin araştırmanın yapıldığı okulun farklı bir sınıfında çocuklar ve ebeveynlerle pilot uygulamalar yapılmıştır. Uzman görüşleri ve pilot uygulamalar sonrası düzenlenerek anlaşılabilirlik, uygulama süresi ve sayı açısından son şekli verilen sorular ve formlar araştırma için kullanıma hazır hale getirilmiştir.

3.4.1. Görüşmeler

Çalışmanın başında çocuklarla çevrimiçi ortamda Zoom video konferans platformu üzerinden bireysel olarak çevrimiçi veya yüz yüze olmak üzere ikişer görüşme yapılmıştır. İlk görüşmede çocuklara evdeki rutinlerine, babalarıyla olan ilişkilerine, babalarından istek ve beklentilerine, babalarının becerilerini değerlendirmelerine ilişkin bilgiler edinmeye yönelik sorular sorulmuştur. Toplam 14 çocukla yapılan görüşmelerin süresi 13 dakika ile 35 dakika arasında değişmektedir. Çocuklarla yapılan ikinci görüşmede çocuklara spor yapma, kitap okuma, deney yapma ve benzeri etkinliklerin görselleri gösterilmiştir. Çocuklardan görselde görünen etkinliği babasıyla evde yapmayı

ne kadar istediği ve okulda yapmayı ne kadar istediğine yönelik sorular sorularak bu etkinliği tercih etme derecesini bir, iki ve üç yıldız vererek belirtmesi istenmiştir. Toplam 14 çocukla yapılan ikinci görüşmelerin süresi 10 dakika ile 37 dakika arasında değişmektedir.

Baba katılımı sürecinin sonunda babaların deneyimlerini elde etmek için duygu, düşünce ve davranışlarına yönelik soruların sorulduğu bireysel görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler çevrimiçi ortamda Zoom video konferans platformu üzerinden 10 baba ile gerçekleştirilmiş olup görüşmelerin süresi 13 dakika ile 104 dakika arasında değişmektedir. Baba Görüşme Formu EK-7’de yer almaktadır.

Baba katılımında annelerin sürece ilişkin gözlemlerini, duygu, düşünce ve deneyimlerini öğrenmek amacıyla da çevrimiçi video konferans platformunda bireysel görüşmeler yapılmıştır. Toplamda 10 anne ile yapılan görüşmelerin süresi 13 dakika ile 49 dakika arasında değişmektedir. Anneler, babalar ve çocuklarla yapılan toplamda 48 görüşmenin video ve ses kaydı alınmıştır. Anne Görüşme Formuna EK-8’de yer verilmiştir.

3.4.2. Gözlemler

Babalar ve çocukların evde birlikte yapabilecekleri etkinlikler planlanmış ve babalara gönderilmiştir. Evde gerçekleştirdikleri katılım etkinliklerine ilişkin video ve fotoğraf kaydı babalardan istenmiştir. Toplamda 11 video kaydı elde edilmiştir. Video kayıtlarına ilişkin gözlem notları tutulmuştur.

Her hafta çocukların baba katılımı sürecindeki deneyimlerine ilişkin okulda yüz yüze Etkinlik Değerlendirme Çemberleri yapılmıştır. Çemberlerde her çocuğun o hafta babasıyla yaptığı etkinlik fotoğrafları gösterilmiştir. Çocukların duygu, düşünce ve deneyimlerine ilişkin sorular sorulmuştur. Toplamda 12 kere gerçekleştirilen Etkinlik Değerlendirme Çemberinin video ve ses kaydı alınmıştır. Çember süresi 14 dakika ile 42 dakika arasında değişmektedir.

Çocuklarla her hafta olacak şekilde Baba Temalı Etkinlik Çemberi gerçekleştirilmiştir. Bir tanesi çevrimiçi ortamda, 12 tanesi okulda yüz yüze olmak üzere toplamda 13 çember yapılmıştır. Çemberlerde çoğunlukla baba temalı kitaplardan faydalanılarak Türkçe dil etkinliği ve sanat etkinliği ağırlıkta olacak şekilde çocuklarla etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikler yoluyla baba katılımı sürecinin, çocukların yaşantıları üzerindeki etkisine ilişkin bilgiler edinmeye çalışılmıştır. Video ve ses kaydı

alınan Baba Temalı Etkinlik Çemberinin süresi 25 dakika ile 65 dakika arasında değişmektedir.

Çemberler çocukları gözlemleme açısından bir fırsat oluşturacak şekilde planlanmıştır. Gerçekleştirilen çemberlerde çocukların söyledikleri, davranışları ve ürünleri gözlemlenerek çıkarımlarda bulunulmuştur.

3.4.3. Yazılı geri bildirimler

Babaların baba katılımı sürecine yönelik beklenti ve tercihlerini elde etmek amacıyla yarı yapılandırılmış bir Baba Katılımı Tercih Formu hazırlanmıştır. Formda hâlihazırda çocuklarıyla olan rutin ilişkilerinde yaptıkları etkinliklere; okulda, evde ve çevrimiçi ortamda gerçekleştirilebilecek baba katılımı çalışmalarına dair düşüncelerine, etkinlik ve katılım sıklığı tercihlerine yönelik sorulara yer verilmiştir. Bu form babalara çalışmanın başında mail yoluyla gönderilmiştir. Babaların bu formu yazılı olarak doldurmaları ve mail yoluyla iletmeleri istenmiştir. Toplam 13 baba bu formu doldurmuştur. Babaların çocuklarıyla birlikte evde gerçekleştirebilecekleri etkinliklerin bilgisini içeren doküman babalara mail yoluyla iletilmiştir. Babalardan o hafta yaptıkları etkinliklere ve etkinliği gerçekleştirme süreçlerine ilişkin gözlem ve deneyimlerini içeren yazılı geri bildirimi, haftalık olarak mail yoluyla ulaştırmaları istenmiştir.

Babalardan süreç içerisinde belirtilen 3 adet etkinliği video kaydına almaları istenmiştir. Bu etkinliklerden ikisi baba ve çocuğun ortak tercih ettiği türe ilişkin olup diğeri de tüm baba ve çocukların ortak olarak gerçekleştirmeleri istenen Babamın Battaniyesi etkinliğidir. Babalara video kaydına aldıkları etkinliğin özel olarak değerlendirmesini yapabilecekleri bir Etkinlik Değerlendirme Formu mail olarak gönderilmiştir. Formda babanın ve çocuğun duygularına, düşüncelerine, deneyimlerine, babanın öz değerlendirmelerine ilişkin sorular yer almaktadır. Toplamda 14 Etkinlik Değerlendirme Formu babalar tarafından doldurulmuş ve mail yoluyla iletilmiştir. Bir hafta boyunca okulda yapılan eğitim öğretim sürecine ilişkin ve çocuğun okuldaki deneyimlerine ilişkin bilgilerin yer aldığı haftalık rapor babalarla paylaşılmıştır. Babalardan buna karşılık olarak çocuğun o hafta evde yaşadıklarına ilişkin bilgileri mail yoluyla paylaşmaları istenmiştir.

3.4.4. Araştırmacı günlüğü

Sürecin başından itibaren araştırmacı günlüğü tutulmuştur. Araştırmacı günlüğü içerisine görüşmelerden, çemberlerden, gözlemlerden, süreç içerisinde anne, baba veya çocukla yaşanan diyaloglardan elde edilen bilgilere ilişkin notlar kaydedilmiştir. Analiz sürecinde de araştırmacı günlüğünden faydalanılmıştır.

3.5. Veri Analizi

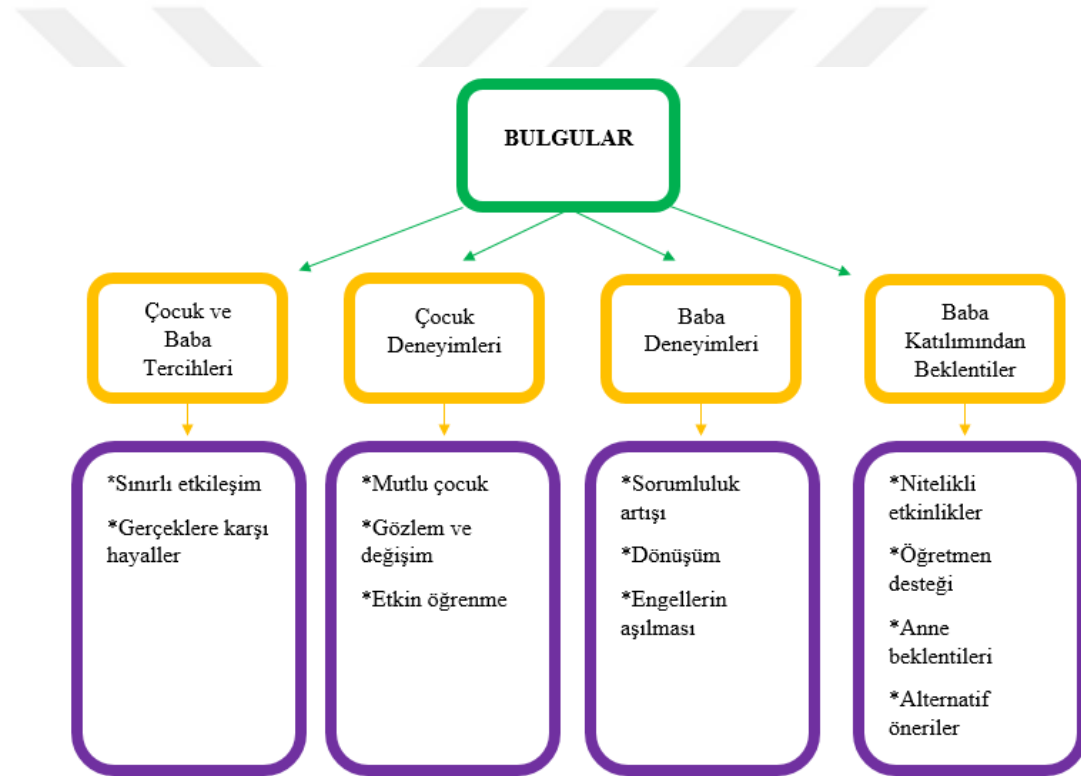
Verilerin analiz sürecinde; görüşmelerden ve gözlemlerden elde edilen ses ve video kayıtları analizde kullanılabilecek yazılı metne dönüştürülmüştür. Evde çekilen fotoğraf ve videolardan ve gözlemlerden tamamlayıcı olacak şekilde yararlanılmıştır. Babalardan elde edilen yazılı geri bildirimlerden faydalanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesi içerik analizi yoluyla yapılmıştır. İçerik analizi, birbirine benzeyen verilerin kodlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmesi ve bunların anlaşılır bir bütünlük oluşturacak şekilde düzenlenerek sunulması sürecidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). QSR NVivo nitel veri analizi yazılımı kullanılarak veriler kodlanmış ve düzenlenmiştir. Yapılan kodlamalar arasındaki ilişkiler belirlenmiş, bu ilişkilerden yola çıkılarak temalara ve kategorilere ulaşılmıştır. Elde edilen bilgiler yorumlanarak veriler bütünlleştirilmiştir. Temalar oluşturulurken farklı veri kaynaklarından, destekleyici ve uyuşmayan örneklerden yararlanılmıştır. Katılımcıların açıklamalarına ve doğrudan alıntılarına yer verilmiştir. Etik kurallar gereği katılımcılara kod adları verilmiş ve katılımcıların kimlikleri gizlenmiştir. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği; veri kaynaklarındaki çeşitlilik, araştırma raporunda katılımcı görüşlerinden alıntılar yaparak kanıtlar sunma, sahada uzun süre etkin olma ve araştırmacı günlüğü yoluyla sağlanmıştır. Temalar ve kodlara ilişkin örnekler Tablo 3.2.'de yer almaktadır.

Tablo 3.2. Kodlama örnekleri

Kategori	Tema	Kod	Kod İçeriği
Çocuk Deneyimleri	Gözleyen ve Değişen	Babayı Tanıma	Ç8: Yani hala oyun bile oynayabiliyormuş diye gördüm. (Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 06.01.2021).
Baba Deneyimleri	Engellerin Aşılması	Yaratıcı Çözümler	B4: Hadi dedim o zaman biraz üretkenlik yapalım, git dedim bizim dondurma çubukları var onları getir yapıştıralım onları filan dedim. (Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

4. BULGULAR

Çalışmada elde edilen veriler duygu, düşünce ve davranış içeriklerine bağlı olarak temalar halinde sunulmuştur. Verilerden elde edilen kategoriler, temalar ve kodlara ait bilgiler Şekil 4.1.'de yer almaktadır. Toplamda 4 kategori ve 12 tema çerçevesinde bulgular ortaya koyulmuştur. Baba ve çocuk tercihlerinin belirlenmesine ilişkin bulgular *sınırlı etkileşim* ve *gerçeklere karşı hayaller* temasında toplanmıştır. Çocuk deneyimlerine ilişkin bilgiler *mutlu çocuk*, *gözlem ve değişim*, *etkin öğrenme* temalarında yer almıştır. Baba deneyimleri *sorumluluk artışı*, *dönüşüm* ve *engellerin aşılması* temaları çerçevesinde açıklanmıştır. Katılımcıların baba katılımından beklentilerine ilişkin bilgilere *nitelikli etkinlikler*, *öğretmen desteği*, *anne beklentileri* ve *alternatif öneriler* temalarında yer verilmiştir.

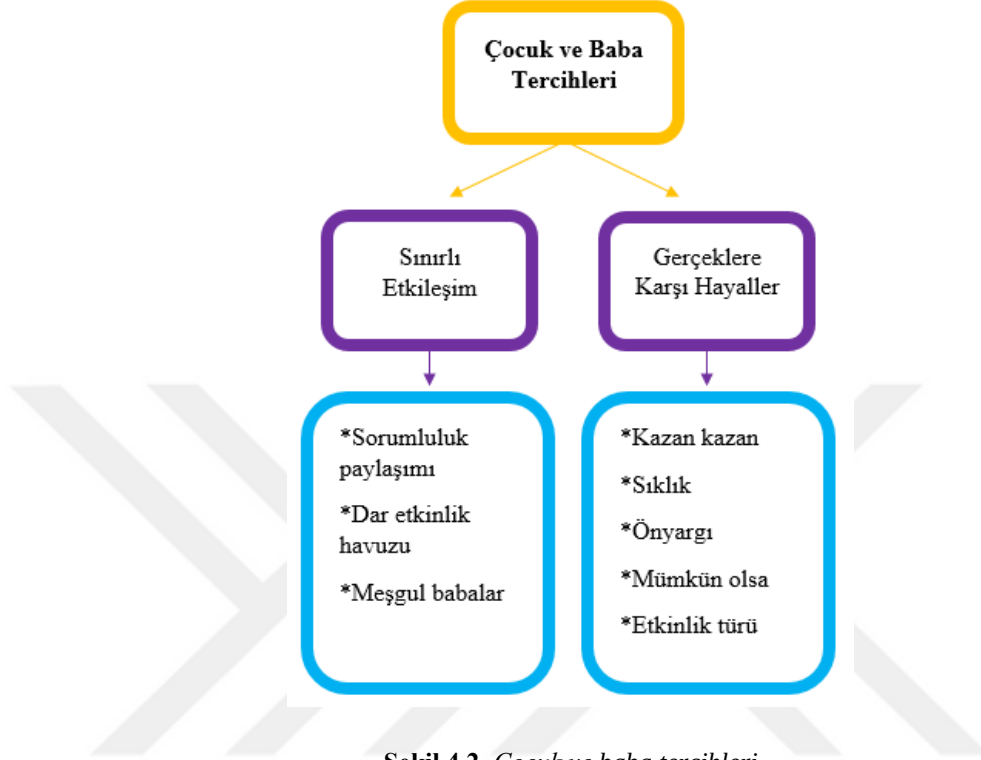


Şekil 4.1. Analize ilişkin kodlama ağı

4.1. Çocuk ve Baba Tercihleri: Hep aynı biraz da farklı

Okul öncesi dönemde baba katılımı çalışmalarının çocuk bakış açısıyla desteklenmesine yönelik ebeveyn ve çocuk deneyimlerine ulaşmak amacıyla yapılan bu çalışmanın ilk araştırma sorusu baba ve çocukların beklentilerinin ve tercihlerinin ne olduğu üzerinedir. Sürecin başında çocukların ve babaların tercihlerine ulaşmak amacıyla çocuklarla görüşmeler yapılmış ve babalardan Baba Katılımı Tercih Formunu

doldurmaları istenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda ortaya çıkan *çocuk ve baba tercihleri* kategorisi bu soruya yanıt vermektedir. Kategoriyeye ilişkin temalar ve kodlar Şekil 4.2.'de yer almaktadır.



Şekil 4.2. Çocuk ve baba tercihleri

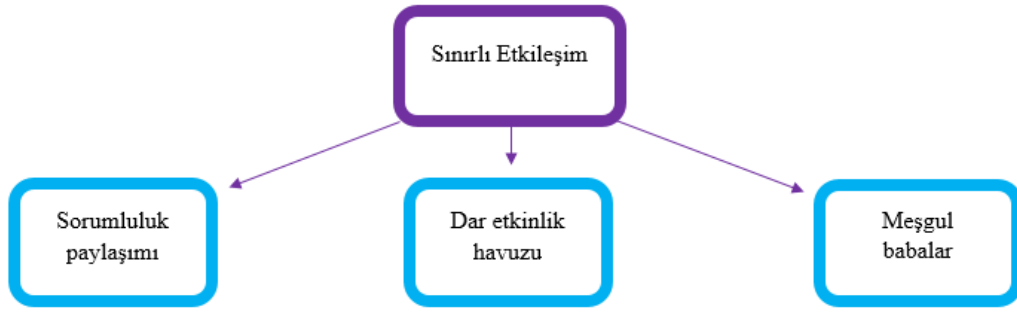
Çocuk ve baba tercihleri temasının kodları *sınırlı etkileşim* ve *gerçeklere karşı hayaller*dir. Çalışmaya katılan babaların ve çocukların rutin yaşantılarında sınırlı bir etkileşim içerisinde olduklarına ulaşılmıştır. *Sınırlı etkileşim* kodunu destekleyen alt kodlar da *sorumluluk paylaşımı*, *dar etkinlik havuzu* ve *meşgul babalar*dır. Çoğu babanın çocukla ilgili *sorumluluk paylaşımında* geri planda kaldığı görülmüştür. Çalışmaya katılan çoğu annenin etkin ve baskın, çoğu babanın da edilgen ve pasif olduğu sonucuna varılmıştır. Babaların çoğunluğunun çocuklarıyla vakit geçirirken yaptıkları çalışmaların birbirini tekrar eden sınırlı sayıda etkinlik çeşidini içerdiği fark edilmiştir. Bu alışılmış düzenin *dar bir etkinlik havuzu* oluşturduğu görülmüştür. Bu etkileşim şeklinin baba ve çocuk ilişkisini, birlikte yapacakları etkinlikleri sınırlandırdığı söylenebilir. Babaların kendilerini ifade etmiş olmalarına ek olarak çocukların da gözlemleyip desteklediği görüş *meşgul baba* durumudur. Çocuklar babalarıyla bir şey yapmak istediklerinde babalarının hep yoğun veya iş sebebiyle yorgun olduğunu belirtmiştir. Babanın kendine vakit ayırdığı için çocuğuyla daha az vakit geçirdiğini söyleyen sınırlı sayıda çocuk bulunmaktadır.

Bunun gibi sebeplerle meşgul olan babalar çocuklarıyla *sınırlı etkileşim* kurmaktadır. Çocuklar bu durumdan duydukları rahatsızlıkları ifade etmişlerdir.

Çalışmaya katılan baba ve çocukların rutin yaşantılarında baba-çocuk etkileşimlerinde bazı sınırlılıkların olduğu görülmüştür. Aynı oyunlar üzerinden benzer deneyimlerle ve kısıtlı zaman zarfında yaşanan deneyimlerin çocukları yeterince memnun etmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Çocukların babalarıyla yapmak istedikleri çok fazla şey olmasına karşın bunların tamamı farklı sebeplerden dolayı gerçekleştirilememiştir. Bunun en büyük sebeplerinden birini babaların sürekli meşgul olmaları ve çocuklarına kısıtlı zaman ayırmaları olduğu dikkat çekmektedir. Babaların çoğunun çocuk gelişimi, etkili iletişim gibi konularda desteğe ihtiyaç duyduğu görülmüştür. Aynı zamanda babaların kendilerini bilgili ve donanımlı hissettiği konularda okulla iş birliğine açık olduğu görülmüştür. Babaların çoğunun baba katılımına karşı olumlu tutum içerisinde olup baba katılımının uygulanacağı ortama yönelik bazı çekinceleri bulunduğu dikkat çekmiştir. Çocuk görüşmeleri ve Baba katılımı Tercih Formundan yola çıkılarak, katılımcı babaların ve çocukların baba katılımındaki tercihlerine ulaşılmıştır.

4.1.1. Sınırlı etkileşim

Babaları ve çocukları anlayabilmek için evdeki var olan sürece ilişkin bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bu amaçla veri toplama sürecinde evdeki yaşantılarına ilişkin ortak olarak “Birlikte neler yapıyorsunuz? Neler yapmaktan hoşlanıyorsunuz?” gibi sorular sorulmuştur. Çocuklara ek olarak “Okuldan verilen görevleri kiminle yapıyorsunuz? Okulda yaptıklarınız hakkında kiminle sohbet ediyorsunuz?” gibi detaylandırılmış sorulara da yer verilmiştir. Babaların ev yaşantısındaki rollerinin anlaşılması ve çocuğun gözünden baba-çocuk etkileşiminin değerlendirilmesinin yapılması, tercihleri belirlemek adına oldukça önemli görülmüştür. Elde edilen veriler incelendiğinde baba çocuk ilişkisinde *sınırlı etkileşim* temasına ulaşılmıştır. Sınırlı etkileşim temasını oluşturan kodlar ve alt kodlara ilişkin bilgi Şekil 4.3.’te yer almaktadır. Baba-çocuk tercihlerinde sınırlı etkileşimi *sorumluluk paylaşımı*, *dar etkinlik havuzu* ve *meşgul babalar* kodlarının açıkladığı gözlenmiştir.



Şekil 4.3. Sınırlı etkileşim

4.1.1.1. Sorumluluk paylaşımı

Sorumluluk paylaşımı kapsamında, çocuklarla ilgili ev içi sorumlulukların daha çok annenin kontrolünde olduğu gözlenmiştir. Diğer bir ifadeyle evdeki sorumluluklarda babaların rolünün annenin gölgesinde kaldığı ifade edilebilir. Örneğin, evdeki rutin yaşantıda ve çocuğun okul yaşantısına ilişkin paylaşımlarda araştırmanın katılımcısı babalar çoğunlukla annelerden daha geri planda kalmışlardır. Bu gözlem babalar ve çocuklardan elde edilen çeşitli bilgilerle desteklenmektedir. Örneğin, çocuklara evde neler yaptıkları sorulduğunda çocuklar genellikle tek başlarına veya anneleriyle yaptıkları şeyler hakkında yanıt vermişlerdir. Okuldan gelen istek ve görevlerin yerine getirilmesinde de benzer bir durum ortaya çıkmaktadır. Çocuklar okuldan verilen görevleri çoğunlukla anneleriyle veya her iki ebeveyniyle yaptıklarını söylemiştir. Araştırmanın katılımcısı olan çocukların beklentileri ihtiyaç duydukları her şeyde babaların etkin katılımcı olması yönündedir. Ebeveynlerin çocukların evdeki etkinliklerine katılma konusundaki farklılaşan rollerini çocukların da kabullendiği gözlenmiştir. Örneğin, çocuklardan biri “annesiyile birlikte yaptığı etkinliklerin daha güzel” olduğunu belirtmiştir. Okul görevleri haricinde, “annesinin işte olduğu zamanlarda babasıyla etkinlikler yaptığını” belirtmiştir (Ç9, Çocuk Görüşmesi, 12.06.2020). Anneleriyle daha çok etkileşim içerisinde olan çocukların anneleriyle yaptıkları çalışmalar üzerinden bir değerlendirme kriteri belirlediği, babalarıyla yaptıklarını buna göre değerlendirdikleri görülmektedir.

Annenin “Eşimin doğa tarafı onları da çok seviyor çocuğum. Benimle ev tarafı gibi (...) Eşim kabul ediyor ben bu tarz şeyleri yapamıyorum diyor. Çocuğumuza da ben yapamıyorum annenle yapın diyor. O da bunu kabul etmiş durumda” ifadesi babanın bazı sorumluluklarda kendini geri çektiğini göstermektedir (A9, Anne Görüşmesi, 14.02.2021). Babanın kendini geliştirme konusunda bir çabası olmadığı da bilinmektedir.

Bu durum babanın sorumluluk paylaşımı konusunda girişken olmadığını, isteksiz olduğunu düşündürmektedir. Kendi becerisini yetersiz bulan ve bu konuda gelişime yönelik bir girişimi olmayan babanın çocuğuyla yaptığı çalışmanın niteliğinin bu durumdan olumsuz etkilendiği görülmüştür. Birlikte bir etkinlik yapmanın dışında çocuğun hayatında olup bitenler konusunda da babanın geri planda kaldığı durumlar olmuştur. Çoğu çocuk okulda yaşadıkları deneyimlere ilişkin bilgileri anne ve babasıyla paylaştığını ifade etmiş olsa da bir çocuk, annelerin bu konuda daha “çok sorup meraklı olduğunu” belirtmiştir (Ç4, Çocuk Görüşmesi, 10.06.2020). Çocukların iyi gözlemciler oldukları düşünüldüğünde anne ve babanın ilgili olma, istekli olma durumları arasındaki *sorumluluk paylaşımı* arasındaki bu farkı gördükleri söylenebilir. Yukarıdaki örnekte babanın etkinliklerde sorumluluk üstlenip ev içi etkinliklerde geri planda kaldığı gibi araştırmaya katılan babaların çocuklarıyla olan etkileşimlerinde kendilerine belirledikleri bir etkileşim alanı olduğu görülmüştür.

4.1.1.2. Dar etkinlik havuzu

Baba ve çocuğun etkileşiminin kısıtlı etkinlik çeşitliliği üzerinden olması babanın çocuğuyla etkileşimini sınırlandıran *dar etkinlik havuzu* oluşturmaktadır. Bir babanın “(...) babanın daha çok bedensel ihtiyaçlara (oyun oynamak, fiziksel aktiviteler...) annenin ruhsal ve fikirsel ihtiyaçlara cevap verdiğini düşünüyorum” şeklindeki ifadesi aslında genel olarak babaların bakış açısını özetlemektedir (B1, BKTF, 11.06.2020). Babaların neredeyse tamamının çocuklarıyla geçirdikleri zamanlarda daha çok oyun ve teknolojik araçlar içeren eğlenceli etkinliklere yer verdikleri görülmüştür. Bu etkinliklere fiziksel aktiviteye dayanan hareketli oyunlar, bilgisayar oyunları, video ve çizgi film izleme, lego ve kutu oyunları örnek verilebilir. Babaların neredeyse yarısı çocuklarıyla olan etkileşimlerinde kitap okuma ve dışarıda zaman geçirmeye de yer vermektedir.

Bir baba, evdeki etkinliklere kıyasla dış mekân etkinliklerini yapmayı neden tercih ettiğini şöyle açıklamıştır:

Çocuğumla vakit geçirmek söz konusu olduğunda benim tercihim her zaman dışarıdır. Dışarıda daha üretken olurum ve bir şekilde çocuğumun ilgisini çekebilecek etkinlik, oyun veya farklı bir faaliyet bulabilirim. Evde yapılabilecek etkinlikler konusunda zaman zaman zorlandığım olur. Evde oynanan evcilik tarzı oyunlar bana hitap etmediği ve sadece çocuğumu anlık mutlu edebilmek adına yaptığım etkinlikler olduğu için çabuk sıkılırım (B6, BKTF, 09.06.2020).

Dış mekândaki uyaranların çok olmasının etkinlik süreci başlamasına ortam sağlaması babanın üretkenliği açısından kolaylık sağlamıştır. Babanın evdeki etkinliklerde üretken

olamaması kısıtlı etkinlikler üzerinden iletişim kurduklarını göstermektedir. Babanın kendisinin istekli olmadığı ve keyif almadığı etkinliklerin verimli olmadığı da altı çizilmesi gereken bir durumdur. Bu durum babaların evde çocuklarıyla yapabilecekleri konusunda desteğe ihtiyaç duyduklarına işaret etmektedir.

Babaların çocuğuyla dışarda zaman geçirirken tercih ettiği mekânın çoğunlukla park olduğu göze çarpmaktadır. Çocuklardan biri dışarı çıktıkları durumla ilgili olarak kendisinin oyun oynadığı sırada babası için “Babam öyle dolaşıyor. Dolaşarak telefona bakıyor. Bilmem nelere bakıyor. Şöyle şöyle işle ilgili bakıyor” demiştir (Ç1, Çocuk Görüşmesi, 03.06.2020). Babalarıyla dışarı çıktıkları zamanlarda babalarının yapılan etkinliğe pek dâhil olmadığını, edilgen bir şekilde bulunduğunu belirten çocuklar vardır. Bir babanın “Bahçeye parka inip bisiklete binmesine yardımcı olurum inişli/çıkışlı bir alan olduğundan sadece izleyemiyoruz” ifadesi de dış mekânda çocukları kendi kendilerine bir süreci yürütebildikleri için babanın rahat olduğunun ve çocuğun ihtiyacı olduğunda babanın etkinliğe dâhil olduğunun göstergesidir (B4, BKTF, 06.06.2020). Bu şartlar altında bir babanın çocuğuyla dışarda vakit geçirmesi fazla emek gerektirmeyen bir durum olarak düşünülebilir. Babaların bu tercihlerinin ortak noktasının yapılabilirliği kolay olan, fazla hazırlık gerektirmeyen, eğlence temelli etkinlikler olması dikkat çekmektedir. Bu durum babaların çocuklarıyla yapabilecekleri adına *dar etkinlik havuzu* oluşturmaktadır.

Az sayıda babanın sanat, spor ve öz bakım (yemek, temizlik) içeren çalışmaları çocuğuyla birlikte yaptığı gözlenmiştir. Bu etkinlikler içerisinde de sınırlılıklar vardır. Sanat etkinliği olarak müzik açıp dans etme, resim çizme; spor etkinliği arasında bisiklete binme; öz bakım etkinliği olarak yalnızca bir baba kek ve kurabiye yaptığını belirtmiştir. Az yaptıkları ve çok yaptıkları etkinlikleri belirleyici olan faktörün emek ve risk almama olduğu söylenebilir. Çocuğuyla eğlenebildiği, kolayca yapabildiği etkinlikleri deneyimlemiş olan babalar yeni bir arayışa girip risk almadan bildikleri ve güvendikleri yolu tercih etmiş görünmektedir. Az sayıda babanın çocuğuyla geçirdiği vaktin niteliğine dikkat ederek eğitici özelliği bulunan etkinlikleri yaptığı, yapılan etkinliklerde etkin katılımcı olduğu görülmüştür.

4.1.1.3. Meşgul babalar

Baba ve çocuğun etkileşiminin sınırlılığında etkili olan durumlardan biri de babaların meşgul olmalarıdır. Çocukların babaları hakkında konuşurken sıklıkla tekrar ettikleri şeyler arasında *meşgul babalar* yer almaktadır. Çocukların gözünde babalar

sürekli çalışan, yorgun ve meşgul olan insanlarken babalar da bu veriyi destekleyecek şekilde iş hayatlarındaki yoğunluğu sıklıkla dile getirmektedir. Baba katılımı çalışmalarına ne sıklıkla katılabileceğine ilişkin açıklamada bulunurken bile her baba iş yoğunluğuna değinmiştir. Bir babanın “İş hayatı buna engel olmakta. İşimin izin verdiği ölçüde katılım sağlayabilirim” ifadesi bu duruma örnektir (B12, BKTF, 12.06.2020). Bu durum çocukların babalarıyla yapmak istedikleri şeyleri yapamamalarının önündeki en büyük engellerden biri olarak görülebilir. Babasıyla yeteri kadar sohbet edemediğinden yakınan bir çocuğun “(...) çünkü hep doğru zamanı yakalamıyor çünkü hep babamın işi oluyordu” ifadesi meşgul babalar durumunu desteklemektedir (Ç2, Çocuk Görüşmesi, 10.06.2020).

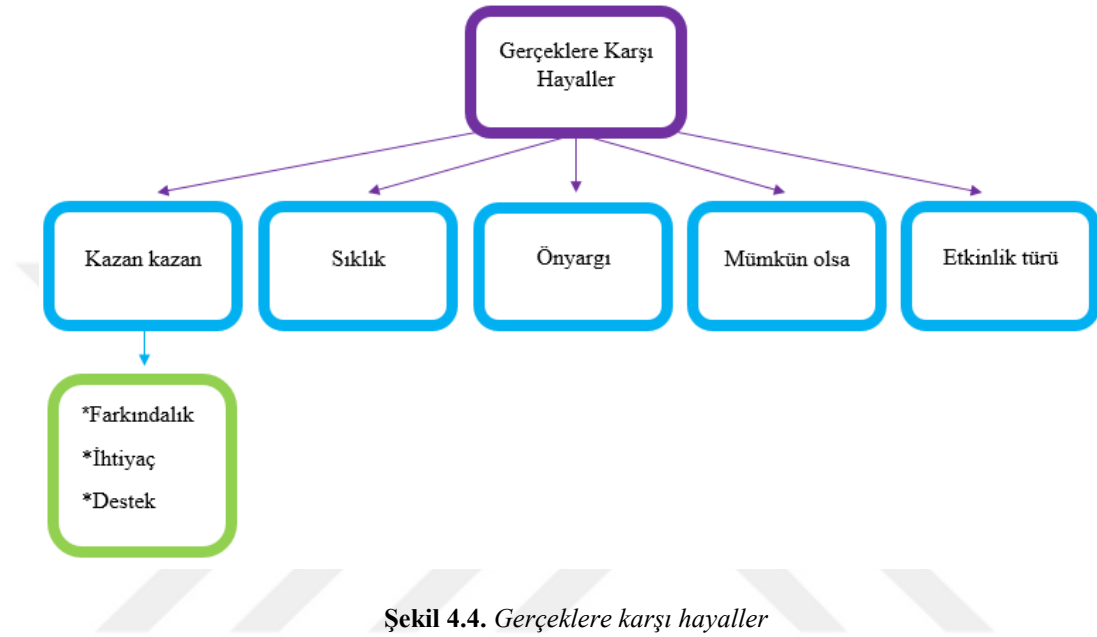
İş yoğunluğunun dışında babaların öncelik verdikleri başka durumlar da çocuğunun isteklerini geri çevirme gerekçesi olmaktadır. Bir çocuk babasının yerine getirmediği etkinlik yapalım talebinin gerekçesini şu ifadesiyle açıklamıştır: “Canı istemiyor çünkü bazen okey oynuyor telefonda. Bazen de işi oluyor o yüzden yapmıyor bazen de canı istemiyor” (Ç6, Çocuk Görüşmesi, 10.06.2020). Çocukların çoğunun hayatında *meşgul baba* durumundan kaynaklanan yaşantılar mevcuttur. Çocukların babalarının farklı gerekçelerle meşgul olmaları ve çocukların taleplerini yerine getirmemeleri çocuklarda olumsuz duygulara neden olmaktadır. Zaman ayırma konusunda babaların farklı tutumları olduğu görülmektedir.

Elde edilen veriler doğrultusunda *sınırlı etkileşim* temasının aşağıdaki çıkarımları desteklediği ifade edilebilir:

- Babaların çocukların eğitim hayatında yer alırken anneye kıyasla geri planda kaldığı,
- Bazı çocukların bir çalışma yapılacaksa daha iyi yapacağını düşündüğü için annelerle yaptığı, eğer anne yapamayacaksa o çalışmayı babalarla yaptıkları,
- Babalar ve çocukların birlikte yaptıkları etkinlik çeşidinin sınırlı olduğu,
- Yapılan etkinliklerin ortak özelliğinin kolay, eğlence temelli ve standart olması olduğu,
- Babaların iş yoğunluğu, yorgunluk ve kişisel tercihler sebebiyle meşgul oldukları için çocukların bundan rahatsız olduğu görülmüştür.

4.1.2. Gerçeklere karşı hayaller

Bu temada babaların ve çocukların baba katılımı sürecindeki tercihleri, ihtiyaçları ve beklentilerine ilişkin bilgiler *kazan kazan*, *sıklık*, *önyargı*, *mümkün olsa*, *etkinlik türü* kodlarından faydalanılarak açıklanmıştır. Temayı oluşturan kodlara ilişkin bilgiler Şekil 4.4.'te yer almaktadır.



Şekil 4.4. Gerçeklere karşı hayaller

Babaların baba katılımına ilişkin farkındalıkları ve düşünceleri, çocukların ve babaların baba katılımı sürecinde neye ihtiyaç duydukları hakkındaki görüşleri, babaların okula ve öğretmene hangi konuda destek sağlayabileceğine ilişkin fikirleri *kazan kazan* kodunda yer almaktadır. *Kazan kazan* kodu evde yapılan etkinlikler yoluyla gerçekleştirilecek baba katılımı sürecinin hem çocuk hem baba hem de okul açısından faydaları olacağına işaret eden kazançlı bir süreci betimlemektedir. *Kazan kazan* kodunun *farkındalık*, *ihtiyaç* ve *destek* olmak üzere üç alt kodu bulunmaktadır. Farkındalık kodunda baba katılımı sürecine, babanın çocuğun hayatındaki önemine ve babalık rolüne dair babaların farkındalıklarını içeren bilgiler bulunmaktadır. İhtiyaç kodunda babaların kendilerinde yeterli görmedikleri ve geliştirmek istedikleri becerilere ilişkin bilgiler vardır. Destek kodunda babanın baba katılımı sürecinde verebileceği desteklere ilişkin bilgiler yer almaktadır. *Kazan kazan* kodunun oluşmasına zemin hazırlayan sorulara, babalara sorulan “Çocukların eğitim sürecine babaların katılması hakkında neler düşünüyorsunuz? Bir baba olarak çocuğunuzla ilgili hangi konularda bilgiye ihtiyaç duyuyorsunuz? Okulun babalar için neler yapmasını istersiniz? Çocuğunuzla ilgili hangi

konularda okula ve öğretmene destek sağlayabilirsiniz?” gibi sorular örnek olarak verilebilir. Buna ek olarak çocuklara sorulan “Bir baba okulu olsaydı babanın burada neleri öğrenmesini isterdin? Babaların çocuklarıyla ilgili neleri öğrenmeye ihtiyacı var?” soruları da bu kodları besleyen bir diğer veri kaynağıdır.

4.1.2.1. Farkındalık

Araştırmaya katılan babaların çoğunun baba katılımına ilişkin olumlu, destekleyici ve belli bir düzeyde farkındalığa sahip düşünceleri bulunmaktadır. Babaların tamamı çocuğun hayatında baba rolünün önemli bir yeri olduğunun farkındadır. Çocukların gözlemleyerek öğrendiğinin farkında olan çoğu baba rol model olduklarının da bilincindedir. Babaların neredeyse tamamı ev ortamında gerçekleştirilecek olan çalışmaları destekleyecek nitelikte açıklamalarda bulunmuşlardır. Bir baba *farkındalığını* “Baba bir rol model olarak çocuğun gelişimine önemli katkılar sağlayabileceği için birlikte vakit geçirmenin ve aktivitelerde bulunmanın önemli olduğunu ve farklı ortak hobilerin oluşturulabileceğini düşünüyorum” cümlesiyle ifade etmiştir (B4, BKTF, 06.06.2020). Babanın ifadelerinde evde yapılacak etkinliklerin olumlu sonuçlarına değinildiği de görülmektedir. Babaların neredeyse tamamı evde gerçekleştirilecek çalışmaların olumlu katkıları olacağı konusunda hemfikirdir. Tanıdık, bildik bir ortamda kendilerini daha rahat ve güvende hissettikleri için olumlu tutumları olduğu görülmektedir.

Bazı babalar, okulda gerçekleştirilecek olan çalışmaların aynı yaş gurubundaki farklı çocukları birlikte gözlemlene fırsatı sunduğunu düşünmektedir. Bu durumu, çocuğunun arkadaşlık ilişkilerini keşfetme açısından önemli görmektedir. Çocuğun okul yaşantısıyla ev yaşantısı arasında bir köprü olması gerektiği düşünüldüğünde bir baba da bu konuya değinerek okul ortamındaki çalışmalara ilişkin farkındalığını şu cümlelerle desteklemiştir:

Bence baba burada “sahada” olmalı. Yani baba şunu yapmalı -Çok kabaca ifade ediyorum- Okula giden ve okuldan dönen çocuk aynı mı? Kazanımlar neler? Ben bu kazanımları gündelik yaşantı üzerinden nasıl destekleyebilirim? Bu konuda benim en çok yaşadığım sorun, bunu çok da yapılandırmadan, nasıl demeli, “hayatın içine yedirerek” gündeme getirmek. Dağıtmayayım, baba elbette okul içi yaşantının da bir parçası olmalı (B10, BKTF, 17.06.2020).

Yukarıdaki babanın doldurduğu tercih formunda okul-ev bağı kurmada zorlandığına ilişkin ifadelere rastlanmıştır. Bu açıdan bazı babaların ihtiyaçları

konusunda farkındalıkları olsa da destek ihtiyaçlarını karşılama ve sorununa çözüm arama konusunda öğretmenle iletişim kurmadığı gözlenmektedir. Bu durum babaların bir sorunu dile getirme ve iş birliği yapmada teşvike ihtiyacı olduğuna işaret etmektedir.

Okuldaki çalışmalara katılım konusunda babaların düşüncelerinde farklılaşmalar görülmektedir. Sınırlı sayıda babanın bu çalışmalara katılma sıklığının ve gerekçesinin babanın katılma isteğini etkileyeceğini belirtmektedir:

Okul ortamındaki çalışmalara katılmak çok tercihim olmaz aslında ama ihtiyaç duyulduğunda sorumluluktan kaçmam. Bence babanın işi ya da yeteneği gereği eğitim sürecinde ihtiyaç duyulduğunda okulda olması çok güzel ve keyifli olabilir. Ancak sırf baba okul ortamında olsun diye sürekli okul ortamında dışarıdan birilerinin bulunması bana çok doğru gelmiyor. Çocuklar için de yorucu olur diye düşünüyorum. Sürekli bir program dâhilinde belirli periyotlarda (örneğin haftada bir, ayda bir gibi) olması beni de yorar (B6, BKTF, 09.06.2020).

Farkındalık kodundaki istisna olan açıklamaya bakılarak babanın ihtiyaç duyulduğunda işbirliği yapmaya açık olduğu ancak babaların sürekli okulda olmalarına karşı olduğu görülmektedir. Bu yüzden, özellikle okulda yapılacak çalışmaların amacı ve nasıl yürütüleceğinin babalara açıklanması önemlidir. Bu açıklamanın babaların okul çalışmalarına katılımını olumlu etkileyeceği söylenebilir.

4.1.2.2. *İhtiyaç*

Çoğu babanın babalık rolleri ve baba katılımı konusunda belirli düzeyde farkındalıkları olduğu görülmüştür. Bu farkındalık aynı zamanda nelere *ihtiyaç* duyduklarını belirleme konusunda rehberlik etmektedir. Ancak henüz deneyimlemedikleri ve yeterince bilgi sahibi olmadıkları konularda kendilerine bir değerlendirme ölçütü belirleyemedikleri için ihtiyaçlarını fark etmeleri de zor olmaktadır. Bir baba bu konuyu şu sözleriyle açıklamıştır:

Şu anda okul müdürü tarafından verilen veli eğitimlerine katılmaktan memnun olduğumu söyleyebilirim. Fakat bu eğitimler hiç yapılmamış olsaydı böyle bir eğitim ihtiyacı hissetmezdim ya da aklıma bile gelmezdi. Bildiklerimi biliyorum ama bilmediklerimin ne olduğu ya da ne kadar olduğu konusunda hiçbir fikrim yok. Eksiklerimizi ya da yanlışlarımızı öğrendikçe görüyoruz. Dolayısı ile bu konuda bizim isteğimizden ziyade okulun babaların eğitim sürecindeki durumu ile ilgili tespit ettiği eksiklere yönelik çalışmalar yapmasını tercih ederim (B6, BKTF, 09.06.2020).

Bu açıklama aile eğitimi çalışmalarına işaret etmektedir. Okulun pandemi sürecinde ailelerle yaptığı eğitime yönelik babanın değerlendirmesine bakıldığında bu durumdan olumlu etkilendiği görülmektedir. Babalara çocuğun gelişim ve eğitim süreciyle ilgili bilgi verici çalışmalar yapılmasının babaya kendini değerlendirme konusunda ölçüt

sunduğu görülmektedir. Babanın çocuğunun gelişimini desteklemek için neler yapılacağını bilmesi kendisinde desteklenmesi gereken yönlerin neler olduğunu fark etmesi açısından önemlidir. Buna ek olarak babaların farkındalık düzeylerini artırma ve eksiklerini görme konusunda okul tarafından yönlendirilmeye ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bir baba, babalardaki farkındalık düşüklüğünün gerekçesini ve bu konuda bilinç yükseltmeye duyulan ihtiyacı şu şekilde ifade etmiştir:

Okulun bence babalar için yapacağı en iyi şeylerden birisi babada çocuğa, çocuğun yaşadıklarına/yaşamına dair bir farkındalık duygusu geliştirmesi olabilir. Şimdi bu konuda şu söylenebilir: Bunun babada zaten olması lazım. Ama yok, biliyoruz (...) Ama babanın, sanki bu konuda yani “çocuk ne ister, ne düşünür, nasıl davranır, ne hisseder” konusunda algılarının açık olması gerekiyor. Bu ise bana kalırsa bir bilinç meselesi. İşte bu “bilinç yükseltme” meselesine okul biraz müdahil olabilir sanki (B10, BKTF, 17.06.2020).

Bu açıklama içerisinde birçok şeyi barındırmaktadır. En başta okul aile işbirliğine yönelik bir çağrı olduğu söylenebilir. Bunun yanında ataerkil toplumun getirmiş olduğu babalık rollerinden sıyrılmaya ilişkin bir direnç olarak da ifade edilebilir. Babanın kendini geliştirmeye ve baba katılımına yönelik hazırbulunuşluğuna bir örnek olarak kabul edilebilir. Bunlar babaların çoğunluğunun düşüncesini kapsayacak niteliktedir. Babaların çoğunluğu çocukları tanıma, çocuk gelişimi ve psikolojisi, yaygın doğru bilinen yanlış davranışlar, kriz yönetimi gibi konularda desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. İstisna olarak bir baba böyle bir desteğe ihtiyacı olmadığını, bildiklerinden öteye bir kazanım elde etmediğini ve halinden memnun olduğunu ifade etmiştir (B5, BKTF, 02.06.2020). Ancak araştırma kapsamından bağımsız olarak yapılan aile eğitimlerine katılım sağladığında bu sürecin kendisine olumlu katkıları olduğunu belirtmiştir (Araştırmacı günlüğü, 10.05.2020). Henüz böyle bir şeyi deneyimlemediği için başlangıçta buna ihtiyaç duymadığını düşündüğü söylenebilir. Bu durum farklı konularda önyargıları ve çekinceleri olan babaların süreci deneyimlediklerinde düşüncelerinde değişiklikler olabileceğini düşündürmektedir.

Çocuklara babaların neleri öğrenmeye *ihtiyaç* duyduğuna ilişkin sorular sorulmuştur. Çocukların çoğunun yanıtları babalarının oyun oynamayı öğrenmesi gerektiği yönünde olmuştur. Çocukların bazıları da “etkinlik yapmayı, araştırma yapmayı, kriz anlarında anlayışlı ve sakin olmayı” öğrenmesi gerektiğini ifade etmiştir. “Kriz anlarında sakin olmak ve çocuk haklarını ihlal etmeden sorun çözmeye çalışmak” babalarla çocukların ortak olarak belirledikleri ihtiyaçlar arasında bulunmaktadır. Çocukların babalarıyla oyun oynama ve etkinlik yapmayı babaların öğrenmesini isteme

sebepleri, babaların farklı gerekçelerle çocuğuyla oyun oynamayı ertelemesi ve çocukların bu konuda eksik hissetmeleri olabilir.

4.1.2.3. Destek

Baba katılımı aynı zamanda babayla okulun iş birliği içerisinde bulunduğu bir süreci ifade etmektedir. Okulun, babanın birtakım ihtiyaçlarına yönelik destek sağlamasının yanı sıra babanın da bu sürece farklı şekilde *destek* sağlayacağı söylenebilir. Babaların destek sağlama konusundaki tercihlerine bakıldığında tüm babaların ‘okuldan gelen herhangi bir talebi yerine getirme konusunda istekli ve hazır’ olduğu söylenebilir. Babaların bir kısmı ‘çocuğu tanıma ve gelişim sürecinde’ ihtiyaç duyulan desteği sağlayacağını açıklamıştır. Bunun dışında bir baba verebileceği desteği okul ev arasındaki bilgi akışını sağlama ve çocuğun gelişimi konusunda ortak hareket etme olarak belirtmiştir. *Destek* kodunda bulunan açıklama şu şekildedir:

Okulun, öğretmeninin ve akranlarının onun üzerindeki büyük etkisine rağmen hala kendisine rol/model olan galiba annesiyle babası. Dolayısıyla özellikle evde bir sorun yaşadığında/yaşandığında bu, ister istemez okula yansıyor/yansıdı; örneklerini gördük. Buralarda, dönüp önce kendime bakmak, sonra çocuğa davranış örüntümü anlamaya çalışmak ve elbette bir üst merhale olan sorunu çözmek için bir adım atmak sanırım okula ve öğretmene bir destek olarak düşünülebilir (B10, BKTF, 17.06.2020).

Babanın iletişim ve iş birliği boyutunda destek olma isteği ve bunu açıklarken ortaya sunduğu gerekçe bu konudaki farkındalık düzeyini ortaya koymaktadır.

4.1.2.4. Sıklık

Babaların evdeki, okuldaki ve sanal ortamdaki etkinliklere katılıma ilişkin tercih sıklıkları, *sıklık* kodunda yer almaktadır. Babaların, baba katılımı etkinliklerinin uygulanacağı ortama göre katılım tercihlerinde değişkenlik olduğu görülmüştür. Evde yapılacak olan çalışmalara babaların çoğu haftada bir veya iki kez katılım gösterebileceğini belirtmiştir. Az sayıda baba ise ayda bir veya iki kez katılacağını söylerken bir baba her gün çalışma yapabileceğini belirtmiştir. Babalar seçimlerinin çalışmanın uzunluğu, yoğunluğu ve gerekliliğine göre değişkenlik gösterebileceğini belirtmiştir. Babaların evde yapılacak etkinliklere ilişkin sıklık tercihlerini etkileyen unsura örnek olarak bir babanın “Bu süre yapılacak çalışmanın ne olduğuna bağlı olarak değişebilir. Benim de keyif alarak yapacağım bir çalışma olursa ayda 2 kez yapabilirim. Daha fazlasını ise sadece mecbur kalırsam yaparım” ifadesi verilebilir (B6, BKTF,

09.06.2020). Babanın çalışmayı gerçekleştirmesi keyif almasına ve mecburiyete bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bu durum babanın katılımında dıştan denetimin etkili olabileceğini göstermektedir. Başka bir baba sıklık seçiminde yaptığı çalışmanın çocuğa faydasıyla ilişkili olduğunu “Her gün bu tür etkinlikleri çocuğumla birlikte gerçekleştiriyor olmak onunla kurduğum iletişimin sürdürülebilir olmasına ve böylece birlikte kaliteli zaman geçirmemize katkı sağlayacağını düşünüyorum” diyerek açıklamıştır (B8, BKTF, 05.06.2020). Yapacağı çalışmanın çocuğuyla olan ilişkisine fayda sağlayacağını öngören baba, bu konuda her gün sürecek bir çalışma yürütmeyi tercih etmiştir. Babaların evde yapılan çalışmaları ne sıklıkla yapacaklarına ilişkin farklı görüşlere sahip olduğu görülmüştür.

Babaların okulda yapılacak olan çalışmalara ilişkin sıklık tercihleri incelendiğinde babaların yarısından çoğunun okuldaki çalışmalara ayda bir veya iki gün katılım sağlayabileceği görülmüştür. Kalan babaların çoğunun dönemde bir kez; bir baba da iki ayda bir olacak şekilde okuldaki çalışmalara katılacağını belirtmiştir. Okulda yapılan çalışmalara katılım konusunda çoğu babanın tercihlerini etkileyen unsurlardan biri çalışma şartları ve izin durumudur. Yoğun çalışan veya işten izin alma konusunda sıkıntı yaşayacağını düşünen babalar bu durumu göz önünde bulundurarak tercih yaptıklarını belirtmiştir. Bir baba zamanla ilgili tercihinine ilişkin açıklamayı şu şekilde yapmıştır:

İşimin yoğunluk durumuna göre katılım durumu değişebilmekle beraber çok sık olması durumunda ilk heyecan ve ilgiyi kaybedebileceğimizden ayda 1 veya 2 ideal bir katılım süresi olabilir düşüncesindeyim. Tabi ki süreklilik arz eden bir çalışma varsa imkânlar dâhilinde katılım sağlayabilirim (B1, BKTF, 11.06.2020).

Babanın ifade etmiş olduğu sık yapılan çalışmaların babadaki heyecanı ve istekliliği etkileyeceğini birkaç baba daha belirtmiştir. Uzun bir periyoda yayılmış baba katılımı etkinliğini sürdürmeleri için babaların ilgilerini ve meraklarını yüksek tutacak çalışmalar planlanması gerektiği görülmüştür. Buna ek olarak evdeki çalışmalara katılım tercihlerinde etkili olduğu gibi okuldaki çalışmalarda da eğlenmek istediklerini belirtmişlerdir. Az sayıda babanın sıklık tercihinde etkili olan bir unsur, tüm ebeveynler için uygulanabilir olmasıdır. Bir baba bu durumu “Ayda bir ya da iki ayda bir. Tüm velilerin eşit olarak katılabilmesi adına daha gerçekçi bir hedef olarak gördüğüm için” diyerek açıklamıştır (B7, BKTF, 01.06.2020). Baba katılımı etkinlikleri çocuğun ve babanın faydası gözetilerek yapılanmaktadır. Okulda yapılan çalışmalara her çocuğun babasının katılamamasının çocukları olumsuz etkileyebileceğini düşünen babalar da olmuştur. Buna önem veren babaların farkındalığı ve hassasiyeti dikkat çekmektedir.

Babaların sanal ortamdaki baba katılımı etkinliklerine yönelik tercihleri incelendiğinde bir baba sanal ortamdaki hiçbir çalışmaya katılmak istemediğini açıklamıştır. Onun haricinde katılımcı babaların yarısının haftada bir veya iki kere; diğer yarısının ayda bir veya iki kere olacak şekilde sıklık tercihinde bulunduğu görülmüştür. Sanal ortamdaki çalışmalara katılmak istemeyen babanın gerekçesi şu şekildedir:

Sanal ortamdaki baba katılımlarının yararlı olacağını düşünmüyorum. Pandemi sürecinde zorunluluktan doğan zoom ve benzeri oluşumların iletişim için iyi fakat eğitim için yeterli olmadığını düşünüyorum. Gerçekten bu gibi programlar sağlıklı birer araç olsaydı, internet bağımlılığının zirve yaptığı çağımızda, pandemiden önce de popüler olurlardı (B12, BKTF, 12.06.2020).

Bunların dışında sanal ortamda dikkatin çabuk dağılacağı, yakın ilişki kurmak için uygun olmayacağı, öğrenmenin kalıcılığının düşük olacağı gibi farklı sınırlılıkların olacağı düşüncesi *sıklık* seçimine etki etmiştir.

4.1.2.5. Önyargı

Bazı babaların, baba katılımının sanal ortamlarda uygulanmasına yönelik *önyargıları* olduğu görülmektedir. Pandemi süreciyle birlikte birçok alanda sanal ortam etkin olarak kullanılmaya başlanmıştır. Buna pandemi sürecinde çocukların eğitimlerinin çevrimiçi devam etmesi ve ebeveynlerin kendi işlerini sanal ortamdan sürdürmeleri örnek verilebilir. Sanal ortamdaki bazı çalışmaların yeni olmasının ve babaların sanal ortamla ilgili olumsuz deneyimlerinin olmasının *önyargıya* zemin oluşturduğu ifade edilebilir. Bir babanın, bunu destekler nitelikteki paylaşımı şu şekildedir:

(...) bu konudaki düşüncelerimden çok tecrübelerim, sanal ortamdaki görüşmelerin tam verimli olmadığının yanında büyük küçük insanları daha fazla yorduğunu ve dikkat kaybına sebep olarak bilginin tam paylaşılmadığını gösteriyor. Bu sebeple ölçüyü kaçırmamak şartıyla bu tarz çalışmalar uygulanabilir ancak babanın bu şekilde katılması fiziksel olarak katılmasının yanında %10-20 gibi bir katkı sağlayabilir diye düşünüyorum (B4, BKTF, 06.06.2020).

Benzer şekilde düşünen diğer babalar da ilerleyen süreçte sanal ortamlardaki çalışmalardan verimliliği arttıracak gelişmeler olursa katılmayı daha sık tercih edebileceklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılar arasından bir baba evdeki çalışmaların “çocuğa etkinlik adı altında önceden programlanmış uğraşlar” olduğunu düşünerek, evde baba katılımdan bağımsız olarak birlikte geçirdikleri zamanın “gerçek hayattan uğraşlar sunduğu” gerekçesiyle kendisini daha mutlu ettiğini söylemektedir (B12, BKTF, 12.06.2020). Bu babanın

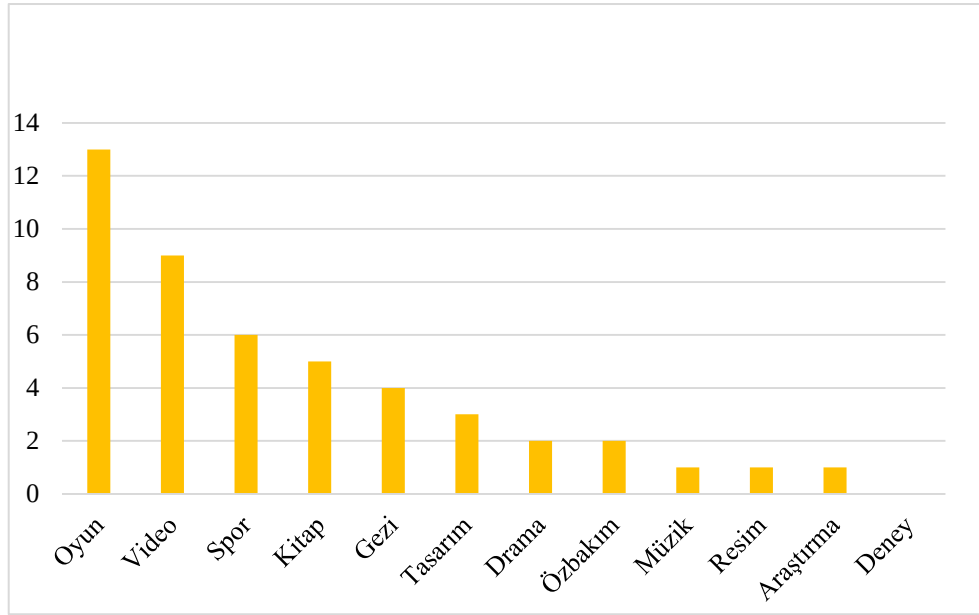
gözünde, önceden evde yapılmak üzere hazırlanan planlı etkinlikler yapay görünmektedir. Katılımcının henüz böyle bir deneyimi olmadığı düşünüldüğünde bu tanımlamanın bir *önyargı* içerdiği söylenebilir.

4.1.2.6. *Mümkün olsa*

Çocukların baba katılımı tercihlerine ulaşmak amacıyla sorulan “Babanızla yapmak isteyip yapamadığınız neler var?” sorusuyla ortaya çıkan cevaplar *mümkün olsa* kodunda açıklanmıştır. Çocuklar yapmak istedikleri ama yapamadıkları etkinlik çeşitlerini temizlik, yemek, kitap okuma, etkinlik yapma, resim yapma, dans etme ve deney yapma olarak ifade etmişlerdir. Babalar çocuklarıyla genelde aynı etkinlikleri yapmaktadır. Bu duruma karşı çocuklar daha farklı şeyler yapma yönünde isteklerini dile getirmişlerdir. Bu, çocukların yeniliklere aç ve açık olduklarının göstergesi sayılabilir. Çocuklara neden farklı etkinlikler yapamadıkları sorulduğunda bazıları bunun sebebini bilmediklerini söylerken bazıları da babalarının meşgul olmasını gerekçe göstermiştir. Çocuklardan biri, babasından talebini “Yani oyun oynayalım derken oynayamıyoruz. Tek başına oynayamıyor musun diyorlar ben de hemen oynayamıyorum işte” diyerek babadan beklentisinin birlikte oyun oynamak olduğunu ifade etmektedir (Ç8, Çocuk Görüşmesi, 29.07.2020). Çocukların bu ihtiyacının zaman zaman babalar tarafından görülmediği veya karşılanmadığı söylenebilir. Baba katılımı süreci bu anlamda, çocukların babalarıyla farklı oyun ve etkinlikler deneyimleyerek bu konudaki beklentilerini karşılayacak şekilde planlanmıştır.

4.1.2.7. *Etkinlik türü*

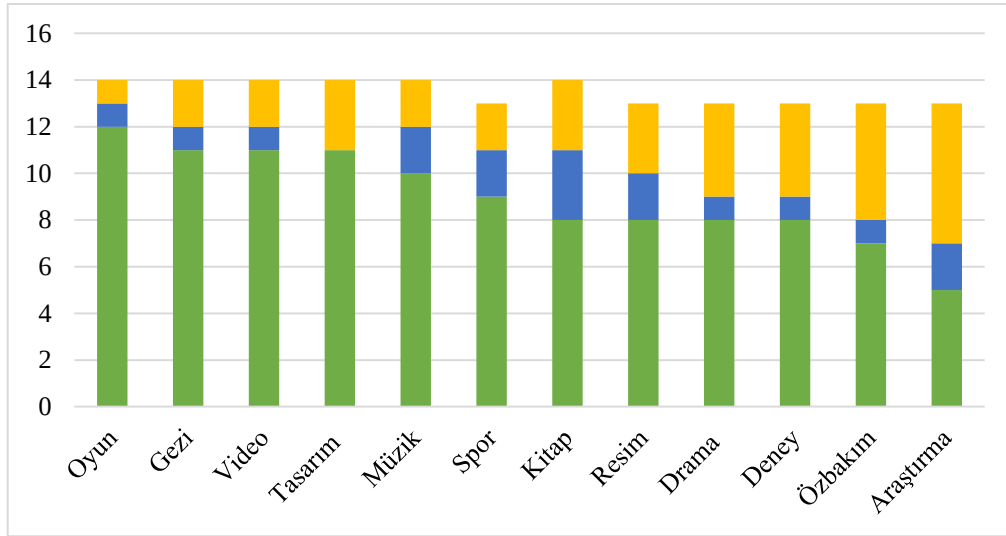
Babaların ve çocukların yapmak istedikleri, tercih ettikleri etkinlikleri belirleyen veriler *etkinlik türü* kodunda toplanmıştır. Bu kodun temel veri kaynaklarını çocuklarla yapılan ikinci görüşmeler ve Baba Katılımı Tercih Formuna verilen cevaplar oluşturmaktadır. Babaların etkinlik tercihlerine ilişkin bilgiler Şekil 4.5. üzerinde gösterilmektedir. Sütunda verilen sayılar kaç tane babanın, verilen etkinlik türünü evde yapmayı tercih ettiğini göstermektedir.



Şekil 4.5. Babaların ev ortamındaki etkinlik tercihleri

Babaların çocuklarıyla başta oyun oynama olmak üzere, video-film izleme, spor yapma, kitap okuma ve gezme gibi etkinlikleri tercih ettikleri görülmektedir. Deney babaların hiç tercih etmediği bir etkinlik olurken müzik, resim ve araştırma çok az baba tarafından tercih edilmiştir. Babaların tercihlerini kendi ilgi alanları doğrultusunda yaptıkları görülmektedir. Aynı zamanda drama, müzik, resim gibi sanatsal etkinliklerle deney ve araştırma gibi fazladan bilgi ve hazırlık gerektirebilecek etkinlikler de sık tercih edilmemişlerdir. Babalar kısa sürede yapılabilen ve ön hazırlık gerektirmeyen çalışmaları yapmayı daha çok tercih etmektedirler. Eğlenceli, video izleme gibi basit ve durağan, parka gidip gezmek gibi çocuğun kendi kendine oyun kurabildiği etkinlikleri tercih etmek babalar tarafından daha uygulanabilir görülmektedir.

Çocukların etkinlik tercihlerine ulaşmak için çocuklarla yapılan görüşmede 16 resim gösterilerek; “Şimdi sana bazı etkinlik resimleri göstereceğim. Bu etkinlikleri babanla evde yapmayı ne kadar sevdiğini ve babanla okulda yapmayı ne kadar sevdiğini öğrenmek istiyorum. Ne kadar sevdiğini belirtmek için etkinliklere yıldız verebilirsin. Yapmayı çok seviyorsan 3 yıldız, yapmayı az seviyorsan 2 yıldız, yapmayı hiç sevmiyorsan 1 yıldız verebilirsin.” açıklaması yapılmıştır. Bunun üzerine çocukların verdikleri yıldızlardan yola çıkılarak çocukların babalarıyla evde ve okulda yapmayı tercih ettiği etkinlikler belirlenmiştir. Çocukların babalarıyla ev ortamında yapmayı tercih ettikleri etkinliklere ilişkin veriler Şekil 4.6.’da yer almaktadır. Şekildeki yeşil renk 3 puanı, mavi renk 2 puanı, sarı renk 1 puanı temsil etmektedir.



Şekil 4.6. Çocukların ev ortamındaki etkinlik tercihi

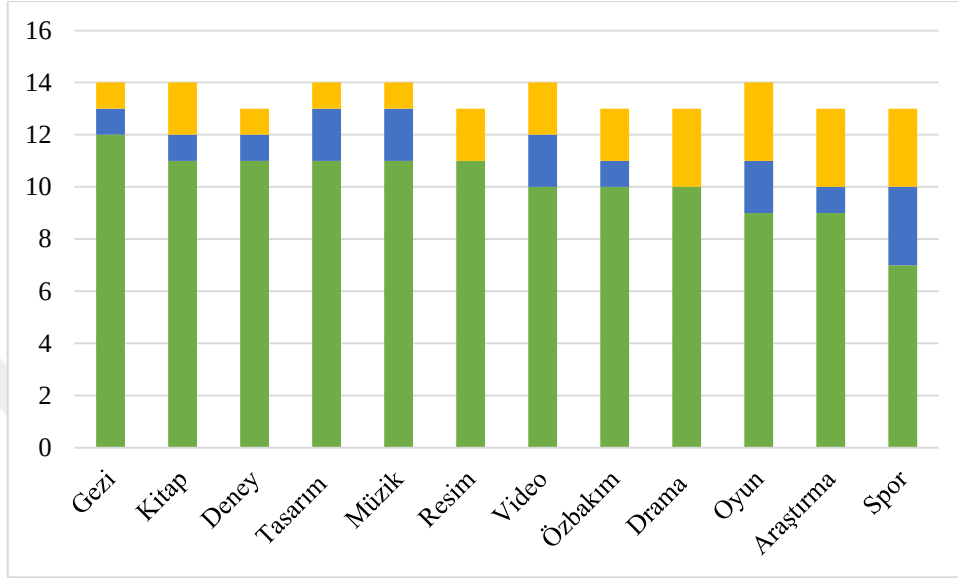
Babalar ve çocukların tercihleri on iki etkinlik türünde toplanmıştır. Etkinlik türleri oyun, gezi, video izleme, tasarım, müzik, spor, kitap, resim, drama, deney, öz bakım ve araştırma şeklindedir. Müzik ve dans, kitap etkinliği ve sohbet, öz bakım etkinliği ve yemek-temizlik birleştirilerek tabloda sunulmuştur. Çocukların ev ortamında tercih ettikleri *etkinlik türüne* bakıldığında çocukların çoğunun oyun, gezi, video izleme, müzik ve tasarım etkinliklerini tercih ettikleri görülmektedir. En az tercih ettikleri etkinlikler arasında araştırma, öz bakım, deney ve drama bulunmaktadır. Çocukların ilk üç tercihinde bulunan oyun, gezi ve video izleme etkinliğinin babalarıyla sık yaptıkları etkinlikler olması dikkat çekmektedir. Çocukların bu etkinlikleri babalarıyla sıklıkla yapmalarından kaynaklanan alışkanlıktan dolayı tercih ettikleri düşünülmektedir. Ayrıca çocukların az tercih ettiği etkinlikleri, çok az çocuğun babasıyla daha önceden deneyimlediği görülmüştür. Çocuklar görünmeyen belli sınırlar ve alışkanlıklar doğrultusunda tercihlerini yapmışlardır. Babasıyla sınırlı zamanda sınırlı etkinlik yapan çocukların tercihlerini belirtirken “yanlarında annelerinin de bulunmasını” istedikleri ve “anneleriyle bu etkinlikleri yapmanın daha güzel olacağını” düşündükleri görülmüştür. Bu konuda babanın neleri yapıp yapamayacağını bilmeyen veya önceki deneyimlerinde babalarının performansını yeterli bulmayan çocukların babalarına karşı güvensiz oldukları söylenebilir. Bazı çocukların da kendilerinin sevdiği ancak daha önce babalarıyla gerçekleştirmedikleri öz bakım etkinlikleri konusunda oldukça hevesli oldukları görülmüştür. Babaların okul ortamındaki tercihlerine ilişkin etkinlik türü Tablo 4.1.’de yer almaktadır.

Tablo 4.1. Babaların okul ortamındaki etkinlik tercihleri

Etkinlik Çeşidi	Tercih Sayısı	Toplam
Deney/Matematik	10/5	15
Gezi Gözlem	12	12
Meslek Tanıtımı/Atölye Çalışması	8/3	11
Teknolojik Etkinlik/Eğitim Ortamı Düzenleme	7/4	11
Oyun	8	8
Kitap/Öykü	5	5
Sağlıklı Beslenme	5	5
Koleksiyon Paylaşma/ Hobi İlgi Alanı	1/4	5
Görsel Sanat/Drama	2/2	4
Evcil Hayvan Tanıtma	4	4
Dans/Müzik	1/2	3

Babaların okul ortamında gerçekleştirmeyi en çok tercih ettikleri etkinlikler arasında matematik, deney, gezi gözlem, meslek tanıtımı gibi etkinlikler yer alırken en az tercih ettikleri etkinliklerin görsel sanat, drama, dans ve müzik gibi etkinlikler olduğu görülmektedir. Babaların okulda katılmayı tercih ettikleri etkinlikler arasında deneyin en çok tercih edilen etkinliklerden biri olması dikkat çekmektedir. Babaların kendi başlarına çocuklarıyla bir deney sürecini yürütmeyi tercih etmezken okulda bu etkinliğin içinde bulunmaya bu denli istekli olmalarının sebebi; destek alacakları bir uzmanın yani öğretmenin varlığına güvenmiş olmaları olarak düşünülebilir. Çoğu babanın mesleğiyle ilgili etkinliklerde yer almayı tercih ettiği görülmektedir. Babaların kendilerini güvende hissettikleri konfor alanlarının meslekleri, iş yaşantıları olduğu düşünülebilir. Bu sebeple bu alanda etkinliklerde bulunmayı daha çok tercih ettikleri söylenebilir. Çok az babanın hobi ve ilgi alanıyla ilgili etkinlikte bulunmayı tercih etmesinin babaların yeterince hobileri olmamasının bir sonucu olduğu düşünülebilir. İş yaşantılarının hayatlarının büyük bir alanını kapladığı ve hobi edinecek ve sürdüreceği zaman bulamadıkları çıkarımında bulunulabilir. Dikkat çeken bir nokta da drama, resim, dans gibi ön planda ve etkin olunması gereken etkinliklerde bulunmayı tercih etmemeleridir. Bu etkinlikleri evde gerçekleştirmeyi de tercih etmedikleri görülmektedir. Çok az babanın sanatla ilgili olduğu söylenebilir. Beslenme gibi öz bakım konularında etkinlik yapmak istememe gerekçelerinin de “o işi yapabildiğini gösterdikten sonra sürekli yapılması talebinin geleceğinden endişelenmeleri” olduğu belirtilebilir. Genel olarak bakıldığında okul ortamında, evdekine kıyasla babalarının çoğunluğunun farklı etkinlik türlerini daha çok

tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum bir rehberin, öğretmenin ortamda bulunmasının etkisine işaret etmektedir. Çocukların okul ortamındaki tercihlerine ilişkin etkinlik özellikleri Şekil 4.7’de verilmiştir. Şekildeki yeşil renk 3 puanı, mavi renk 2 puanı, sarı renk 1 puanı temsil etmektedir.



Şekil 4.7. Çocukların okul ortamındaki baba katılımı etkinlikleri tercihi

Çalışmaya katılan çocukların çoğunun okul ortamında babalarıyla neredeyse tüm etkinlikleri gerçekleştirme konusunda istekli oldukları söylenebilir. Bu durum ev ortamına kıyasla okul ortamında birçok şeyi denemeye daha istekli olduklarını gösterebilir. Buna etki eden unsurun çocukların okuldaki etkinlik akışının nasıl gerçekleştiğini bildikleri için okul ortamındaki etkinliklere karşı olumlu tutum sergiledikleri söylenebilir. En çok tercih edilen etkinlik olan gezi, babalarda da en çok tercih edilen etkinlikler arasındadır. Babalar ve çocukların evdeki ve okuldaki tercihlerinde gezi etkinliğinin hep en çok tercih edilenler arasında bulunmasının bir sebebi de babaların annelere kıyasla daha ‘rahat ve esnek’ olmaları olabilir. Bir babanın yaptığı “(...) Çünkü çocuk benle oynamaktan keyif alıyor. Ya da annesiyle parka gittiği zaman oradan düşersin çıkma gibi daha kontrollü oluyor. Ama ben çık diyorum yani. Hani ondan da tabi keyif alıyor” şeklindeki açıklama bu düşüncüyü desteklemektedir (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021).

Evde kitap okumayı çocukların yaklaşık yarısı tercih ederken okulda kitap okumayı çocukların neredeyse tamamı tercih etmiştir. Bu durumunun çocuklara genelde annelerin kitap okumasından ve çocukların, annelerinin okuma tarzını, ses değiştirmelerini daha

çok sevmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu sebeple babayla baş başayken kitap okuma popüler bir tercih olmazken okul ortamında öğretmen ve arkadaş etkisiyle daha çok tercih edilebilir olmuştur denebilir.

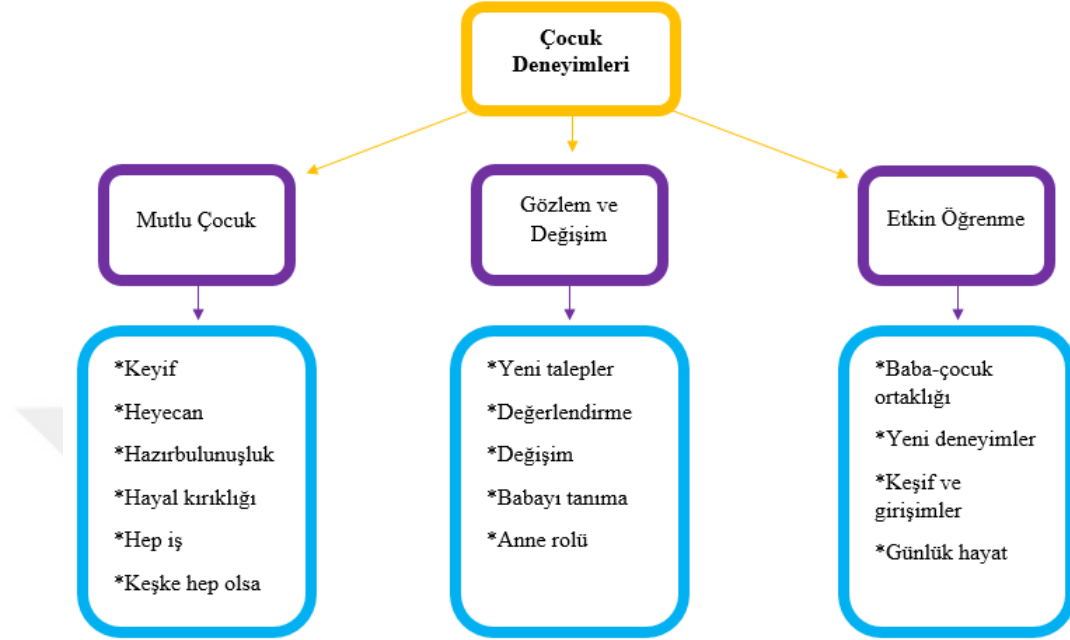
Çocuklar evdeyken deney yapma deneyimleri çok sınırlıdır. Bunu okuldaki bilgilerine dayanarak evde ve okulda yapmak istedikleri görülmektedir. Eve kıyasla okulda yapmak isteyen çocuk sayısı daha fazladır. Tasarım ve müzik etkinlikleri evde de okulda da aynı şekilde çok tercih edilen etkinlikler arasında yer almaktadır. Buna karşın rutin yaşantılarında çocuklardan çok azının bu etkinlikleri deneyimlediği, aslında bu etkinlikleri babalarıyla yapmaya ne kadar ihtiyaçları olduğu görülmektedir. Babalarda ve çocuklarda, evde ve okulda çocuklar tarafından en az tercih edilen etkinliğin araştırma olduğu göze çarpmaktadır. Babaların etkinlik tercihlerinde o etkinlik türü hakkında yetkin bilgi, beceri ve deneyime sahip olmaması durumunun etkili olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durum dar etkinlik havuzu oluştuğunun yanı sıra çocukların, gelişimlerini destekleyebilecek *etkinlik türünden* uzak kaldığını da göstermektedir. Çocuklarda ihtiyaçlarında desteklenmesi gereken yönlerin keşfedilip geliştirilmesi için okul ebeveyn işbirliğinin sağlanması oldukça kıymetli görünmektedir.

4.2. Çocuk Deneyimleri: Babam oyun oynayabiliyormuş

Çalışmaya katılan çocukların çoğunun, babalarıyla böyle bir deneyim yaşamaktan ötürü olumlu duygular içinde olduğu görülmüştür. Babalarıyla yapmak istedikleri ama yapamadıkları birçok şeyi yapma imkânı bulan çocuklar mutlu olmuştur. Çocukların yapılacak etkinlikleri heyecanla bekledikleri ve süreci devam ettirme konusunda istekli oldukları görülmüştür. Okulda öğrendiklerini bilgi ve becerileri evde devam ettirmenin çocuktaki gelişimi desteklediği bulgusuna ulaşılmıştır. Bazı çocuklar, babalarından kaynaklanan nedenlerle etkinlikleri devam ettirememiştir. Bu çocuklar beklentilerin karşılanmamasından ötürü üzgün hissetmişlerdir.

Etkinlikleri düzenli bir şekilde yapabilmiş olan çocuklar, bu süreçte babalarıyla ilgili bilmedikleri özellikleri keşfettiklerini belirtmişlerdir. Baba katılımı etkinliklerinin etkisiyle babalarında ve babalarıyla olan ilişkilerinde olumlu değişimler olduğu fark eden çocuklar olmuştur. Çocukların çoğu, yaşanan olumlu değişimin etkisinin rutin hayatlarına olumlu şekilde yansıdığını ifade etmiştir. Etkinlikler yoluyla baba-çocuk ortaklığı kurulmuştur. Çocukların çoğu, tüm bu deneyimlerinden yola çıkarak baba katılımı etkinliklerinin hep devam etmesini istemiştir. Çocukların baba katılımı sürecindeki deneyimlerini açıklamak için *mutlu çocuk, gözlem ve değişim, etkin öğrenme*

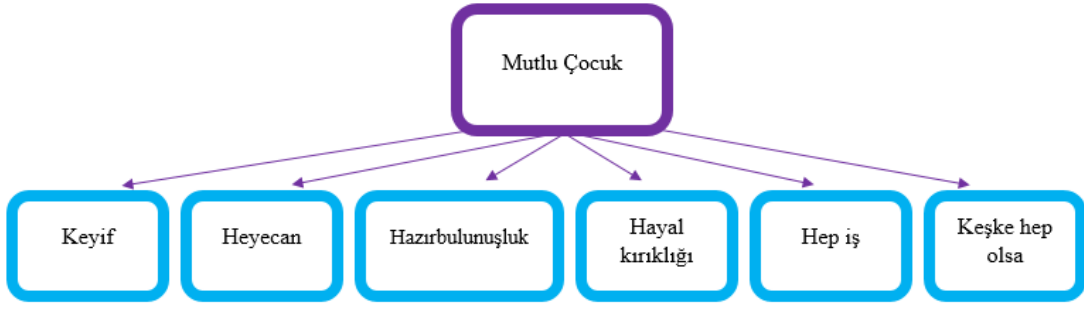
temalarından faydalanılmıştır. Temalar ve kodlara ilişkin bilgiler Şekil 4.8.'de yer almaktadır.



Şekil 4.8. Çocuk deneyimleri

4.2.1. Mutlu çocuk

Mutlu çocuk teması, evde gerçekleştirilen baba katılımı sürecinde çocukların hangi olumlu duyguları deneyimlediklerini ortaya koymaktadır. Mutlu çocuk temasının oluşmasında çemberlerden, anne ve baba görüşmelerinden, etkinlik değerlendirme formlarından ve yazılı geri bildirimlerden elde edilen verilerden faydalanılmıştır. Baba Temalı Etkinlik Çemberlerinde babaya şiir yazma, babaya şarkı besteleme gibi etkinlikler yoluyla çocukların duygularını ifade edebilecekleri ortamlar sağlanmıştır. Çocuklara kendi duygularına yönelik “Neler hissettin? Bu yaşananlar sana neler hissettirdi? Nasıldı?” gibi sorular sorularak çocukların duygularına ulaşılmıştır. Aynı zamanda anne ve babalara da “Çocuğunuz sizce bu süreçte neler hissetti? Bu yaşananlar onu nasıl etkiledi?” gibi sorular sorulmuştur. Elde edilen verilere bakılarak çocukların büyük çoğunluğunun deneyimlerinin olumlu yönde olduğu görülmüştür. Mutlu çocuk temasına ilişkin kodlar Şekil 4.9.’da gösterilmektedir.



Şekil 4.9. Mutlu çocuk

Mutlu çocuk teması altında çocukların hissettikleri *keyif*, *heyecan*, *hazırbulunuşluk*, *hayal kırıklığı*, *hep iş*, *keşke hep olsa* kodlarıyla açıklanmıştır. Çocukların neredeyse tamamı evde gerçekleştirilen etkinliklerden *keyif* almakta ve ne kadar çok keyif aldığından sık sık bahsetmektedir. Yaşanan deneyimlerin çocukların çoğunu *heyecanlandığı* görülmektedir. Çocukların bu heyecanı çemberlerdeki davranışlarına da yansımaktadır. Çocukların çoğunun yapılacak etkinliklere ilişkin *hazırbulunuşlukları* yüksektir. Etkinlikleri yaparken istekli olduklarına, sürece kolayca uyum sağladıklarına ilişkinler bilgiler elde edilmiştir. Bazı durumlarda çocukların bu heyecanlı ve hazır bulunan haline ters düşen, çocukların *hayal kırıklığı* olan durumlar da yaşanmıştır. Bunlara örnek olarak etkinliğin yarıda bırakılması veya yapılmamış olması, çocuğun hayal ettiği şekilde gerçekleştirilmemiş olması, etkinlik içeriğinin çocuğun beklentisini tam olarak karşılayamaması verilebilir. *Hayal kırıklığının* yanında baba ve çocuk ilişkisinin arasına giren *hep iş* serzenişini açığa çıkaran durumlar da çocuklarda olumsuz etki bırakan deneyimler arasındadır. Çoğu çocuğun babasından sıklıkla duyduğu işi olma ve iş yoğunluğu açıklamaları çocukları rahatsız etmektedir. Olumsuz deneyimlerin azınlıkta, olumlu deneyimlerin çoğunlukta olduğu bu süreçte çoğu çocuk bu süreci yeniden yaşamak istediğini *keşke hep olsa* diyerek belirtmişlerdir. Anne ve babalardan elde edilen veriler, çocukların söyledikleriyle paralellik göstermektedir. *Mutlu çocuk* temasını oluşturan çocuk deneyimlerine ilişkin detaylı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

4.2.1.1. Keyif

Çocuklarla baba katılımı tercihlerine ilişkin yapılan görüşmelerde çocukların çoğunun babasıyla vakit geçirmekten *keyif* aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çocuklar, babalarıyla birlikte bir şey yapmanın ‘mutluluk verici’ olduğunu, ‘iyi hissettirdiğini’ ve ‘eğlenceli olduğunu’ belirtmişlerdir. Aynı şekilde, çalışmaya başladıktan sonra evde yapılan etkinliklerde neredeyse çocukların tamamı çoğu etkinlikten keyif almıştır.

Çocuklar aldıkları keyfi ifade ederken ‘çok eğlenceliydi, müthiş hissettim’ gibi ifadelere yer vermişlerdir. Çocuklardan bazıları bu süreçten keyif alma sebeplerini “(...) ben babama traktör çizebildiğimi öğrettim (...) keşfetmeyi seviyorum” ifadesinde belirtildiği gibi keşiflere bağlamıştır (Ç2, Etkinlik Değerlendirme Çemberi, 22.10.2020). Babalar ve çocukların farklı türde etkinlikler yoluyla birbirlerine becerilerini gösterme ve yeni şeyler keşfetme imkânı buldukları söylenebilir. Bu durum, çocuk açısından keyif kaynağı oluşturmaktadır. Bazı çocuklar da ‘etkinlikleri beğendikleri’ için etkinliği yaparken keyif aldıklarını ifade etmişler ve etkinliklerin hangi kısımlarında keyif aldıklarına örnekler vermişlerdir. Etkinliklerin çocuk bakış açısıyla planlanmış olması ve onlara hitap eden etkinlikler hazırlanması etkinlik sürecini keyifli geçirmelerini sağlamıştır.

Anneler de çocukların çok keyif aldığını düşünmektedir. Anneler, çocukların bu denli keyif alma sebeplerini baba ve çocuğun ‘daha çok vakit geçirmesine’ ve farklı etkinlik türlerinde çalışmalar yapmış olmalarına bağlamaktadır. Annelerin çoğu ‘farklı kulvarda’ bir şeyler yapılmış olmasına, “(...) babasının yapmadığı bir şeyi yani evde onun görevi olmayan ya da yapmadığı herhangi bir şeye babası da dâhil olduğunda çok hoşuna gidiyor(...)” ifadesine benzer şekilde vurgu yapmışlardır (A6, Anne Görüşmesi, 13.02.2021). Çocuklar da benzer şekilde babalarıyla daha önce yapmadıkları etkinlikleri yapmanın onları keyiflendirdiğini belirtmiştir. Bu durumun çocuklar için keyifli olmasına yönelik bir babanın paylaşımı “Hissettirmekten öte kendisi bizzat “Baba seninle oynamak çok eğlenceliydi” şeklinde geri bildirimde bulunduğu için çok çok mutlu olduğumu söyleyebilirim” şeklindedir (B4, Etkinlik Değerlendirme Formu, 25.11.2021). Ayrıca yapılan çemberlerde çocuklarla sık sık duyguları hakkında konuşulmuştur. Çocukların bir kısmının babalarıyla duyguları hakkında çok fazla konuşmadığına ilişkin bilgiler elde edilmiştir. Yukarıdaki babanın sürecin sonuna doğru belirttiği ifadede olduğu gibi, birçok çocuğun duygularını babasına daha sık ifade etmeye başladığı bilgisine ulaşılmıştır.

4.2.1.2. Heyecan

Çocukların babalarıyla yaptıkları etkinliklerden keyif aldığı hem çocuklar hem babalar hem de annelerden elde edilen verilerle desteklenmektedir. Böyle keyifli deneyimlerin yaşandığı süreci çocukların ‘heyecanla beklediği’ söylenebilir. Çocukların çoğu babalarıyla etkinlik yaparken ne kadar *heyecanlandıklarını* “Gerçekten o derece heyecanlandım (...) çok çok heyecanlandım” şeklinde heyecanın miktarını ifade etmeye kelimeleri yetmiyor gibi anlatmışlardır (Ç8, Etkinlik Değerlendirme Çemberi, 13.11.2020). Çocuklardaki bu heyecanın etkinlik öncesinde, sırasında ve sonrasında

devam ettiği bilgisine çoğu anne ve babadan ulaşılmaktadır. Anne ve babalar bu heyecanın kaynağını birlikte daha farklı şeyler yapacak olmak ve etkinliğin çocuğun zevkine göre olması olarak belirtmişlerdir.

Bazı çocuklar için bu süreç baba çocuk ilişkisinde birçok ilki ve heyecanı beraberinde getirmiştir. Hem duygusal hem de davranışsal olarak bunun etkilerinin net olarak gözlemlendiği olaylar bulunmaktadır. Bu *heyecana* bir annenin söylediği örnek olarak verilebilir:

Çok heyecanlıydı ikisi de. İkisi de bir anı bir objeyi bile paylaşmaktan çok heyecan duymuşlardı ki bu nadir olan bir şey olduğu için belki de öyle. Hani benimleyken çok heyecanlanmıyor ya da okuldayken belki aynı heyecanı her zaman duymuyor çünkü bu zaten hayatında olan var olan bir şey (A5, Anne Görüşmesi, 14.02.2021).

Hayatının çoğu deneyimini anneyle yaşayan çocuklar için evde yapılan etkinlikler yoluyla sürdürülen babaların katıldığı çalışmaları bir değişimin başlangıcı kabul edilebilir. Özellikle bu çalışmada baba ve çocuğun paylaşımlarının az olduğu ailelerde birlikte geçirilen sürede ve yapılan etkinliklerde farklılıklar yaşandığı için bu etkiyi daha net gözlemllemek mümkündür. Baba ve çocuğun bu paylaşım deneyimlerinin çıktılarını, çocuğun resimlerinde somut olarak görüyor olmak baba katılımının etkililiği konusunda değerli bir veri olmaktadır.

4.2.1.3. Hazırbulunuşluk

Çocukların çoğunun “Sen bir řey gönderiyorsun, babam okuyor. Sonra biz okuduktan sonra babamla yapıyoruz. Ben çoktan yaptım bitirdim” ifadesindeki gibi etkinliği yapmak için istekli olmaları, etkinliğe *hazırbulunuşluklarının* yüksek olduğunu göstermektedir (Ç1, Etkinlik Deđerlendirme Çemberi, 25.09.2020). Hazırbulunuşluğun neden yüksek olduğuna ilişkin sebeplerden birini bir çocuğun řu ifadesi açıklamaktadır: “Çünkü çok eğleniyoruz etkinlikleri yaparken. Bir de öyle çok eğlenceli oluyor ki tekrar devam ettirmek istiyorum” (Ç2, Baba Temalı Etkin Çemberi, 03.12.2020). Gönderilen etkinliklerin çocuk bakış ačíısıyla hazırlanmış olması çocukların etkinliklerden keyif almalarını ve etkinliği sürdürmek için istekli olmalarını sağlamıştır.

Çocukların hem öğretmenlerine hem de babalarına eve ne zaman etkinlik gönderileceğini sıklıkla sordukları bilinmektedir. Buna ek olarak haftalık olarak yapılması istenilen 2 etkinliğin sayısının arttırılması yönünde talepleri de olmuştur. Bunu “Ben demiştim ya hani bir daha bu çemberlerde daha çok etkinlik gönder, sadece iki tane etkinlik yapmayalım beş tane ya da on tane. Bence onları da gönder hemen. İki tane bana

yetmiyor ya” şeklinde çoğu çocuğun ifade etmesi hazırbulunuşlukları açısından dikkat çekmektedir (Ç8, Etkinlik Değerlendirme Çemberi, 21.10.2020). Çocuklara, babalarından birlikte daha çok etkinlik yapma talebinde bulunabilecekleri söylenmiştir. Çocuklar öğretmen tarafından gönderilen etkinlikleri ‘daha çok beğendikleri’ ve öğretmen etkinlik gönderdiği için ‘babalarıyla daha çok etkinlik yaptıklarını’ ifade etmiştir. Bundan dolayı, ısrarla öğretmenden göndermesini istediklerini açıklamışlardır. Bu durum, çocukların düşüncelerinin dıştan bir denetim olduğu için babalarının etkinlik yapabildiği yönünde olduğunu göstermektedir.

On iki haftalık sürecin sonunda çocuklar tarafından babalara ve öğretmenlere sorulan tez çalışması kapsamında gönderilen baba katılımı etkinliklerinin gelip gelmeyeceği sorusu çocukların bu süreci devam ettirme konusundaki hazırbulunuşluğu göstermektedir. Özellikle etkinlikleri babasıyla düzenli olarak gerçekleştirmiş olan çocukların bu konuda ısrarcı oldukları dikkat çekmektedir. Programa uygun, düzenli bir şekilde baba-çocuk etkinliklerinin yapılması çocuklar için etkileyici olmaktadır. Hazırbulunuşluğu etkileyen etmenler arasında çocuğun babasıyla vakit geçirme istekliliği, geçmiş etkinliklerde yaşanan olumlu deneyimler ve etkinliğin çocuğa uygunluğu bulunmaktadır. Bazı anneler buna ek olarak çocuğun ‘sorumluluk bilincinden’ kaynaklanan bir etmenin de olabileceğini ifade etmiştir. Bir baba da bunu ‘sahiplenme’ olarak yorumlayıp çocuğunun tutumunu şu şekilde açıklamıştır:

Onun için çok önemliydi ve bence bunu o da sahiplendi. Beraber beni de motive eden faktörlerden birisi oydu. Hiçbir zaman şey yapmadı yani. Böyle hadi baba yapmayalım demedi. Her zaman istekli olan motive olan, çoğunlukla oydu (B2, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Çemberlerde evde yapılan etkinlikler hakkında konuşulmasının ve deneyim paylaşımı yapılmasının çocukların istekliliğini arttıran bir durum olduğu bazı babalar tarafından vurgulanmaktadır. Bir baba bununla ilgili olarak çocuğunun evde kendi ürettikleri oyunlardan ziyade baba katılımı etkinliklerine karşı daha hevesli olduğunu ifade etmiştir. Bunun sebebinin ‘sorumluluk hissi’ ve ‘etkinliklerin eğlenceli olması’ olduğunu belirtmiştir. Bu durum çocukları motive eden farklı durumların olduğunu göstermektedir. Çocukların motivasyon kaynakları her ne olursa olsun çocukların neredeyse tamamının süreçte istekli oldukları ve hazırbulunuşluklarının yüksek olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen baba katılımı süreci baba ve çocuğun ortaklığına dayalıdır. Bu sebeple yalnızca çocuğun hazırbulunuşluğunun yüksek olması tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Verimli bir etkinlik sürecinin gerçekleşebilmesi için babanın da

benzer şekilde istekli olması gerekmektedir. On iki haftalık süreçte etkinliklerin hepsini yapan ve bundan fayda gördüğünü ifade eden bir baba yaşadığı etkinlik sürecini bir ‘geminin dümenine’ benzetmiştir ve “Nereye yön verirse oraya doğru hızlı bir şekilde gidiyoruz. İkimizin de hazırbulunuşluğunun yüksek olması bu süreci kolaylaştırıyor” demiştir (B8, Baba Görüşmesi, 24.01.2021). Başka bir baba, etkinliklerin büyük bir kısmını yapamama sebebinin kendisinin hazırbulunuşluğunun düşük olmasıyla ilgili olduğunu şu şekilde açıklamıştır: “Hani benim olaya oryante olmamamla ilgili sıkıntı var. Ben istekli olsaydım hepsini beraber yapabilirdik” (B3, Baba Görüşmesi, 30.01.2021). Buradan da anlaşılacağı üzere babanın, baba-çocuk ortaklığına dayanan ve yüksek *hazırbulunuşluk* gerektiren bir etkinlik süreci içinde olduğunu bilmesi verimi arttırmaktadır.

4.2.1.4. Hayal kırıklığı

Sürecin başında heyecanlı ve istekli olan çocukların bazılarının babalarından kaynaklanan sebeplerden dolayı etkinlikleri gerçekleştiremedikleri ve çocukların hayal kırıklığı yaşadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çocukların çalışmadan önceki rutin hayatlarında da zaman zaman beklentilerinin karşılanmadığı durumlar olduğu bilgisi çocuklarla yapılan görüşmelerde elde edilmiştir. Bazı çocukların oyun oynama taleplerinin, ‘hep oyun olmaz’ gibi ifadelerle babalar tarafından reddedildiğine ve zaman zaman çocukların *hayal kırıklığı* yaşadığı bilgisine ulaşılmıştır.

Çalışma sürecinde yaşananlara bakıldığında, çember zamanlarında yaşanan diyaloglarda çocukların bir kısmının etkinlik süreçlerini değerlendirirken bazı konularda babalarından şikâyetçi oldukları görülmüştür. Çocukların beklentileri ilk olarak babalarıyla etkinlikleri yapmak olduğu için babaların bir kısmının ilk haftadan sonra etkinliği yapmaması çocukların dikkatini çekmiştir. Bu konuyla ilgili olarak çocuklar ‘babam mesajlara bakmadı’, ‘etkinliği bana söylemedi’, ‘etkinliği yapmaya vaktimiz olmadı’ gibi babanın süreci takip etmemesine yönelik şikâyetlerde bulunmuşlardır. Çocuklardan birinin şikâyeti, babasıyla diğer arkadaşlarının yaptığı etkinliklerden farklı şeyler yapmış olmaları hakkındadır. Baba da bu konuda aşağıdaki açıklamada bulunmuştur:

Çocuğum kendini kötü hissetti. Şunun için, çünkü beni bir iki kere de sıkıştırdı açıkçası. Çünkü bu etkinliklerle ilgili çemberlerde konuşuluyor (...) biz bunları yapmadık. Yapmadığımızda ve çemberde bunların konusu açıldığında hani dönüp biz niye yapmıyoruz,

herkes bir şeylerden konuşuyor, ortak bir şeylerden konuşuluyor hani biz, bizim olayımız ne neyin peşindesin? (B10, Baba Görüşmesi, 27.01.2021).

Söz konusu baba etkinliklerde yer alan kavram ve kazanımları kendi rutinleri içerisine yedirerek kullanmaya çalışmıştır. Çemberlerde farklı etkinliklerden bahsediliyor olması ve çocuğun bu etkinliklerden bağımsız bir şeyler yapması çocuğu mutsuz ettiği gözlenmiştir (Araştırmacı Günlüğü, 11.09.2020). Çocuğun kazanım odaklı değil de etkinlik odaklı düşünerek grubun dışında kaldığını görmesi bu duygunun temel sebebi olarak düşünülebilir.

Gönderilen etkinlikler babalar ve çocuklar tarafından genellikle bir gün içerisinde, hafta sonları veya hafta içi akşamlarında yapılmıştır. Çoğu çocuğun beklentisi bir anda olup biten etkinliklerden ziyade her güne yayılan veya günün belli zamanlarına yayılan etkinliklerdir. Bir çocuk bununla ilgili hayal kırıklığını “Sen annelerle ilgili etkinlik göndersene. Çünkü benim babam böyle hiç benle oynamıyor akşam yaparız diyor ve bence sen sabah etkinlik yapın diye yaz bence.” cümlesiyle ifade etmiştir (Ç7, Etkinlik Değerlendirme Çemberi, 27.11.2020). Bu cümleden ve konuşmanın geri kalanından üç çıkarımda bulunmak olanaklıdır. İlki, babanın, çocuğun etkinlik yapma istediğini karşılayamadığı şeklindedir. Söz konusu babanın, etkinlikleri düzenli olarak gerçekleştirdiği bilindiğinde çocuklara haftalık etkinlik sayısının az geldiği söylenebilir. İkincisi, bu beklentisinin karşılanması için öğretmeni devreye sokup babaya yönerge verilmesini istemesidir. Çocukların yarısından fazlasının gözünde öğretmen söylerse babam yapar algısının bulunmasının temelinde normalde yapmadıkları etkinlikleri öğretmenin planlaması üzerine gerçekleştirmeleri yatmaktadır denilebilir. Üçüncüsü ise babanın karşılayamadığı beklenti için çocuğun şansını anneden yana denemek istemesidir. Çocuğa, annesinin bu isteği gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğine yönelik soru sorulduğunda çocuğun cevabı ‘bilmem, deneyeceğiz’ şeklinde olmuştur.

Çocukların neredeyse tamamı çoğu etkinliği beğenmiş olsa da bazı etkinliklerin beklentilerini tam olarak karşılamadığı görülmüştür. Çalışmanın başında babalara gönderilen araştırma ve video izleme etkinliklerinde herhangi bir link veya internet adresi paylaşımı yapılmamıştır. Bu süreci baba ve çocuğun doğal olarak araştırması ve incelemesi gerektiği düşünülmüştür. Bu sürecin istisnası olan ve çocuğun hayal kırıklığı yaşadığı bir durum olmuştur. Uzayla ilgili bir etkinlikte bir babanın seçtiği videonun içeriği çocuğun korkmasına neden olmuştur. Çocuk bu deneyimini şöyle paylaşmıştır:

Gördüğüm ilk videolardan korktum. Böyle ciddi şeyler vardı. Sonra aradığım videoyu buldum (...) roketleri nasıl yaptıklarını gördüm. Değişik bir gaz vardı hatta roketin içinden uydu çıkıyordu. Roket parçalanıyordu (Ç4, Etkinlik Değerlendirme Çemberi, 05.10.2020).

Söz konusu olan çocuğun, uzayla ilgili etkinliği sabırsızlıkla beklediği bilinmektedir ve sonradan uygun içerik bulursa da öncesinde çocuğun hayal kırıklığı yaşadığı görülmüştür. Bu olay sonucu yapılan çıkarımda ailelerin güvenilir ve çocuğa uygun kaynaklar bulmaları konusunda desteğe ihtiyaç duydukları fark edilmiştir. Çalışmanın geri kalanında bu durum gözetilerek paylaşımda bulunulmuştur.

Çocuklar iyi gözlemciler oldukları için etkinlik sürecinin nasıl ilerlediğine ilişkin tespitleri ve değerlendirmeleri bulunmaktadır. Bazı babalar bu durumun farkındadır hatta çocuğun hayal kırıklığının nedenini de kestirebilmektedir. Bir baba bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

(...) çabuk geçirttiğimiz anlar o zaman o da farkına varıyor yani, çabuk oldu bitti, hani bu kadar mıydı, onun şeyi işte. Mutsuzluğu veya suratının asıklığı diyelim ona belki düşmesi. Üzücü olan o. Daha çok insan vermek istiyor daha mutlu etmek istiyor ona katkıda bulunmak istiyor ama bazen olmuyor. (B1, Baba Görüşmesi, 28.01.2020).

Bu ifadelerden çocuğun hayal kırıklığının sebebinin, babanın etkinlik akışına yaptığı müdahaleler olduğu söylenebilir. Babanın etkinliği aceleye getirmesi, daha az emekle gerçekleştirmesi çocuğun dikkatini çekmekte; çocuk buna yönelik duygusunu belli etmektedir. Babanın etkinliği daha nitelikli şekilde gerçekleştirmek istediği ama bunu her zaman gerçekleştiremiyor oluşu da dikkat çekmektedir. Hayatın akışında yaşananların babanın zaman ayırma ve emek verme durumunu etkilediği de görülmektedir.

Etkinlikleri tamamen yapan veya kısaltarak yapan babalar olduğu gibi yarıda bırakan veya hiç yapmayan babalar da bulunmaktadır. Bu durum çocukların üzgün hissetmesine ve beklentilerinin boşa çıkmasına neden olmaktadır. Bir çocuk, etkinliği yarıda bırakacağını ve baba katılımı sürecinden ‘çıkacağını’ belirten babasının bu davranışının kendisini çok üzdüğünü ifade etmiştir. Diğer çocuklar babalarına daha fazla ve daha sık etkinlik gönderilmesini isterken babasıyla etkinlikleri yapamayan çocuklar etkinlik gönderilmesini istememektedir. Bunun sebebi ise babaları etkinliği yapmadığında çocukların üzülmeleridir. Bir çocuk babasının etkinlik yapmamasını ve babanın evdeki rutin davranışlarını kızgın bir şekilde şöyle ifade etmiştir:

Babam sürekli maç izliyor. Babam sürekli haber izliyor. Sonra da yemek yiyor ve babam haber açıyor. Yemekten kalkınca da yine haber izliyor. Sonra kanepede uyuyakalıyor (...) baba bir daha etkinliğin yarısında çıkma (Ç9, Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 30.11.2020).

Bu cümlelerin altında çocuğun hayal kırıklığı yaşamasından ve babanın bu beklentiyi

karşılama için ayırabileceği zaman varken bunu yapmamasından duyulan kızgınlık yatmaktadır.

4.2.1.5. Hep iş

Çocuklarda hayal kırıklığına neden olan birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar arasında çocukların neredeyse tamamı tarafından sıklıkla tekrar edilen durum *hep iş* tir. Çocukların neredeyse tamamı babalarından herhangi bir talepte bulunduklarında ‘işim var’ veya yoğun çalışmaktan kaynaklanan ‘yorgunum’ cevaplarını sıklıkla duymaktadır. Bu durum çocuğun isteğinin bir süre ertelenmesine veya yapılmamasına neden olmaktadır. Çocukların gözünde babalar çok çalışan, neredeyse hep yoğun ve yorgun olan kişilerdir. Bir anne de benzer şekilde “Çocuğum açısından düşündüğümüzde (...) sürekli bir masada bilgisayarın karışığında oturan bir baba vardı” diyerek çocuğun gözünde babanın çok yoğun ve işiyle ilgilenen bir görüntü çizdiğini belirtmektedir (A7, Anne Görüşmesi, 19.02.2021). Çocuklarla yapılan Baba Temalı Etkinlik Çemberinde çocuklardan babalarını tasarımları istenilmiştir. Bir çocuğun tasarımına yönelik ürünü hakkında yapılan konuşma aşağıdaki gibi olmuştur:

Ç4: Burada babamı bilgisayarda çalışırken göstermeye çalıştım. Bu babamın bilgisayarı. Bu masası. Bu da babamın kendisi.

A: Neden babamı bilgisayarda çalışırken tasarladın?

Ç4: Her zaman orda oluyor. Bazen baktığımda babam bilgisayarda çalışıyor ama bana da vakit ayırıyor (Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 05.11.2020).

Bir annenin söylediği, çocuğun babayı hep meşgul görmesi durumuna ilişkin bilgiyi başka bir çocuk da destekler nitelikte ürününe yansıtmıştır. Bunun ailelerde yaygın olarak gözlemlenen bir durum olduğu düşünülmektedir. Bir baba, çocukların farkında olduğu *hep iş* durumuna ilişkin şu açıklamayı yapmıştır:

Ben zamanımın hemen hemen çoğunu dışarıda geçiren biri olarak, yani mesai artı mesai dışındaki etkinliklere de katıldığım için cumartesi ve pazar biraz onlara zaman ayıramadım. Yani eşim olur, çocuklarım olur aile olma noktasında tabi onlar bunun farkındaydı (B8, Baba Görüşmesi, 24.01.2021).

Bu verilere bakılarak çocuğun, annenin ve babanın gündemde *hep iş* olmasına yönelik farkındalıklarının olduğu görülmektedir.

Rutin yaşantılarında var olan *hep iş* durumu evde yapılan etkinliklerde de kendini göstermiştir. Çocukların çoğu, bazı etkinlikleri zamanında veya hiç yapamamalarının nedeninin hatta yapılan etkinliklerin niteliğini etkileyen bir faktörün de babanın işi olduğunu belirtmişlerdir. Uzunca bir süre gönderilen etkinlikleri yapmamış olan çocuğa

bunun nedeni sorulduğunda “Yapamıyoruz çok işi var babamın” cevabını vermiştir (Ç10, Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 05.11.2020). Bu cevabı verirken çocuğun bu durumdan memnun olmadığı ve üzgün olduğu gözlemlenmiştir. Çember zamanlarında diğer arkadaşlarının yaptığı etkinlikleri gördüğünde bunları yapamadıklarını ve aslında ne kadar yapmak istediğini dile getirmiştir. Babasının işi bittikten sonra yapamadıkları etkinlikleri yapacaklarına karşı bir beklentisi olması da dikkat çekmiştir (Araştırmacı Günlüğü, 05.11.2021). Bu durum belki de babanın iş yoğunluğunu atlattıktan sonra çocuğun taleplerini yerine getiriyor olmasıyla veya çocuğun etkinlikleri beğendiği için bir şekilde bunu babasıyla gerçekleştirmek istemesiyle ilgili olabilir.

Çoğu etkinlikle ilgili yaşanan aksaklıkların nedeni olarak babanın işini göstermesi gibi babaların çoğu da aynı şekilde etkinlik sürecini etkileyen etmen olarak iş yoğunluğuna değinmiştir. Bir baba “İş yoğunluğu nedeniyle bu hafta etkinlikleri biraz geç yapabildik kusura bakmayın” diyerek iş yoğunluğunun etkinlik sürecine olan etkisine örnek oluşturmuştur (B2, Yazılı Geri Bildirim, 14.09.2020). *Hep iş* durumu çocuğun babasıyla yaşayabileceği birçok deneyim şansını götürmektedir. Çalışmaya katılan çoğu babanın yapmaya çalıştığı gibi işler ne kadar yoğun olsa da çocuğun hayatında var olma ve çocuğa destek olma sorumluluğunu yerine getirmeye çaba göstermeleri anneler ve çocuklar için önemli görülmektedir.

4.2.1.6. Keşke hep olsa

Başta keyif ve heyecan olmak üzere birçok olumlu duyguyla harmanlanmış bir deneyim yaşayan çocukların aslında böyle bir sürece duygusal olarak ne kadar ihtiyaçları olduğu ortaya çıkmıştır. Süreç boyunca çocukların istekliliklerinin ve hazırbulunuşluklarının yüksek olduğu görülmüştür. Bu çıkarımlar etkinlikleri ve süreci düzenli bir şekilde gerçekleştiren tüm çocuklarda gözlemlenmiştir. Öyle ki çalışmaya katılan tüm çocukların bu sürece ilişkin yorumu *keşke hep olsa* şeklinde olmuştur. ‘Bir daha yapalım, daha çok yapalım’ ifadelerini farklı çocukların farklı zamanlarda sıklıkla tekrar ettiği görülmektedir. Çocuğun, sürecin yoğunluğunu arttırarak devam ettirme isteğinin göstermektedir. Bunun yanında babaların etkinlikleri kendi beklentilerine uygun şekilde yapmaması durumuna önlem olarak da sık sık hatırlatma mesajları gönderilerek babaların ‘dikkatinin çekilmesi’ adına önerilerde bulunmuşlardır. Çocuklar çemberlerde sık sık süreci devam ettirme isteklerini dile getirmişlerdir. Bir çocuk, etkinliklere yönelik keşke hep olsa isteğinin nedenini şu sözlerle ifade etmiştir:

Ç1: Biz neden göndermeni istiyoruz söyleyeyim mi? Babalarımız geç saatte geliyor. Ondan dolayı birazcık biz sıkılıyoruz ve sonra babalar çok maç izlemeyi sever falan ya telefona bakmayı sever gibi bir şeyler işte elinde bilgisayara telefona bakıyor. Sonra bir de mahvediyor beni kızıyor mızıyor. Onun için herhalde şey yapıyoruz.

A: Hım anladım. Ben etkinlik gönderdiğimde daha mı güzel oluyor babanızla olan ilişkiniz?

Ç1: Evet. (Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 30.11.2020).

Babaların dıştan bir etki olmadığında çocuğuyla vakit geçirme konusunda geri planda kaldığı ve çocukların, etkinliğin baba üzerindeki harekete geçirici gücünü gördükten sonra bu süreci devam ettirme konusunda istekli olduğu söylenebilir. Buradaki açıklamada babanın geç gelmesinin iş yoğunluğundan kaynaklandığı ancak eve geldikten sonra farklı şeylerle ilgilendiği ve çocuğun beklentisini karşılayacak şekilde çocuğuyla ilgilenmediği görülmektedir. Başka çocukların da babalarının evde geçirdikleri sürede farklı şeylerle ilgilenmesi ve kendileriyle vakit geçirmemesi konusunda eleştirilerde bulunmaları dikkat çekmektedir. Bu anlamda etkinlikler baba ve çocuk arasında bir iletişim dili geliştirmiştir denilebilir.

Çocukların bu sürecin hep olmasını isteme sebeplerinden biri de babalarıyla ne yapacakları konusunda açık yönergelerin yer aldığı etkinlik planlarının, babalarıyla geçirdikleri süreyi önceden planlamış olmasıdır. Bunun neden önemli olduğunu çocuklardan biri şu şekilde açıklamıştır:

Ben pek yapacak şey de bilemiyorum ya neyi yapalım diye. Yani oyunu kurması var planlaması var yani hayal etmek ve yapabileceğimiz şekle getirmek var. Yani etkinliği o zaman pır pır sürüyor gidiyor (...) ama ben oyun düşündüğüm zaman babam da başka şeylerle ilgilendiği için ikimiz de darmadağın oluyoruz. Yani onu unutuyoruz (Ç8, Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 13.12.2020).

Yukarıdaki çocuğun bahsettiği durum diğer çocukların neredeyse tamamı için geçerlidir. Ne yapacağına karar verme, ön hazırlık yapma ve uygulamaya geçme gibi süreçler zaman almakta ve emek gerektirmektedir. Babanın ve çocuğun geçirecekleri zamanı planlamaya odaklanması gerekmektedir. Babaların iş yoğunlukları ve çocuklarına ayırdıkları zaman göz önünde bulundurulduğunda onlar için hazırlanmış etkinlik planlarının olması eyleme daha kolay geçilmesini sağlamıştır. Bu sebeple sürecin devamlılığını çocuklar keşke hep olsa diyerek özetlemişlerdir.

Sadece çocuklar değil çalışmaya katılan annelerin tamamı evde yapılan etkinlikler yoluyla gerçekleştirilen baba katılımının hep olmasını istemektedir. Bir anne bu isteğini ve gerekçesini şu şekilde açıklamıştır:

(...) bunu hepimizin paylaşabilmesi ben tabi biraz daha dediğim gibi belki gözlemci belki biraz daha dış katılımcı ama hepimiz böyle hani onu bekleyip hadi bugün etkinlikte neler var

acaba diye heyecanlanıp bu şekilde süreci yürütüyorduk. O yüzden hepimiz için aslında devam etse daha güzel olabilir. *Hep olsa* ya da işte ne bileyim bence çok heyecan vericiydi ve hani onu hani hazırlamak onu bekleyip hadi yapacağız neler lazım bulalım (...) o heyecan ve hani onun yarattığı şey güzeldi (A7, Anne Görüşmesi, 19.02.2021).

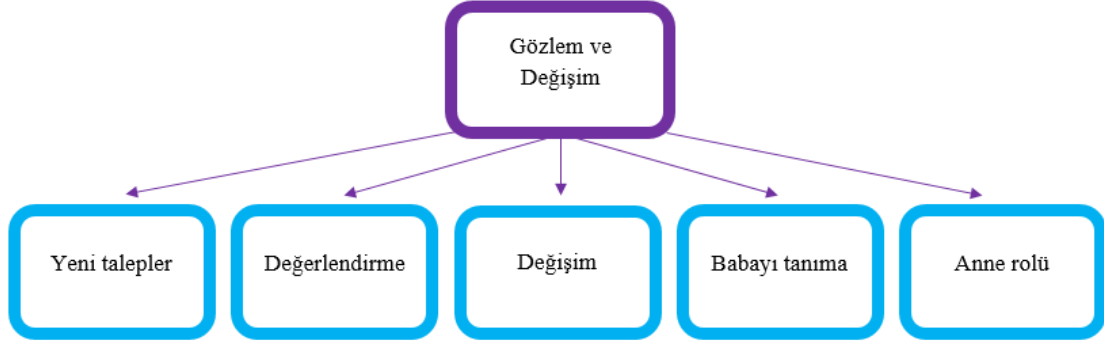
Planlama baba ve çocuk üzerinden olsa da etkilerin evdeki iklime yansımış olması ve annenin de süreçten heyecan duyup, keyif almış olması dikkat çekmektedir. Bu deneyimi yaşayan çocuk, baba ve annenin olumlu duyguları birlikte hissettikleri görülmektedir. Benzer şekilde anneler bu süreçten keyif aldıklarını, baba çocuk ilişkisinin olumlu etkilendiğini, bu etkinin eve olumlu yansıdığını ve birçok olumlu kazanımın olduğunu belirtmişlerdir. Bu sebepler doğrultusunda annelerin hepsi *keşke hep olsa* diyerek sürecin devamlılığını desteklemişlerdir.

Evde yapılan etkinlikler yoluyla gerçekleştirilen baba katılımında çocukların duygularına yönelik deneyimlerine bakıldığında, etkinlikleri yaparken çocukların tamamının çok keyif aldığı ve heyecan duyduğu görülmektedir. Bu sürecin tadına varan çocukların etkinlikleri yapmak için hazırbulunuşluklarının yüksek olduğu ve etkinliğin daha yoğun olarak devam etmesi konusunda istekli olduğu görülmüştür. Bazı çocukların, babaların iş yoğunluğu başta olmak üzere babadan kaynaklanan sebeplerden dolayı hayal kırıklığı sonucuna ulaşılmıştır. Etkinliğin yarıda bırakılması veya yapılmamasının çocukları duygusal olarak olumsuz etkilediği bilgisi bulgular arasında yer almaktadır.

4.2.2. Gözlem ve değişim

Baba katılımı etkinliklerin yapılmasının çocukta, babada ve baba-çocuk ilişkisinde değişimlere yol açtığı olduğu görülmüştür. Çocukların çoğu babalarında yaşanan değişimin gözle görülür olduğunu ifade etmiştir. Çocuğun ve babanın önce kendini sonra birbirlerini keşfetmesi birlikte ortaklaşa yapabilecekleri etkinlik alanları açmıştır. Yaşanan değişim var olan sınırların genişlemesini sağlamıştır ve yeniliklere ortam hazırlamıştır. Bu değişimleri gözlemleyen çocukların deneyimlerine ilişkin bilgilere bu temada yer verilmiştir. Çocukların bu gözlemledikleri ve farkına vardıkları deneyimleri paylaşmaları için uygun ortam sağlayan etkinlikler tercih edilmiştir. Okulda yapılan Baba Temalı Etkinlik Çemberlerinde, babalarıyla baba katılımı etkinliklerinden önce ve sonra neler yaşandığını içeren etkinliklere yer verilmiştir. Etkinlik Değerlendirme Çemberlerinde, daha önce benzer etkinlikleri yapıp yapmadıklarına ilişkin sorular sorulmuştur. Çocukların baba katılımı sürecini ve etkilerini değerlendirmelerine fırsat

verilmiştir. Anne ve babadan elde edilen verilerle bu tema desteklenmiştir. *Gözlem ve değişim* temasına ait kodlar Şekil 4.10.'da gösterilmektedir.



Şekil 4.10. *Gözlem ve değişim*

Gözlem ve değişim temasını *yeni talepler*, *değerlendirme*, *değişim*, *babayı tanıma*, *anne rolü* kodları oluşturmaktadır. *Yeni talepler* kodu çocuğun baba katılımı etkinlikleri sürecinde oluşan yeni taleplerine ilişkin bilgileri içermektedir. *Değerlendirme* kodunda, çocuğun babasının performansını ve baba katılımı süreci değerlendirdiği paylaşımları bulunmaktadır. *Değişim* kodunda çocukların kendilerinde, babalarında ve ilişkilerinde yaşanan değişimler anlatılmaktadır. *Babayı tanıma* kodundan baba katılımı etkinlikleri yoluyla çocuğun babasıyla ilgili bilmediği özellikleri öğrenmesine yönelik deneyimlere yer verilmiştir. *Anne rolü* kodunda, baba katılımı etkinlikleri sürecinde annenin baba-çocuk etkileşimindeki etkisine yönelik bilgiler yer almaktadır.

4.2.2.1. *Yeni talepler*

Çocuklara etkinlikler yoluyla birçok farklı deneyim olanağı sunulmuştur. Bu deneyimler çocukların *yeni taleplerinin* oluşmasına ortam sağlamıştır. Çocuklar yeni taleplerini çalışma boyunca sözel veya davranışsal olarak farklı şekillerde ortaya koymuştur. Çocuklarla okulda yapılan Baba Temalı Etkinlik Çemberlerinden birinde çocuklara bir mikrofon verilmiş ve babalarına etkinlik süreci deneyimleriyle ilgili neler söylemek istedikleri sorulmuştur. Farklı çocukların babalarından yeni taleplerine yönelik örnekler şu şekildedir:

Ç2: Etkinlikleri iyi ki yapıyorsun (...) Bir yemek yapma etkinliği daha yapabilir miyiz baba ve de hayvan beslenme. Çünkü ben çok seviyorum öyle etkinlikleri lütfen.

Ç4: Şu gemi etkinliği çok eğlenceliydi. Öyle bir etkinliği düşünüp yapalım mı? Baba o gemi etkinliği çok eğlenceli istersen birlikte etkinlik düşünürüz yaparız.

Ç5: Yine birlikte etkinlik yapmak istiyorum seninle. O gemi etkinliğini bir kere daha yapalım.

Ç7: Kek ve kurabiye yapma etkinliğini yeniden yapmak istiyorum (Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 03.12.2020).

Çocuklar, kendi bakış açılarından faydalanılarak farklı türlerde planlanmış etkinlikler sayesinde babalarıyla daha önce yapmadıkları etkinlikleri yapmışlardır. Bu etkinlikleri yaparken yaşadıkları olumlu deneyim çocukların bu ve buna benzer etkinlikleri yeniden yapmak istemesine sebep olmuştur. Çocukların tamamının talepleri babalarıyla evde gerçekleştirilen baba katılımı etkinliklerini yeniden yapmaktır. Çocukların yeniden yapalım isteğinde bulundukları etkinliklerin, genellikle hiç deneyimlemedikleri veya çok az çocuğun deneyimlediği öz bakım, drama, araştırma gibi etkinlikler olması da dikkat çekmektedir. Yukarıdaki örnekte bahsi geçen gemi etkinliği bir araştırma ve drama etkinliğidir, kurabiye yapımı da öz bakım etkinliğinin bir örneğidir. Bu etkinliklerin çocukların dikkatini çektiği; çocukların bu etkinliklerden keyif aldıkları ve bu tarz etkinlikleri yapamaya ihtiyaç duydukları görülmektedir. Yapılan etkinlikler, çocukların babayla yapılabilecek etkinlik algılarındaki sınırları ve ufuklarını genişletmiştir. Çocukların büyük bir bölümünün talebi yaptıkları ve beğendikleri etkinlikleri referans olarak babalarıyla yeni etkinlikler planlamaktır.

Çocuklara haftalık iki etkinlik yapmak yeterli gelmemiştir. Çocukların talepleri daha uzun süren ve daha fazla etkinlik yapmak yönünde olmuştur. Çocukların neredeyse tamamı etkinliği tekrar yapma isteğinin ne kadar çok olduğunu “Daha daha çok etkinlik yapalım. Sürekli etkinlik yapalım beklemeyelim beklemeyelim” ifadesine benzer şekilde sabırsızlıkla ve coşkuyla belirtmiştir ” (Ç1, Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 05.11.2020). Çocuklara az gelmiş olsa da on iki haftalık süreç içerisinde 12 farklı etkinlik türünden toplam 36 etkinlik örneğiyle karşılaşmışlardır. Çocukların 24 etkinliği deneyimledikleri düşünüldüğünde, yapılan etkinlikleri değerlendirebilecekleri bilgi birikimine sahip oldukları söylenebilir. Bunu deneyimlemiş olan bir baba “Yine ilgisini çekebilecek etkinlikler olsa yine yapar ama herhalde biraz yükseldi. Çıta biraz yükseldi. Pek böyle her şeyi beğenmiyor artık yani” diyerek çocuğunun yapılan etkinliklere eleştirel bir gözle baktığını, beğeni unsurlarının yükseldiğini belirtmiştir (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021). Bu etkinliklerin çocuğu kendini ve beğenilerini keşfetme, eleştirel ve yaratıcı düşünme gibi konularda desteklediği söylenebilir.

Baba katılımı sürecinde baba çocuk bağının kurulması ve güçlendirilmesi bir amaçken yapılan etkinlikler bir araçtır. Çocukların daha çok etkinlik yapalım isteğinde

bulunmasının bir sebebi de babalarıyla daha çok vakit geçirmek istemeleridir. Çocuklar bu taleplerini oyun oynamak ve etkinlik yapmak olarak ifade etmişlerdir:

A: Babana nasıl bir özellik eklemek isterdin?

Ç2: Şey, benimle istediğim zaman oyun oynamasını.

A: Yeteri kadar oyun oynadığınızı düşünmüyor musun?

Ç2: Aslında birkaç kere oynadık çok oynamıyoruz (Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 05.11.2020).

Yukarıdaki örnekte olduğu gibi çocukların babalardan talepleri ihtiyaçlarının anında karşılanmasıdır. Babanın, çocuğun hayatının her alanında daha fazla var olması gerekmektedir. Çocuklardan çoğunun gözünde buna engel olan başlıca sebeplerden birini ve çocukların talebini bir çocuk “Baba lütfen geç gelme işten benimle hep oyna. Birazcık daha etkinlik gelsin birazcık daha yap” diyerek ifade etmiştir (Ç3, Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 03.12.2020). Bu konuda çalışmaya katılan tüm çocukların fikir birliği içinde olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Çalışmanın başında çocukların bakış açılarından yola çıkılarak etkinliklerin planlanmış olması çocukların taleplerini büyük ölçüde karşılamıştır. Çocukların tamamı memnuniyetlerini zaman zaman dile getirmişlerdir. Bu ana şahit olan bir baba çocuğunun duygu ve düşüncesini şöyle ifade etmiştir:

Okuldan etkinlik var dediğimiz anda heyecanlandığı için mutlu olduğu net. Ek olarak yorumluyor ve “bu ne güzel de oyunmuş”, “tam da istediğim gibi bir şeydi”, “Çok heyecanlı değil mi” gibi cümleler ne hissettirdiğini açık ediyor sanırım (B4, Etkinlik Değerlendirme Formu, 13.09.2020).

Bu ifadeler çocuğun *yeni taleplerinin* karşılandığının somut örneğidir. Çocuğun ne istediğine önem verilmesi, çocukla alakalı konularda çocukların fikirlerinin alınması sürecin niteliğini olumlu yönde etkilemiş görünmektedir.

4.2.2.2. Değerlendirme

Çocuklar yaşadıkları deneyimlerle ilgili *değerlendirme* yapmışlardır. Araştırmanın yapıldığı okulun rutin uygulamasındaki aile katılımı çalışmalarında ebeveyn bir tam günü okulda geçirmektedir. Çalışmaya katılan çocukların yarısından fazlası annelerinin okula gelmesiyle bu durumu deneyimlemiştir. Diğer çocuklar da katılımcı olarak bu süreci deneyimleyip gözlemlemiştir. Çocukların çoğu bu iki deneyimi karşılaştırıp değerlendirdiklerinde evdeki etkinlikler yoluyla gerçekleştirilen baba katılımında daha iyi olduğuna karar vermişlerdir. Çocukların bu kararı alırken hangi durumları değerlendirdiklerine ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

Ç8: Çünkü babamların annemlerin işi olduğu için gelemediğinde üzülmemem için (...) Hani bir keresinde hatırlıyor musun gelmişlerdi benimki gelmemiştii.

(...)

Ç2: Çünkü o zaman zor oluyor bazen. Çünkü okuldakinde annem babam işini bölmek zorunda kalıyor ya (Etkinlik Değerlendirme Çemberi, 22.10.2020).

Çocuklar geçmiş deneyimlerinden yola çıkarak, işten izin alamama sebebiyle çalışmaya daha önce katılamamış olan ebeveynleri düşünerek evde gerçekleştirilen çalışmaların daha iyi olduğunu söylemiştir. Çocukların hayatında, anne ve babanın işi önemli ve kritik bir noktadır. O yüzden çocuklar babalarının iş yoğunluğu sebebiyle okuldaki çalışmaya katılamayacaklarını düşündükleri için evdeki çalışmaların daha iyi olacağı kararına varmışlardır. Ailesi okuldaki katılım çalışmasına katılamamış olan çocuğun duyduğu üzüntüyü, evdeki etkinlikleri gerçekleştiremeyen çocuklar da duymuştur. Çocukların görüşlerinden de faydalanarak evde etkinlikler yoluyla gerçekleştirilen baba katılımında daha çok talebin olduğu görülse de sürecin öznesi olan babaların ne kadar sorumluluk üstlendiğine ve etkin olduğuna bağlı olarak sonuç değişebilmektedir. Çocukların cevabına paralel şekilde çoğu babanın da evde yapılan çalışmalara katılımı tercih etme sıklığı okulda yapılan çalışmalara göre daha fazladır. Sebebinin ‘iş yoğunluğu’ ve ‘izin şartları’ olduğu gerekçesiyle evde katılım çalışmalarına daha sık katılım gösterebileceklerini belirtmişlerdir.

Okulda yapılan çalışmanın bir gün, evde yapılan çalışmanın ise daha uzun zaman aldığını fark eden bazı çocuklar bu durumu niceliksel olarak değerlendirerek evdeki katılım çalışmalarından memnun olduklarını belirtmiştir. Çocuklar babalarıyla vakit geçirmeye o kadar çok odaklanmıştır ki bu durumun matematiğini bile yapmışlardır. Çalışmanın bir istisnası da evde küçük kardeşi olan çocuğun kardeşinin de çalışmaya katılması ve zaman zaman etkinlik esnasında ‘bozgunculuk’ yaparak çalışmayı sabote etmesidir. Çocuğun, kardeşinin etkinliğe dâhil olmasından memnun olduğu ancak zaman zaman sürecin bölünmesinden duyduğu rahatsızlığı da dile getirdiği görülmüştür. Hem annesinin okulda bir tam günü geçirmesini deneyimlemiş hem de babasıyla evdeki çalışmaları deneyimlemiş bireylerden biri olan çocuğun, evdeki çalışmaları daha çok desteklediği görülmüştür. Bu çocuğun, kardeşiyle ve dolayısıyla evde etkinlik yapmakla ilgili olumsuz bir durum yaşamış olduğu göz önünde bulundurulduğunda, evde yapılan çalışmaları desteklemesi dikkat çekmektedir. Bu durum, evde etkinlikler yoluyla gerçekleştirilen baba katılımının etkililiği konusunda önemli bir veridir.

Eve gönderilen etkinlikler okulda çalışılan kazanımlar, göstergeler ve becerilerle paralellik gösterecek şekilde planlanmıştır. Babalar, çocukların okuldaki becerilerine ve gelişimlerine ilişkin somut verileri etkinlikler sayesinde fark etmişlerdir. Babaların duygularını çocuklar ‘çok şaşırdı’, ‘babam görünce şok oldu’ ifadeleriyle açıklamışlardır. Bir baba çocuğun değerlendirmesini destekler şekilde “(...) Çok muntazam açtı hamurunu. Ben şaşırdım, dedim yani bu nasıl olabilir diye. Gerçekten muntazam bir şekilde açmıştı” açıklamasında bulunmuştur (B4, Baba Görüşmesi, 26.01.2021). Çocuğun uzun zamandır aynı kuruma devam ettiği ve sık sık mutfak etkinliklerinin gerçekleştirildiği göz önüne alınırsa, babanın bu beceriyi gözlemlemesinde eve gönderilen etkinlikleri çocuğuyla yapmış olmasının payı büyüktür. Çocuklar kendi becerilerini babalarına gösterme fırsatı bulmuşlardır. Bu durum çocukları ‘mutlu’ etmiştir.

4.2.2.3. Değişim

Çocuklar yaptıkları değerlendirmelerde kendilerinde ve çevrelerinde yaşanan *değişimlere* de değinmişlerdir. Çocukla birlikte bu deneyimi yaşayan babanın da çocukta yaşanan değişimle ilgili gözlemleri bulunmaktadır. Çocuklar bu sürecin babalarında ve babalarıyla olan ilişkilerinde olumlu değişimlere sebep olduğunu belirtmiştir. Çocukların tamamı, baba katılımı etkinlikleri sayesinde babalarıyla geçirilen vaktin hem nicelik hem de nitelik olarak daha iyi olduğu konusunda hemfikirdir. Bir çocuk yaşanan değişimi şöyle ifade etmiştir:

Ç6: Sen etkinlik göndermeden önce beraber yapacak bir şey bulamıyorduk. Sadece annem gittiği zaman beraber bir şey yapıyorduk.

A: Ben etkinlik göndermeye başladıktan sonra ne oldu?

Ç6: Daha çok etkinlik yapmaya başladık (Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 05.11.2020).

Annenin çocukla olan ilişkisine kıyasla babanın çocukla olan ilişkisinin daha sınırlı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Annenin olmadığı durumlarda babanın bu konuda sorumluluk üstlendiğine dikkat çekmişti. Yukarıdaki örnek göstermektedir ki önceden planlanmış etkinlikler babalara rehber olduğu için babalar çocuklarıyla ne yapacağı konusunda bilgi sahibi olmaktadır. Annenin varlığı veya yokluğunda çocuğuyla etkin ve daha fazla vakit geçirme konusundaki değişimde etkinliklerin önemi büyüktür. Bir başka çocuğun da benzer şekilde kendini ifade ettiği görülmüştür.

Ç4: Sen etkinlik göndermeye başlayınca etkinlikleri yapmaya başladık. Böylece babamla daha çok vakit geçirmeye başladık. Eskiden bu kadar değildi.

A: Neden eskiden bu kadar değildi?

Ç4: Babam hep çalışıyordu bana hep 1 dk diyordu. Ben oyun oynayalım mı deyince 1 dk diyordu ama artık daha az 1 dk diyor (Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 18.12.2020).

Bu örnekte yaşanan değişim sadece etkinliklerle sınırlı kalmamıştır. Babanın işi ve çocuğu arasındaki zaman dengesini sağlama konusunda da bir değişime gittiği görülmektedir. Çocukların bir kısmının ve bazı annelerin benzer bir değişimi hissettiği ve paylaştığı görülmektedir.

Şöyle aslında hani eşim hem yoğun ama mecbura kaldığında ya da işte sonradan keşfettim hani isteyerek de bunu yapıyor, zaman ayırabiliyor. Hani zamanım yok şunu yapmam bunu yapmam gerekiyor derken tamam bunu yapacağız bunun için zamanım var hani kafada gündüz iş yerinde bunu ayarlayıp işlerini ayarlayıp atıyorum çocuğuna ayırması gereken saati çok daha rahat ayırmaya başladı onu keşfettim (A4, Anne Görüşmesi, 14.02.2021).

Yukarıdaki ifadeler engellerin aşılabileceğinin ve istendiği takdirde babaların çocuklarına vakit ayırabileceğini desteklemektedir. Çalışma ilerledikçe ve etkinlikler düzenli bir şekilde yapıldıkça, sürece dair birçok olumlu kazanımın elde edildiği görülmüştür. Babadaki değişime ilişkin bir çocuğun gözlemlediği bir durum dikkat çekicidir:

A: Önceden nasıldı, etkinliklerden sonra nasıl oldu?

Ç2: Etkinliklerden önce daha çok kızılıyordu bana ama etkinliklerden sonra artık değil.

A: Neden, ne değişti?

Ç2: Bilmiyorum, şey etkinlikler onu daha tazeledi galiba (Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 06.01.2021).

Babasıyla ilgili kullandığı ‘tazelendi’ ifadesi oldukça çarpıcıdır. Bakıldığında, babaların böyle bir yenilenmeye ve değişime ihtiyacı olduğu söylenebilir. Etkinlikler buna aracılık etmiş görünmektedir. Etkinliklerde baba ve çocuk birlikte daha çok vakit geçirmiş, farklı etkinlikler yapmıştır. Bu durum baba ve çocuğun birbirlerini daha iyi anlamasını ve iletişimlerinin kuvvetlenmesini sağlamıştır. Bu istikrarın sağlanamadığı ailelerde olumlu değişimlerin sınırlı kaldığı görülmüştür. Aşağıdaki örnek de bu değişimin yaşanmasına engel olan bir durumun örneğidir.

A: Sizce bu gönderdiğim etkinliklerin bir faydası oldu mu babanıza, size veya babanızla olan ilişkinize?

Ç9: Olmadı.

A: Neden?

Ç9: Çünkü babam mesaja bile bakmadı (Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 18.12.2020).

Babanın bu tutumu sürecin başlamasına engel olduğu için iletişim kanalı burada tıkanmıştır. Çocuk, diğer arkadaşlarının sürece devam ettiğini gözlemlediği için bu durumun farkındadır. Çocukların yaşadıkları *değişime* ilişkin babaların bazı gözlemleri bulunmaktadır. Bir baba çocuğunun yaşadığı değişimle ilgili şu bilgileri paylaşmıştır:

Oyunun keyif aracı olduğunu, aynı zamanda öğrenme aracı olduğunu da farkına vardı (...)
Sonra tabi öğrenme ortamı açısından baktığımızda evden dışarı çıkarak da dışarısının da bir
öğrenme ortamı olabileceğinin farkına vardı. Atıyorum ağaç dalı toplamaya çıktık. Bunun
gibi etkinlikler yoluyla öğrenme ortamını dışarıya da aktarabileceğini aslında aynı okuldaki
kurgunun sadece orayla sınırlı olmadığı noktasında da bence kazanımları oldu (B8, Baba
Görüşmesi, 24.01.2021).

Bu açıklamaya bakılarak gönderilen etkinliklerin okulla ev arasında köprü kurma işlevini
yerine getirdiği görülmektedir. Çocuk ve baba açısından öğrenme ortamlarının ev, okul
ve dış mekân olarak çeşitlendiği görülmektedir. Bu durum çocukların planlarına da
yansımıştır. Çocuklar, okulda öğrendikleri şeyler hakkında babalarıyla çalışma planı
yapmak istemelerinin yanında günlük rutinlerine ve oyunlarına babalarını daha çok dâhil
etmeye çalışmışlardır. Hatta zaman zaman okulda öğretmenlerine seslenirken ‘baba’ diye
hitap ettikleri duyulmuştur (Araştırmacı Günlüğü, 16.10.2020). Çocukların bir durumla
karşılaştıklarında otomatik olarak ağızdan çıkan, diline pelesenk olmuş anne kelimesinin
yerini babanın alması da oldukça önemli bir veridir. Bu değişimin evde yapılan etkinlikler
sonucunda baba çocuk iletişiminin sıklığının artmasıyla ilgili olduğu söylenebilir.

4.2.2.4. Babayı tanıma

Baba katılımı etkinlikleri sayesinde iletişim sıklığının artması çocukların
babalarını tanımasını sağlamıştır. Çocuklar, anneleriyle yaptıkları şeyler de dâhil olmak
üzere birçok farklı etkinliği babalarıyla deneyimlemişlerdir. Bu durum, etkinlikleri
düzenli olarak yapan çocukların gözünde, babanın yapacağı ve yapamayacağı etkinlikler
konusundaki algıları değiştirmiştir. Anneleriyle daha önceden yaptıkları etkinlikleri artık
babalarıyla da yapma isteğinde bulundukları görülmüştür. Annelerle özdeşleştirilen ve
‘anneyle yapmanın daha güzel’ olduğunu düşündükleri etkinliklerde gözlerin babaya
çevrildiği söylenebilir. Bunun sebebi babayla yapılan etkinlik repertuarında yaşanan
genişlemedir. Bir babanın aşağıda yer alan ifadesi çocuğun babayı tanımasıyla yaşanan
değişime örnektir:

Aslında çocuğum beni keşfetti biraz. Öyle söyleyeyim. Yani ben zaten neyi yapıp neyi
yapamayacağımı tabii ki biliyorum ama o benim ne yapıp ne yapamayacağımı bilmiyordu.
Yani ona daha çok beni tanıttı aslında bakarsanız (...) hep bu tip şeyleri annesiyle yaptığı
için çoğunlukla onu talep ediyordu (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021).

Çocukların babayla yaptıkları etkinlikler, babada keşfetmedikleri bir alanı açmaktadır.
Çocuklar bu deneyimlerinden keyif aldıkça tekrarını istemektedir. Baba katılımı

etkinliklerinin evdeki dengeyi babadan tarafa bozduğu gör÷lmektedir. Çocukların tercihleri babaları yönünde olmaktadır.

Bir anne, baba çocuk yakınlaşmasıyla ve çocuğun yapılacak etkinlikte anne yerine babayı tercih etmesiyle ilgili olarak “Vaktimiz daraldı baya. Yani sanki biraz daha babayla oyun oynama isteği arttı çocuğumda. Benden daha koptu gibi geliyor. Sanırım babayla oyun oynamanın tadına vardı. O yüzden babayla daha çok vakit geçiriyor” diyerek çocuğun babayı tanıdıkça babayla daha çok vakit geçirdiğini ve anne-çocuk zamanının azaldığını ifade etmiştir (A1, Anne Görüşmesi, 11.02.2021). Annelerin tamamı bu durumdan memnun olsa da bazı annelerde bu durum bir miktar kıskançlığa yol açmıştır. Çocuğun babaya olan düşkünlüğünün artması, çocuğun yapılacak şeylerde babayı talep etmesi, anneye geçirilen zamanın azalması gibi durumlar bu kıskançlığın nedenleri arasındadır. Bir çocuğun ifadesi bu bağın somut temsilidir: “Eskiden annemi seviyorum şimdi babamı. Sarılıp sarılıp yatıyorum. Mıncıkliyorum ben onu” (Ç1, Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 18.12.2020).

Baba ve çocuğun birlikte yaptığı etkinlikler babanın çocukluk anılarını çocuğuyla paylaşması için ortam oluşturmuştur. Bunların yoğun yaşandığı etkinliklere seksek oyunu ve battaniyeyle drama yapmaları örnek olarak verilebilir. Çocuklardan biri battaniye etkinliğinde babasının bir çocukluk battaniyesi olduğunu öğrenmiş ve etkinlikte bu battaniye kullanılmıştır. Babasının etkinlik sonunda bu battaniyeyi kendisine hediye ettiğini söyleyen çocuk, oldukça mutlu görünmektedir (Araştırmacı Günlüğü, 27.11.2020). Bir çocuk da babasının seksek oyunundaki performansını “Babam bravo maşallah yaptı” sözleriyle açıklamıştır (Ç8, Etkinlik Değerlendirme Çemberi, 30.10.2020). Çocuk, babasının bu performansının sebebinin, babasının çocukken seksek oynaması olduğunu yaptıkları etkinlik yoluyla öğrenmiştir. Çocuğun babayı tanıma deneyimi yaşamasına baba katılımı etkinlikleri ortam hazırlamıştır.

Çocuklar babalarının neyi yapıp neyi yapamadığı konusunda geçmiş yaşantılarından yola çıkarak bazı bilgilere sahipti. Evde yapılan baba katılımı etkinlikleriyle farklı deneyimler yaşayan çocukların tamamının babalarının becerileri hakkındaki algılarının olumlu yönde değiştii gör÷lmüştür. Mutfak gibi babaların çoğunun uzak durduğu bir alanda yapılmış kurabiye yapımı etkinliğini babalarından yeniden yapmalarını isteseler babalarının yapıp yapmayacağını sorduğumuzda çocukların cevabı ‘yapar’ olmuştur (Araştırmacı Günlüğü, 21.10.2020). Olmazlar olura dönmüş ve bu süreçte çocuklar yeniden babalarını tanımışlardır. Bazı çocuklar babalarının yapabileceği şeylerin farkındadır. Babalarının bunu yapmadığının da

farkındadır. Çocuğun anlamlandıramadığı kısım ise babasının bu tarz etkinlikleri yapabilecekken neden yapmıyor oluşudur. Bir çocuk neyi yapıp neyi yapamayacağı konusunda babasını tanıdığını ancak yaptığı şeyi anlamlandıramadığını şu şekilde ifade etmiştir: “Babamla mısır patlattığımızı hatırlıyorum. Babam çok iyi mısır patlatması yapar. Gerçi babam yemekleri yapabiliyor ama genelde yapmıyor” (Ç6, Baba Temalı Etkinlik çemberi, 20.10.2020). Aynı şekilde baba da mutfakta becerikli olduğunu söylemiştir ancak bu becerisini çocuğunun bilmediğini ifade etmiştir. Bu durumda iyi gözlemci olan çocukların gözünden bir şey kaçmadığı, ebeveynin farkında olmadığı şeyler hakkında çocuğun bilgi sahibi olduğu söylenebilir. Bir çocuk babasıyla ilgili bir keşfini şu şekilde ifade etmiştir: “Babamın beni, yani oyuncaklarla hala oynadığını anımsattı bana (...) Yani hala oyun bile oynayabiliyormuş diye gördüm (...) Hep oyun arkadaşım babam olacak” (Ç8, Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 18.12.2020). Çocuğun bunu bir aydınlanma, bir keşif olarak şaşkınlık ve mutlulukla söylediği gözlemlenmiştir. Çocuk, daha önce de babasıyla oyunlar oynadığını ama babasını böyle tanımadığını ifade etmiştir (Araştırmacı Günlüğü, 18.12.2020). Bir anlamda etkinlikler babaları kendi kalıplarının dışına çıkmaları konusunda teşvik etmiş, harekete geçirici unsur olmuştur. Babanın içinde var olan potansiyeli hem baba hem de çocuk keşfetmiştir.

Çalışmaya etkin katılım gösterilen evlerde anneler, çocukların babalarını daha tanıdığına şahit olmuşlardır. Annelerin bu konudaki yorumu şu şekilde olmuştur:

Benimle oyun oynamayı seviyordu, beraber çok oyun oynuyorduk ama babasıyla da şimdi her şeyi yapabildiğini gördü aslında (...) El becerisi. Dediğim gibi hani ben de mutfakta mesela çok şeyler beklemiyordum onlardan bir ürün çıkarabileceklerini ama gerçekten isteyince okuyup öncesinde araştırınca çalışınca ortaya çok güzel şeyler çıkarabildiklerini gördüm. Eşimin de aynı şekilde ortaya güzel şeyler çıkarabildiğini gördüm (A4, Anne Görüşmesi, 14.02.2021).

Ya babasını farklı yönden tanınmasını sağladı ve babasıyla iletişimi kuvvetlendi (...) Babasına güven biraz daha arttı diye düşünüyorum çünkü benim babam yapar olayına girdi (...) yani farklı şeyler yaptıkları için biraz daha hani demek ki kafasında sınırlamış hani babamla yapacağım şeyler bunlar bunlar gibi bir sınırlama olmuş sanırım ki. Ama farklı bir şeyler yaptıklarında işte ne bileyim mutfağa girdiklerinde ya da babası oldurmazı oldurduğunda onun gözünde oldurmazı oldurduğunda daha da bir güven geldiğini düşünüyorum (...) Eşimi daha farklı bir gözle gözlemleyebildim. Farklı bir alanda gözlemleyebildim yani. Hep aynı yaptıkları şeyleri zaten biliyordum. Ama siz farkı farklı şeyler verdiğinizde hem çocuğumu hem eşimi farklı gözle, farklı olaylarda, farklı yaşantılarda gözlemleyebildim. Bu benim için artı oldu (A6, Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

İki farklı annenin yorumu aslında diğer annelerin düşüncelerini de içermektedir.

Etkinlikler yoluyla babayı tanıyan yalnızca çocuk olmamış, anne de babayı tanımıştır. Anne, baba ve çocuğun uzun zamandır bir hayatı paylaştıkları düşünüldüğünde babanın kendini; çocuğun ve annenin de babayı keşfetmesi için bu çalışma dışında bir ortamın bu zamana dek oluşmadığı düşünülebilir. Bu çalışmaya katılmamış olsalardı rutin yaşantılarında ‘kendi halinde’, dar alanda ilerleyen ve zorlanmayan sınırlarla bu ilişkilerin devam edeceği söylenebilir. Babalar ve çocukların daha önce deneyimlemedikleri şeyleri denemeleri ve sonucunun güzel olması annelerin beklentisinin ötesinde olmuştur. Anneler; isteyince her şeyin mümkün ve yapılabilir olduğunu, engellerin aşıldığını bu sayede gözlemlemişlerdir. Çalışmaya katılan babaların yarısından fazlasının daha önce çocuğuyla mutfak etkinliği yapmadığı bulgular arasındadır. Bu babaların ev içi sorumluluklarda da öz bakım etkinliklerinden uzak durdukları göz önüne alınırsa etkinlikler yoluyla bu sınırın da aşıldığı ve babanın sorumluluk üstlenebileceği bir alanın daha açıldığı söylenebilir. Bu verileri destekler şekilde öz bakım etkinliğinden yola çıkarak etkinliklerin çocuğun *babayı tanımasındaki* rolüne değinen bir babanın yorumu şöyledir:

Birlikte bir şey yapabilmeyi öğrendi yani işte kurabiye yapıyoruz, işte tek başıma ben yapamıyorum, o da yapamıyor ama bir araya geldiğimizde güzel bir kurabiye çıkıyor (...) belki o benim zayıf yönlerimi de öğrendi, güçlü yönlerimi de öğrendi ve birlikte ne yapıp yapamayacağımızı da öğrendi. Hem öğretici hem de mutluluk veren bir süreç olduğuna inanıyorum onunla ilgili de yani (B7, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Baba katılımı etkinliklerinin çocuklara, babalara ve annelere keyifli bir öğrenme yolculuğu sunduğu söylenebilir. Çocukların babalarıyla ilgili öğrendiklerine ilişkin en çarpıcı bulgulardan biri bir çocuğun “Babamla etkinlik ayarlarsan istediğim kadar vakit geçirebiliyorum. Onu öğrendim burada” ifadesidir (Ç4, Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 06.01.2021). Çocukların çoğu, babalarıyla normalde geçirdikleri zamandan çok daha fazlasını etkinlikler yoluyla geçirmeye başlamıştır. Çocuklar etkinliklerin, istedikleri şeyleri babalarıyla yapmaları konusunda daha etkili bir yol olduğunu öğrenmişlerdir.

4.2.2.5. Anne rolü

Baba katılımı etkinliklerine annelerin farklı şekillerde dâhil olduğu görülmüştür. Çocukların gözlemlerinden ve söylediklerinden yola çıkılarak *annelerin rolü* hakkında bazı bulgulara ulaşılmıştır. Baba ve çocuğun etkinlik esnasında takıldığı, zorlandığı bir yer olduğunda anne bu konuda destek vermiştir. Annelerin neredeyse tamamı mutfak etkinliklerinde tarif verme ve uygulama taktikleri konusunda yardımcı olmuştur.

Çocuklardan biri, “Hani biz babalarla etkinlik yapıyoruz ya işte o zaman kurabiye etkinliğinde aslında babam kurabiye yapmayı bilmiyordu annem ona öğretti” diyerek annenin rolünü açıklamıştır (Ç1, Etkinlik Değerlendirme Çemberi, 21.10.2020). Ayrıca çizim ve tasarım gerektiren becerilerde annelerin yaptığı kısımlar da bulunmaktadır.

Etkinliklerde zaman zaman baba çocuk ilişkisinin gerildiği durumlar yaşanmıştır. Yaşanan bazı anlaşmazlıklarda uzlaşmanın sağlanması ve etkinliğin devam edebilmesinde anne rolü bulunmaktadır. Bir baba ve çocuğun sudoku etkinliğinde yaşadığı anlaşmazlığın çözümünde ortamı yatıştırmaya yönelik *annenin rolünü* bir çocuk “ (...) Ben bir iki tanesini yaptım sonra diğerini yapamadım. Ondan dolayı “Hadi bul hadi bul hadi bul.” dedi babam bilmem ne bir şeyler dedi. Yapamadım (...) Sonra annem de gel senle sudokuyu yapalım dedi” diyerek açıklamıştır (Ç1, Etkinlik Değerlendirme Çemberi, 04.12.2020). Dış gözlemci olarak annenin, süreçle ilgili kriz anlarını fark ettiği ve bunlara müdahalelerde bulunarak sürecin devamı için ufak dokunuşlarda bulunduğu görülmektedir. Babanın evde yapılan etkinlikleri sürdürmediği bir ailede, etkinlik kapsamında okunması için gönderilen bir kitabı baba okumadığı için ‘annenin okuduğu’ elde edilen bilgiler arasındadır. Etkinlikler sürecinde çocukların deneyimledikleri anne rolüne ilişkin bulgular bu şekildedir. Babanın etkinlikleri yapma konusunda gayreti ve isteği olmadığını gözlemleyen bir anne şu açıklamada bulunmuştur:

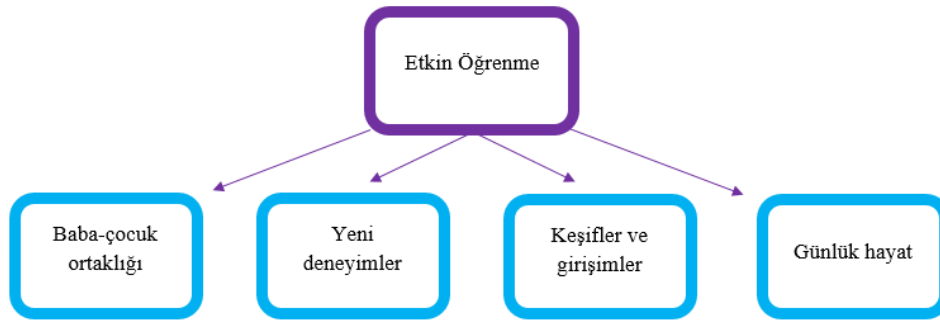
Yani açıkçası ben çok başarılı olmayacağımı biliyordum ve hatta yani acaba dedim yardımcı olsam mı en azından ne yapılacaksa ben hani ön hazırlığını yapsam sonra mı onlara fırsat tanısam dedim ama sonra o zaman da bu çalışmayı da doğru etkilemeyecek bir şey. Hani tamamen kendisi o sorumluluğu alması gerekiyordu. Yoksa hani ben önceden okuyup hazırlayayım diye düşündüm sonra hani o etkinlik neyse yaptırın. O zaman da yani ben de dâhil olmuş oluyorum. Biraz çalışmanın akışını etkileyebilir diye tamamen kendi dünyalarına bıraktım ve sonuç hüsrana (A9, Anne Görüşmesi, 14.02.2021).

Tüm annelerin süreç esnasında farklı şekillerde ve farklı yoğunlukta destekleri olduğu bilinmektedir. Yukarıdaki açıklama ise annenin rolünü etkileyen unsurların neler olabileceğine örnektir. İki anne de eşlerinin süreçteki tüm sorumluluğu alamayacağını düşünmüştür. Bir anne, baba katılımı etkinliklerinin sürdürülebilmesi için babanın sorumluluğunun bir kısmını üstlenmiştir. Bir anne de babanın etkinlikleri yapamayacağını bilse de bu sürecin babanın sorumluluğu olduğunu düşünerek diğer annenin verdiği desteği vermemiştir. Her iki ailedeki çocuklar her ne kadar hem istekli hem de yüksek hazırbulunuşluk düzeyine sahip olsalar da babaların sürece katılımı oldukça sınırlı olmuştur. Buradan ulaşılan sonuç, *anne rolünün* babaların katılımına etki edemediğini göstermektedir. Burada kritik olan babanın da çocuk kadar istekli ve

hazırbulunuşluğunun yüksek olmasıdır.

4.2.3. Etkin öğrenme

Etkin öğrenme teması, baba katılımı sürecinin çocuğa ve çocuğun gözünden baba-çocuk ilişkisine kazandırdıklarını içermektedir. Aynı zamanda bu temanın içinde, baba katılımı etkinliklerinin çocuğun okul yaşantısını destekleme konusundaki etkisi üzerine bilgiler yer almaktadır. Çocukların Etkinlik Değerlendirme Çemberlerinde yaptığı paylaşımlardan ve okuldaki eğitim sürecindeki gelişiminden edinilen bilgilere dayalı olarak bu tema oluşturulmuştur. Babaya ve anneye sorulan “Bu çalışmaya katılımın sonuçları hakkında neler söyleyebilirsiniz?” ve “Çalışmanın çocuğunuz üzerindeki etkisi ne oldu” gibi sorulardan elde edilen bilgiler bu temayı desteklemiştir. *Etkin öğrenme* temasını oluşturan kodlara Şekil 4.11.’de yer verilmiştir.



Şekil 4.11. Etkin öğrenme

Etkin öğrenme temasını *baba-çocuk ortaklığı*, *yeni deneyimler*, *keşif ve girişimler*, *günlük hayat* kodları oluşturmaktadır. Baba katılımı sürecinde çocuğun bakış açısından baba ve çocuk ilişkisinin güçlendiği görülmektedir. Ortak bir deneyimi paylaşmaları rutin hayatlarında başka hangi konularda ortaklık kurabilecekleri konusunda bir örnek oluşturmuştur. Etkinliler yeni deneyimlere ve keşiflere zemin hazırlamıştır. Baba katılımı sürecinde edindikleri tecrübelerden yola çıkarak baba ve çocuğun rutin hayatlarında da düzenleme ve uyarlamalara gittikleri görülmüştür. *Baba-çocuk ortaklığı*, baba katılımı etkinlikleri yoluyla çocukların ve babaların ortak bir çalışma yürütmeyi öğrenmelerini, ‘biz’ olmalarını içermektedir. *Yeni deneyimler kodunda*, çocukların babalarıyla birlikte daha önce hiç yapmadıkları etkinlikleri yapmalarına ilişkin deneyimleri bulunmaktadır. *Keşif ve girişimler*, etkinlikleri yaparken çocuğun okuldaki öğrenme yaşantısıyla ilgili keşiflerde bulunduğu ve yeni girişimlerle bunu başka bir boyuta taşıdığını anlatmaktadır.

Günlük hayat kodunda, baba katılımı etkinlikleri sonrasındaki rutin hayatlarında baba katılımı etkinliklerinin etkisinin sürüp sürmediğine ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

4.2.3.1. Baba-çocuk ortaklığı

Çocuklar, evde yapılan etkinlikler yoluyla gerçekleştirilen baba katılımı sürecinde babalarıyla ortak bir şeyler yapabileceklerini ve *baba-çocuk ortaklığı* kurulabileceğini öğrenmişlerdir. Baba-çocuk ortaklığı kurulabileceğini yalnızca etkinlikleri düzenli bir şekilde yapan değil, etkin katılım göstermeyen baba ve çocuklar da öğrenmiştir. Çocuğuyla yalnızca birkaç etkinlik yapmış olan bir baba, baba-çocuk ortaklığı konusunda etkinliklerin etkisini şu şekilde ifade etmiştir:

Yani biraz daha nasıl söyleyeyim, birlikte bir şeyler yapabileceğini gördüğünü gözlemde bulundum. Hani birlikte yapabiliriz diye. Önceden ben yapacağım diyordu mesela orada şöyle yapalım, böyle yapalım demeye başladı. Birlikte hareket ettik, bunu gözlemledim yani (B9, Baba Görüşmesi, 30.01.2021).

Bu ifade çocukların baba-çocuk ortaklığı kurmaya ne kadar hazır olduğunu ve buna ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Yapılan sınırlı sayıdaki etkinliğin ardından bile çocuğun babasıyla birlikte bir şeyler yapabileceğini öğrenmesi, ifadelerine ve planlarına yansımıştır.

Etkinlikler uygulanmaya başlandığında babaların büyük bir kısmı gönderilen üç etkinlikten iki tanesini kendisi seçmiş, kalan kısmı da baba-çocuk ortaklığıyla yapılacak etkinliklere çocuklarıyla birlikte karar vermiştir. Bir baba, etkinliği kendisinin seçme gerekçesini “(...) etkinlikleri hep kendim seçtim. Hangisini daha iyi yapabileceğimi ve üretebileceğimi düşünüyorsam o etkinliği yaptık” ifadesiyle açıklamıştır (B6, Yazılı Geri Bildirim, 05.12.2020). Babaların etkinlikleri seçim unsurunun babaya uygunluğuyla ilgili olduğu görülmektedir. Yapılan etkinlik değerlendirme çemberlerinde çocuklar, kendi yaptıkları etkinlikler dışında seçebilecekleri başka etkinliklerin olduğunu fark etmişler ve durumu sorgulamışlardır. Yapılacak etkinliklerin babaları tarafından seçildiğini fark eden çocuklar, etkinliklere birlikte karar vermenin daha iyi olacağını düşünmüşlerdir. Araştırmacı da bu konuyu babalarıyla görüşmeleri konusunda çocukları teşvik etmiştir (Araştırmacı Günlüğü, 05.10.2020). Bir baba, çocuğunun bu isteğini şöyle açıklamıştır:

Geçen hafta etkinliklerinden lahana etkinliğini yapıp yapmayacağımızı sordu. Sizin 3 etkinlik gönderdiğinizi, bu etkinliklerden 2 tanesini yaptığınızı söyledim. Lahana etkinliğini önceden yaptığımız için yapmadığınızı anlattım. Bundan sonra bu 3 etkinliği anlatmamı ve hangilerini yapacağımızı birlikte karar vermeyi teklif etti. “Bana seçenek sunarsan çok

sevinirim” demesi çok hoştu. Ben de “neden olmasın” diyerek önerisini kabul ettim (B8, Yazılı Geri Bildirim, 07.10.2020).

Babanın, çocuğun talebi karşısındaki olumlu tepkisi demokratik bir ortaklıkla süreci yürütme konusundaki uyumunu göstermektedir. Benzer diyaloglar diğer baba ve çocuklar arasında da yaşanmıştır. İlerleyen süreçte *baba-çocuk ortaklığıyla* etkinliklere karar verilmiştir. Anneler, sürecin dış gözlemcileri olarak hem etkinlik seçimi hem de hazırlık aşamasında gözlemlediği baba-çocuk ortaklığını şu şekilde aktarmışlardır:

A7: (...) Çünkü hani bir seçenekleri vardı ne yapacaklarını biliyorlardı ve onun arasından ikisinin de hemfikir olduğunu seçerek böyle hani son derece mutlu eğlenceli ve kaliteli bir vakit geçirme fırsatları oldu (Anne Görüşmesi, 19.02.2021).

A8: Hafta sonu şunu yapacağız şunu hazırlamamız gerekiyor elimizde şu olması lazım şunu yapmamızı istiyor öğretmenimiz ya da iki tane seçeneğimiz var hangisini seçelim. Beraber bir karar verdiler oyuna. O ön hazırlığını yaptılar (...) (Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

Baba ve çocuğun ‘hemfikir’ oldukları seçenekler üzerinden etkinlikleri gerçekleştirmeleri baba katılımı sürecine hizmet eden bir durumdur. Baba katılımı etkinlikleri baba ve çocuğun fikir paylaşımı yapması, orta yol bulması, beklentileri ve beğenileri üzerine konuşması için uygun bir ortam sağlamaktadır. Böylelikle babalar ve çocuklar daha önce üzerine çok konuşmadıkları ‘duygular’ ve ‘beğeniler’ gibi konular hakkında yeni şeyler öğrenmişlerdir. Etkinlik sürecinin başından sonuna kadar etkinliği seçme, gerekli ön hazırlığı yapma, uygulama, toparlama gibi aşamaları babaların ve çocukların birlikte yürütmüş olması önemlidir. Her aşama baba ve çocuğun etkileşimini arttıran yeni bir fırsat olarak görülebilir. Tüm bunlar, bu süreci annelerin gözünden kaliteli bir baba-çocuk zamanı yapmaktadır.

4.2.3.2. Yeni deneyimler

Evde baba-çocuk ortaklığında yapılan etkinlikler babalar ve çocukların rutin yaşantılarında sık görülmektedir. Bunlar arasında çocukları oldukça şaşırtan bir durum ise babalarından beklemedikleri, babalarıyla daha önce hiç yaşamadıkları *yeni deneyimlerdir*. Çocukların büyük çoğunluğu daha önce babalarıyla kurabiye, meyve salatası yapma gibi öz bakım etkinliklerini, resim, spor, deney, araştırma ve tasarım etkinliklerini yapmadıklarını söylemişlerdir. Bu etkinlikleri babalarıyla baba katılımı etkinlikleri yoluyla yapmışlardır. Bu yeni deneyimlere çocukların görüşmeler ve çemberlerde işaret ettiği görülmüştür.

Çocuklar yaşanan ilklerin sebebinin baba katılımı etkinlikleri olduğunun farkındadır. Yaşanan deneyimlerden sonra daha önceki temada detaylı yer verilen

etkinlikten geriye kalan duygular da oldukça önemlidir. Babanın çocukta bıraktığı önemli ve değerli olma duygusu oldukça değerlidir. Bu durum babanın kendini sürece ait hissettiğinin ve kendini vererek bunları yaptığının göstergesidir. Yeni deneyimlerin olumlu etkilerini yalnızca çocuklar değil babalar da hissetmişlerdir. Bir babanın çocuğuyla yaşadığı yeni deneyimle ilgili paylaşımı şöyledir:

Resim yeteneğim yoktur ve yıllardır resim yapmamıştım ve garip bir resim yaptım resim bitince çocuğumun içtenlikle sorduğu “Babacığım sen böyle güzel resim yapmayı ne zaman öğrendin?” sorusu onun ne kadar saf olduğunu bana hatırlattı ve samimi bir şekilde söylüyorum beni duygulandırdı. Onun süper kahramanıym galiba (B2, Yazılı Geri Bildirim, 22.09.2020).

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi evde yapılan etkinliklerin bir özelliği de, babalar ve çocuklar adına ilklerin ve duygu yoğunluklarının yaşandığı bir ortam oluşturmalarıdır. Babayla ve çocuğun hayatına etkinlikler yoluyla yapılan küçük dokunuşlar yeni deneyimlerin kapılarını aralamıştır. Bir çocuğun 5 senelik ömründe ne kadar çok resim yaptığı ve bir babanın bu ana ne kadar çok şahit olduğu düşünüldüğünde ilk deneyimlerinin baba katılımı etkinlikleri yoluyla olması manidardır. Çocuğun hayatına eşlik etme, çocuğuyla birlikte yeni şeyler deneyimleme noktasında baba katılımı etkinliklerinin ne kadar öncü ve önemli olduğu görülmektedir.

Yaşanan yeni deneyimler baba ve çocuğun kendi potansiyellerini öğrenmesine ortam hazırlamıştır. Denemeden bilemeyecekleri becerileri etkinlikler yoluyla deneyimlemişlerdir. Tüm çalışma boyunca yapılan etkinlikler düşünüldüğünde baba ve çocuk açısından en unutulmaz olanlar arasında kurabiye ve battaniye etkinliği yer almaktadır. Çocuğun babasıyla birlikte öğrendikleri ve yeni deneyimler konusunda babaların paylaşımları şu şekildedir:

B8: Bir baba olarak hayatımda ilk defa kurabiye yapmama vesile oldunuz. Çocuğumun da çok hoşuna gitti (Yazılı Geri Bildirim, 11.10.2020).

B4: Bir battaniye ile neler yapabileceğimizi çok iyi öğrendik. Ayrıca aslında mutfakta tatlı pasta işlerinde iyi olduğumuzu da öğrendik (Etkinlik Değerlendirme Formu, 25.11.2020).

Çocuklar, babalarıyla *yeni deneyimlerle* ilkleri yaşamalarının yanında okuldaki kavram ve kazanımları farklı etkinlikler sayesinde pekiştirmiştir. Yapılan etkinlikler sadece çocukların okul yaşantısını desteklemek ve çocuklar için öğretici olmakla sınırlı kalmamıştır. Baba ve çocuğun birlikte öğrendiği, birlikte keşfettiği ve girişimde bulunduğu keyifli bir yolculuk olmuştur.

4.2.3.3. Keşif ve girişimler

Çocukların etkinlik sürecin değerlendirirken sık sık öğrendikleri kavramlara yer verdikleri ve bunları doğru şekilde kullandıkları görülmüştür. Örneğin bir çocuğun etkinlikteki keşif ve girişimlerini anlatırken kullandığı “Şöyle uzun bir tane yaprak vardı yeşil. Biz onu da koyduk ama ucu mesela sivriydi” ifadesi hem o etkinlikteki hem de önceki etkinliklerdeki kavramları içermektedir (Ç7, Etkinlik Değerlendirme Çemberi, 05.10.2020). Çocuklar babalarıyla yaptıkları etkinliklerde yeni şeyler öğrenmenin ve keşfetmenin mutluluğunu ve heyecanını yaşamışlardır. Çocukların biri keşif ve girişim sürecine ilişkin deneyimini şu şekilde paylaşmıştır:

Ç8: Böyle şey olduğunu en dikkatimi çekendi. Hatta kuşlara baka baka uçaklar bile yapılmış.

A: Bu bilgileri öğrenmek sana neler hissettirdi?

Ç8: Gerçekten o derece heyecanlıydım (Etkinlik Değerlendirme Çemberi, 13.11.2020).

Babalar da çocuğun etkinlik sürecinde yeni şeyler öğrenmekten, öğrendiğini farklı şekilde pekiştirmekten keyif aldığını gözlemlemiştir. Bir baba, çocuğunun keşif ve girişim sürecine ilişkin gözlemini “Edindiği bilgiler ile yeni fikirler türetiyor ve yeni planlar yapıyor. Etkinlikler sırasında öğrendiği şeyleri herhangi bir amaçla kullanmak konusunda istekli ve ısrarcı oluyor” diyerek ifade etmiştir (B4, Etkinlik Değerlendirme Formu, 22.10.2020). Babanın ifade ettiği şeye benzer şekilde çocuklar etkinliklerde yaşadıkları deneyimleri sürdürme konusunda girişimde bulunmuşlardır. Örneğin, bir çocuk etkinliklerde oynadığı tenis oyunundan yola çıkarak tenise ilgisi olduğunu keşfetmiş ve tenis kursuna gitme istediğini ailesiyle paylaşmıştır. Bu etkinlikler yoluyla ilgi ve becerilerini keşfederek benzer durumları yaşayan başka çocuklar da vardır. Dolayısıyla babalarla yapılan etkinliklerin, çocuklara farklı etkin öğrenme alanları açtığı söylenebilir.

Çalışmanın başında etkinlikler planlanırken çocuk bakış açısından faydalanılmıştır. Ayrıca, etkinlikler esnasında çocuğun ve babanın yaşadığı keşif ve girişimler de etkinlik sürecine yön vermiştir. Örneğin; bir çocuk ve babası yaprak albümü yapmak için çıktıkları orman gezisinde doğaya atılan çöpleri görmüşler ve fotoğraflarını okula göndermişlerdir. Bunun üzerine çocuk “Onlar ne biliyor musunuz? Poster yapalım dedik. Çıktı alıp fotoğrafları yapıştıralım böyle doğa daha temiz olur” açıklamasında bulunmuştur (Ç8, Etkinlik Değerlendirme Çemberi, 05.10.2020). Bir etkinliği yapmak için başlayan bir süreç başka bir keşif ve girişime neden olmuştur. Baba ve çocuğun başlattığı, çevre kirliliği konusunda insanları bilinçlendirmeye yönelik bir poster çalışmasına fırsat sunmuştur. Yapılan bir etkinlik başka etkinliklerin kapısını da açmıştır.

Bu durum birçok baba ve çocuk arasında yaşanmıştır. Bir baba yaşadıkları keşif ve girişimle alakalı şunları söylemiştir:

Etkinliğimiz çocuğumun yönlendirmesiyle farklı bir yöne kayd (..) Etkinliklere kendisinin de bir şeyler katma çabasını bir kazanç olarak görmekteyiz (...) kendisinin farklı alternatifleri düşünerek keşfetmesini bir kazanım olarak değerlendirmekteyiz (B7, Yazılı Geri Bildirim, 30.09.2020).

Etkinliği ve öğrenme sürecini yönlendirme konusunda çocuğun keşif ve girişimlerinin desteklenmesi, babanın çocuğa uyum sağlaması aralarındaki ortaklığın gücünü de göstermektedir. Ayrıca bir babanın süreçte çocuğuyla ilgili keşfettiklerini kazanç olarak değerlendirip geri bildirimde bulunması sürece verdiği değerin ve verimli geçirme çabasının somut örneğidir.

Çocuklar süreçte babalarını, babalarıyla yapabileceklerini keşfetmenin yanında başta kendilerini keşfetmişlerdir. Kendi ilgi alanlarını, neyi beğenip neyi beğenmediklerini, ne istediklerini keşfetmişlerdir. Bu durumu fark eden bir babanın, çocuğunun *keşif ve girişimine* ilişkin gözlemi şu şekildedir:

Farklı etkinlikler yaptığımız için ilgi alanlarının nereye doğru olduğunu ikimiz de keşfettik aslında (...) kendi ilgi alanlarını keşfetmesi anlamında da farkındalıkları oldu. Çünkü o etkinlikler bitti ya da diğer günlerde de ona benzer oyunlar oynayalım tarzında etkinlikler yapalım tarzında kendi bulup getirmeye başladı (...) bir şeyi deneyimlemek onun çok hoşuna gidiyor. Onu keşfettik aslında en önemli kısmı kendisini keşfetti. İlgi alanları doğrultusunda da bir kitabı bile incelerken ya da bir dergiyi incelerken kendi ilgi alanı doğrultusunda etkinliklere bakıyor. Yani kendini oraya doğru götürüyor. Bence sonuçta insanlar hayat kendini keşfetme üzerine kurgulandığı için bence buna katkı sağladığını görüyorum ve onunla ilgili temel beceriler neyse yavaş yavaş onlar gün yüzüne çıkmaya başladı (B8, Baba Görüşmesi, 24.01.2021).

Yukarıdaki alıntının da desteklediği şekilde, çocuğun kendi ilgi alanlarını keşfetmesinde yapılan farklı etkinliklerin önemli bir yeri vardır. Etkinliklerden yola çıkarak yeni etkinlikler üretmek durumu birçok çocukta gözlemlenen bir durumdur. Etkinlikleri düzenli şekilde yapan babalar, benzer şekilde çocukların ilgi alanlarının neler olduğunu ve süreci nasıl yönlendirdiğini gözlemleyebilmiştir. Burada önemli görülen noktalardan biri babanın, çocuğunun keşiflerini gözlemlene ve tanımlama fırsatını baba katılımı etkinlikleriyle yakalamış olduğunun bilincinde olmasıdır. Babaların, bu süreçte çocuklarıyla ‘yakınlaştığını’ fark etmiş olmaları sürecin kazanımları arasındadır.

4.2.3.4. *Günlük hayat*

Baba katılımı etkinlikleri dışında çocukların neler yaptıklarına bakıldığında, düzenli katılım gösteren baba ve çocuğun etkileşiminin devam ettiği görülmüştür. Bir baba, *günlük hayatla* ilgili olarak “Haftada programa bağlı olarak iki etkinlik yapıyoruz ama diğer günler de etkinlik yaratıyoruz ya da oyun oynuyoruz” açıklamasında bulunmuştur (B1, Etkinlik Değerlendirme Formu, 26.10.2020). Baba katılımı etkinliklerini, farklı şekilde uyarlamalar yaparak, etkinlikten doğan yeni fikirleri hayata geçirerek baba ve çocuk birlikte çalışmalar yapmışlardır. Bir baba, çocuğuyla yaptığı kitap etkinliğiyle ilgili olarak “Umarım kitap okuma alışkanlığı edinmesine katkısı olmuştur. Bu etkinliğin devamını getirmek için sözleştik bile” açıklamasında bulunmuştur (B8, Etkinlik Değerlendirme Formu, 01.11.2020). Aynı etkinliği günlük hayatlarında sürdürme konusunda istekli oldukları görülmektedir. Yukarıdaki örneğin yanı sıra etkinliğin yeni etkinliklere ilham verdiği durumlar da yaşanmıştır. Bir çocuk, o hafta gönderilen etkinliklerden biri olan tenis oyununun farklı bir uyarlaması olan Hava Vuruşu adlı etkinlikten sonra babasıyla neler yaptığını şöyle ifade etmiştir:

Ç4: Yemek masasını masa tenisinin masasına çevirdik.

A: Çok güzel ne zaman yaptınız bunu?

Ç4: Bir hafta önce.

A: Benim gönderdiğim o etkinlikten sonra mı böyle bir şey yapmaya karar verdiniz?

Ç4: Evet. Babam tel getirdi. Masaya sıkıştırdık teli. Sonra masa tenisi oynadık (Etkinlik Değerlendirme Çemberi, 13.11.2020).

Etkinlikler aynı zamanda günlük hayatta babaların ve çocukların birlikte neler yapabilecekleri konusunda yol göstermektedir. Baba katılımı etkinliğinden yola çıkarak kendi başlattıkları bir süreci yaşamış olmaları ve bu sürecin emek gerektiren bir ön hazırlığı olması dikkat çekmektedir. Çalışmanın başında baba ve çocukların birlikte vakit geçirdikleri zamanlarda kolay uygulanabilir, ön hazırlık gerektirmeyen belli başlı oyunları sürekli tekrar ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Baba katılımı etkinliklerini düzenli olarak yapan babaların günlük hayatta da farklı ve emek gerektiren etkinlikleri gerçekleştirmeye yöneldikleri görülmüştür. Baba katılımı etkinliklerinin günlük hayata olumlu yansımaları olmuştur. Çalışmaya düzenli katılım göstermemiş olan babalar, *günlük hayatlarında* çocuklarıyla evcilik, saklambaç, film izleme ve sohbet etme gibi etkinlikleri yapmışlardır.

Etkinlik Değerlendirme Çemberinde çocukların verdiği örnekler babaların hazırbulunuşlukları ve istekliliklerinin, çocuklarıyla aralarındaki paylaşımı etkilediğini göstermektedir. Örneğin; çalışmanın yapıldığı okulun bir uygulaması olarak, pandemi

sürecinde ailelere çocuklarıyla birlikte evde yapabilecekleri etkinliklerin yer aldığı bir etkinlik kiti gönderilmiştir. Bu etkinlik kiti çalışmadan bağımsız bir uygulama olmasına rağmen babaların bu çalışmalara da ilgi gösterip çocuğuyla birlikte yapması dikkat çekmektedir. Bazı babalar etkinlik kitini çocuğuyla birlikte baştan sona okuyup incelemiş bazı babalar da gönderilir gönderilmez çocuğuyla etkinlikleri yapmaya başlamıştır. Bu konuda bir çocuk babasıyla yaşadığı deneyimi şöyle açıklamıştır:

Ç1: Biz çıktık aldık yaptık hepsini. Yani terlik etkinliği ve bardak etkinliğini yaptık.

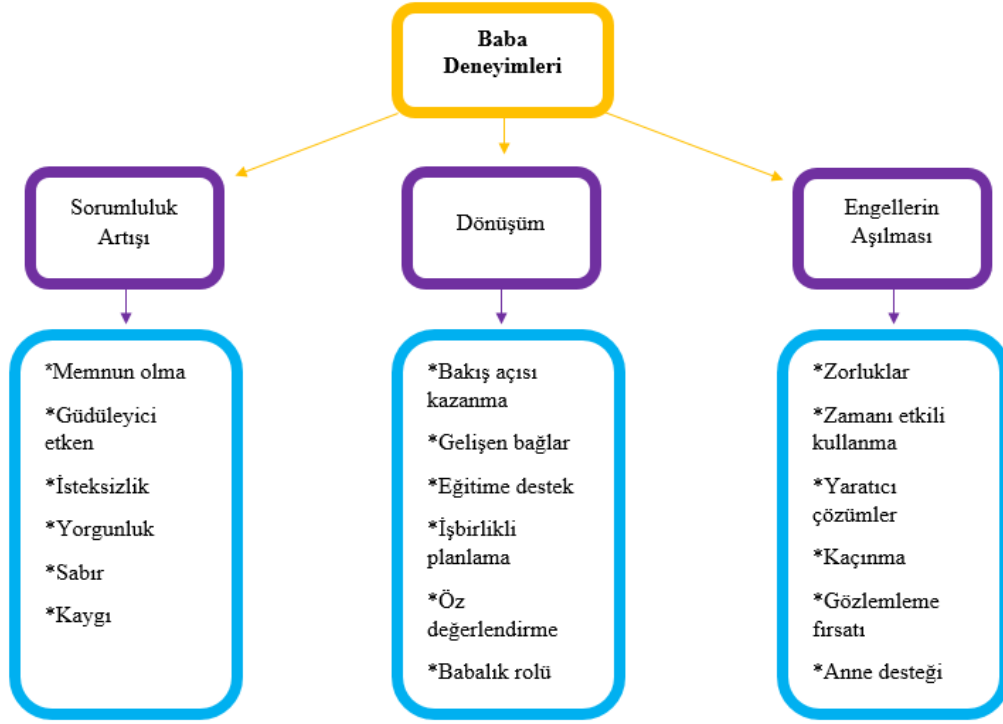
A: Babanla mı yaptın annenle mi?

Ç1: Babamla. İkisini de babamla (Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 13.12.2020).

Çocukların etkinliklerden öğrendikleri deneyimleri rutin hayatlarında sürdürmeye yönelik çok istekli ve girişken oldukları görülmektedir. Babaları da çocuklarıyla paralel bir tutum sergilediklerinde çocukların beklentileri karşılanmaktadır.

4.3. Baba Deneyimleri: Daha da fazlasını yapabileceğimi bana düşündürdü

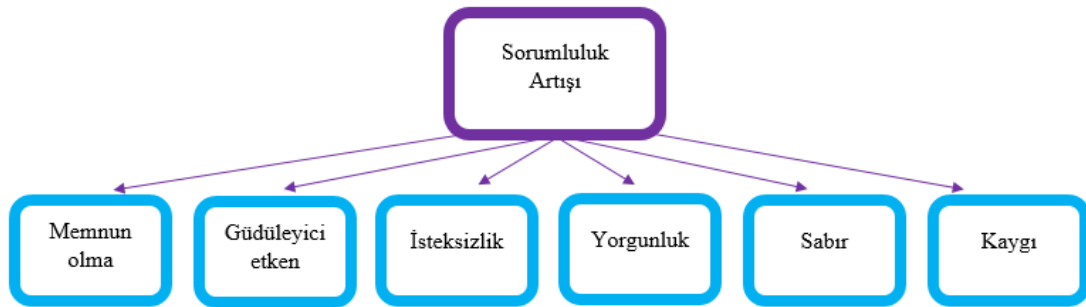
Babaların çoğunun baba katılımı etkinlikleriyle yoluyla çocuğun eğitim hayatına ilişkin sorumluluklarının arttığı görülmüştür. Babaların çoğunun baba katılımı konusunda motivasyonlarının yüksek olduğu gözlenirse de bazı babaların isteksizliği çalışma sürecinde de devam etmiştir. Bu sorumluluğu üstlenmek bazı babalar için beraberinde farklı etkinliği zamanında yapabilme, iyi yapabilme gibi kaygıları getirmiştir. Etkinlik süreciyle ilgili bazı aşamalar babalar için yorucu olmuştur. Babaların çoğu iş yoğunluğu, zaman azlığı, yorgunluk gibi kendilerini zorlayan engelleri aşmak için alternatif çözümler üretmişlerdir. Bu süreçte maddi ve manevi olarak anne desteği de almışlardır. Çoğu baba, baba katılımı etkinlikleri yoluyla, bakış açılarının olumlu yönde değiştiğini, farkındalıklarının arttığını, daha sabırlı olduklarını ve bu sürecin kapsamlı bir öğrenme süreci olduğunu belirtmiştir. Çalışmaya etkin katılım gösteren babalar çocuğunu daha yakından tanımaya başladığını ve baba-çocuk bağının sağlamlaştığını ifade etmiştir. Babalar için baba katılımı süreci zengin bir öğrenme yolculuğu olmuştur. Babaların baba katılımları deneyimlerini açıklamasında *sorumluluk artışı, dönüşüm, engellerin aşılması* temalarından yararlanılmıştır. Temalar ve kodlara ilişkin bilgilere Şekil 4.12.'de yer verilmiştir.



Şekil 4.12. Baba deneyimleri

4.3.1. Sorumluluk artışı

Babaların katılım etkinlikleri yoluyla artan sorumluluklarına ilişkin duyguları bu temada toplanmıştır. Babaların, etkinlik sürecine ilişkin yazılı geri bildirimlerinden ve yapılan görüşmelerde sorulan “Çocuğunuzla bu etkinlikleri yapmak size neler hissettirdi?” gibi sorulara verdikleri cevaplardan süreçte neler hissettikleri öğrenilmiştir. Aynı zamanda çocuktan ve anneden babayla ilgili alınan verilerden, destekleyici bilgi olarak yararlanılmıştır. *Sorumluluk artışı* temasına ilişkin kodlara Şekil 4.13.’te yer verilmiştir.



Şekil 4.13. Sorumluluk artışı

Sorumluluk artışı temasını *memnun olma*, *güdüleyici etken*, *isteksizlik*, *yorgunluk*, *sabır* ve *kaygı* kodları oluşturmaktadır. *Memnun olma* kodunda babanın baba katılımı sürecinde hissettiği olumlu duygular yer almaktadır. *Güdüleyici etken* kodu babaların motivasyonuna ve babayı motive eden durumların neler olduğuna ilişkin bilgi içermektedir. *İsteksizlik* kodu, çalışmada babanın isteğini kıran veya baştan beri isteksiz olmasına neden olan durumları içermektedir. *Yorgunluk*, baba katılımı etkinliklerin uygulanması sürecinde yorulduğunu ifade eden babaların yorgunluk sebeplerini açıklamaktadır. *Sabır* kodu, rutin hayatta sabırsız olan çoğu babanın, baba katılımı etkinlikleri süreciyle beraber daha sabırlı olmalarını açıklamaktadır. *Kaygı*, baba katılımı etkinliklerine başlamadan önce ve başladıktan sonra babada oluşan kaygı durumunu açıklamaktadır.

4.3.1.1. Memnun olma

Babaların rutin yaşantılarında çocuğuyla ilgili üstlendikleri sorumluluklara bakıldığında eğitim konusunda bu kadar etkin olmadıkları görülmektedir. Baba katılımı etkinlikleri babaların sorumluluğunu arttırmıştır. Sorumluluk artışı bazı olumlu ve olumsuz duyguları beraberinde getirmiştir. Babaların çalışmaya katılımı bu açıdan değişkenlik göstermektedir. Bazı babalar daha düzenli ve etkin katılım gösterirken bazı babalar birkaç etkinlik yaptıktan sonra süreçten kopmuşlardır. Bu farklılığa rağmen babalarda ortak olarak var olan duygu durumu *memnun olmaktır*. Babalar yaptıkları her etkinlikte sebebi ve miktarı değişkenlik gösterse de memnun olmuşlardır. Babaların çoğu etkinliklerin eğlenceli olduğunu ve eğlendiklerinden dolayı memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bir baba “Ya tabi ki farklı şeyler yaptık. Eğlendik. Ondan sonra o etkinlikleri, ilk gönderdiğiniz etkinlikleri yaparken bir daha tekrarlamak istedik” diyerek normalde yapmadıkları etkinlikleri yapmış olmanın ve bu etkinliklerde eğlenmiş olmanın verdiği memnun olma durumundan bahsetmiştir (B9, Baba Görüşmesi, 30.01.2021). Öyle ki aynı etkinliği yeniden tekrar etme isteğinde bulunmuşlardır. Rutini kıran değişik şeyler yapmış olmak diğer babaların da keyif alma ve memnun olma sebepleri arasında yer almaktadır.

Çalışmaya katılan babaların hepsi farklı keşiflerde bulunmuşlardır. Bu keşifler babaların verdiği emeğin somut göstergeleri ve katkıları olarak babaların memnun olmasını sağlamıştır. Örneğin; bir baba etkinlik sürecinde sorumluluk alma, sorunlara pratik çözüm üretme, kriz yönetimi gibi konularda çocuğunu gözlemleme fırsatı bulduğu için memnun olduğunu şöyle ifade etmiştir:

Benim keşfettiğim bir sürü yenilikler kazandırdı ama genel anlamda herhalde birkaç kelimeyle özetleyecek olursam huzur ve mutluluk hissettirdi demek doğru olabilir (...) pratik çözümü hemen bulabiliyor. Bunları görebilmek benim için çok keyifliydi (B7, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Babalar bir anda on iki haftalık süreçte yapacakları etkinlikleri paylaşmanın ‘gözlerini korkutacağı’ bilgisini verdikleri için kendi talepleri doğrultusunda etkinlikler babalara haftalık olarak mail yoluyla ulaştırılmıştır. Her hafta hangi etkinliklerle karşılaşacakları konusu babalar ve çocuklar için sürpriz niteliği taşımıştır. Bu durum bazı babalar için ayrı bir heyecan ve motivasyon kaynağı olmuştur. Bir baba bu konudaki memnun olma durumunu “Bir kıpırtı, içimde bir kıpırtı hani ne yapacağız, neler olacak, bu ilk kıpırtıyı yaşıyorsunuz yani sınav öncesi heyecan filan gibi. Oluyor yani bu hafta ne gelecek acaba, ne gelecek acaba diye merak ediyorsunuz” diyerek bir benzetmeyle açıklamıştır (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021). Baba katılımı sürecinde hem içerik hem de teknik durumlara ilişkin görüşlerinin alınması babaların süreçten memnun olma durumlarını olumlu yönde etkilemektedir. İçerik konusunda babalar ve çocukların tercihlerinden yola çıkılarak etkinlikler planlanmış olması da babaların memnun olma sebepleri arasındadır. Örneğin bir baba, etkinlik kendisine ne kadar hitap ediyorsa o kadar memnun olduğunu şöyle ifade etmiştir:

(...) kendimi etkinliğin içinde hissettiğim etkinliklerde çok keyif aldım (...) Genel olarak çok hani böyle ikimizin de böyle tam olarak uyduğu aktivitelerde hoşumuza giden aktivitelerde işte o en çok keyif aldığımız zamanlarda oynadığımız zamanlarda ne bileyim afiş hazırlarken onun bana fikir verdiği, beraber boyadığımız, onun keyif aldığını hissettiğim zamanlar (...) (B2, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Etkinlik sürecinde baba ve çocuk arasındaki uyum, etkinliğin verimliliği açısından oldukça önemlidir. Bunun sağlanması için etkinliğin, etkinliği yapacak olan kişilere uygun olması gerekmektedir. Bu sağlandığında uyum kaçınılmazdır.

Etkinlikler ön hazırlık, uygulama ve değerlendirme gibi süreçlerin takip edilmesiyle gerçekleştirilmektedir. Babaların bu konuda sorumlulukları büyüktür ve belirli bir zamanlarını ayırmaları gerekmektedir. Rutin yaşantılarında ön hazırlık gerektirmeyen, pratik oyunları oynadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bu etkinlik süreci her ne kadar daha fazla sorumluluğu beraberinde getirirse de aynı zamanda çocuğuyla daha uzun süre eğlenceli vakit geçirme imkânını da oluşturmuştur.

Birçok baba ve çocuğun birlikte vakit geçirme yöntemi, çocuğun talebinin babanın işlerinden geriye kalan, sıkıştırılmış zaman diliminde karşılanması yönündedir. Baba katılımı etkinliklerinde olayı talep eden ve başlatan babadır. İzleyici veya pasif katılımcı

değil, etkin oyuncudur. Değişim de burada başlamaktadır. Başlangıçta istekli olan ve bir taleple süreci başlatanın baba olması daha geniş bir zaman diliminin bu beraberliğe ayrılmış olması babanın çocuğuyla geçirdiği vaktin tadına varmasını sağlamıştır. Bu sebeplerden ötürü babaların çoğu etkinlikleri yapmaktan memnun olmuştur.

Bazı etkinlikler babaların çocukluk anılarına dönmelerini sağlamıştır. Bir zamanlar çocuk olduğunu hatırlamak çocuğu daha iyi anlamaya başlamayı ve çocukla çocuk olmayı da beraberinde getirmiştir. Bir baba seksek etkinliğiyle ilgili “Eskiden bizim de çokça oynadığımız bir oyunu çocuğumla oynamak, ona öğretmek ve ondan da yeni şeyler öğrenmek çok güzeldi” diyerek etkinliklerden memnun olduğunu paylaşmıştır (B2, Etkinlik Değerlendirme Formu, 25.10.2020). Babanın ifadeleri bu sürecin aynı zamanda karşılıklı etkileşim ve birbirinden öğrenmeyi içerdiğinin de göstergesidir. Bu amaçla planlanan baba katılımı etkinliklerinin amacına uygun şekilde sonuçlar verdiği görülmektedir.

Çalışmanın başından itibaren çocuğuyla etkinlikleri düzenli bir şekilde yapan babaların, yaşadıkları deneyimlerden memnun oldukları görülmüştür. Öncelikle baba çocuk etkileşim aracı olarak önemli olan etkinlikler, yapı ve içerik olarak babaların içine sinmiştir. Bir baba, bu etkinliklere ilişkin memnuniyetini şu şekilde ifade etmiştir:

(...) bu kadar iyi tanımlanmış bir etkinlik geleceğini düşünmedim açıkçası. Daha böyle akademik bir şey olabilir diye düşünmüştüm ve beklentimin daha üzerinde bir faydası olduğunu düşünüyorum. Hani ben biraz daha şey gibi düşündüm ne bileyim ben siz sanki süreci izleyerek oradan analiz yapacaksınız gibi düşünmüştüm ama günün sonunda tamamen bize faydası olan bir süreç oldu (B7, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Baba katılımının bir tez çalışması kapsamında uygulandığını bildikleri için etkinliklere ve sürece yönelik beklentilerinin kendileri açısından daha farklı olacağını düşünen babalar olmuştur. Baba ve çocuğun faydasına odaklanılmış, dil olarak akıcı ve anlaşılır bir üslup belirlenmiş bir çalışmayla karşılaşmak babaların beklentilerinin üzerine çıkmıştır. Benzer şekilde babaların büyük çoğunluğu etkinliklerin içeriği ve anlatım şekli konusunda oldukça memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bunu destekler şekilde bir baba etkinliklerden memnun olduğunu “Genel olarak çok güzel planlanmış bir çalışma yani. Etkinliklerin çoğu çok güzel. Çok fazla hani üzerine çok bir şey katabileceğimi zannetmiyorum yani ekstra” diyerek ifade etmiş ve şunları da eklemiştir:

Genel olarak hayatıma olumlu bir katkısı oldu (...) Mesela bu çalışmada bir sürü resmimiz, ondan sonra kaydettiğimiz notlar filan oldu, bunların hepsi anı olarak hatıra olarak kalacak o bile güzel bir şey yani bence. Çalışmanın bence belki de en şey noktası, duygusal ve güzel

noktası bu yani. Çocuğum mesela bunlara bakacak, yani ilerde babamla böyle bir şeyler yapmıştım diyecek (B2, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Fotoğraf ve video kayıtları almak bazı babalar için yorucu olsa da kayıtların çocuklar için anı niteliği taşıması fikri bu konuda içlerine sinen bir başka durum olmuştur. Yukarıdaki babanın da belirttiği gibi, etkin olarak etkinlikleri yapan babaların tamamı bu sürecin kendileri için doyum sağladığını, beklentiyi karşıladığını ve katkı sağladığını söylemiştir. Her babanın ihtiyacının farklı olabileceği bilinciyle, bunu öngörerek hazırlanan etkinlikler babaların ihtiyacını karşılamış ve bir baba “(...) herkes için iyi oldu. Sonuçta herkese cebine koyması için bir şeyler sundu bu süreç” diyerek memnuniyetini vurgulamıştır (B8, Baba Görüşmesi, 24.01.2021).

Çocukların, babalarının yoğun çalışma temposundan ve kendilerine az vakit ayırmasından şikâyetçi olduğu çocuk deneyimlerinde paylaşılmıştır. Evde yapılan etkinlikler çocuklarıyla daha dolu ve uzun vakit geçirmesini sağlama açısından babaların içine sinmiştir. Babaların memnuniyetinin farkında olan bir anne şöyle demiştir:

Bence ona da iyi hissettirdi. Çünkü gerçekten ben bazen işlerimin yoğunluğu gereği o da istiyor çocuklara daha fazla vakit geçirmek ama elinde olmayan sebeplerle geçiremiyor belki ama çok daha kendini verimli hissettiğine eminim (A5, Anne Görüşmesi, 14.02.2021).

Sürecin yakın gözlemcilerinden biri olan annelerin çoğu, yukarıdaki ifadeye benzer şekilde babaların etkinlikleri yapmaya devam ettikçe daha olumlu duygular ve kazanımlar elde ettiğini belirtmiştir.

Her ailenin birbirinden farklılaşan yaşantılara sahip oldukları bilinmektedir. Esnek çalışma, evden çalışma, il dışında çalışma gibi farklı çalışma koşullarına sahip olan babalar bulunmaktadır. Bu anlamda çalışma koşullarının çocuğuyla daha fazla vakit geçirmesine imkân veren ancak etkinlikleri çocuğuyla yapmayı sürdüremeyen bir baba bu durumun kendisinde ve çocuğunda huzursuzluk yaratmadığını belirtmiştir. Rutin hayatlarında içine sinen şekilde çocuğuyla ilgilendiğini düşünen baba, etkinlik sürecindeki deneyimiyle ilgili şunları paylaşmıştır:

(...) ben mesela bundan böyle çok hicap duyup çok üzüntü duyup ondan sonra aman da biz neden bunu yapamadık falan noktasına gelmedim. Belki dediğim gibi klasik bir şey baba oğul işte mesaili çalışan bir babayla çocuğu arasında ne bileyim böyle bunlar gerginlik yaşanabilirdi ama biz zaten hayatı başka bir yerden doyurduğumuz ve doldurduğumuz için çok da şey hissetmedim açıkçası yani (B10, Baba Görüşmesi, 27.01.2021).

Yukarıdaki açıklamayı yapan baba, çocuğuyla yapmış olduğu baba katılımı etkinliklerinden yola çıkarak süreç hakkında olumlu geri bildirimlerde bulunmuştur. Etkinlikleri yapmayı bir süre sonra devam ettiremeyen baba kendisini ‘çalışmanın beyaz

faresi' olarak tanımlamıştır. Bu çalışmanın farklı koşullarda büyük etki yaratacağını ancak kendi koşullarında uygun olmadığını açıklamıştır. Çalışma şartlarının elverişliliği ve babalık sorumlulukları itibariyle rutin yaşantılarında çocuğunun hayatına eşlik ettiğini belirtmiştir. Baba katılımı etkinliklerini yapmıyor olsa da benzer amaçlara hizmet eden farklı yollarla kendi rutinlerinde bunu sürdürdüğünü ifade etmiştir. Çalışma her ne kadar katılımcıların çoğuna hitap etmiş olsa da bahsi geçen baba için öyle olmamıştır. Bu da çalışmanın bir istisnası olarak bulgular arasında yer almıştır.

Anneler de babaların etkinlik sürecindeki memnun olma durumlarına şahit olmuştur. Bir anne, babanın bu süreçte etkinlikleri yaparken olumlu deneyimler yaşadığını ve memnun olduğunu “Eşim anlatıyor bana böyle yaptık şöyle yaptık çok eğlendik iyi hissettik o şöyle dedi ben ona böyle dedim gibi. Onları çocuğumuz uyuduktan sonra konuşuyoruz ve eğleniyoruz, eğleniyorduk” ifadeleriyle anlatmıştır (A10, Anne Görüşmesi, 14.02.2021). Yapılan etkinliklerin çoğunda babaların yaşadıkları deneyimden *memnun olduğu* görülmüştür. Bu memnuniyeti sağlayan durumlar arasında babanın sürece uyum sağlaması ve onu güdüleyici etken olması yer almaktadır.

4.3.1.2. Güdüleyici etken

Babaların farklı güdüleyici kaynakları bulunmaktadır. Babalar sık sık yoğun çalışma şartlarından ve bundan dolayı çocuğuna vakit ayıramıyor olmalarından bahsetmişlerdir. Çocuğuyla ilgili konularda yeterince ilgilemediğinin farkında olan babalar bu süreci bir fırsat olarak görmüşlerdir. O sebeple etkinlik sürecinin verimli geçmesi için çaba göstermişlerdir. Örneğin bir baba bu etkiyi şöyle ifade etmiştir:

(...) zaten dedim ya hani vakit ayırmadığım bir süreç, dolayısıyla burada vakit ayıracığım sınırlı bir zaman var. Bunu da tutup, sırf bu etkinlik olsun diye bir şeyler yaparak geçiremem. Bu beni de en azından dolu dolu geçirmem gerekiyor (...) Bunun adına elimden gelenleri yapmaya çalıştığımı inanıyorum yani oturup üstüne düşündüm ne yapabiliriz (...) Ama sebebi de şu, bunun farkındaydım, bu bana bir fırsattı bu fırsatı ya değerlendirecektim doğru dürüst bir şekilde ya da bu bir görev gibi bakıp aman da tamamlansın da bitsin gitsin diye. Bunun bize bir faydası olmazdı biz ilk yolu tercih ettik elimden geldiğince hem etkinlik üzerinde çalışıp hem de kendim bunu daha yaşanabilir ve gerçek bir süreçmiş gibi nasıl yapabilirim diye düşündüm (B7, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Bu farkındalığa sahip olan babalar süreci baştan sona düzenli bir şekilde yürütüp tamamlamışlardır. Hatta üzerine ne koyabiliriz noktasında çalışmalar yapmış ve rutin hayatlarına adapte etmeye çalışmışlardır. Bu durum göstermektedir ki aslında babaların böyle bir deneyimi yaşadktan sonra süreci bir rutine dönüştürmeleri de mümkündür. Bazı

babaların sürecin olumlu etkisini ve sürecin yapılabilirliğini görmeleri, baba katılımı etkinliklerini rutine dönüştürme konusunda güdüleyen etken olman olmuştur. Ayrıca sürekli artan etkileşimler ve yaşanan olumlu deneyimler de baba ve çocuk ilişkisini olumlu etkilediğinden sürece yönelik motivasyona katkı sağlamıştır. Bir baba bu durumu deneyimleyerek “Sanırım haftalar geçtikçe birbirimizi daha iyi anlamaya başladık. Daha bir motive hissediyorum kendimi. Bu da performansımı olumlu yönde etkiliyor” demiştir (B8, Etkinlik Değerlendirme Formu, 17.11.2020).

Çoğu babanın bir başka güdüleyici kaynağı da çocukların sürece olan bağlılıkları ve hazırbulunuşluklarıdır. Bir babanın bu konudaki deneyimi buna örnektir:

(...) hatta stres oluyor bazen geciktirdiğimizde ya da bazı şeylerin eksik olduğunu düşündüğünde. Onun için çok önemliydi ve bence bunu O da sahiplendi. Beraber beni de motive eden faktörlerden birisi oydu. Hiçbir zaman şey yapmadı yani. Böyle hadi baba yapmayalım demedi. Her zaman istekli olan motive olan, çoğunlukla çocuğumdu (B2, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Ortak bir sorumluluğu paylaştıkları için çocuğun sürece bağlılığı doğal olarak babayı da etkilemektedir. Çocuğun istekli olması babanın sorumluluk yükünü de hafifletmektedir. İkna etmek, dikkat çekmek, etkinliğin içinde tutmak gibi emek isteyen durumlara gerek kalmadan etkinliği yapmaya hazır çocukların olması süreci oldukça kolaylaştırmaktadır.

Bazı babaları güdüleyen kaynaklar içselken bazı babalar dışsal kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Örneğin, babaların bir kısmını güdüleyen kaynaklardan biri sürecin öğretmen tarafından takip ediliyor olmasıdır. Bir baba, bu durumu şöyle açıklamıştır:

(...) size verilmiş bir söz var. Onu da yerine getirmenin bir içimizde gayreti var. Belki de hani biraz daha bu olmazsa belki biraz daha gevşek geçerdi biraz daha relax. Hani üçün ikisini yapmazdık da birini yapardık. Biraz daha böyle değiştirerek uygulardık kendimize göre. Biraz daha böyle uygun hale getirdik gibi (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021).

Yukarıdaki örnekte olduğu gibi sürecin öğretmen tarafından takip edilmesi ve çocukların çember saatinde babalarıyla yaptıklarını anlatması gibi etmenler babaların dışsal güdüleyici kaynakları arasındadır. Anneler de süreçte babaları gözlemlemiş ve güdülenmesi konusunda destekte bulunmuşlardır. Annelerin, babanın etkinlikleri yapmaya devam etmesi konusundaki çabası da dikkat çekmektedir. Süreç her ne kadar baba katılımı olsa da annelerin de bir katkısı olduğu görülmektedir. Bazen de anneler yalnızca güdülenmiş bir baba ve çocuğu gözlemleme keyfini yaşamıştır. Bir anne, babanın güdülenmiş halini şu şekilde anlatmıştır:

(...) dediğim gibi yapmak zorunda hissedip de yapan kişiyle severek gerçekten isteyerek kendini çocuk gibi hissedip de oyun oynayan kişi ayırt edilir yani fark edilir. Zoraki değil,

çocuğumuzun yaşıtıymış gibi, öyle gördüm ben. O akranıymış gibilerdi (A8, Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

Babanın, yukarıdaki örnekte olduğu gibi çocuğunun akranı gibi etkinliğe kendini kaptırması birçok güdüleyen etmene bağlıdır. Baba katılımı etkinliklerinin yapılmasında kişisel faktörlerin etkisi de yadsınamaz derecede önemlidir. Bazı babaları ise ne içsel güdülenme ne de dışsal denetim sürece adapte edebilmiştir. Çalışmaya katılan 10 babadan 4'ü çalışmaya etkin katılım gösterememiştir. Bir baba bu durumu “Hani o yani o koronayla ilgili benim kendi iş yoğunluğumla ilgili ama konsantre olamadım yani hiçbir durumda (...) Ben istekli olsaydım hepsini beraber yapabilirdik” diyerek açıklamıştır (B3, Baba Görüşmesi, 30.01.2021). Pandemi süreci rutin hayattaki bazı dengeleri derinden sarsmıştır. Bunların başında iş yoğunluğundaki değişimler de gelmektedir. Bu durum bazı babaların hem zihnen hem bedenen yorulmalarına neden olmuştur. Dolayısıyla yeni bir sürece daha güdülenmek bazı babalar için mümkün olmamıştır. Bunun, babanın istekli olmasıyla ilgili olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir.

4.3.1.3. İsteksizlik

Babaların bazılarının etkinlik sürecinde *isteksiz* oldukları bilgisine ulaşılmıştır. Babalardaki isteksizliğin sebepleri değişkenlik göstermektedir. Bir baba içinde bulunduğu isteksizlik halini ve gerekçesini şöyle ifade etmiştir:

Öncelikle bir sorumluluk savma modu vardı kendi açımdan. Hani yapalım gitsin çok faydalı gibi şey olmadı yani genelde bir karambolde geçti (...) Hani işlerin fazla yoğun olduğu döneme denk geldi (...) Onla ilgili kafam devamlı meşguldü. Eve geliyorum ama yani fiziken evdeyim. Kafada başka şeyler devamlı arka yüzde devamlı başka şeyler çalışıyordu. O yüzden daha çok sorumluluk savma ya bu da ne üff falan tarzı bir yaklaşımla. Öyle yani onlar bana daha zor geldi yani (B3, Baba Görüşmesi, 30.01.2021).

Örnekteki babanın ifade etmiş olduğu sorumluluktan kaçınma durumu katılım sağlayan babaların bir kısmında da görülmektedir. Rutin yaşantılara ilave olarak gelen bu durumu benimsemekte zorlanmışlar ve bir süre sonra bu sorumluluğu yerine getirmemişlerdir. Babaların ilave sorumluluk istememelerinde yoğun çalışma şartlarının etkisi büyüktür. Babaların iş yoğunluğu, çocuğuyla baba katılımı etkinliklerini yapmalarına engel olmuştur. Hafta içi zaman ayırmakta zorlanan babaların büyük kısmı etkinlikleri yapmak için hafta sonu günlerini tercih etmişlerdir. Hafta sonu planladıkları gibi gitmediğinde de etkinlikleri yapacak vakit bulamadıkları için etkinliği yapamamışlardır. Bu sebeplerden ötürü kendini sürece yeterince veremeyen, isteksiz olan babalar, yaptıkları sınırlı

etkinliklerde de verimden çok etkinliği yapıp bitirmeye odaklanmıştır. Bu şartlar altında bir süre sonra süreçten tamamen kopmuşlardır.

Etkinlikler her ne kadar çocuklar ve babaların görüşleri alınarak planlanmış olsa da içerik olarak babaların ilgisini çekmeyen etkinlikler de olmuştur. Böyle durumlarda babaların etkinliği yapma konusunda isteksiz oldukları görülmüştür. Bir baba, etkinliklerle ilgili isteksizliğinden şu şekilde bahsetmiştir.

İşte dediğim gibi, bazı aktiviteler işte on numaraydı, bazı aktiviteler mesela çok ilgimi çekmedi (...) Hani böyle tembellik yaptığımız, işte bugün de mi etkinlik yapacağız, yetişecek mi dediğimiz noktalar olsa bile; çoğunda dediğim gibi, hani böyle çok keyif alarak bize yol göstermiş oldunuz (B2, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Babalar etkinlik içeriklerinin çoğunu beğenmiş olsa da beklentilerinin tam olarak karşılanmadığı zamanlar da olmuştur. Böyle zamanlarda o etkinliği tamamlama konusunda babaların isteksiz olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu durum sınırlı sayıdaki baba ve etkinlik için geçerlidir. Aynı zamanda yukarıdaki iki babanın değindiği durum da sorumluluk artışı ve bunu yapmaya engel olan ‘tembellik’ halidir. Çalışmaya katılan tüm babaların etkin ve yoğun bir çalışma hayatı olduğu bilinmektedir. Babanın kişisel özelliklerinin, zorluklarla mücadele etme ve sorumluluk alma konusundaki istekliliğinin babanın etkinlikleri yapmasında etkili olduğu söylenebilir.

Bazı babalar evde yapılacak etkinlikleri düzenli bir şekilde gerçekleştirmiş ancak daha fazlasını yapma konusunda bir talebi olmamıştır. Bu durum bir çocuğın dikkatini çekmiştir. Babasının daha fazlasını yapma konusundaki isteksizliğini “Babam daha fazla etkinlik gönderilmesini istemiyor ama yine de etkinlik yapmayı seviyor” diyerek ifade etmiştir (Ç6, Etkinlik Değerlendirme Çemberi, 22.10.2020). Babalar için yeni ve on iki hafta süren yoğun bir deneyim olduğu düşünüldüğünde, başlangıç olarak var olan sürecin sorumluluklarını düzenli bir şekilde yerine getirmeleri de yeterli görülebilir.

Bazı babaların etkinlikleri yapma konusundaki isteksizliğini anneler de fark etmiştir. Bir anne, yaptığı etkinlikler sürecinde babanın isteksizliğine ilişkin gözlemini “Gözlemledim işte eşim biraz zorla ite kaka yaptı. Her çocuk sever öyle şeyleri ama yok eşimde o tarz konular yok maalesef (...) hadi şunu yapalım olayı yoktu biraz görev gibi oldu. Çok içinden gelerek yapmadı” diyerek aktarmıştır (A9, Anne Görüşmesi, 14.02.2021). Babaların bu süreci yalnızca görev veya ödev olarak algılaması da süreçte devamlılığın sağlanmamasına neden olmuştur. Sürecin amacını ve önemini kavrayan babaların etkinlik seçim kriterinin, etkinlikteki istekliliklerinin ve sürece bakış açılarının farklı olduğu görülmüştür. Katılımcı babalar arasında süreci ‘fırsat’ olarak görenlerin

istekliliği karşısında ‘görev’ olarak gören *isteksiz* babalar da bulunmaktadır. Bu durum etkinliği baba tarafından sürdürülebilirliğini etkilemiştir.

4.3.1.4. Yorgunluk

Çalışma başlangıcında babalara evde, okulda ve sanal ortamda yapılacak olan etkinliklere katılmanın kendilerini nasıl hissettireceğini sorulduğunda babaların yarısı *yorgunluk* hissi oluşturacağını belirtmiştir. Çalışma başladıktan sonra da benzer şekilde sürecin yoruculuğuna ilişkin deneyimlerini paylaşan babalar olmuştur. Sürecin yorucu geldiği zamanlar olsa da babalar devam etme gücünü bir şekilde bulmuşlardır. Bir baba yorulduğunu ancak etkinlikleri yapmak için motivasyon gücü bulduğunu şöyle belirtmiştir:

Tüm bunlar güzel ama ayrıca yorucu oluyor. Özellikle kışın enerjimiz bittiği için pil çabuk tükeniyor. Arada ‘bunları yapmasak kaçırır mı bir şeyleri’ endişesi oluyor galiba. Şimdilik her şey yolunda; çocuğum ve ben mutluyuz (B1, Etkinlik Değerlendirme Formu, 26.10.2020).

Babanın, etkinliklerin çocuğa olan katkısının farkında olması, her ne kadar yorucu bir süreç olsa da etkinlikleri yapmaya devam etmesindeki güç olmuştur. Böylelikle çalışmaya devam eden babanın, süreçte çocuğuyla mutlu olduğunu belirttiği de görülmektedir.

Babaları yoran durumlar arasında çocuğun etkinlik sürecindeki performansının düşmeye başladığını hisseden babanın etkinliğin niteliğini arttırmak için emek vermesi bulunmaktadır. Babayı yoran durumlar arasında çalışmanın planlamasında yer alan kayıt ve raporlama kısmı da bulunmaktadır. Babaların raporlama kısmında yorulduklarıyla ilgili deneyim paylaşımları şu şekildedir:

(...) tamam güzel eğleniyoruz falan, yazmaya geldiği zaman yani ya yazamıyorsunuz ya da saatler, sayfalar alacak şekilde yazıyorsunuz ortası yok yani. O da zor yani. Belki biz biraz sayısalıcı olduğumuz için yazamıyoruz. Yazma yeteneğimiz yok belki de ondan kaynaklıdır. Hani onlar zor. O şey bildiğiniz iş yani. Otursak çocuğumla birlikte yazıyor olsak diyeceğim ki hani birlikte yazıyoruz. Değil. Çocuğum yok onda. Öyle olduğu için o bazen zor oluyor (B4, Baba Görüşmesi, 26.01. 2021).

Günlük hayatta çoğu kişinin konuşma dilini yazı dilinden daha çok kullandığı düşünüldüğünde babaların deneyimlerini yazılı bir şekilde ifade ederken yoruldukları görülmüştür. Babanın sürecin çoğu aşamasını çocukla birlikte gerçekleştirirken raporlama kısmını tek başına yapıyor olması da raporlama konusunda istekliliği ve yorgunluğu etkileyen etmenler arasında sayılabilir. Raporlamada yorucu olan kısım,

sürece ilişkin detayları doğru bir şekilde aktarabilmek olmuştur. Süreç ilerledikçe baba, bu konuda kendine geri bildirim vermiştir. ‘Doğru’ raporlama için etkinlik içerisinde gözlemlerini not almanın veya etkinlik biter bitmez sıcaklığına raporunu yazmanın etkili bir yol olacağı çıkarımında bulunmuştur.

Çocuğunun etkinlikteki davranışının kendisini yorulduğuyla ilgili açıklama yapan baba sayısı azdır. Bir baba, çocuğunun kendisini etkinlikteki soru-cevap kısmında yordugunu belirtirken şu ifadeleri kullanmıştır:

(...) bir de şey kısmı yordu beni soru-cevap kısımları var ya en sondaki o. Orada çocuğumun ağzından bir şey almak için ya böyle bıkkınlık verdi yani hani (...) Ya diyorum bak halledelim bitsin gitsin peşindeyim ben. O bir sağa bakmıyor bir sola bakmıyor, keyfinde filan böyle, hiç umurunda değil. Bazen cevap vermiyor (...) Bazen çok uzaklaşıyor konudan. Şimdi hoşuna gidiyor etkinlik, başlıyoruz, farklı yerlere kaymaya başlıyor. Farklı oyunlara geçmeye çalışıyor. Ben onu etkinlik içinde tutmaya çalışıyorum. Geriliyorum bazen sinirleniyorum (...) Öyle kör topal gitti (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021).

Soru-cevap kısmında çocuğundan bilgi almanın yanı sıra çocuğunun ilgisi doğrultusunda etkinlik farklı bir yere kaymaya başladığında onu etkinlikte tutmak babanın yorulduğu durumlar arasındadır. Bu açıdan baba, çocuğun ilgisini ne kadar takip edeceği, etkinliğin esnekliği ve çocuğu etkinliğin içinde tutmak için neler yapabileceği konusunda bazı bilgilere ihtiyaç duymaktadır. Yorgunluk beraberinde sinirli olma halini de getirdiğinde baba-çocuk ilişkisinin zarar göreceği ortam oluşmaktadır. Etkinlik sürecinin daha olumlu ve verimli geçebilmesi için bu açıdan babaların yönlendirilmeleri gerekli görülmektedir.

Sürecin yoğunluğu ve uzunluğu babaların yorgunluk durumlarını etkilemektedir. Bir babanın “Yani her defasında yapmaya uğraşmak yorucu. Çünkü alışkın olmadığımız bir tempo. Disiplinel bir şekilde bunları böyle yapmaya uğraşmak zor” ifadesinde yer aldığı gibi alışkın olmadıkları bir tempoda çocuğuyla ilgili sorumluluk almaları babalarda yorgunluğa sebep olmuştur (B5, Baba Görüşmesi, 27.01.2021). Bir baba *yorulduğunu* “(...) süreç uzadığı zaman bir yandan da çalışıyorsunuz, yorgunluk işte artık hani bunun yazma aşaması fotoğraflama aşaması, belgelendirme aşaması, olduğunda son sürece yorulmuş olarak girdik” diyerek ifade etmiştir (B1, Baba Görüşmesi, 28.01.2021). Bu ifade, etkinlikleri uygulama aşamasından ziyade süreci fotoğraf-video yoluyla belgeleme ve raporlama kısmında yorulduklarının göstergesidir. Fotoğraf çekmeyi unutma, video için uygun açı ayarlama ve kullandıkları cihazda yeterli hafızanın olmaması gibi durumlar da babaları uğraştıran ve yoran durumlar arasındadır.

4.3.1.5. Sabır

Babanın yorgunluğu konusunda bir anne hayatın getirdiği sorumlulukların genel olarak enerjilerini tükettiğini, yorulduklarını söylemiştir. Bu durum yaşanan olaylarda *sabırlı* ve sakin olma seviyelerine de etki etmektedir. Birçok baba yapı itibarıyla sabırlı olmakta zorlandığına değinmiştir. Çoğu baba, rutin yaşantısına kıyasla çok daha uzun süre çocuğuyla birebir vakit geçirmiştir. Babaların çoğu, etkinlik sürecinde sorumluluklarını yerine getirirken ve çocuğuyla olan ilişkisinde daha sabırlı olduğunu fark etmiştir. Bir baba, etkinlik sürecinin kendisine kattığı en büyük kazanımlardan biri olarak nitelendirdiği sabırlı olma durumunu şöyle açıklamıştır:

Ben yapabildiğimin üzerinde bir sabra sahip oldum. Bak o devam ediyor, onu söyleyeyim yani. O sabırlı olma süreci hep artarak gidiyor çocuğa karşı aslında bakarsanız. O da bir kazanım. Ha şöyle, içimden sinirlenmiyorum muyum, sinirleniyorum tabi ki. Yani onu engelleyemem. Duygu yani bu duygularınıza engel olma şansınız yok ama tepki noktasına dönüştürmüyorum (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021).

Babanın da belirttiği gibi sinirlenmek bir duygudur. Etkinlik sürecinde babanın bu gibi olumsuz duygularını kontrol edebilmesi, daha sabırlı olması sürecin olumlu etkisidir. Başka bir babanın sabırlı olma konusundaki deneyimi şu şekildedir:

Şimdi bu etkinlikleri yaparken evet güzel güzel yaptık ama ister istemez çocuğum yavaş yapıyor. Hızlandırmamız gerektiği düşüncesinde oluyorum ama hani sırf yapabilsin, yapabildiğini görsün diye çoğu zaman yani %90 oranında diyeyim, bazı zamanlarda kendisi de dedi “Baba böyle olmayacak, yardımcı olur musun” falan dediği durumların dışında, dokunmadım. Hani kendisi bir şekilde çözdü. Onun için o kısımlarda kendime şey dediğim oldu, “Ama hadi artık, hadi bitir artık” falan dediğim kısımlar oldu ama dokunmadım. Sabrettim. Normalde çok sabırlı değilimdir yani (B4, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Yukarıdaki babanın ifadesinde olduğu gibi babalar çocuklarıyla daha çok vakit geçirip çocuğunu anlamaya başladıkça daha sabırlı olmaktadır. Çocuğunun ihtiyacını fark eden ve ne yapması gerektiğini bilen babalar sabırlı olma konusunda gelişim göstermişlerdir. Babalar kendilerinden sabır konusunda böyle bir performans beklemediklerini dile getirmişlerdir. Babaların bu süreçte öncelikle kendi kendilerini daha sonra da anneleri şaşırttıkları söylenebilir. Bir anne etkinlikleri yapmaya başladıktan sonra babaların daha sabırlı olma halini destekler şekilde şunları söylemiştir:

İsterse sakin olabiliyor. Onu keşfettim. Yani isterse sakin olabiliyor isterse eğlenebiliyor bu konuda kendini geliştirebilecek, sabit fikirli olmadığını, çocukla daha çok daha iyi iletişim kurabileceğini (...) Bunun üzerine koyabileceğini fark ettim (A6, Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

Annenin deneyimlerinden yola çıkılarak değişim için gerekli potansiyelin insanlarda var olduğunu ancak bu potansiyelin kişi eğer isterse ortaya çıkacağı söylenebilir. Baba katılımı süreci çoğu baba için sabırlı olma konusundaki potansiyelin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Evde gerçekleştirilen baba katılımı etkinliklerine başta gönüllü olan ancak etkin katılım gösterme konusunda istikrarı sağlayamayan bir baba bu durumu sabırlı olamamasıyla ilişkilendirmiş ve şöyle açıklamıştır:

Normal baba olmakla ilgili mi erkek olmakla ilgili mi yoksa karakterle ilgili mi muhtemelen karakterle ilgili daha fazla. Ama çoğu erkek de bana benziyor diye düşünüyorum. Baba da yani bana benzediğini düşünüyorum o açıdan daha kadınlar kadar sabırlı olmadıkları, özellikle bu konularda. Ha beraber zaman geçiriyoruz da hani o etkinliktir vs. modunda o kadar sabırlı değilim yani (B3, Baba Görüşmesi, 30.01.2021).

Yukarıdaki açıklamaya bakılarak bazı babaların sabırlı olmanın cinsiyetle ve kişilikle bağlantılı olabileceğini düşündüğü söylenebilir. Çalışmaya katılan babaların bazılarının da başlangıçta kendilerini yeterince sabırlı görmedikleri ancak etkinlikleri yapmaya devam ettikçe *sabırlı* davranmaya başladıklarını belirtmek gerekmektedir. Bu etkinin görülebilmesi için babaların bir adım atması gerekmektedir.

4.3.1.6. *Kaygı*

Babaların katılım süreciyle ilgili deneyimlerine bakıldığında olumlu duyguların ağırlıkta olduğu görülmektedir ancak babalarda stres ve *kaygı* gibi olumsuz duygulara yol açan durumlar da yaşanmıştır. Babaların bir kısmının bazı kaygılar taşıdığı görülmüştür. Çalışmaya başlamadan önce babalara okulda, evde ve sanal ortamda yapılacak baba katılımı etkinliklerinin kendilerini nasıl hissettireceği sorulmuştur. Babalardan bazılarının daha önce böyle bir çalışma içerisinde bulunmadıkları gerekçesiyle yaşanacak olaylara ilişkin farklı kaygılar duydukları görülmüştür. Örneğin bir baba evdeki çalışmalar için ‘işte burası benim mekânım’ diyerek daha rahat hissettiğini belirtirken okuldaki çalışmalara yönelik kaygılı olduğunu şöyle açıklamıştır:

Ne yapacağını bilmediğim bir ortama girmek bende her zaman az da olsa gerginliğe sebep olur. Çünkü bulunduğum ortamda olayların kontrolümde olmasını tercih ederim. Yaptığım işi sahiplenirim ve iyi olmasını isterim. Bu gerginlik biraz da yaptığım iyi olmazsa endişesinden kaynaklanıyor sanırım. Programı önceden bilmek ve ön hazırlık yapabilme imkânı olması daha rahat hareket etmemi sağlayabilir diye düşünüyorum (B6, Baba Katılımı Tercih Formu, 09.06.2020).

Üstlendiği sorumluluğu hakkıyla yerine getirme disiplinine sahip olan babaların süreçte iyi bir performans gösterme kaygısında olduğu görülmüştür. Okulda yapılacak çalışmalarda kontrolün kendinde olmayacağını düşünen baba, bu sebeple okuldaki çalışmalarda kaygı duyacağını belirtmiştir. Babaların okulda yapılacak olan baba katılımı etkinliklerine yönelik birbirinden farklı kaygıları olduğu görülmüştür. Bir baba, okuldaki çalışmalarda çocuğun kendisini diğer çocuklardan kıskanabileceğini ve diğer çocuklarla olan etkileşiminin çocuğunda olumsuz bir duruma sebep olabileceğini düşündüğünü söylemiştir. Çocukların az bir kısmı bu duruma değinerek babalarıyla evde yapmayı tercih ettikleri dans, spor, drama, öz bakım, oyun gibi etkinlikleri okulda babalarıyla yapmayı tercih etmediklerini belirtmiştir. Babalarını arkadaşlarıyla paylaşmak istemeyen çocuklar “Benimle oynamasını seviyorum” diyerek bu durumu dile getirmiştir (Ç6, Çocuk Görüşmesi, 11.06.2020). Bu durum babanın verimli bir baba katılımı süreci geçirmesini etkilemektedir. Bunun yanında çocuğunun akranı olan kalabalık bir çocuk grubuyla etkileşimde bulunmak da bir baba için kaygı uyandırmıştır. Baba kaygısını ifade ederken şunları paylaşmıştır:

Hani kendi tarafımdan tedirginlik evet var, çünkü hani çocukların içine girmek, onların dünyasına giriyorsunuz aslında, yabancı olduğunuz bir dünya nihayetinde. Onların kendi aralarındaki ilişkilerini nasıl acaba bana yansıtacaklar şeklinde bir düşünce vardı daha gelmeden. Hani onun bir tedirginliği vardı, onu söyleyebilirim. Pandemi süreci bizi o tedirginlikten kurtardı (B4, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Çalışmaya katılan çocukların neredeyse tamamı okulda babalarıyla baba katılımı etkinlikleri yapma konusunda bir kaygı duymazken babaların okuldaki çalışmalara yönelik farklı kaygılar taşıdıkları görülmüştür. Babanın ‘yabancı’ olduğu bir dünyaya adım atıyor olması tecrübesizliğin getirdiği bir tedirginlik doğurmaktadır. İster okulda ister evde olsun yapılacak çalışmalar babalar için yeni olduğundan farklı kaygıları da beraberinde getirmektedir.

Baba katılımı etkinliklerinin evde veya okulda olmasıyla ilgili tercihlerin ve duyulan kaygıların babanın kişiliğiyle yakından ilgili olduğu görülmektedir. Bazı babalar sürece daha hâkim olup kontrolü kendisi sağlamak isterken bazı babalar da öğretmenin ön planda olduğu ve babanın öğretmeni desteklediği baba katılımı etkinliklerinde daha az kaygı duyacaklarını belirtmiştir. Baba katılımı etkinliklerinin bireyselliği yani babaya göre uygunluğu da burada önem kazanmaktadır. Amaç her ne kadar baba ve çocuğun faydası olsa da planlanan bir katılım çalışması her babaya hizmet etmeyebilmektedir.

Baba katılımı etkinlikleri zaman alan, emek gerektiren, düzenli yürütülmesi gereken bir süreçtir. Bu süreçte alınan sorumluluklar, babalar için rutin hayatlarında bazı fedakârlıkları da beraberinde getirmektedir. Bu durum babaların bir kısmının kaygılanmasına neden olmuştur. Bir baba bu durumu şöyle açıklamıştır:

Yani biraz aslında çok hani ilk başlarda biraz daha insan şey yapıyor, ya buna bir vakit ayıracaksın, buna özeneceksin, buna, bu çalışmaya elinden geleni yapmaya çalışacaksın. Bunu ilk başta düşünürken biraz ürküyor insan. Yani sonuçta çok alışık olmadığımız bir şey. Her zaman yapmadığımız bir şey (B2, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Babanın ‘alışık olmadığımız bir şey’ ifadesi dikkat çekmektedir. İnsan yapı itibarıyla konfor alanında olmayı tercih eden ve yaşadığı birçok şeye adapte olabilen bir varlıktır. Baba katılımı ise babayı konfor alanından çıkartmakta ve farklı bir deneyim süreci yaşatmaktadır. Bu değişim karşısında bazı babalar direnç göstermekte ve kaygı duymaktadır. Başka bir baba, bu kaygının çözümüne yönelik şunları söylemiştir:

Bu da babalığın bir parçasıdır gibi hani eve ekmek almak gibi tarzı bir yaklaşımla bu da babalığın bir parçasıdır gibi hani kültürün içine girmesi, hani kendi kafamızın içine girmesi, bu babalığın bir parçası olarak algılanması çok faydalı olur. Bu ha deyince olur mu onu da bilmiyorum ama mutlaka bu rutin içine girerse çok faydası olur (B3, Baba Görüşmesi, 30.01.2021).

Bu yorumlara bakılarak baba katılımı etkinliklerinin, okul öncesi eğitim sürecinin başında planlanarak uygulanması ve uygulamaların bir rutine dönüşmesi sürdürülebilirlik açısından önemli görülmektedir. Baba katılımı sürecinin sorumlulukları üzerine baştan bir planlama yapılması babanın kendini bu sürece hazırlamasına destek olacaktır, denilebilir.

Baba katılımı etkinliklerine başladıktan sonra bazı babaları kaygılandıran başka durumlar olduğu görülmüştür. Evde yapılan etkinlikler baba ve çocuğun birebir etkileşimiyle ilerlediği için baba ve çocuk arasındaki iletişim ve etkileşimin olumlu olması önemlidir. Bir baba, etkinlikler esnasında süreci iyi yönetemediğinde çocuğuyla ilişkisini etkileyecek olumsuz bir durum yaşanmasına karşı kaygı duymuştur. Baba bu kaygısını şöyle açıklamıştır:

Etkinlik esnasında bir çatışma ortaya çıkabilir. Bu çatışmaya bağlı farklı süreçler oluşabilir. Farklı belki, bu çatışmalar büyüyebilir. Hani böyle bambaşka bir noktada bitip gidebilir bu etkinlik. Böyle başlayıp o süreci yönetmesi de şey. İki taraf için de zor onu da öğreniyorsunuz (B7, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Babaların süreci sahiplenmesi, iyi yönetebilmesi, çocuğu ve kendisi için olumlu kazanımların olması için gayret göstermiş olması bu kaygının gerçeğe dönüşmesine engel

olmuştur. Babaların olumlu bir süreç geçirme gayretine sabretmeyi öğrenmesi ve daha sabırlı kişiler haline dönüşmesi somut örnek olarak verilebilir.

Babalara çocuklarıyla yapacakları iki etkinlik için bir hafta süre verilmiştir. Çalışmada etkinlikler için süre kısıtlaması olması da bazı babalar için kaygı faktörü olmuştur. Verilen sürede etkinliği uygulamanın ve değerlendirmenin yetiştirme kaygısı oluşturduğunu bir anne şöyle açıklamıştır:

Ama tabi biraz da şey de oldu biz son dakikacıyızdır ailecek diyormuşum. Hani elimizden geldiğince iyi yapmaya çalışırız ama hani genelde daha var daha var falan diye o şeylerde tabi biraz zorlandık (...) geç kaldık, son güne mi kaldık, hangisi daha kolay bu etkinliklerin bir bakalım falan diye. O ufak telaşlarımız o genelde olur (A2, Anne Görüşmesi, 16.02.2021).

Hem bir ödev, görev olarak gördükleri etkinlikleri yapma sorumluluğunu yerine getirmek isteme hem de etkinlikleri yapmayı son zamana bırakma durumu gönderilen etkinliklerden hangilerini seçeceklerini de etkilemiştir. Bazı babalar daha kolay, kısa sürede hazırlanıp yapılabilen etkinlikleri uygulamışlardır. Oysa onlardan beklenen, etkinlik seçimini çocuklarıyla birlikte yapmaları ve kendileri için en verimli ve uygun olan etkinliği seçmeleridir. Zamanı etkili kullanamama ve buna bağlı olarak kolay uygulanabilir etkinlik seçme durumunu, çalışmaya etkin katılan bazı babalar deneyimlemiştir.

Etkinlikleri yetiştirme kaygısının yanı sıra baba katılımı etkinliklerinin ne kadar uzun süreceği de bazı babalar için kaygı oluşturmuştur. Başlangıçta on iki hafta olduğu bilgisi verildiğinde bazı babalar bu süreyi uzun bulmuştur. Etkinlik sürecinin on iki hafta süreceğini unutan bir baba dönem sonuna kadar her hafta bu tempoda ilerleyeceğini düşündüğü için kaygılandığını şu şekilde ifade etmiştir:

Ben dedim herhalde dönem sonuna kadar devam edecek herhalde falan diye düşündüm yani. O beni biraz korkutmuştu yani. Çünkü pil zayıfladı. Hani artık böyle “Üff acaba devam edebilir miydik?” noktasında geldi. On ikiyi duyunca o haftalar biraz daha rahat geçti ondan sonra. Tünelin ucunda ışığı görünce (...) Belki şunu söyleyeyim son iki hafta zorlandık yani aslında. Belki biraz daha kısa tutulabilirdi onu da söyleyebilirim mesela burada. Hani son iki haftada biraz daha artık böyle zorlanarak gittik. O fazla geldi birazcık. Belki onunla ilgili bir şey. Doyuma ulaştık (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021).

Babanın pilinin zayıfladığını ifade etmesi bu sürecin emek gerektiren yoğun bir çalışma olduğunu göstermektedir. Öyle ki dönem boyu süreceği düşüncesi babayı kaygılandırmıştır. Sürecin on iki haftadan uzun olması veya bu tempoda bir döneme yayılmasının babalar açısından yorucu olacağı söylenebilir. Ayrıca doyuma ulaştığını

söylemesi bir açıdan etkinliklerin verimliliğini gösterirken bir açıdan da niceliksel olarak baba çocuk etkileşimindeki artışın babayı doyurmasını ifade etmektedir.

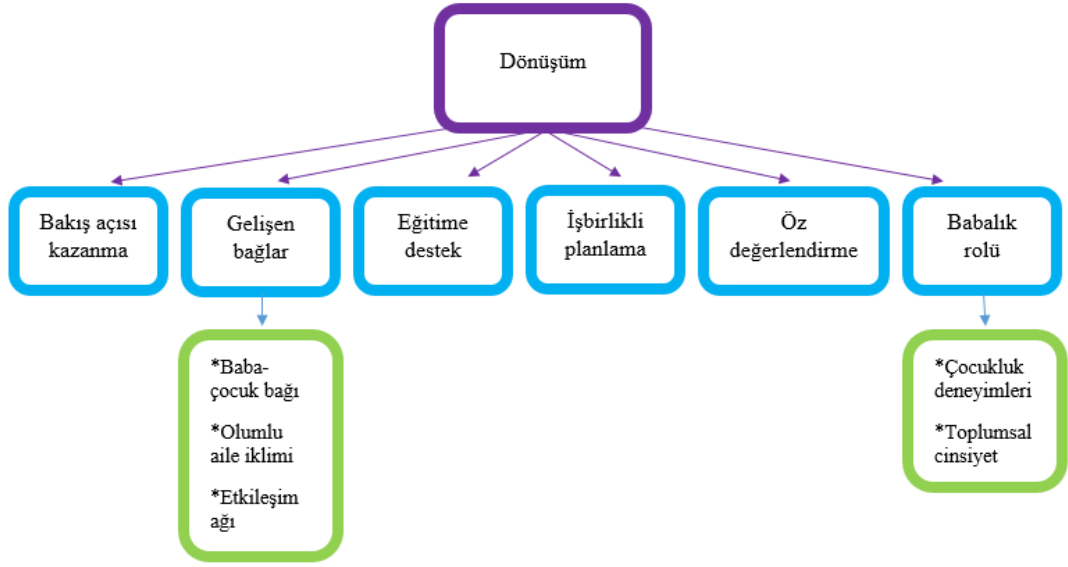
Babaların kişiliğinin bir parçası olan durumlar, baba için kaygı faktörüne dönüşebilmektedir. Yukarıdaki örnekte olduğu gibi yapılacak işi son zamana bırakmak veya bir sorumluluk verildiğinde onu en iyi şekilde yerine getirmek için kendini zorlamak, babaların kişiliğiyle ilgili olup babada kaygıya sebep olan durumlar arasındadır. Bir anne babanın kaygı durumuyla ilgili gözlemini şöyle açıklamıştır:

Yapabileceğinin en iyisini yapmaya uğraştığı için de kendini strese sokar. Stres hissetmiştir onu söyleyeyim kesinlikle. Yapamayacağı bir şey olmasını istemez (...) sevdiği insanlar bir şey istediğinde onun en güzelini yapmaya çalışıyor öyle bir takıntısı var maalesef ve yapamadığı zaman da hem ben hem çocuğu hem kendini strese sokar. Yani öyle zamanları da yaşadık (A6, Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

Yapabileceğinin en iyisini yapma durumu babanın normalden çok daha fazla çaba sarf etmesine neden olduğundan baba için daha yorucu olmuştur. Etkinlik sürecini baba ve çocuk ortaklaşa yürüttüğü için bu kaygı çocuğa da yansımıştır. Çocuğun dikkatinin dağıldığı veya etkinlik sürecini başka bir şeye yönlendirmeye çalıştığı zamanlarda babanın mükemmeliyetçi tutumu babada *kaygıya* neden olmuştur. Bunu çocuğuna yansıttığı durumlar yaşanmıştır ancak babanın normalden çok daha sabırlı olmaya başlaması bu durumu çoğunlukla dengelemiştir.

4.3.2. Dönüşüm

Bu temada, baba katılımı etkinliklerinin baba üzerindeki değiştirici ve dönüştürücü etkisini açıklamaktadır. Babalara bu sürecin hayatlarına nasıl bir etkisi olduğuna ilişkin sorular sorulmuştur. Fark ettikleri değişiklikleri ve keşifleri paylaşımları istenmiştir. Babalardaki değişime ilişkin farkındalıkları öğrenmek amacıyla annelerin ve çocukların gözlemine başvurulmuştur. Çocuklardan okulda yapılan çemberler yoluyla, annelerden anne görüşmeleri yoluyla bilgi elde edilmiştir. *Dönüşüm* temasına ait kodlar ve alt kodlara ilişkin bilgiler Şekil 4.14.'te yer almaktadır.



Şekil 4.14. Dönüşüm

Dönüşüm temasını *bakış açısı kazanma*, *gelişen bağlar*, *eğitime destek*, *işbirlikli planlama*, *öz değerlendirme*, *babalık rolü* kodları oluşturmuştur. *Gelişen bağlar* koduna ilişkin alt kodlar bulunmaktadır. Bunlar *baba-çocuk bağı*, *olumlu aile iklimi* ve *etkileşim ağı*dır. Ayrıca *babalık rolü* kodunun da alt kodları bulunmaktadır. Bu kodlar *çocukluk deneyimleri* ve *toplumsal cinsiyet*dir.

Bakış açısı kazanma kodu, baba katılımı etkinlikleri sayesinde babanın farkında olduğu durumları içermektedir. *Gelişen bağlar* kodunda etkinlikler yoluyla artan iletişimden bahsedilmektedir. *Gelişen bağlar* kodunun ilk alt kodunda *baba-çocuk bağı*nın güçlenmesini sağlayan deneyimlerden ve bağı güçlendiğini gösteren örnekler yer almaktadır. İkinci alt kod olan *olumlu aile ikliminde* baba katılımı etkinliklerinin aile içi ilişkilere olan olumlu etkisine ilişkin açıklamalar vardır. Üçüncü alt kod olan *etkileşim ağı* baba-okul-öğretmen arasındaki iletişim ve etkileşim artışını içermektedir. *Eğitime destek* kodunda babanın, çocuğun eğitim hayatına ve öğrenme sürecine daha çok destek olmaya başlamasını içeren olaylara ilişkin deneyimler yer almaktadır. *İşbirlikli planlama* kodunda, baba katılımı etkinliklerinin baba ve çocuk görüşlerinden faydalanarak planlanmasına yönelik babaların düşünceleri ve deneyimleri bulunmaktadır. *Öz değerlendirme* kodunda babalar süreçteki performanslarını değerlendirmektedir. *Babalık rolü* kodunda babaların babalık rolüne etki eden unsurlara ilişkin bilgiler yer almaktadır. *Babalık rolü*, kodunun alt kodu olan *çocukluk deneyimleri* ve *toplumsal cinsiyet* babanın babalık rolünün bunlardan nasıl etkilendiğini anlatmaktadır.

4.3.2.1. Bakış açısı kazanma

Babalar on iki haftalık sürede içerisinde birbirinden farklı etkinlikler yoluyla birçok deneyim yaşamıştır. Yaşantıları yoluyla hem kendilerine hem çocuklarına hem de ilişkilerine yönelik keşiflerde bulunmuşlardır. Bu durum bazı babaların *bakış açısı kazanmasını* sağlarken bazı babalar da var olan farkındalıklarını besleyip harekete geçme gücü bulmuştur. Babalardan biri baba katılımı etkinlikleriyle ilgili olarak “Bize çok getirisi oldu. Farkındalık düzeyimiz vardı aslında bu konuda, bunu bilinç düzeyine taşıyıp bunu uygulamaya nasıl dönüştüreceğimiz noktasında bize yol göstermiş oldunuz” demiştir (B8, Baba Görüşmesi, 24.01.2021). Etkinliklere etkin katılım gösteren diğer babaların da benzer şeyleri söylediği düşünüldüğünde babaların etkinlikleri yapmaya devam ettikçe bakış açısı kazandıkları ve bunları eyleme dönüştürdükleri görülmüştür. Bir baba etkinlikleri yaparken kazandığı bakış açısını şöyle anlatmıştır:

Ama bu bana belki şunu öğretti biraz, şimdi diyelim siz bu reçeteyi uygulamaya başlıyorsunuz ama sürecin içerisinde o çocuğun davranışı o kadar robot gibi sistematik bir düzende gitmiyor. Yeni bir şey katmak istiyor oyunun içine, farklı bir yöne doğru sevk ediyor ve bunu sizin kriz yönetimi gibi düşünebilirim belki bunu hani o anda o gelişime yönelik doğru tepkiler vermek lazım hani ya bunları bırakalım dönelim oyunun kuralları buydu bu tarafa dönelim gibi değil. Hem o oyunun o sistematik kuralları içerisinde bunu tamamlamanız hem de onun o yaratıcı ya da oyunu o tarafa götürme duygusuna izin verip hani bu gibi bir denge sağlamanız. Hani bunları öğrenmiş olabilirim (B7, Baba görüşmesi, 28.01.2021).

Yetişkin bakış açısıyla hayata bakmak bazen çocuğu anlamayı zorlaştırmaktadır. Çocukların dünyası günlük hayatın büyük bölümünü işte geçiren yetişkinlerinkinden farklılaşmaktadır. Çocuklar daha yaratıcı, esnek, meraklı ve keyif aldığı şeyi yapmaya odaklanmış bir şekilde doğaçlama hareket etmektedir. Çocuğun bir şekilde planlanmış bir süreci özgünleştiren, esneten ve yön veren girişimlerde bulunmaktadır. Etkinlikler yetişkin ve çocuk arasındaki farklılığın ortaya çıkması ve bu konuda orta yol bulunması için babalara bir fırsat sunmaktadır. Yukarıdaki açıklamayı yapan babanın yaşadığı durum da tam olarak budur. Baba, çocuğun bu girişimini fark etmiş ve süreçte ona eşlik etmiştir. Babalar çocuklarla etkileşimlerinde onların ilgi ve ihtiyaçlarına göre sürecin şekillenebileceğini ve esnek olmaları gerektiğini fark etmişlerdir. Bu konuda bir anne şunları söylemiştir:

Eşim biraz daha farklı bakmaya başladı artık hani etkinlik yaparken dedim ya hani “çocuğu okumak” gibi biraz daha onun yönlendirdiği şekilde oynamaları, onun eğleneceği şekilde (...) Biraz daha böyle fırsat eğitimini anlamaya başladı diye düşünüyorum çünkü hani olay çocuk yönlendirdiğinde ve ona çocuğun izinden yolundan gittiğinde fırsat eğitimi olduğunu

biraz da bahsettim. Yani bak bunu söylüyor mesela şu olabilir filan gibi. Ona daha çok yönlendi (A6, Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

Annenin söylediği ‘çocuğu okumak’ kavramı baba katılımı sürecinin önemli kazanımları arasındadır. Çocuğu anlama ve iletişimi güçlendirme açısından babalara yol gösteren bir süreç olmuştur. Babaların bazıları bunu kendiliğinden fark etmiş olsa da bazı babalara annelerin yol gösterici olduğu da görülmektedir. Babaların bakış açısı kazanmalarının ardından girilen baba-çocuk etkileşimlerin daha anlayışlı ve verimli olduğu görüşmüştür.

Günlük hayatında yetişkinlerle içli dışlı olan ve hayat koşturmacası içinde kendi içine dönme fırsatı bulamayan babalar için etkinlikler bir zamanda yolculuk ve bakış açısı kazanma aracı olmuştur. Birçok baba uzun zamandır yapmadığı hatta en son çocukluğunda yaptığı bazı etkinlikleri etkinlik sürecinde çocuğuyla birlikte deneyimleme şansı bulmuştur. Bu yaşantı babaya bir zamanlar çocuk olduğunu hatırlatmış ve içindeki çocuğu uyandırmıştır. Çocuğuyla çocuk olup onunla birlikte eğlenebilen babalar ortaya çıkmıştır. Çocukların hayal dünyalarında her şeyin mümkün olması gibi babaların kendilerine koydukları engeller aşılmış ve olmazlar oldurulmuştur. Babalar, çocuklarını mutlu etmenin yolunun nereden geçtiğinin ve bu konuda yapabilecekleri çok fazla şey olduğunu öğrenmişlerdir. Böylelikle babalar, kendilerini keşfetmek üzere yeni alanlar açmışlardır. Çoğu babanın kaçındığı bir alan olan öz bakım konusu da bu alana dâhildir. Bir baba mutfakta becerikli olduğu farkındalığını “Mutfakta iyiymişiz, güzelmişiz. O konuda da yeteneğimizi keşfetmiş olduk (B4, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).” diyerek dile getirmiştir. Hatta bir süre sonra yaptıkları kurabiyeden ve limonatadan çocuğuyla birlikte yeniden yapıp okula göndermişlerdir.

Etkinlikler birçok açıdan hem babalar hem de çocuklar için öğretici olmuştur. Etkinlikleri yaparken ortaya çıkan sorular babaları araştırmaya ve öğrenmeye sevk etmiştir. Bir baba bu durumu şöyle açıklamıştır:

Hani sizin sınırlarınızı da zorluyor etkinlikte. Yani hani bir cevabım yok o an için ona verebileceğim bir cevap yoktu, siz de öğreniyorsunuz. Çünkü sorduğu her şeye her an cevap vermek zorunda değilsiniz yani onun da ikna olabileceği cevapları oluşturmalsınız (B7, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Babanın cevabını bilmediği durumlarla karşılaşması, bu durumda çocuğuna nasıl açıklama yapması gerektiği konusunda da öğretici olmuştur. Babanın sürecin içinde olması ve çocuğuyla birlikte öğrenme deneyimi yaşamaları önemli görülmektedir. Aynı zamanda bu süreç baba ve çocuğun bilimsel araştırma becerilerini de desteklemektedir.

Çocuğun dünyasına daha yakından şahit olan babalar çocukların becerileri konusunda da farkındalık yaşamıştır. Babalar çocuklarının yaratıcılık, merak, keşfetme, sorgulama, problem çözme, kendini ifade etme gibi birçok beceriye sahip olduğunu ve bu becerileri ne kadar geliştirdiklerini fark etmişlerdir. Babaların ve çocukların diline pelesenk olmuş olan iş yaşantısı ve getirdiği yorgunluk, zaman kısıtlılığı ve yoğunluk durumu baba katılımı sürecinden sonra irdelenmiştir. Babalarda zamanın akıp gittiği, bu nedenle çocuğun hayatına dâhil olmak için önlerine çıkan fırsatları değerlendirmeleri ve bu sürece etkin katılım sağlamaları gerektiği konularında farkındalık kazanmıştır. Babanın hayatıyla ilgili zaman yönetimi yapması gerektiği ve bunu uygulamaya döktüğünde zamanın ne kadar verimli geçebileceği konusunda etkinliklerin babaya yaşattığı farkındalığın rolü büyüktür. “Bir şeyleri belki eksik yapıyorduk belki daha güzel bunları organize edebileceğimizi gösterdi” ifadesi bir babanın hayatıyla ilgili nasıl düzenlemeler yapabileceği konusunda bakış açısı kazanmasının örneğidir (B2, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Babalara, çalışmanın başında gönderilen tercih formunda hangi konuda bilgiye ve desteğe ihtiyaç duyduklarına yönelik sorular sorulmuştur. Babaların genel olarak çocuk gelişimiyle, çocuğu anlama ve iletişimle ilgili konularda desteğe ihtiyaç duydukları görülmüştür. Baba katılımı etkinliklerinde babalar, bu ihtiyaçlarının karşılandığının bakış açısı kazanma yaşamışlardır. Bir baba bakış açısı kazanma şöyle ifade etmiştir:

(...) biz sizden eğitim anlamında çok farklı şeyler aldık (...) Çocuk çok küçükken, bir yaşında, ilk şey olduğunda, işte atıyorum kartlar alıyorsunuz, işte gelişsin şey yapsın diye, işte şu kartı alayım, bunu göstereyim, şu işte el kol hareketi motor becerisi gelişsin bir iki yaşında daha çok efor sarf ediyoruz ama büyüdükten sonra ya işte eğitim alıyor, oynuyor işte bir şekilde ilerliyor olarak düşünüyoruz. Ama ailede yani okul haricinde çocuğa bir şeyler vermemiz gerekiyor. Sizden onları aldık (...) Çocuğa yani, hani tabi ki belli bir şeylere sahiptik ama üzerine kattık yani bakış açımız değişti (...) O davranışında işte bunun arkasındaki sebepler veya ne düşündüğünü daha rahat anlayabiliyorum bu süreç sonrasında (B1, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Çocuğun okula gidiyor olması eğitim ve gelişim sorumluluklarını okulun tek başına karşılayacağı anlamına gelmemektedir. Çocuğun her yaşta ailesinin desteğine farklı düzeyde ve şekilde ihtiyacı bulunmaktadır. Babanın çocuğuyla birlikte yaptığı etkinlikler, çocuğun aile desteğine ihtiyacını babanın fark etmesini sağlamıştır. Bu farkındalığın yanı sıra çocuğun ihtiyacının nasıl karşılanacağı konusunda etkinlikler babaya rehber olmuştur.

Çalışmaya başlamadan önce çocuklarla yapılan görüşmelerde çocuklar ve babaların birbirlerine olan hislerini sözel olarak az paylaştıklarına ulaşılmıştır. Etkileşim arttıkça çocuklar duygu ve düşüncelerini babalarıyla daha sık paylaşmaya başlamıştır. Yapılan etkinlikler babaya, çocuğunun gözünde kendisinin ve kendisiyle yapılanların ne kadar değerli olduğunu göstermiştir. Bir baba, çocuğuyla yaptığı etkinlikler sayesinde neleri fark ettiğini şöyle anlatmıştır:

Benim onun için ne kadar değerli olduğunu görmem. Bu kadar olduğunu tabi çocuk babasını mutlaka değerli görüyor ama bu aktivitelerin bazılarında bunu da fazla gördüm. Bu beni şaşırttı yani. Benim yaptığım şeyi aslında güzel olmasa da beğenmesi onun kahramanı gibi olmak, bunu çok fazla pek yapmamışız (B2, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Babaların bazıları da benzer şekilde deneyimler yaşamıştır. Aslında bu durum babalara, bir çocuğun kalbinde yer edinmenin ve onun kahramanı olmanın ne kadar kolay olduğunu göstermektedir. Çocuğun babadan beklentisinin biraz zaman ve ilgi olduğunun, bunun karşılığında çocuğun babaya verdiği doyumun babayı nasıl mutlu ettiğinin bir örneğidir.

Babaların bazıları on iki haftalık deneyimlerinden yaptıkları çıkarımla, çocuklarıyla var olan etkileşimlerinin bu çalışmayla sınırlı kalmaması yönünde karar almıştır. Babaların rutin hayatına baba katılımındaki deneyimlerini aktarmak istemelerinin sebebi kendilerinde, çocuklarında ve çocuklarıyla olan ilişkilerinde yaşanan gelişimi görmüş olmalarıdır. Çalışmada etkin rol alan babaların bazılarının baba katılımının devamlılığı konusunda olumlu düşüncelere sahip oldukları görülmüştür. Yaşanan ilerlemenin ve gelişimin öncüsü olan, baba çocuk etkileşimine zemin hazırlayan baba katılımı etkinliklerinin rolünün farkında olmak, sürdürme isteğini de beraberinde getirmiştir.

Bazı babalar da süreçte edindikleri olumlu deneyimlerden yola çıkarak, çocuğuyla yapabilecekleriyle ilgili havuza baba katılımı etkinliklerinden örnekleri de eklemiştir ancak evde gerçekleştirilen etkinlikleri sürdürme konusunda iradeli olmamıştır. Bir baba süreçte yaşadığı gelişimin farkındalığını yaşasa da devam ettirmediğini şöyle ifade etmiştir:

Bir süreç vardı, baba katılımı sürecinde bir farklılık oluştu evet ama sonrasında yine baba katılımından öncesine döndük. Arada yine yaptığım etkinlikler oluyor ufak tefek ama çok yoğun değil yani. Daha ziyade oyuna dönük şeyleri daha çok tercih ediyoruz (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021).

Çalışmanın bitişiyle farkındalık ve sürdürülebilirlik etkisinin azalması bazı babaların bu süreci özdenetimle devam ettirme konusunda etkili olamayacağını göstermektedir. Bu durum öğretmenin babayla işbirliği yaparak süreci takip etmesi gerektiğinin bir göstergesidir.

Katılımcı babalar arasında rutin hayatında çocuğunun yaşantısına eşlik etme konusunda imkânları diğer katılımcılardan fazla olan, çocuğuyla daha çok zaman geçirebildiği bir iş yaşantısına sahip olan, okul-ev arasındaki köprüyü kurma konusunda belli bir düzeyde bakış açısı kazananlar da vardır. Bu babalardan bazıları baba katılımı etkinliklerine uyum sağlayamadığını belirtmiştir. Bu babalardan biri bu durumu şöyle açıklamıştır:

Çalışman enteresan çalışman ilginç ama mesela mesaili çalışan bir baba için bu çok ilginç olabilir ama benim açımdan ben her şeyi gördüğüm ve yaşadığım için çok ilginçliği olamadı maalesef benim için (...) çünkü bunlar benim ya da senin söylediklerin ya da işte senin bizde baba olarak bir farkındalık yarattın. Ondan sonra çocuğumuzla vakit geçirmek, istediğin şeyler benim aslında yapılandırmadan yaptığım şeyler bir kısmı. Dolayısıyla o yüzden de belki olduramadım (B10, Baba Görüşmesi, 27.01.2021).

Sürekli çocuğuyla birlikte olabileceği bir zamana sahip olan ve bu zamanı çocuğuyla ilgili babalık sorumluluklarını yerine getirerek değerlendiren bir baba için bu çalışmadaki katılım şekli uygun olmamıştır. Çocuğuyla çok fazla vakit geçirdiği ve gelişimini yakından takip edip okul yaşantısına destek olduğu için babanın etkinlikler yoluyla gözlemlediği ekstra bir durum olmamıştır. Anne de bu konuyla ilgili “Yani çok katılamadığı için yine ve genellikle zaten birlikte hani bütün ev içi günlük rutini birlikte planladığımız için bizim için çok farklı bir şey olduğundan çok emin değilim” diyerek baba katılımı etkinliklerinin rutin yaşantılarına benzer olduğunu, bu anlamda rutini devam ettirdiğini söylemiştir (A10, Anne Görüşmesi, 14.02.2021). Buradan hareketle baba katılımı etkinliklerinin etkililiğini, babanın rutin hayatındaki babalık rolü ve sorumluluk üstlenme düzeyi etkilemektedir denilebilir. Yukarıdaki açıklamada babanın da belirttiği gibi bu çalışma yoğun çalışma temposu olan, çocuğuyla geçirebileceği az zamanı bulunan, çocuğuyla sınırlı yollarla etkileşimi bulunan babalar için kazanımları daha dolu olmuştur. Her ne kadar iş yoğunluğu olsa da geçireceği zaman kısıtlı olsa da çocuğuyla ilgili sorumluluk üstlenen ve bu konuda girişken olan babalar, çalışma kapsamında yapılan etkinlikleri düzenli yaptıklarında olumlu birçok kazanım elde etmiştir. Eşinin rutin yaşantılarında yerine getirdiği babalık rolünden memnun olan bir anne, etkinlikler yoluyla babanın olumlu yönde daha da geliştiğinin farkına varmıştır:

(...) bu düzeni kurabilmek o güzeldi. Hatta devam ettirmek de bence çok iyi yani biz bir şekilde onu belki o kadar sistematik olmasa da devam ettirmeye çalışıyoruz ama onun faydalı olduğunu ve bunun devam etmesinin ne kadar iyi bir şey olduğunu gördük aslında (...) Yani hani her anlamda yani biz yani şöyle söyleyebilirim yani zaten kendi eşim genellikle bir şeyler yapmaya çalışan oynamaya çalışan birisi ama hani yoğunluk vs. gibi durumlarda belki

buna çok imkân olmadığında ya da kaliteli olmadığında bunu sağlayabiliyor (A7, Anne Görüşmesi, 19.02.2021).

Her aile çocuğuyla birbirinden farklı düzeyde ilgilenmektedir. Her ailenin kendine özgü bir iletişim ritmi ve dili bulunmaktadır. Baba katılımı etkinliklerinin amacı ise çocuğun eğitim hayatında babaların daha etkin rol oynamalarını sağlamaktır. Bu sebeple yapılan etkinlikler bu etkileşimi daha sistematik, planlı ve çeşitli hale getirmiştir. Böylelikle yukarıdaki annenin bahsettiği gibi baba-çocuk etkileşiminin önemi, nasıl daha verimli olabileceği ve bu etkileşiminin faydaları hakkında hem annenin hem de babanın kazanımları olmuştur. Katılımcılar kendi gereksinimleri doğrultusunda süreçten faydalanmış ve mevzubahis etkileşimin kalitesinin arttığının farkında olanlar da bunun sürdürülmesine değinmiştir.

Babalar ve çocuklar etkinlik yaparken ve etkinlik sonrası süreçte onları yakından gözlemleme fırsatı bulan kişiler annelerdir. Baba katılımı etkinliklerinden ve yaşanan değişimlerden anneler memnun olmuştur. Bir anne bununla ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır:

Valla böyle bir çalışma yaptığınızdan dolayı ilk önce sizi tebrik ediyorum. Babaların farkındalığını artırıcı bir çalışmaydı. Bu çalışmaya sadece hani annelerin işte çocuklarla etkinlik değil de ya da sadece öğretmenlerin bu bunun bir görevi olduğunu değil de hani ailelerin de böyle hani çünkü eğitim süreç işi. Hani siz okulda yapacaksınız işte evde devam edecek o hani bu halka tamamlanınca bir bütün oluyor ya (A3, Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

Çocuğun yakın etkileşim içerisinde bulunduğu herkes çocuğu farklı şekillerde etkilemektedir. Okulda yapılan öğrenme etkinliklerinin çocuklar için anlamlı ve kalıcı olabilmesi adına benzer süreçlerin ve tutumun evde de desteklenmesi gerekmektedir. Annenin bahsettiği, çocuğun eğitim sürecindeki etkileşim ağını temsil eden birbirine bağlı halkaların birinde kopukluk olması süreci sekteye uğratacaktır. Bu sebeple çocuğun eğitiminde babanın rolünün ne kadar etkili ve değerli olduğunun farkında olan anneler, babaların da bunun farkına varmasını sağlayan bu çalışmadan memnun olmuşlardır.

Çalışmaya katılan bazı babalar, çocuğun eğitim sorumluluğunu anne ve babanın ortak olarak üstlenmesi gerektiğine ve bu konuda neler yapabileceklerine ilişkin bir aydınlanma yaşamışlardır. Bir baba bu konudaki düşüncelerini ifade ederken şunlara değinmiştir:

(...) babalar sanki annelere göre eğitimde biraz daha geride kalıyorlar gibi gözüküyor. Gerçekte de biraz bence öyle. Anneler belki içgüdüsel, belki bazı annelerin belki vakit probleminin az olması vs. nedeniyle çocuklara daha fazla vakit ayırabiliyorlar. Eğitime, aktivitelere daha çok vakit ayırabiliyorlar. Babalar genelde biraz daha bu konuda zayıf kalıyorlar. Bu sizin bu yaptığınız çalışma bizim bu konuda bazı eksiklerimizi de görmemizi

sağladı. Artı daha da böyle bir motive etti ve güzel bir şey olduğunu gösterdi (B2, Baba Görüşmesi, 26.01. 2021).

Annenin ve babanın koşulları her ne kadar değişkenlik gösterse de üstlenmeleri gereken bir sorumluluk vardır çünkü çocuğun hem annenin hem de babanın desteğine ihtiyacı bulunmaktadır. Babaların bazıları, çocuğunun eğitim hayatına dâhil olma konusundaki eksikliklerinin farkına varmıştır. Çocukların eğitimiyle ilgili konularda geri planda kalan bazı babalar için yapılan etkinlikler bir rehber olmuştur. Babalar baba katılımı etkinliklerinden sonra bu sürecin rutin hayatta uygulanabilir olacağının da farkındalığını yaşamışlardır. Yaşadıkları bu deneyim, çalışma öncesindeki birçok kaygı ve önyargının kırılmasına öncülük etmiştir. Çalışma sonrasında bunun devam ettirilmesinin mümkün olabileceği inancını vermiştir.

Baba katılımı süreci babaların kendi alışkanlıkları konusunda da bakış açısı kazanmalarını sağlamıştır. Örneğin bir babanın rutin yaşantısında telefon oyunlarına düşkün olduğu ve evdeki vaktinin büyük kısmını buna ayırdığı bilinmektedir. Anne ve çocuk da bu durumun farkındadır. Anne, her ne kadar babanın telefonda geçirdiği vaktin bir kısmını çocuğuyla veya başka sorumluluklarla geçirmesi yönünde babayla iletişime geçmiş olsa da bir gelişme olmamıştır. Baba, iş yorgunluğunu böyle atıp rahatlamak istediğini belirtmiştir. Benzer bir talebi çocuk babasına söylediğinde de etkili olmamıştır. Baba, baba katılımı etkinliklerine başlamasının ardından kısa bir süre sonra evde geçirdiği zamanı etkili kullanmaya ve çocuğuna daha çok zaman ayırmaya başlamıştır (Araştırmacı Günlüğü, 24.09.2020). Başka bir baba da etkinlikler sürecinde elde ettiği deneyimi kişisel özelliğine aktarmıştır. Çocuğunun faydasına olacak bir düzenleme yaparken yaşadığı farkındalığı kendisi için de uygulamaya dönüştürdüğünü, “Kitap okumayla ilgili uyguladığım bir süreci yeniden deneyimledik. Bayağı yol kat ettiğimizi düşünüyorum. Kendi hayatımda da ayrıntılara daha fazla önem vermeye başladığımı söyleyebilirim” diyerek belirtmiştir. Babalar için katılım etkinlikleri değişimin başlangıcı olmuştur (B8, Etkinlik Değerlendirme Formu, 01.11.2020).

Özellikle mesleği eğitimcilik olan annelerin, kendi mesleki deneyimlerinden de önemini bildikleri bir durum olan baba katılımının faydasını eşlerine anlattıkları bilinmektedir. Annelerin, eğitimde babanın rolü konusunda her ne kadar belirli düzeyde farkındalıkları olsa da babalar üzerinde baba katılımı etkinliklerinin yarattığı boyutta bir bakış açısı kazanmayı sağlayamamışlardır. Süreci başlatan kişinin çocuğunun öğretmeni olması ve babaların başlangıçta bunu bir görev olarak algılaması sürece bakışlarını etkilemiştir. Bir anne konuyla ilgili olarak şunları paylaşmıştır:

Büyük bir farkındalık yarattınız eşim için. Eşimde gerçekten değişikliklere yani çocuk eğitimi, çocuğu okulda birlikte vakit geçirmenin çocuk için ne kadar önemli olduğunu fark ettirdiniz. Hani mecbur kalınmış bir şey olmaması gerektiğini, aynı zamanda annenin babanın da eğlenmesi gerektiğini, çünkü zoraki yaptığınız bir şeyde çocuk bunu hissediyor zaten (...) Onu fark etti. İletişimleri kuvvetlendi. Gerçekten güzel bir bağ zaten vardı iyice arttığını düşünüyorum. Benim yapamayacağım şeyleri yaptırınız (A6, Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

Annelerin babalar hakkındaki değerlendirmesi oldukça kıymetlidir. Babayı tanıyan en iyi kişilerden biri olan anne ‘büyük bir farkındalık yarattınız’ diyorsa bu gerçekten çarpıcı bir değişimi ifade etmektedir. Özellikle bu ifade babada değişimi yaratmak için öncesinde girişimde bulunmuş bir annenin ifadesiyse daha da anlamlı olmaktadır. Buradan yapılan çıkarım, baba katılımında öğretmenin önemli bir rolü ve etkililiği olduğu yönündedir. Başlangıçta babanın gözünde bir görev olarak başlayan süreç, deneyimler arttıkça çocukla birlikte etkili öğrenme ve keşif sürecine dönüşmüştür. Babanın çocukla geçirdiği vaktin tadına varması, baba-çocuk iletişimi ve bağının artışı da annenin farkına vardığı durumlar arasındadır. Etkinlik sürecinin babanın farklı *bakış açısı kazanma* ve gelişimine destek olduğunun altı çizilebilir.

4.3.2.2. *Baba-çocuk bağı*

Baba katılımı kapsamında evde yapılan etkinlikler çeşitli bağların gelişimini desteklemiştir. Gelişen bağlar arasında *baba-çocuk bağı*; anne, çocuk ve baba bağına içeren *olumlu aile iklimi* ve okul ve aile bağına içeren *etkileşim ağı* bulunmaktadır. Etkinlikler esnasında hazırlık aşaması, uygulama süreci, değerlendirme gibi aşamaları gerçekleştirirken baba ve çocuğun yoğun bir etkileşim içinde olduğu görülmüştür. Bu etkileşim *baba-çocuk bağının* sağlamlaşması için bir zemin oluşturmıştır. Rutin yaşantılarına oranla baba çocuk iletişimi artmıştır. İletişimin artması babanın çocuğu, çocuğun da babayı tanıması konusunda etkili olmuştur. Her ne kadar aynı evi paylaşıyor olsalar da etkinlikler yoluyla baba ve çocuğun girdiği iletişimin verimliliği ve niteliği başkadır. Bu süreçte iletişim baba-çocuk merkezi üzerinden dönmektedir. Bir baba, iletişimlerdeki artışa bağlı olarak çocuğunu daha iyi tanıdığını ve baba-çocuk bağının sağlamlaştığını şöyle açıklamıştır:

(...) paylaşımı artırdıkça daha rahat iletişim kurmaktan çok tabi daha rahat iletişim kurmak var ama daha çok oradaki şey şu, onu daha rahat anlamak. Yani hani ne düşündüğünü çocuk gibi düşünebilmek diyelim ama ne düşündüğünü o an ne hissettiğini daha iyi anlıyorsunuz. Çünkü iletişiminiz de daha kuvvetleniyor (...) Çocuğumla benim aramdaki iletişim olarak

tabi ayrı bir boyuta gittiğini söylemeliyim. Yani o ilk başlayan zamandakiyle çok farklı. Yani çok şey, çok pozitif yönde ve o kadar daha bağlı değildik. Daha bağlı olduk (...) artık birbirimizi daha iyi tanıma ve daha iyi değerlendirme şeyine sahibiz. (...) (B1, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Çalışmanın başında bazı çocuklar babalarıyla sohbet etmenin sıkıcı olduğunu belirtmiştir. Bazı anneler de babanın çocuğu okuma ve anlamlandırma konusunda yeterli olmadığı için iletişimde sıkıntı yaşadıklarına değinmiştir. Etkinlikleri yapmaya başladıkları andan itibaren baba-çocuk iletişimi konusunda gelişimi gören baba, etkinlikleri yapmaya devam ettikçe gelişimin de devam ettiğini fark etmiştir. Bir baba, baba-çocuk bağının iletişim kurma ve çocuğu tanıma konusunda geliştiğini şöyle ifade etmiştir:

Çocuğumu daha iyi tanımamı sağlıyor böylece aslında daha çok nelerden hoşlandığı ya da bireysel olarak tercihleri ve ne gibi kararlar alarak nelere daha çok ilgi duyduğunu daha net anlayabiliyorum. Bunlar aslında anlamaya çalışıp ve hatta sorular sorarak dahi çocuğumdan alamadığımız bilgiler (B4, Etkinlik Değerlendirme Formu, 13.09.2020)

Etkinlikler babalar ve çocukların sohbet edebilmeleri için çeşitli konular yaratmıştır. Hem etkinlikte hem de sonrasında yaptıklarıyla ilgili konuşmaya devam etmişlerdir. Rutin yaşantılarında çocuklarıyla ilgili merak ettikleri ama sorduklarında cevap bulamadıkları soruların cevabını etkinlikler aracılığıyla doğal bir akışta öğrenebilmişlerdir. Çocuklar klasik bir sohbetten ziyade ‘eğlendikleri’ bir etkinlik içerisinde bunlardan bahsetmeyi tercih etmiştir. Baba katılımı etkinliklerinin düzenli bir şekilde uygulanmasının baba ve çocuk arasındaki iletişimi olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Bir baba, baba-çocuk bağının kurulabilmesi için önce babanın kendini anlaması ve tanınması gerektiğini şu cümlelerle ifade etmiştir:

(...) onunla birlikte baba destek etkinlikleri yapıyor olmak benim onu daha iyi anlamlandırmama, onunla ilgili düşüncelerimin daha da netleşmesine katkı sağladı. Böyle bir etkisi oldu çünkü hayat biliyorsunuz ki ilk önce kendini tanımayla başlıyor. Sonra çevrenizi tanıyorsunuz. Bu anlamda kendimi bu süreçte anlamlandırmam çocuğumun da daha iyi anlama noktasında bana çok güzel geri bildirimler verdi. Bu şekilde bir etkisi olduğunu da söyleyebilirim (B8, Baba Görüşmesi, 24.01.2021).

Baba katılımı etkinliklerinin kendini tanımasına destek olduğunu belirten baba, kendini tanıdıktan sonra çocuğunun dünyasına girip onun duygu ve düşüncelerini daha iyi anlamlandırabilmiştir. Babasıyla etkili iletişim kurduğunun, babası tarafından anlaşıldığının farkına varan çocuk ise duygu ve düşüncelerini babasıyla daha sık paylaşmaya başlamıştır.

Yaşanan olumlu iletişimin birçok konuda olumlu gelişmelere sebep olduğu bilinmektedir. Bunların arasına çocuğun babaya karşı başta sevgi ve özlem olmak üzere

birçok duygusunu ifade etmesi de gelmektedir. Çalışmanın başında çocuklar, babalarıyla duyguları hakkında çok fazla konuşmadıklarından bahsetmiştir. Etkinlikler esnasındaki olumlu deneyimler babayla olan yakınlaşmayı arttırmıştır. Buna ek olarak etkinlik sonu değerlendirme sorularında duygulara ve düşüncelere ilişkin değerlendirmeler yapıldıkça çocuklar etkinlik dışında da bunları ifade etmeye devam etmiştir. Bir baba, etkinlik sürecinin baba-çocuk bağındaki sevgi ve saygı faktörünü güçlendirdiğini şöyle ifade etmiştir:

(...) daha çok birbirimizi anlamaya başladık. Onun için de birbirimize daha çok saygı duyuyoruz, saygı duyar hale geldik. Ben zaten hani birbirimize sevgi gösteriyorduk (...) şimdi okuldan geldiği gibi “Baba seni çok özledim” işte gibi böyle onları kelimelere döker hale geldi. Hani duygularını daha fazla ifade etmeye başladı diyebilirim. Bilmiyorum yaşıyla da alakalı olabilir. Birlikte daha fazla vakit geçirdiğimiz için de olabilir diye düşünüyorum (B4, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Çocuklar, çalışmanın öncesinde babalarının kendilerini sevdiğini bildiklerini ancak bunu karşılıklı olarak çok dillendirmediklerini belirtmişlerdir. Etkinlik sürecinden sonra duyguların bu şekilde ifade edilmesi etkinliklerin olumlu etkisinin somut örneği sayılabilir. Bazı babalar duyguları dile getirmenin yanında birbirlerine olan sevgilerinin de arttığını belirtmiştir. Bir baba gözlemini şöyle aktarmıştır:

Tabi ki yani aramızdaki bağı güçlendirdiği gibi yani sevgimiz de çok arttı. Şimdi sağ olsun hala kucakta geziyor bazen. Hani şey baya ağırlaşmasına rağmen. Kedi gibi, sarılıyor ama genel itibarıyla sarılmayı seven bir çocuk. Ama şu vardı yani bana o kadar sarılmazdı. Şimdi hani isteyebileceğimizden de fazlası var (B1, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Baba katılımı etkinliklerinin kazanımlarından biri de babasına olan sevgisini hem sözel hem de davranışsal olarak ifade eden çocuklar olmuştur. Babaların ve çocukların bu yakınlaşmalardan memnun olduğu görülmektedir. Bir baba, çocuğunun baba-çocuk bağındaki artıştan memnun olduğunu “(...) oyunun sonunda ‘İyi ki benim annem babam siz olmuşsunuz ve çocuk olarak beni seçmişsiniz.’ dedi” diyerek desteklemiştir (B7, Yazılı Geri Bildirim, 24.09.2020).

Baba çocuk etkileşiminin artması karşılıklı bir keşif ortamı oluşturmuştur. Çocuk babayı daha yakından tanıırken baba da çocuğu daha yakından tanımıştır. Bunun sonucunda ortaya çıkan baba-çocuk bağındaki artış, çocuklarda baba hayranlığını da doğurmuştur. Babalarını daha yakından tanıyan çocuklardan bazıları babalarını rol model almaya başlamıştır. Bir baba bu konuda “(...) daha fazla vakit geçirdiğimiz için ‘Ben de senin mesleğinden olmak istiyorum’a döndürdü kendisini” örneğini vermiştir (B4, Baba

Görüşmesi, 26.01.2021). Çalışmaya etkin katılan ailelerde benzer şekilde baba-çocuk bağının arttığı ve çocuğun babanın üzerindeki etkisinin arttığı görülmüştür.

Baba-çocuk bağındaki artışın bir göstergesi de çocuğun rutin hayatına babayı daha çok dâhil etmeye başlamasıdır. Çocuklar babalarıyla birlikte vakit geçirdikçe ve bundan keyif aldıkça etkinlikler dışında da babalarıyla birlikte yapacakları etkinlikler planlamışlardır. Bir baba “Akşamları etkinlik yapma konusunda her zaman hevesliydi. Bazen annesiyle de yapıyordu. Ama son zamanlarda etkinlikleri sürekli benimle yapmak istiyor. Sanırım baba katılımının etkisi var” diyerek artan baba-çocuk bağına baba katılımı etkinliklerinin etkisini işaret etmiştir (B8, Yazılı Geri Bildirim, 29.09.2020). Çalışmaya katılan çocuklarla yapılan ilk görüşmelerde çoğu çocuğun birçok şeyi annesiyle yaptığı sonucu çıkmıştır. Baba katılımı etkinliklerinden sonra çocukların babalarına daha düşkün oldukları görülmüştür. Öyle ki yapılacak etkinliklerde babalar ilk tercih edilen kişiler olmuştur. Babalardan biri, artan baba-çocuk bağının evdeki rutin dengeleri değiştirmesine ilişkin şunları söylemiştir:

Bir dönem çok, sadece bendeydi hani annelerin klasik şeyi vardır, “Off iyice yapıştı çocuk hep bende hep bende”, aynen o babalık şeyinde de bendeydi. Yani demek biz o kadar eğlenmiş ve şey yapmış ki belli bir şeyden sonra ya ben annemle oynamak istemiyorum mantığında yani her şeyi ben babamla yapacağım dedi. Babamla yatayım babamla şunu yapayım döndü, o tabi tam tersiydi hani, biraz da kum saati yer değiştirdi öbür tarafa döndü (B1, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Bu denge değişimini yaşayan babaların bu ilgiden ‘şikâyetçi olmadıkları’ görülmüştür. Baba-çocuk bağındaki artışı gözlemleyen annelerden çoğu bundan memnun olduklarını belirtmiştir. Hatta bir anne bu bağın oluşması için böyle bir çalışmaya ihtiyaç olduğuna ve çalışmanın sonuçlarından memnun olduğuna değinmiştir. Bu anne, anne-çocuk bağının anne karnında doğal bir süreçle başladığını ancak baba-çocuk bağının bundan farklı olduğunu vurgulayarak şunları ifade etmiştir:

Baba katılımının faydası kesinlikle çocuk ve baba arasındaki iletişim güçleniyor. Babaya olan bağ o görünmez bağ oluşuyor bence. Yani buna güven diyebilirsiniz, yani güven en önemlisi yani bütün her şey diyebilirsiniz iletişim başlıyor babayla. Çünkü o zaman kadar anne emziriyor anne bakıyor anne her şeyi anne oluyor belli bir yaşa kadar sonra çocuk dünyaya açıldığında eğer babasıyla paylaşım, işte bu yaptığımız etkinlikler olduğunda bu sefer babasını daha iyi tanıma fırsatı da oluyor aynı zamanda (A6, Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

Annenin yapmış olduğu bu açıklama diğer annelerin görüşlerini de içerir niteliktedir. Anneler, babaların böyle bir çalışmaya ihtiyacı olduğu ve etkinlikleri düzenli olarak yapan babalar üzerinde etkili olduğu konusunda hemfikirdir. Baba-çocuk bağının artışı

genel olarak anneleri memnun etse de bazı anneler zaman zaman çocuğun sürekli babayla birlikte zaman geçirmesinden yakınmaya başlamıştır. Bir anne, “Babasına daha çok bağlandı bence. Çünkü baya bir süre bana bakmadı. Ondan sonra bu tabi ben size de bahsetmiştim ‘Ya ben çocuğumla vakit geçirmek istiyorum.’ diye” ifadesiyle bu durumdan bahsetmiştir (A1, Anne Görüşmesi, 11.02.2021). Dengelerin bir anda değişimi bazı annelerin çocuklarıyla geçireceği zamanı büyük ölçüde etkilemiştir. Çalışmanın başındaki anne-çocuk etkileşimi ağırlıklı yaşamın yerini baba-çocuk etkileşimli yaşam almıştır. Çalışmaya katılan bir baba ‘çocukla olan bağın ne kadar hızlı gelişebildiğine’ şaşırmıştır. Bu durum, çalışmanın istisnası olan bir farkındalığa yol açmıştır. Bahsi geçen babanın *baba-çocuk bağına* ilişkin yaşadığı bir farkındalığa ilişkin açıklaması şu şekildedir:

Yaptığım o azıcık etkinliklerle bile çocuğumla aramda çok farklı bir bağ oluşmaya başladığını görmüştüm. Bağ olduğunu, bağ oluştuğunu görmüştüm (...) itirafta bulunuyorum şuanda etkinliklerden biraz da kaçtığımı düşünüyorum. Birazcık da tembelliğimin sebebinin bu olduğunu düşünüyorum (...) Çocuğumla daha sağlam daha güçlü bir bağ kurmaktan korkmuş ve kaçmış olma ihtimalim var (...) Gerçekten öyle ve birçok babanın da aslında farkında olmadığı bir şeydir bu iş. Yapmaktan kaçınan adamların da böyle bir hikâyesinin olabileceğini göz önünde bulundurmak gerekiyor (B5, Baba Görüşmesi, 27.01.2021).

Yukarıdaki açıklamayı yapan babanın, çalışmanın başında birkaç etkinlik yaptıktan sonra çalışmaya devam etmediği görülmüştür. Etkinlikleri yapmak için başlangıçta istekli olan ve etkililiğini gören bir babanın buna devam etmemiş olması dikkat çekmiştir. Çalışmanın sonunda yapılan görüşmede, babanın çalışmaya devam edememesinin sebepleri arasında kendi babasıyla yaşadığı olumsuz deneyimlerin etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Babanın kendi babasıyla sağlam bir ilişkisi olmaması, kendi çocuğuyla böyle bir ilişki kurma sorumluluğunu üstlenme konusunda onu zorlamıştır. Kısa sürede çocuğuyla arasındaki bağın sağlamlaşmaya başladığını gören baba bu sorumluluğu üstlenmekten kaçınmıştır ve etkinlikleri yapmayı bırakmıştır. Bu çarpıcı bulgu göstermektedir ki baba katılımının uygulanabilirliği ve etkililiği, babaların çocukluk deneyimlerinden de etkilenmektedir. Bahsi geçen babanın belirttiği gibi bu tarz çalışmalara katılan kişilerin kendi ebeveynleriyle olan etkileşimlerine ilişkin bilgi edinmek, çalışmanın ilerleyişi açısından önemli görünmektedir.

4.3.2.3. Olumlu aile iklimi

İnsanların geçmiş yaşantısı olumlu veya olumsuz şekilde geleceğine etki etmektedir. Yaşantı birebir o kişiyle ilgili olmasa da etkisi o kişiye yansımaktadır. Bu

durum baba katılımı için de geçerli olmuştur. Baba ve çocuk arasında yaşanan etkinlik sürecinin etkisi tüm aileyi sarmıştır. Bir baba etkinliklerin yarattığı *olumlu aile iklimiyle* ilgili deneyimlerini şöyle paylaşmıştır:

Mutluluk bulaşıcı, siz ve çocuğunuz keyifliyse anne de keyifli oluyor. Otomatik olarak evin içindeki o iklimin olumlu iklimin artmasına o teneffüs edilen havanın daha keyifli olmasına katkı sağlıyor (...) Otomatik olarak bulaşıyor enerji. Ben bunun bulaşıcı olduğunu düşünüyorum. Anne baba şey, baba çocuk desteği çalışmaları olsa bile oradaki yakalanan olumlu duyguların bulaşıcı olduğunu ve ailenin diğer fertlerinin de olumlu yönde etkilendiğini düşünüyorum ki olması gereken bence de bu (B8, Baba Görüşmesi, 24.01.2021).

Yukarıdaki açıklamada yer alan durum çalışmaya etkin katılan ailelerin çoğu için geçerlidir. Babaların çocuklarıyla ‘kaliteli ve keyifli’ zaman geçirdiğini görmek annelerin çocuklarıyla geçireceği zamanın niteliğini olumlu yönde etkilemiştir. Öyle ki birçok anne, baba katılımı sürecini gözlemledikten sonra anne katılımı ve aile katılımı etkinlikleri konusunda ne kadar istekli ve hazır olduklarını sıkça dile getirmiştir (Araştırmacı Günlüğü, 17.11.2021). Babanın da ifade ettiği gibi olumlu etki adım adım tüm aile bireylerine yayılmış ve baba katılımı etkinlikleri bir yerden sonra aile katılımı etkinliklerine dönüşmüştür.

Çevrelerinde enerjisi yüksek, olumlu bir sürecin yaşandığını gören anneler bu sürece dâhil olmaktan kendilerini alıkoyamamışlardır. Bazı ailelerde, yapılan baba katılımı etkinliklerinden sonra annelerin de dâhil olduğu bir etkinlik süreci daha yaşanmıştır. Baba katılımı etkinliklerinin devamı niteliğinde veya ondan bağımsız olarak aile etkinlikleri yapmışlardır. Baba katılımı etkinlikleri yapılırken anneler kameraman, gözlemci ve zaman zaman da misafir oyuncu olarak etkinliklerde yer almışlardır. Bu süreçte etkinlikler yoluyla baba, çocuk ve baba-çocuk ilişkisindeki değişimi gören anneler bu olumlu gelişimi sürdürmek istemiştir. Baba ve çocuğun istekliliğinin yanında annenin de istekli oluşu bu çalışmanın rutine dönüştürülmesi konusunda önemli bir etkiye sahiptir. Yaşanan olumlu aile iklimini sürdürme konusunda istekli olan bir anne şunları paylaşmıştır:

Ben hani oldukça olumlu faydalandım kendi adıma. Olumlu şeyler de gözlemledim hani. Dediğim gibi bu süreçte oldukça iyi vakit geçirmemizi de sağladı. Hani birlikte eğlenmemizi de sağladı hani bunun devam etmesi adına bir şeylerin hareketlenmesini de sağladı. O yüzden oldukça verimli geçti bizim için. Ben kendi adıma çok mutluyum hani bu baba katılımı etkinliğinden aslına bakarsanız ve aile katılımı olarak da devam ettirmeye çalışıyoruz (A7, Anne Görüşmesi, 19.02.2021).

Yukarıdaki açıklamayı yapan annenin bahsettiği durum çoğu aile için geçerlidir. Baba

katılımının baba-çocuk bağı olumlu etkilemesinin yanında aile içi bağları güçlendirdiği de görülmektedir. Bu durumun ‘evdeki enerjiyi yükselttiği’ belirtilmiştir. Bu durum sadece annelerin sürece katılmasıyla gerçekleşmemiş, baba ve çocuğun yaşadığı deneyimleri anneye paylaşmış olması da bu durumu sağlamıştır. Baba katılımı etkinlikleri deneyim paylaşımları ve aile katılımına dönüşen etkinlikler yoluyla aile içi iletişimi de arttırmıştır. Babalardan biri, olumlu aile ikliminin oluşmasında etkinliklerin “ev ortamında yapılmış olmasının etkisi” olduğunu şöyle belirtmiştir:

Eğer pandemiden dolayı baba-çocuk etkinliği evde olmasaydı da okulda olsaydı bence etkisi daha az olurdu. Bir gün birkaç saat çocuklarla vakit geçirmiş olacaktık. Ama böylece zamana yayıldı İlk etkinlikte A4 katılmadıysa ikinci etkinlikte “Siz ne yapıyorsunuz ya” dediyse, ondan sonrakinin ardından gelen 9-10 etkinliğin hepsinde mutlaka böyle bir kendini de rol almaya çalıştı. Onun için olumluydu yani. O da sonuçta biz neşeli vakit geçirirken o da bize katılmak istedi. Onun için güzeldi yani (B4, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Baba katılımı etkinliklerinin evde gerçekleştirilmiş olması, annenin süreci daha çok gözlemlemesini ve sürece dâhil olmasını sağlamıştır. Baba ve çocuğun deneyimlerinin birçoğu annenin gözü önünde gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra okulda yapılan çalışma evde yapılan çalışmalardan daha kısa zamanlı olabilmektedir. Çalışmaya katılan çocuklar da, daha önce annelerin okula gelmesiyle yaşadıkları anne katılımı deneyimlerine kıyasla babaları ile gerçekleştirdikleri çalışmalarını tercih etmişlerdir. Babaların ve çocukların bazılarının bu konuda benzer düşünceye sahip oldukları görülmüştür.

Çocukla ilgili durumlar baba ve annenin ortak sorumluluğudur ancak çalışmaya katılan ailelerin çoğunda sorumluluklar dengeli paylaştırılmamıştır. Baba katılımı ebeveynler üzerindeki sorumlulukların dengelenmesi konusunda etkili olmuştur. *Olumlu aile iklimi* oluşumunu destekleyen bu değişimle ilgili bir baba “Şimdi babadan da istiyor bazen. Bu tabi ki annenin de çok işine geliyor. Yük bölünüyor ikiye her şeyde” demiştir (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021). Sorumlulukların dengelenmesi anneleri memnun ederken bazı babaların bundan memnun olmadıkları ve kaçındıkları dikkat çekmektedir.

4.3.2.4. Etkileşim ağı

Baba katılımı sadece aile içindeki iletişim ve etkileşimi arttırmakla kalmamış, okul ile aile arasındaki iletişim ve tutumu da olumlu yönde etkilemiştir. Baba katılımı etkinlikleri yoluyla, baba ve öğretmen arasında öncekinden daha yoğun bir *etkileşim ağı* oluşmuştur. Babalara okulda yapılan etkinliklerin neler olduğunu içeren yazılı bilgi gönderilmiştir. Bu yazı, babaların okuldaki eğitim öğretim sürecinin nasıl ilerlediğine ilişkin bilgi sahibi olmasını sağlamıştır. Aynı zamanda çocuğuyla ilgili gönderilen

gelişim gözlem raporu, babaların çocuğunun gelişimini takip edebilmesine destek olmuştur. Evde yapılan baba katılımı etkinlikleri yoluyla çocuğunu gözlemleyen babalar da gözlemlerini öğretmenle paylaşmıştır. Tüm bunlar okul ve ev arasında etkileşim ağını oluşturmuştur. Böylelikle okul yaşantısının çocuğun üzerindeki etkilerini gözlemleme fırsatı bulan babalar olmuştur. Bazı babalar rutin yaşantılarında dikkat etmedikleri veya farkına varmadıkları becerileri, etkinlikler yoluyla çocuklarında gözlemlemiştir. Bir baba bu konuda şunları söylemiştir:

Çocuğum öğreniyor, büyüyor. Okulun faydası var. Hani okula gidiyor bir faydası var yani sadece eğlemek tarzı bir durum yok yani. Eğitim diye bir şey var. Eğitim diye bir şey var hani eğitimin üç yaşında başladığını, bizim neslin yani biz ilkokula gittik hep (...) eğitimin üç yaşında başladığını hani olması gerekenin o olduğunu hani biz bakamıyoruz diye göndermedik mantığını öğrendik. Hani gittiği her günün okulun ona katkısı var (B3, Baba Görüşmesi, 30.01.2021).

Okula başladığı andan itibaren farklı yaşantılarla öğrenme süreci desteklenen çocuk her gün kendisine bir şey katmaktadır. Babanın bunun fark edebilmesi için okuldaki süreci takip etmesi ve çocuğun öğrendiklerini gözlemleyebileceği bir alan olması gerekmektedir. Baba katılımı etkinliklerinin bu ihtiyacı karşıladığı görülmektedir.

Gelişim gözlem raporları; çocukların iyi oldukları, gelişim gösterdikleri ve desteklenmesi gereken alanların neler olduğu konusunda bilgi içermektedir. Bazı babalar, paylaşılan gelişim ve gözlem raporlarının kendileri için bir rehber olduğuna değinerek bu raporların çocuğunun gelişimiyle ilgili ne yapılabileceği konusunda önemli olduğunu söylemiştir. Okul, çocuklar için evden farklı bir öğrenme ortamıdır. Çocuğun okul yaşantısıyla ilgili bilgiler babalarla paylaşılmadığında çocuğun okul yaşantısı baba için bir kör nokta oluşturmaktadır. Benzer şekilde, çocuğun ebeveynleri ve aile yaşantısı hakkında yeterli iletişim olmadığında da öğretmen için bir kör nokta oluşmaktadır. Bir baba bununla ilgili olarak şunları paylaşmıştır:

Çocukları daha iyi anlamaya başladık bazı şeyleri. Sizleri daha iyi anlamaya başladık. Siz de bizi daha iyi anlamaya başladınız çocuklarla ilgili. Çünkü karakter tek ama okulda farklı evde farklı da oluyor olabilir. Bunlar hani çocuklar. Bazı çocuk öyledir içte farklı dışta farklıdır. Okulda nasıl diye çok merak ediyorduk (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021).

Yukarıdaki babanın da bahsettiği gibi oluşan etkileşim ağı kör noktaların ortadan kalkmasını sağlamıştır. Aynı zamanda öğretmenin babayı, babanın da öğretmeni tanımasına ve bağ kurmasına ortam hazırlamıştır. Babaların evdeki yaşantılarda çocukların davranışlarını anlamlandırma konusunda okul-ev arası etkileşim ağının olması önemlidir. Bir baba, “Sizin de bahsettiğiniz gibi annesiyle konuşurken sıranın kendisine

gelmesinde sabırsız olabiliyor ve sözümüzü kesiyor (...) Evde de tıpkı okuldaki gibi bir şeylerin üzerine çıkıp atlamaktan çok hoşlanıyor” diyerek öğretmenin paylaştığı gelişim gözlem raporunda yer alan bilgileri evde de gözlemlemiş ve bunu öğretmenle paylaşmıştır (B2, Yazılı Bilgi, 13.09.2020). Benzer şekilde, okuldaki eğitim öğretim süreciyle ilgili babalarla bilgi paylaşılması çocuğun yönelen ilgisini anlamlandırma konusunda babaya rehber olmaktadır. Öğretmenler de babalardan çocukla ilgili bilgi alarak eğitim öğretim sürecine yön vermektedir. Okuldan eve ve evden okula giden bu bilgi paylaşımı çift yönlü olarak çocuğun gelişimine destek olmaktadır.

Babalar, baba katılımı etkinlikleri yoluyla oluşan etkileşim ağından çok yönlü faydalandıklarını şöyle ifade etmişlerdir:

(...) etkinlikler oradan alacağımız geri bildirimler sizin söylediklerinizle birlikte buradan da bize bir faydası olacağını düşünerek aslında bir bakıma kazan-kazan yaptık. Yani hem size destek olmak hem de sizin bu süreçte vereceğiniz geri bildirimlerle de kendimize bir ayna tutmaktı amacımız (...) Sonuçta online da olsa, telefonla da olsa ya da o karşılıklı olarak birbirimize sunmuş olduğumuz raporlar da olsa sonuçta bir iletişim kanalı bu. Bu anlamda o iletişimi biraz daha güçlendirdi. Aslında karşılıklı olarak geri bildirim vererek de çocuğuma bir öğretmen gözüyle ya da bir baba gözüyle nasıl bakıldığını ya da o haftaya ilişkin yaşananları daha da anlamlandırma noktasında faydalı olduğunu düşünüyorum ben (B8, Baba Görüşmesi, 24.01.2021).

Yukarıdaki babanın ifadesi, çalışmaya etkin katılan babaların oluşan etkileşim ağından elde ettikleri kazanımların özeti şeklindedir. Baba-çocuk-öğretmen arasındaki bilgi ve deneyim paylaşımı hem çocuğun gelişimini hem de babanın babalık rollerini desteklemeye yardımcı olmuştur. Aynı zamanda öğretmenin ve çocuğun okulda başlattığı sürecin evde de devam edip desteklenmesini sağlamıştır. Bu anlamda, öğretmenin yaptığı çalışmanın etkililiği öğretmenin iş yükünü de azaltmıştır. Bu açıdan baba katılımının bir anlamda ‘kazan kazan’ süreci olduğu görülmektedir. Buna ek olarak çalışmalara düzenli olarak katılım gösterememiş babalar da “Sonuçta biraz daha iletişimi artırdık. Çocuğumla ilgili neler yapabileceğimizi birlikte görüştük. Tabi ki olumlu yönde etkisi oldu” diyerek etkileşim ağının faydasını gördüklerinden bahsetmiştir (B9, Baba Görüşmesi, 30.01.2021). Babanın katılımının niteliği ortaya çıkan faydanın niteliğini de doğru oranda etkilemiştir.

Baba ve öğretmen arasındaki etkileşim ağı, babanın okul öncesi eğitimle ve öğretmenlik mesleğiyle ilgili bilgisini arttırmıştır. Bir baba bunu şu şekilde ifade etmiştir:

Gerçekten işinizin de çok kolay olmadığını, okulun genel olarak hani, okul öncesi bir kurum olsa bile gerçekten hem eğitim açısından hem de çocuklarla ilişkiler açısından kolay olmadığını bana daha da iyi anlattı yani. Hani bir şeyleri böyle çocuğu gönderiyoruz

anaokuluna, orada sadece oyun oynuyorlar, şey yapıyorlar değil, bunların altında çocuklara öğretilen şeylerin olduğunu görmemi sağladı (B2, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Baba katılımı etkinlikleri yoluyla babalar, okul öncesi eğitimin içine daha çok girmiştir. Bu çalışma kapsamında öğretmenin sorumlulukları arasında evde yapılacak olan baba katılımı etkinliklerin planlanması, değerlendirilmesi, çocuğun okul yaşantısıyla ilgili bilgilerin paylaşılması ve ailelerle ihtiyaca yönelik çalışmalar yapılması bulunmaktadır. Babalar, çocuğun gelişimi için öğretmenin verdiği tüm bu emeği görmüşlerdir. Bu süreçte çocuğun gelişimine de yakından eşlik eden babalar, okul öncesi eğitimin önemini daha iyi kavramıştır. Baba katılımının etkili olması, babaların okula ve öğretmene duyduğu saygı ve güveni arttırmıştır. Bir baba konuyla ilgili olarak şu açıklamada bulunmuştur:

Ben yani sizin için de süreci iyi yönettiğiniz için ve hala takip ettiğiniz için gerçekten teşekkür ediyoruz. Bizim için çok kıymetli ve önemi olan bir süreçti bunun bir parçası olmaktan çok mutlu olduğumuzu da ekstra ifade etmek isterim yani (B7, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Yukarıdaki açıklama, etkili iletişim ağının babaların öğretmene ve okula bakışını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Çalışmaya katılan babaların çoğu bu konuda hemfikirdir. Ayrıca babaların, çocuğun ev ve okul yaşantısında karşılaşılan durumlar hakkında nasıl bir yol izleyeceği konusunda zaman zaman desteğe ihtiyacı olmaktadır. Okulun bu konuda babaya sunduğu uzman desteği, babanın okula olan bağını olumlu etkilemektedir.

Çalışmaya katılan babaların ve annelerin çoğu, çocuğun eğitimiyle ilgili konularda annelerin daha etkin katılım gösterdiğini düşünmektedir. Hatta bazı anneler eğer bu çalışma bir aile katılım çalışması olsaydı babadan ziyade annelerin daha etkin katılacağını ve babaların geri planda kalacağını düşünmüştür. Çocuğun eğitim hayatıyla ilgili *etkileşim ağı*nda yeterince rol almayan babalar, baba katılımı yoluyla daha etkin rol almaya başlamıştır. Böylelikle okul aile işbirliğinde ve çocuğun hayatıyla ilgili aile içi sorumluluklarda olumlu gelişmeler yaşanmıştır.

4.3.2.5. Eğitime destek

Babaların çocuklarıyla birlikte yaptıkları etkinlikler, okuldaki eğitim öğretim sürecine paralel olacak şekilde planlanmıştır. Babaların çocuklarıyla bu etkinlikleri yapmış olmaları okuldaki sürecin evde de desteklenmesini sağlamıştır. Hem okulda hem de evde aynı kazanımlar üzerinden benzer bir sürecin yaşanıyor olması çocuğun öğrenmesini kolaylaştırmaktadır. Çocuğun eğitimine böyle bir katkı sağlayabileceğinin

farkında olmayan bir baba, evde yapılan baba katılımı etkinlikleri yoluyla *eğitime destek* olabileceğini öğrenmiştir. Baba, bu duruma ilişkin deneyimini şöyle açıklamıştır:

(...) okulda herhangi bir şey yapıyor, onun evde tekrarlanması gerektiğini öğrendim. Ha genelde hepsinde öğrenmiş olduğunu da alalım hani birkaç tane yaptık ama hani ben sorduklarımın hepsini çocuğum biliyordu. Hani aşağıdadır yukarıdadır vs. şudur budur gibi onların hepsine hâkimdi, hepsini öğrenmişti ama hani tekrar eve gelip de hani onları tekrar etmek de mutlaka ayrıca perçinlediğini düşündüm (B3, Baba Görüşmesi, 30.01.2021).

Çocuğunun eğitim sürecinde etkin yer alması gerektiğini ve bu konuda neler yapabileceğini öğrenen bazı babalar, çalışmaları sürdürme konusunda daha istikrarlı olmuştur. Birkaç etkinlik yapmış olan babaların da bu süreçte eğitime destek olduğunu gözlemlemesi çalışmanın etkililiği açısından önemli görülmektedir.

Babalara gönderilen etkinliklerin içeriğinde, o etkinlikte üzerinde durulacak kazanım ve kavramlara ayrıca yer verilmiştir. Böylelikle babalar çocuğun okul yaşantısında neleri desteklemeleri gerektiğini daha net görmüştür. Bazı babalar çalışma kapsamında yapılan etkinlikler dışında da eğitime destek olacak yaşantılar oluşturmuşlardır. Bir babanın “Kenar, köşe ve kahverengi kavramlarını bu hafta konuşmalarımızda geçirerek pekiştirmeler yaptık” demesi bu duruma örnek oluşturmaktadır (B1, Yazılı Bilgi, 08.09.2021). Babaların kendi ritimlerinde ve doğal bir şekilde bunu hayatlarına dâhil etmeleri baba katılımına karşı olumlu tutum içerisinde olduklarını göstermektedir.

Babaların çoğu, çocuklarıyla evde yaptıkları çalışmaların okuldaki becerileri pekiştirdiğinin farkına varmıştır. Babalar, evde yaşanan süreçle ilgili paylaştıkları yazılı bilgilerde sık sık çocuklarıyla hangi çalışmaları yaptıklarından ve bunların çocuğun gelişimine nasıl destek olduğundan bahsetmiştir. Öğretmenin gönderdiği yazılı bilgilere ve etkinliklere bakarak kendisine çıkarım yapan bazı babalar, *eğitime destek* amacıyla ileriye dönük planlamalar yapmaya başlamıştır. Buna örnek olarak bir babanın paylaşımı şu şekildedir:

Siz demiştiniz ya beraber hazırladık deyince demek ki bu anlamda çocuğumun da bir isteği varmış gibi mesela, okumayla ilgili önümüzdeki sene daha böyle bir derinlemesine okuma çalışmaları yapacağımı düşünüyorum. Onun için de hazırlıklar yapıyorum yani. Çünkü ilk etkinliğimiz okuma etkinliğiydi. Mesela o bana güzel bir geri bildirim oldu. Demek ki önümüzdeki sene bu sene de devam ediyor da önümüzdeki sene okuma alışkanlığının oturması için bunun o şeyini kullanmak etkili olacak diye düşünüyorum (B8, Baba Görüşmesi, 24.01.2021).

Babalara gönderilen etkinliklerin işbirlikli planlanması çocukların istek ve ihtiyacının ne olduğu konusunda babalara yol göstermiştir, somut örnekler oluşturmuştur.

4.3.2.6. İşbirlikli planlama

Etkinliklerin işbirlikli planlanmış olması, etkinlik sürecinin uygulanabilirliğini kolaylaştırmıştır. Bazı babalar, baba katılımı etkinliklerinden önce çocuklarıyla birlikte bir şeyler yaparken çocukların ilgilerinin çabuk dağıldığından bahsetmiştir. Baba katılımı etkinliklerinde bu durumun yaşanmaması bazı babaların dikkatini çekmiştir. Bir babanın, deneyimlerinden yola çıkarak yaptığı çıkarım şöyledir:

Zaten kendi istediği şeyler ve kendi ilgisini çeken şeyler olduğu için bir etkinlik hariç diğer bütün etkinliklerde etkinliğin içinde kalmasına yol açtı onun (...) Yani hiçbir sürecinde çıkmadı, çıkmak istemedi ya da böyle bir eğilimi olmadı. Yani muhtemelen bu sebepten dolayı yani kendi istediği ve kendi olması ya da kendi ilgisini çeken neyse o dönemde belki onlar olması için, belki buradan biz de öğrenebiliriz yani hani biz de kendimiz bir şeyler öğrenebiliriz (B7, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Etkinliklerin işbirlikli planlanması çocukların etkinliğe istekliliğini ve hazırbulunuşluğunu olumlu yönde etkilemiştir. Bu durum aynı zamanda etkinliklerin daha keyifli geçmesini sağlamıştır. Çocukların kendi ilgileri doğrultusunda planlanmış etkinlikleri daha verimli bir şekilde yaptıklarını görmek, babaların çocuk merkezli olması konusunda öğretici olmuştur. Babalar, rutin hayatlarında da çocukların fikirlerine daha çok ağırlık verecek şekilde vakit geçirmeye karar vermişlerdir.

Babaların çoğu, çocukların ne istediğini bilen ve bu konuda isteklerini açıkça söyleyebilen konumda olduğunu düşünmektedir. Babaların tamamı, baba katılımında çocuğun faydası amaçlandığından, yapılacak çalışmaya ilişkin çocuğun fikrinin temel alınmasını doğru bulmuştur. Babaların yapabilecekleri konusunda kendilerine bazı sınırlar çizmiş olmaları ve bazı babaların yeni şeyler denemeye karşı istekli olmaması çocukla baba arasındaki tercih farklılıklarını oluşmasına neden olabilmektedir. Bu anlamda etkinliklerin işbirlikli planlanması, babaların yeni şeyler denemeleri ve kendilerini keşfetmeleri için bir fırsat yaratmıştır. Bir başka baba, daha önce denemedikleri ve muhtemelen denemeyecekleri şeyleri deneme imkânı sunması açısından etkinliklerin işbirlikli planlanmasını desteklemiştir. Bir baba, desteklediğini şöyle ifade etmiştir:

(...) çocuğun birey olduğunu hissetmesinin temellerinden biri olduğunu düşünürüm. Dolayısıyla bu etkinliklerde çocuklarımıza sormuş olman onları birey yerine koyduğumuzu gösterir (...) Yoksa ben kolaya kaçıp sadece benim isteklerim yerine getirilse böyle bir durum zaten ortaya çıkmaz çıkamaz (B5, Baba Görüşmesi, 27.01.2021).

Babanın hem çocukların hakları açısından hem de yapılacak etkinlik sürecinin niteliği açısından çocuk bakış açısıyla yapılan planlamayı uygun bulduğu görülmüştür.

Yalnızca babaların fikirlerinden yola çıkılarak bir çalışma yapılmış olsaydı daha sınırlı, bilindik ve babalarca ‘kolay’ etkinliklerin tercih edileceği bu veriler ışığında söylenebilir. Buna ek olarak, babaların çoğunun, çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğinden çok eğlenceli olmasına ağırlık verdiği göz önüne alındığında, yalnızca baba bakış açısıyla planlanan etkinliklerin eğitici yönünün geri planda kalacağı söylenebilir. Bir babanın bu konu hakkında söyledikleri bu durumu özetlemektedir:

Çok bir becerim yoktu. Çocuğum bu anlamda daha fazlasını isteyebilir. Yani ben öyle bir şeyi hiçbir zaman düşünmedim. Eğlenelim, ondan sonra ne öğrenirse öğrenir tarzı olduğum için hani bunların tabi ki daha önceden belirlenmesi daha iyi oluyor bence (...) aktiviteleri planlamak, hazırlanmak, ona vakit ayırmak ama hani öyle bu çok zor bir kısım olmadı yani keyifli bir şey. Yani çocuğumla planlanmış, ondan sonra sana yol gösterilmiş bazı şeyleri yapıyorsun (B2, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Yukarıdaki açıklamaya bakılarak etkinliklerin *işbirlikli planlanmış* olmasının babalar açısından kolaylık sağladığı söylenebilir. Çocukların babalara yol gösterdiği, öğretmenin baba ve çocuk tercihlerini harmanladığı ‘eğitici, eğlenceli, yenilikçi’ etkinlikler babaların uygulamasına hazır hale gelmiştir. Babaların da bu durumdan memnun olduğu görülmüştür.

4.3.2.7. Öz değerlendirme

On iki haftalık süreçte babaların yarısı baştan sona sürece etkin olarak katılım göstermiştir. Babalardan baba katılımı sürecindeki performanslarına ilişkin *öz değerlendirme* yapmaları istenmiştir. Çalışmaya katılan babaların yarısından fazlası performansını iyi bulmuştur. Bir baba öz değerlendirmesinde “Ben dedim ya elimden geldiğince yapmaya çalıştım. İyi de yönettiğimi düşünüyorum genel olarak. Ben olarak düşündüğüm zaman zaten kendimi aştığım noktalar da oldu yani bazı konularda” diyerek mevcut şartlarda en iyi performansı sergilediğini ifade etmiştir (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021). Performansını iyi bulan babaların çoğu aslında daha iyi bir performans sergileme potansiyeline sahip olduklarını belirtmiştir. Babanın bahsettiği mevcut şartlar arasında pandemi ve iş yoğunluğu bulunmaktadır. Bir baba, öz değerlendirme yaptığında daha iyi performans sergileyebilecekken, kendi kişiliğinden de kaynaklanan sebeplerden ötürü ‘tembellik’ yaptığını şöyle açıklamıştır:

Mesela daha hazırlıklı olabilirdim. Onların yapılarını dediğim gibi bazı şeyleri daha çok çalışıp daha çok şey, aktiviteyi daha çok öğrenip, çalışkan çocuklar olur ya, daha çok yapabilirdim ama tabi ki çok karakterim de öyle değil. Ben genelde hani böyle son zamanlarda okuyup sınavlara giren tiplerden olduğum için birazcık da tembellik de doğamda

olduğu için daha iyi hazırlanabilirdim aktivitelere yani itiraf edeyim. Hani elimden geleni yapmaya çalıştım ama daha iyi olabilirdi (B2, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Yukarıdaki açıklama, performansını yeterli bulmayan çoğu babanın gerekçelerini ifade etmektedir. Bazı babalar etkinlikler için yeterli ön hazırlık yapamadığını düşünmektedir. Babaların etkinlik değerlendirme formlarında “Bu etkinliği yeniden yapacak olsanız neleri farklı yapardınız?” sorusuna da ön hazırlıkla ilgili açıklamalar yazdıkları görülmüştür. Babalar etkinlik metnini daha iyi özümseme, kullanılacak materyallere ilişkin daha donanımlı bir hazırlık yapma ve yaratıcılığı destekleme konusunda kendilerine geri bildirim vermişlerdir. Babaların bazıları, gösterilen performansı etkileyen etmenler arasında babanın kişiliği ve becerileriyle ilgili durumlara da yer vermiştir. Bazı babalar ön hazırlık konusunda kendini yeterli bulmazken bazı babalar da yazılı anlatımda iyi olmadığı gerekçesiyle kendini ve süreci değerlendirme konusundaki performansını yeterli bulmamıştır. Bazı babalar son ana kadar etkinlikle ilgili sorumluluğunu yerine getirmeden bazı babalar da düzenli bir şekilde yapma gayretiyle bu süreci rutin hayatın bir parçası haline getirmeye çalışmıştır.

Bazı babalar, iş yoğunluğunun gösterdiği performansı etkilediğini belirtmiştir. Bir baba bu konuda yaptığı öz değerlendirmede şunları söylemiştir:

Bence ilk sekiz hafta yüz yüz yani puan olarak ama ondan sonra dönemselsel olarak işlerle alakalı çok yoğun ve stresli süreç geçirdim. O dönem biraz şey yaptık. Hani, işte biraz daha çabuk biten şeylere yöneldik, oyun oynuyoruz şey yapıyoruz ama şu da bir gerçek, biz belki yapmadığımız atladıklarımızı bile sonradan hani bir şekilde çevirip aa bu da var hadi gel bunu da yapalım şeklinde şey yaptık (B1, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Babaların iş yoğunluğunun arttığı dönemlerde etkinliklere yeterince zaman ayıramadıkları ve özenemedikleri görülmüştür. Aynı zamanda babanın paylaşımlarından, iş yoğunluğunun yapılacak etkinliklerin seçimine etki ettiği sonucu çıkmaktadır. Babanın yapamadıkları etkinliklerin telafisini yapma gayretinde olduğu da görülmektedir. Babanın sürecin başında kendi performansından çok memnun olduğu dikkate alındığında, iş yoğunluğunun bu baba için tek performans engeli olduğu söylenebilir. Benzer durumun başka babalar için de geçerli olduğu görülmüştür.

Az sayıda baba, performansını yetersiz bulmuştur. Bu konuda *öz değerlendirme* yapan bir baba tamamen kişisel sebeplerle etkinlikleri yapamadığını “(...) çok fazla zaman ayıramadım (...) gerçekten çok güzel çalışmalar yolladınız. Materyalleri hazırlık aşamasını gerçekleştiremedim. Tamamen benim zamansızlığımla alakalı belki de” diyerek açıklamıştır (B9, Baba Görüşmesi, 30.01.2021). Her ne kadar etkinlikleri beğense ve sürecin faydasını bilse de babanın kendini sürece hazır hissetmemesi performansını

olumsuz etkilemektedir. Bu durum benzer yapıya sahip babalar açısından, çalışma kapsamında yapılan baba katılımı etkinliklerinin uygun olmadığını göstermektedir.

4.3.2.8. *Çocukluk deneyimleri*

Çalışmanın istisnası olarak, bir babanın çocuğuyla arasındaki bağın gelişmesinden kaçınması da babanın performansını etkilemiştir. Bu baba, bağ oluşumundan kaçınmasının kendi babasıyla arasındaki bağın zayıf olmasından kaynaklandığını açıklamıştır. Çocuğun ebeveynlerinden rol model aldığı bilinmektedir. Bazı babalar, kendi babalarından gördükleri ve deneyimledikleri şekilde babalık rolleri üstlendiklerini belirtmiştir. Bu durum, bir babanın *çocukluk deneyimlerinin* babalık rolüne farklı şekillerde etki edebildiğini göstermektedir. Babaların babalık rollerini etkileyen bir unsurun da toplumsal cinsiyet olduğu görülmüştür.

Babaların ‘babadan atadan görme’ tarzda sürdürdükleri babalık rolü, yeniliklerden uzak kalmalarına neden olmuştur. Var olan düzeni sürdürdükleri ve yenilik ihtiyacı hissetmedikleri için baba katılımı konusunda da girişimde bulunmamışlardır. Bu konuda yeterli bilgi ve farkındalıkları olmadığı görülmüştür. Bu sebeple babaların babalık rollerini ve yeterliklerini değerlendirebilmeleri için baba eğitimleri verilmesi gerektiği sonucu çıkarılabilir.

Babaların çoğu, kendi babalarıyla sınırlı paylaşımları olduğundan bahsetmiştir. Bir baba, çocukluk deneyimleriyle ilgili şunları paylaşmıştır:

(...) hani kendi şeylerin, hayatın bazı zorluklarından vs. bu kadar çok iletişim kurmamış olabilirim yani babamla. Ya da o benle kurmamış olabilir. Onunla daha çok şeyler yapmak isterdim, e tabi o dönem, dönemin şartları da farklı hani. Belki işte çocuklar o şekilde fazla üzerine eğilinmesi gereken ya da şu anki şartlar gibi değil. Ama çok hani güzel zamanlarımız geçti ama böyle hani özellikle o yaşlarda çok fazla bir şey yaşadığımızı çok net hatırlayamıyorum. Keşke daha çok hani onunla böyle şeyler yaşasaydım yani keşke böyle (B2, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Günümüzdeki sürece benzer şekilde geçmişteki baba-çocuk bağının önündeki engel çalışma hayatı ve bilinç düzeyi olmuştur. Çalışma hayatının, insan hayatının büyük bir bölümünü oluşturuyor olması her dönemde baba-çocuk ilişkisini etkilemiştir. Her çocuğun hayatında baba figürünün büyük bir önemi ve etkisi vardır ancak bu farkındalık herkeste bulunmamaktadır. Geçmişe kıyasla günümüz babalarında, özellikle çalışmaya katılan babalarda bu farkındalık düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun göstergesi, kendi çocukluklarına döndüklerinde ‘keşke’ diye başlayan cümlelerle babalarıyla daha çok etkileşim içinde olmayı dilemeleridir. Özellikle kendi çocuklarıyla

yaşadıkları deneyimlerden yola çıkarak benzer bir süreci kendi babasıyla yaşamayı çok isteyen babalar olmuştur. Bunun şimdiki hayatlarına olumlu katkıları olacağını belirten bir baba, *çocukluk deneyimleri*yle ilgili şunları söylemiştir:

Yani aynı evde olmak, aynı zamanı geçirdiğiniz anlamına gelmiyor (...) dört-beş yaşlarında ya da altı yaşlarında babamla birlikte hani oturup etkinlikler yaparak geçirseydim (...) Daha farklı olurdu. Belki hayalimizdeki şeyler ya da yaşantılarımızı daha farklı şekilde ifade edebilirdik (B8, Baba Görüşmesi, 24.01.2021).

Baba katılımı etkinliklerinden sonra hem çocukluk hem de yetişkinlik deneyimlerini gözden geçiren babalar, baba katılımı konusunda çıkarımlarda bulunmuşlardır. Aynı evi paylaşıyor olsalar da önemli olanın birlikte geçirilen zamanın niteliği olduğunu fark eden babalar, baba katılımının önemini vurgulamıştır.

4.3.2.9. Toplumsal cinsiyet

Babaların, çocuğun eğitiminde ve hayatında aldığı rolü, *toplumsal cinsiyetin* etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Bir anne bununla ilgili olarak şunları söylemiştir:

(...) topluma baktığımda çalıştığım kesimler de belki bunu çok etkiliyordur ama ataerkil bir yapımız var çoğunlukla ve bu da hani babanın eve para getirme, annenin mutfak ev işleri ve çocuğa bakma gibi bir izlemin yaratıyor genelde. Baba sadece çocuğa gelir merhaba naber iyi misin falan sadece sınırlı bir sohbet sonrasında geçer televizyonunu izler işte yemeğini yer bilmem ne hatta böyle bir bağ yok iletişim yok gibi geliyor sürekli (...) Yani hep dediğim gibi toplumda yazılmayan çizilmeyen kurallar maalesef var anne çocuk ev yemek, baba eve para kazandırma getirme falan gibi koruma güvenlik olaylarını yüklediği için genel geçer yazılmamış kurallar bunlar olduğu için böyle bir şey çıkıyor ortaya. Hani okul çocuk dendiğinde anne halleder (A6, Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

Annenin de bahsettiği gibi geleneksel toplumlarda anne ve baba için biçilmiş bazı roller vardır. Çocuğun bakımı, eğitimi ve evle ilgili sorumluluklar annenin üzerindedir. Babaya daha çok ekonomi, güven ve disiplinle ilgili roller verilmiştir. Bu roller benimseyen babalar, babadan beklenen katılım sorumluluklarını yerine getirme konusunda engel oluşturmaktadır. Bir baba toplumsal cinsiyetin babalar üzerindeki etkisiyle ilgili şunları söylemiştir:

(...) baba katılımı ben şöyle bakıyorum, babanın ailedeki rolü burada, yani biz şimdi tabi bu etkinliği belli bir baba grubu için yapıyoruz. Bu okulda belli bir hayat standardı olan insanlar için yapıyoruz nihayetinde. Babaların bir görevi var öncelikli görevi nedir? Ailenin bir şekilde gelirini sağlamak, işte birtakım ihtiyaçlarını gidermek falan. Bunlar her zaman önceliklidir. Şimdi bir kere babanın çocuğa vakit ayırabilmesi için kafasının rahat olması lazım bu tip (B1, Baba Görüşmesi, 25.01.2021).

Sosyoekonomik durum ve babanın kendinde öncelikli gördüğü roller, babaların baba katılımına olan bakışını etkileyebilmektedir. Bu durum babanın çocuğuyla olan etkileşimini sınırlandırmaktadır. Babanın kendisi için tanımladığı babalık rollerinin arasına, çocuğunun hayatında daha etkin rol alarak gelişimi desteklemek de girmelidir. Bu değişim için babaların desteklenmesi gerekmektedir.

Anne ve babaların çoğu, çocukla ilgili bir durum yaşandığında ‘nerede bunun annesi’ denilmesinin, ‘çocuk hasta deyip babanın aranmamasının’ toplumsal cinsiyet etkisiyle olduğunu düşünmektedir. Bir anne, bu durumu şöyle açıklamıştır:

Ya bu zaten toplumda da genelde mesela çocuk kötü bir şey yaptığında hemen anneden sorulur o. İşte anne bunu öğretmemiş mi denir ama hiç babanın ismi geçmez. Maalesef toplumda böyle bir şey var. O yüzden baba katılımları kesinlikle desteklenmeli çocukla, çocuğun babayla olan ilişkisi açısından (A1, Anne Görüşmesi, 11.02.2021).

Çocuğun eğitim yaşantısı anne ve babanın ortak sorumluluğudur. Toplumsal cinsiyetin etkisini babalık rollerinde taşıyan babalar olsa da bu konuda bilinçli olan babaların daha modern roller benimsediği görülmüştür. Yukarıdaki annenin belirttiği gibi babanın bilinç düzeyine en büyük etkinin ‘baba katılımı’ yoluyla yapılacağına inanılmaktadır. Babalara baba katılımı yoluyla verilen eğitimin babalık rollerine olumlu katkı sağlayacağı söylenebilir. Yapılan bu çalışmanın bulguları bunun bir göstergesi sayılmaktadır.

Toplumsal cinsiyetin anneler üzerinde etkisi olduğu da görülmektedir. Az sayıda anne, babaların çocuğuyla ilgili sorumluluğu yerine getirme şeklini eleştirmekte ve kendisinin daha iyisini yapacağını düşünmektedir. Annelerin çocukları konusundaki mükemmeliyetçiliği babaları bazı konulardan uzak tutmalarına neden olmuştur. Bazı anneler, bu düşünce etkisiyle babanın alacağı sorumlulukları da kendileri üstlenmiştir. Bir anne, bu durumda *toplumsal cinsiyetin* etkisi olduğunu şöyle açıklamıştır:

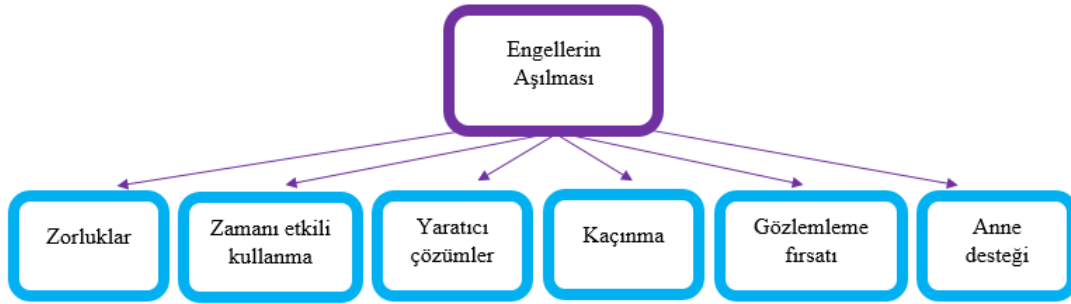
Bazı arkadaşlarım var bunu çok güzel beceriyorlar ne demek ben yapıyorsam o da yapacak en güzelini o da yapar niye yapmasın. Öyle bakmak lazım aslında olaya (...) Yani anneler biraz daha öyle yetiştirilmiş yani hani o da çok önemli. Öyle gördük yani hani sonuçta çocuklar da yetişkinler de bence gördüklerimiz hani söylenenden çok gördüklerimizi yapıyoruz. Hani annelerimiz bize öğüt vermişlerdir şunu yap kızım bunu yap kızım ama sonuçta insan her zaman için gördüğünü yapar. Bizim evde de öyleydi her zaman anneler daha baskın daha her şeye bir ilk etapta onlar düşünülür (A2, Anne Görüşmesi, 16.02.2021).

Bazı babaların ‘atadan görme’ babalık rollerini benimsemeleri gibi bazı annelerin de ‘atadan görme’ annelik rollerini benimsedikleri görülmektedir. Babalık rollerinde değişimin yaşanabilmesi için annelerin de sorumluluk paylaşımı konusunda babalara

güvenmesi gerekmektedir. Bu zincirin kırılmasının yolu hem babanın hem de annenin birlikte hareket etmesinden geçmektedir. Çalışma kapsamında değişen babalık rolleri annelerin değişimi için de ortam oluşturmıştır.

4.3.3. Engellerin Aşılması

Baba katılımı etkinliklerini uygulama sürecinde babaların performansını, motivasyonunu ve istekliliğini etkileyen zorluklar yaşanmıştır. Bu zorlukların ne olduğu ve babaların bu zorlukları aşmak için neler yaptığına ilişkin bilgiler bu temada yer almaktadır. Babalar süreç içerisinde yazılı geri bildirimler yoluyla, süreç sonunda baba görüşmelerinde karşılaştıkları zorluklara ilişkin bilgiler vermişlerdir. Anne görüşmeleri ve okulda yapılan çocuk çemberlerinden elde edilen bilgiler, destekleyici rol oynamıştır. *Engellerin aşılması* temasına ilişkin kodlar Şekil 4.15.'te verilmiştir.



Şekil 4.15. Engellerin aşılması

Engellerin aşılması temasını *zorluklar*, *zamanı etkili kullanma*, *yaratıcı çözümler*, *kaçınma*, *gözlemleme fırsatı*, *anne desteği* kodları oluşturmuştur. *Zorluklar* kodu babaların karşılaştıkları zorlukları içermektedir. *Zamanı etkin kullanma* kodu, babanın zaman kısıtlılığı zorluğuna karşın zamanı etkin kullanmayı öğrenmesiyle ilgili deneyimlerden oluşmaktadır. *Yaratıcı çözümler* kodu, babanın süreci kendine uygun olacak şekilde uyarlamasına ilişkin bilgileri içermektedir. *Kaçınma* kodu, babanın kendi kendisine koyduğu engeli ve sınırlılığı açıklamaktadır. *Gözlemleme fırsatı* kodu, babanın tüm engelleri aştığında ulaştığı sonucu göstermekte, kendini ve çocuğunu gözlemlemesini içermektedir. *Anne desteği* kodu, babanın zorlukları aşmasında annenin destekleyici rolüne ilişkin durumları açıklamaktadır.

4.3.3.1. Zorluklar

Babaların baba katılımı etkinliklerini yaparken karşılaştıkları bazı zorluklar olmuştur. Bu zorlukların büyük kısmı babanın iş yaşamından kaynaklanmaktadır. Bazı babaların, gününün büyük bir bölümünü işte geçirdiği için çocuklarına ayırabilecekleri sınırlı zamanı bulunmaktadır. Yoğun iş yaşantısının yorucu etkisi babanın enerjisini düşürmekte ve çocuğuyla geçirdiği vaktin niteliğini etkilemektedir. Var olan sorumluluklarını yerine getirmekte zorlanan bazı babalar, baba katılımı etkinliklerinin getirdiği ek sorumluluklardan kaçınmıştır. Tüm zorluklara rağmen babaların çoğu engellerin aşılması için çözümler üretmişlerdir. Bir baba, baba katılımındaki en büyük zorluğun ve engelin kişinin kendisi olduğunu belirtmiş ve eklemiştir:

Yani bildiklerini kapıda bırakmaları lazım (...) Bir kendi düşündüklerini, kendi ebeveynlik algılarını ya da kendi eğitim öğretim ile ilgili bildiklerini, bir ikincisi de bunu bıraktıkları gibi evde de çocuklarına empoze ederken de kendi bildikleri üzerinden değil de sizin doğrularınız üzerinden çocuklarına yeni bir bakış tarzı geliştirmeleri gerekiyor. Bence en büyük engel bu anlamda aile diyorum okul öncesinde (B8, Baba Görüşmesi, 24.01.2021).

Babaların kendi deneyimlerinden yola çıkarak birtakım doğru ve inanışlara sahip olduğu bilinmektedir. Zaman zaman babaların doğru bildikleri uygulamaların çocuk açısından olumsuz sonuçlar doğurabildiği söylenebilir. Konu çocuğun eğitimi ve gelişimi olduğunda, babaların alanında uzman olan öğretmenle işbirliğine açık olması zorlukların aşılması için önemli bir adımdır.

Baba katılımı etkinlikleri dünyayı etkisi altına alan Covid-19 virüsünün yarattığı pandemi sürecinde yürütülmüştür. Pandeminin zorlaştırıcı etkisi göz önüne alınarak etkinlik planlamaları yapılmıştır. Babalara gönderilen etkinlerde dış mekân seçiminin تنها yerler olmasına dikkat edilmiştir. Sokağa çıkma kısıtlamaları ve yasaklarından ötürü evde gerçekleştirebilecekleri çalışmalara ağırlık verilmiştir. Gerekli olan materyallerin evde bulunabilir veya kolay ulaşılabilir olmasına özen gösterilmiştir.

Pandemi etkisi babaların deneyimlerini de etkilemiştir. Pandemi sürecinde babaların çalışma hayatında değişimler yaşanmıştır. Babaların çoğu evden çalışmaya başlamıştır. Okullar kapatılmıştır. Bu değişim babaları evde çalışmaya başlayan çocukları memnun etmiştir. Bir çocuk “Eskiden babam daha çok işe gidiyordu. O yüzden görüşemiyorduk. Şimdi daha çok görüşebiliyoruz” diyerek pandemi etkisiyle babasıyla daha çok vakit geçirme imkânı bulduğunu belirtmiştir (Ç6, Baba Temalı Etkinlik Çemberi, 18.12.2020). Babaların iş yoğunluğu değişkenlik gösterse de çoğu babanın evde kaldığı süreçte çocuğuyla daha çok vakit geçirebildiği görülmüştür. Babanın evde

çalışmaya başlaması bazı babaların baba katılımı etkinliklerini yapabilmesini olumlu etkilemiştir. Bir anne “Bu sürecin pandemi sürecine gelmesi bence etkinliğin avantajı oldu çünkü baba daha çok evde bizim. Esnek çalışıyor. Daha rahat hazırlandılar. Ön hazırlığı yaptılar ve daha rahat oyun oldu” diyerek pandemi etkisinin bu konudaki olumlu sonucuna değinmiştir (A8, Anne Görüşmesi, 13.02.2021). Baba katılımı etkinliklerini uygulama açısından bazı babalara kolaylık sağlayan pandemi etkisi bazı babaların çocuklarıyla daha az görüşmesine neden olmuştur.

Pandemi süreci insanları psikolojik, sosyolojik, fizyolojik ve ekonomik yönden farklı seviyelerde etkilemiştir. Sosyal yaşantıların biranda bıçak gibi kesilmesiyle eve kapanan, kısıtlamalara ve yasaklara maruz kalan insanlar kendilerini iyi hissetmeleri için bir arayış içerisine girmişlerdir. Buna ek olarak çocuğun okula başladıktan sonra çocuğuyla ilk defa bu kadar baş başa kalan ebeveynler tüm günü evde nasıl geçirecekleri konusunda telaşa kapılmıştır. Bir süre var olan bilgi birikimlerinden faydalanan ebeveynler bir süre sonra tıkanmaya ve kısır döngüye girmeye başlamıştır. İşte o süreçte baba katılımı etkinlikleri bazı babalar açısından ‘imdada’ yetişmiştir.

Bir baba, pandeminin olumsuz etkisinin azaltılması konusunda baba katılımı etkinliklerinin rolüne ilişkin şunları söylemiştir:

(...) olumlu etkiledi. Şu anda içinde bulunduğumuz olağanüstü döneme bu etkinliğin gelmesi herhalde bizim için çok inanılmaz iyi bir etki yarattı (...) zaten hiçbir şey olmasa da vakit bile ayırsanız bile çocuğun bütün hayatının kısıtlandığı ve yapabildiği birçok şeyi yapamadığı bir süreç içerisinde hani ona ayrı bir dünya oluşturma adına gerçekten bize tamamen iyi geldiğini söyleyebilirim (B7, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Olumsuz bir sürecin içinde olumlu yaşantı deneyimleri sunan baba katılımı etkinlikleri hem çocuğu hem de babayı memnun etmiştir. Uzun süre evde kalınca hantallaşmaya başlayanları ‘etkin tutma’ açısından önemli bir etkisi olmuştur. Pandemiye iş yoğunluğu artan babalar için de çocuğuyla kısa zamanı kaliteli geçirme açısından kurtarıcı olmuştur.

Baba katılımı etkinlikleri yoluyla babaların ve çocukların birçok fayda elde ettiği bulgular arasında yer almaktadır. Bir baba, baba katılımı etkinlikleri sayesinde oluşan çarpıcı değişimin fark edilmesine pandeminin gölge düşürdüğünü belirtmiştir:

(...) şimdi biz normal bir süreçteyken yapmadık bu etkinliği. Şimdi süregelen marttan beri bir süreç var. Bu süreç zaten bizde ciddi değişikliklere sebep oldu. Belki de dedim ya aynı döneme denk gelmese belki daha farklı gözle görülür değişiklikler hissedecektik (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021).

Pandeminin değiştirdiği yaşam koşulları, baba-çocuk ilişkisini de etkilemiştir. Zamanının çok büyük bir bölümünü evde çocuğuyla geçirmeye başlayan babaların babalık rollerinde

değişimler yaşanmaya başlamıştır. Babalar, çevrimiçi eğitimi devam eden çocuğun eğitim hayatına ve rutin yaşantısına daha çok dâhil olmuşlardır. Bir süre sonra baba katılımı etkinliklerini uygulamaya başlanması olumlu anlamda değişmeye başlayan baba-çocuk etkileşimine katkı sağlamıştır. Pandemi ve baba katılımı etkinlikleri değişkenlerinin arka arkaya baba-çocuk ilişkisine etki etmiş olması bazı babalardaki baba katılımının dikkat çekici etkisine gölge düşürmüştür. Genel olarak değerlendirildiğinde bazı babaların pandemi sürecindeki zorlukları avantaja dönüştürerek etkinlik süreçlerini gerçekleştirdikleri ifade edilebilir.

4.3.3.2. Zamanı etkili kullanma

Baba ve çocuk arasındaki ilişkinin gelişimindeki en büyük engellerden birisi babaların çocuklarıyla kısıtlı zaman geçirmeleridir. Babaların çoğunun çocuklarıyla geçirdiği zamanı verimli kullanamadığı görülmüştür. Babaların bu engeli aşmasına baba katılımı etkinlikleri destek olmuştur. Baba katılımı sayesinde babalar *zamanı etkili kullanmayı* öğrenmişlerdir. Bir baba, bununla ilgili şunları söylemiştir:

Kaliteli zamanı geçirmeniz için de organize bir süreç lazım size. Kendiniz planladığınızda o yarım saati o kadar iyi planlayamayabiliyorsunuz. Ya da eksik kalabiliyor, yani hani bir şekilde vakit geçirmiş oluyorsunuz (...) hani o sınırlı zamanında ya da daha az zaman ayırdığın bir dönemde kaliteli bir zaman geçirmeye yönelik bu etkinlikler bana gerçekten önce mutluluk verdi (...) çok pratik oldu açıkçası. On dakika öncesinden karar verebiliyorsunuz. Şu etkinliği hadi yapalım, yapalım. Hemen on dakika içinde karar verip on dakika içinde hazırlayıp hemen etkinliğe başlayabiliyorsunuz (B7, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Her ne kadar iş yoğunluğu artmış olsa da çocuğuyla ilgili sorumlulukları yerine getirmesi gerektiğinin bilincinde olan babalar, kısa zamanı daha verimli geçirmeye odaklanmışlardır. Bu amaçla çocuklarıyla geçirecekleri süreyi kendileri planlamış ancak kendi planlamalarına kıyasla baba katılımı etkinliklerinin daha verimli olduğu sonucunu çıkarmışlardır. Baba katılımı etkinliklerinin içerisinde kazanımlar, kavramlar, materyaller ve uygulama süreci detaylı bir şekilde bulunmaktadır. Babalar neyi, nasıl yapacaklarını düşünerek vakit kaybetmeden uygulamaya geçebilmişler, böylece zamanı etkili kullanabilmişlerdir. Aynı zamanda babaların çoğu ellerinde yazılı bir planın bulunmasının baba-çocuk ilişkisini kolaylaştırıcı bir rehber olduğunu da belirtmişlerdir.

Babalar, etkinlikleri uygulamaya başladıklarında etkinlikleri yapmak için zaman ayırmışlardır. Bir süre sonra bazı baba ve çocuklar arasında ‘baba katılımı etkinlik zamanı’ adında bir rutin oluşmaya başlamıştır. Bunu fark eden bir baba “Bu anlamda bize

bu şekilde güzel bir geri dönüt oldu. Bunu zaman yönetiminin bir parçası haline getirdiğimizde bu sizden sonraki etkinlikler için de güzel oldu” diyerek *zamanı etkili kullanma* konusunda yaşadığı farkındalığı dile getirmiştir (B8, Baba Görüşmesi, 24.01.2021). On iki haftalık süreçte etkinlikler için ayırdıkları zamanı çalışma sonrasında da baba çocuk etkileşimi için değerlendirmişlerdir. Baba ve çocuk etkileşimi açısından önemli bir kazanım olmuştur.

Annelerin isteği, baba-çocuk etkileşiminin artması ve babanın, çocuğunun gelişimini daha çok desteklemesi yönündedir. Bu açıdan annelerin tamamı baba katılımı etkinliklerinin uygulanmasını desteklemişlerdir. Bir anne, baba katılımı etkinlikleri yoluyla babanın çocuğuyla geçirdiği zamanı şöyle betimlemiştir:

Daha böyle farkındalığı yüksek bir şey yaptı yani çocuğuyla (...) Ondan dolayı daha anneler için biraz daha rahatlatıcı bir zaman olur yani. Şimdi mesela ben hani bir etkinlik yaptığımı bilsem mesela çocuğuyla hani dolu zaman geçiriyor yani hani kafam daha rahat olur. Mesela böyle şey olduğu zaman iPad zamanları, o zaman ben işte suçluluk hissediyorum ben de yani (...) aklım orada kalıyor yani. Ama etkinlik yaptığımı bilsem hiç sıkıntı yapmam (A3, Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

Annenin baba katılımı etkinlikleri öncesinde çocuğun babasıyla geçirdiği vakti verimli bulmadığı görülmektedir. Babaların çocuklarıyla yaptıkları etkinliklerin standart olması, bir amaca ve çocuğun gelişimini desteklemeye yeterince hizmet etmemesi anneler tarafından eleştirilmektedir. Bu durum çalışmaya katılan annelerin neredeyse yarısı için geçerlidir. Baba katılımı etkinliklerinin kaliteli ve verimlilik açısından tüm annelerin beklentilerini karşılayacak nitelikte olduğu görülmüştür.

4.3.3.3. Yaratıcı çözümler

Baba katılım etkinlikleri esnasında zaman zaman sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunlara etkinlikler için gerekli materyalin bulunmaması, çocuğun etkinlik içerisinde başka şeylere yönelmesi ve planlanan zamanda etkinliğin yapılmasını engelleyecek durumların yaşanması örnek olarak verilebilir. Babalar, etkinlikler esnasında karşılaştıkları bu tür engelleri aşmak için *yaratıcı çözümler* üretmişlerdir. Etkinliklerin gönderilmesinin ardından bazı babalar süreci kendi kafasında canlandırıp olası aksaklıklara karşı uygulanabilecek alternatifleri planlamışlardır.

Babalar, baba katılımı etkinliklerinin içeriklerine hâkim olduklarında rutin hayatlarında etkinlikleri yapmak için doğan fırsatı fark edebilmişlerdir. Bir baba, yaratıcı çözümlerle hayatın doğal akışında etkinlikleri yapabildiği şöyle anlatmıştır:

Aha diyorsun tam bu etkinliğe uyar. Bir gün işte bu ölçmeyle ilgili de biz hiç ölçme mölçme düşünmüyorduk. Kafamızda hiç etkinliği yapma filan yoktu. Uçak yapıyorduk. Bir çocuğum uçak yaptı, bir ben yaptım. Çocuğuma dedim yarıştıralım şunları dedim. O anda aklıma geldi, dedim bunları ölçelim. Mesela attık. Hangisi uzağa gitmiş, hangisi geride, bunları hiç etkinlik yapıyormuş gibi olmadı zaten. Hani ekstra bir şey, enerji harcamadık. Zaten yaptığımız doğal süreçte kazanımları da bonus olarak aldık yani (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021).

Yukarıda olduğu gibi etkinlikteki kavram ve kazanımlardan yola çıkarak kendi yaratıcı çözümler üreten ve fırsatlar yaratan babalar olmuştur. Bazı babalar o haftaki kazanım ve kavramları kullanarak yeni bir etkinlik uygulamış bazı babalar da etkinlikleri bütünleştirmiştir. Etkinlikleri yaptıkça yaşantılarının arasına baba katılımı etkinliklerini katabilecek düzeye gelmişlerdir. Bu durum babaların bakış açılarında yaşanan değişimin de göstergesidir. Baba katılımından önce babalar, çocuklarıyla geçirdikleri vaktin niteliğinden çok eğlenceli olmasına önem verdiklerini belirtmişlerdir. Bazı babalar, çocuğuyla geçirdikleri vaktin niteliğine önem vermeye başlamışlardır. Bu durum, baba katılımı sürecindeki becerileri rutin hayatta devam ettirme konusunda babalar için bir kazanım olarak görülmektedir. Bu tarz etkinlikleri doğal akışta yapmanın baba için daha kolay olması kendi etkinliklerini planlamaları açısından örnek oluşturmıştır.

Etkinliklerde *yaratıcı çözümler* üretilmesi için esneklik olması babaları memnun etmiştir. Babalar ve çocuklar yaratıcılıkları doğrultusunda etkinliklere kendilerinden bir şeyler katabilmişlerdir. Bir baba, konuyla ilgili olarak şöyle demiştir:

O alanın kalması güzel bence hani etkinliklerde kendinden bir şey katabildi, kişiye özgü oldu etkinlik orada. (...) standart olmadı yani, siz istediğiniz kadar standart kurabiye tarifi verin, bizimki bambaşka bir şey oldu yani orada, o süreçte ve ona yönelik bir şey vardı (B7, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Babanın da deneyimlediği gibi, gönderilen etkinlikler aynı olsa da esneklik payı uygulamaların özgün olmasını sağlamıştır. Bu durum babaların ve çocukların yaratıcılıklarını da desteklemiştir.

4.3.3.4. Kaçınma

Çalışmanın başında babalardan ve çocuklardan elde edilen bilgiler, baba-çocuk etkileşiminin sınırlı türde etkinlikle gerçekleştiğini göstermiştir. Bu durum da göz önüne alınarak baba katılımı etkinliklerinde on iki tür etkinliğe yer verilmiştir. Çalışma sonunda babalarla yapılan görüşmelerde çarpıcı bir bulgu elde edilmiştir. Bazı babalar, becerileri olmasına rağmen bazı etkinlikleri yapmaktan *kaçınmışlar* ve becerilerini sakınmışlardır.

Bazı babaların özellikle mutfak etkinliklerinden kaçındıkları dikkat çekmektedir. Bir baba mutfak etkinliklerinden kaçınmasıyla ilgili olarak şunları paylaşmıştır:

Mutfağa kısa sürede tekrar gireceğimi sanmıyorum. Zaten burada etkinliği cezbedici kılan kek yapmaktan çok benim mutfakta olmamdı. Beni mutfakta çok sık gördüğünde böyle bir heyecan duyacağını sanmıyorum. Benim yemek yapabileceğimi falan hiç aklımdan geçirmediği için şaşırtıcı oluyor. Bu arada mutfağa girmiyor olmam beceremediğim algısı yaratmasın. On numara yemek de yapabilirim gerekirse (B6, Etkinlik Değerlendirme Formu, 14.11.2020).

Babanın becerisi olduğu halde kasıtlı olarak bu etkinliği çocuğuyla yapmaktan kaçınmasının nedeni, bu konuda yeteneğinin olduğu anlaşıldığında sorumluluklarının artacağını düşünmesidir. Sorumluluk almak istememesi çocuğuyla yaşayabileceği onca deneyimden geri kalmasına yol açmaktadır. Baba katılımı etkinlikleri aracılığıyla çocuğuyla mutfak etkinliği yapan baba, çocuğunun ‘mutluluktan havalara uçtuğunu’ gözlemlemiştir. Buna rağmen kaçınmayı sürdürmeye kararlı görünmektedir. Bu konuda babanın kendine koyduğu engeli aşmak istemediği söylenebilir.

Yukarıdaki örnekte olduğu gibi babaların bazılarının çocuğuyla ilgili yeni sorumluluk üstlenmekten veya üstlendiği sorumluluğu yerine getirmekten kaçındığı görülmektedir. Bazı babaların sorumlulukları yerine getirmek için dıştan bir etkiye ihtiyaç duyduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Sorumluluğunu yerine getirme konusunda babayı harekete geçirici gücün bazen bir öğretmen baba katılımı talebi bazen annenin yardım çağlığı bazen de çocuğun isyanı olduğu söylenebilir. Babanın, kaçındığı sorumluluğu yerine getirmek için anneden gelen sinyali beklemesiyle ilgili örnek şu şekildedir:

(...) çocukların sorumlulukları adına paylaşabildiğim kadar yani eşimin artık hani kırmızı alarm verdiği anda eşimi hiç aratmayacak kadar net bir şekilde sorumlulukları alabildiğim için ya da ebeveyn rolünü anında kapabildiğim için zaten şey vardı burada bir avantajım vardı. Benim cebimde böyle bir yeteneğim vardı (B5, Baba Görüşmesi, 27.01.2021).

Babanın, sorumluluklarının farkında olduğu ancak anne tek başına çocukla ilgili sorumlulukları yerine getirme konusunda zorlandığında devreye girdiği görülmektedir. Babanın neler yapabileceğini biliyor ve yapmıyor oluşu kaçınma davranışının somut örneğidir. Bir baba bu *kaçınmanın* olası nedenini şöyle açıklamıştır:

(...) bilmiyorum kişilik ya da karakter belki. Belki biraz tembellik, biraz kalan vaktimizde kendimize vakit ayırmak (...) Daha çok yapmam lazım, ben bunu itiraf ediyorum. Daha çok ilgilenmek, daha çok böyle şeylere devam etmek lazım (B2, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Babalar baba katılımı sayesinde kendilerine bir ayna tutmuşlar ve kendilerini değerlendirmişlerdir. Bu süreçte baba-çocuk bağının önüne koydukları engellerin farkına varan babalar, bu konuda neler yapabileceklerini de bu etkinlikleri yoluyla bulmuşlardır.

Baba katılımı hem farkındalık hem de değişim için babalara yol gösterici olmuştur.

4.3.3.5. Gözlemlene fırsatı

Babaların, baba katılımına ve babalık rollerine ilişkin tüm engeller aşıldığında, çocuklarını *gözlemlene fırsatı* bulduğu kaliteli bir etkileşim süreci yaşadıkları görülmüştür. Babalar bu gözlemlerinde

- Çocuklarının hayal güçlerinin ve yaratıcılıklarının ne kadar geniş olduğunu,
- Çocuklarının ilgi alanlarının neler olduğunu,
- Çocuklarının nelere ihtiyaç duyduğunu,
- Okulun, çocuğun üstündeki etkisinin neler olduğunu,
- Çocuğuyla birlikte neler yapabileceklerini,
- Baba katılımının çocuğa etkisinin neler olduğunu

ve daha fazlasını öğrenmişlerdir. Bir baba, etkinliklerin sunduğu gözlemlene fırsatıyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

Yani on tane etkinlikse hani bu etkinlik bize gerçekten belki de üç beş yıllık bir şey getirdi beraberinde. Yani hani belki de üç beş yılda kendi kendimize yakalayacağımız şeyleri kısa periyotlar halinde gözlemlene fırsatı sundu. Bu da herhalde çünkü özellikle etkinliğin sonunda ne kazanım sağladı sorusu vardı mesela unutmuyorum hiç hani hakikaten bir cümleyle akılda kalan neydi, her etkinlikte farklı bir cümle çıktığını düşünüyorum ben kendimce. Hani her etkinlikte aynı kazanımı tekrarlamadık hani farklı farklı kazanımlar her etkinlikte geldi (B7, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Babaların çoğu, çocuğu farklı açılardan *gözlemlene fırsatı* sunması açısından baba katılımı etkinliklerini beğenmişlerdir. Babanın her etkinlikte farklı bir beceriyi gözlemleyebildiğini ve farklı bir kazanımla etkinliği tamamladığını belirtmesi, aslında sürecin ne kadar verimli olduğunun örneğidir. Burada kritik olan, nokta doğal yaşantılarında bu becerinin gözlemlenmesi için gerekli olan süreden çok daha kısa bir zamanda bunları gözlemleyebilmiş olmalarıdır. Bu da baba katılımı etkinliklerinin doğru planlanmasının ve etkililiğinin bir sonucudur.

4.3.3.6. Anne desteği

Genel olarak babaların baba katılımı deneyimlerine bakıldığında, babaların en büyük destekçilerinden birinin de anneler olduğu görülmektedir. Etkinliklerin hazırlık aşamasından uygulama aşamasına, değerlendirme aşamasından raporlama aşamasına kadar her aşamada *anne desteği* mevcuttur. Yeri geldiğinde kameraman, yeri geldiğinde

etkinlikteki figüran olan anneler, babaların ihtiyacını karşılamak için elinden geleni yapmıştır. Babalar etkinlikleri yetiştiremediklerinde ve endişeye kapıldıklarında anneler süreci kolaylaştırmak için önerilerde bulunmuşlardır. Babalar ne yapacaklarını bilemediklerinde anneler babalara yol gösterici olmuştur. Babalar zorlandıklarında, yorulduklarında, isteksizleştiklerinde anneler babaları motive etmiştir. Baba ve çocuktaki olumlu gelişmeleri babalarla paylaşan anneler; babaların, verdiği emeğin sonucu fark etmesini de sağlamıştır. Bir annenin “Ben hep arka plandaydım, destektim her zaman için” ifadesinde belirttiği gibi babalar *anne desteğini* her daim almıştır (A2, Anne Görüşmesi, 16.02.2021). Bir baba, eşinin bu süreçteki rolü konusunda şunları söylemiştir:

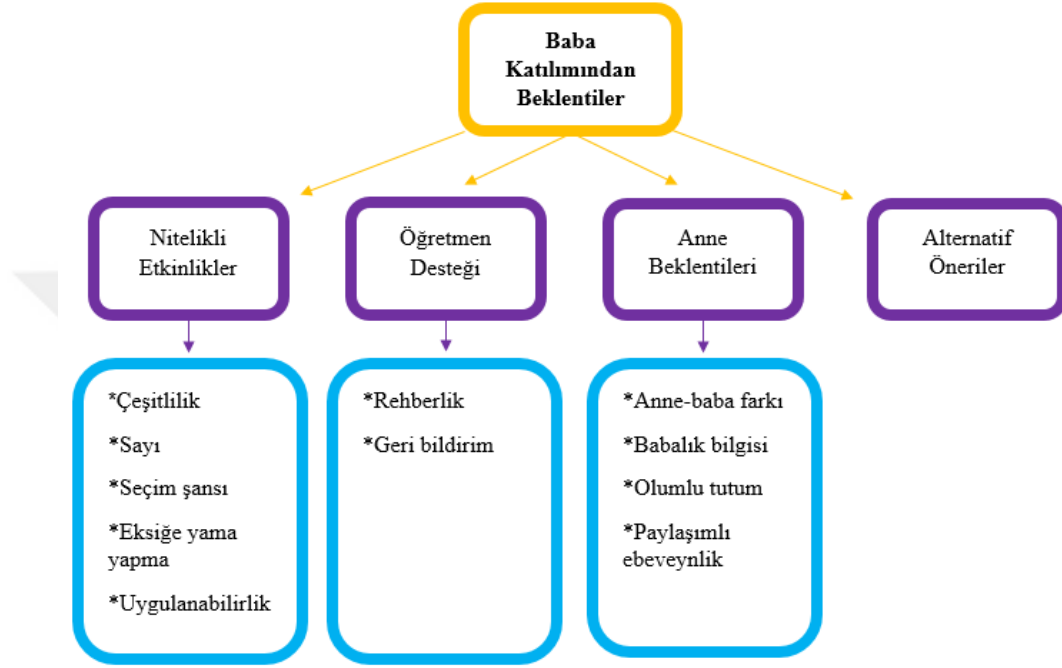
Onun için sizin de aslında hangi konularda anlaşıp anlaşamadığınızı gözlemde bulunup, anlaşamadığınız konularda sizin düzeltmeyi sağlamanızı destekleyebiliyor. Yani mesela zaten hep gözlemci konumunda oluyor bu etkinlikler sayesinde aslında. Hani biz dedim ya bu bizim etkinliğimiz deyip mümkün mertebe dışarıda bırakmaya çalıştığımız için bu süreçte yanlış yaptığımız şeyleri ya da bir şekilde hani birbirimizi zorladığımız şeyleri üçüncü bir bakış açısıyla bize geri bildirimde bulunduğu için onları daha kolay çözmemizi sağladı (B4, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Baba katılımı etkinliklerinin farklı türde beceriler içermesi, annelerin baba-çocuk ilişkisinde daha önce gözlemlemediği durumları gözlemlemesi için fırsat oluşturmuştur. Bu açıdan anneler hem babaları hem çocukları hem de baba-çocuk ilişkisini değerlendirebilmiştir. Bu konuda babalara geri bildirimde bulunan anneler, baba katılımı sürecini kolaylaştırma konusunda etkili olmuştur. Çalışmaya katılan tüm babaların farklı konularda, farklı şekilde ve farklı seviyede anne desteği aldığı gözlemlenmiştir. Çoğu annenin, eşlerinin baba katılımı etkinliklerine katılmalarından ve bu sürece şahitlik etmekten memnun oldukları görülmektedir.

4.4. Baba Katılımından Beklentiler: Babalık hobi değildir

Baba katılımı etkinlikleri yoluyla yapılan bu çalışmada anneler, babalar ve çocuklar, deneyimlerinden hareketle bir baba katılımının nasıl daha iyi olabileceğini kurgulamışlardır. Annelerin, çocuğun eğitim hayatına ve gelişim sürecine katılımı babalarda eksik gördükleri birçok durum bulunmaktadır. Babaların, çocuklarla ilgili konularda yeterli bilgi ve donanıma sahip olmaması, sorumluluğu paylaşma konusunda istekli olmamaları annelerin rahatsız etmektedir. Bunun dışında anneler, çocukla ilgili konularda babaların sergiledikleri bazı tutumları eleştirmektedir. Tüm bu ve benzeri durumlardan hareketle anneler baba katılım çalışmalarının önemli olduğuna ve babadaki bu tarz eksiklikleri gidermeye destek olduğuna değinmişlerdir. Babalar ve çocuklar da

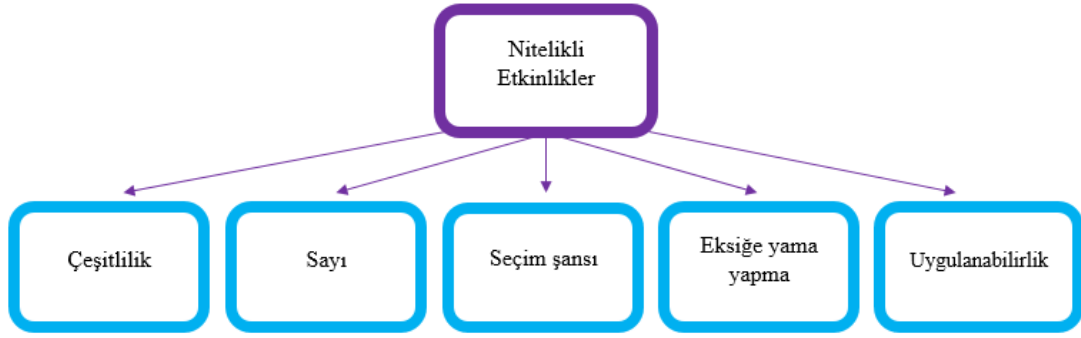
kendi deneyimlerinden yola çıkarak baba katılımının nasıl daha etkili olabileceğine dair değerlendirmelerde ve önerilerde bulunmuşlardır. *Nitelikli etkinlikler*, *öğretmen desteği*, *anne beklentileri* ve *alternatif öneriler* temaları baba katılımından beklentileri açıklamaktadır. Baba katılımından beklentiler kategorisini oluşturan tema ve kodlara ilişkin bilgi Şekil 4.16.’da verilmiştir.



Şekil 4.16. Baba katılımından beklentiler

4.4.1. Nitelikli etkinlikler

Katılımcılar, çalışma kapsamında planlanmış olan baba katılımı etkinliklerini değerlendirmişlerdir. Babaların, annelerin ve çocukların deneyimlerinden yola çıkılarak baba katılımına yönelik beklentiler bu temada açıklanmıştır. Çalışma sonunda yapılan görüşmelerde babalara ve annelere “Deneyimlerinizden yola çıkarak yeniden bir baba katılım çalışması planladığınızı düşünün. Nasıl bir baba katılım çalışması planladınız?” sorusu sorulmuştur. Bu sorunun yanı sıra temaların oluşmasında çalışmanın tamamından elde edilen bilgilerden de faydalanılmıştır. *Nitelikli etkinlikler* temasına ait kodlar ve alt kodlara ilişkin bilgiler Şekil 4.17.’de verilmiştir.



Şekil 4.17. Nitelikli etkinlikler

Nitelikli etkinlikler teması, katılımcıların etkinliklere ilişkin değerlendirmelerini içermektedir. *Nitelikli etkinlikler* temasını *çeşitlilik*, *sayı*, *seçim şansı*, *eksiğe yama yapma* ve *uygulanabilirlik kodları* oluşturmaktadır. *Çeşitlilik* kodunda, gönderilen etkinliklerin çeşitliliğine ilişkin değerlendirmeleri bulunmaktadır. *Sayı* kodunda haftalık gönderilen etkinlik sayısına ve yapılması istenen etkinlik sayısına ilişkin bilgiler vardır. *Seçim şansı* kodunda gönderilen etkinlikler arasında seçim yapabilme şansları olmasını değerlendirmişlerdir. *Eksiğe yama yapma* kodu etkinliklerin ihtiyaçlarına yönelik olmasını içermektedir. *Uygulanabilirlik* kodunda, gönderilen etkinliklerin babalar tarafında yapılabilirliğine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır.

4.4.1.1. Çeşitlilik

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen baba katılımı uygulaması, baba ve çocukların evde yapabilecekleri etkinlikler üzerine planlanmıştır. Babalar yapılan etkinliklerin niteliklerini farklı açılardan değerlendirmişlerdir. Babalara gönderilen etkinlikler oyun, müzik, araştırma, kitap, spor, tasarım, özbakım, resim, drama, gezi, deney ve video olmak üzere on iki çeşittir. Bu etkinliklerin içerisinde bilişsel, dil, motor, sosyal-duygusal ve özbakım gelişim alanlarını destekleyecek nitelikte uygulamalar yer almaktadır. Bir baba etkinlik *çeşitliliğiyle* ilgili olarak “Etkinliklerin farklı türlerde olması hoştu. Okuma etkinliği vardı, gezi etkinliği vardı, boyama etkinliği vardı, yemek yapmak etkinliği. Etkinlik çeşidinin çok olmasıyla zenginleştirme bağlamında güzeldi” açıklamasında bulunmuştur (B8, Baba Görüşmesi, 24.01.2021). Çalışmaya katılan babaların neredeyse tamamı, etkinlikleri çeşitlilik açısından olumlu değerlendirmiştir. Farklı deneyim fırsatı sunması açısından faydalı bulmuşlardır. Etkinlik çeşitliliğinin fazla olması babaların ufku genişletmiş ve çocuklarıyla yapabilecekleri etkinlik havuzunun genişlemesini sağlamıştır. Çalışmanın başında elde edilen bulgulardan biri, baba çocuk etkileşiminin

sınırlı etkinlik çeşidi üzerinden yürütülmesiyle ilgilidir. Bu anlamda baba-çocuk arasında kısır döngüye dönmüş uygulamalar baba katılımı etkinlikleri sayesinde çeşitlenmiştir. Her hafta bir önceki haftadan farklı olarak, üç farklı etkinlik çeşidiyle karşılaşan babalar bu çeşitlilikten ve yeni şeyler deneyimlemekten memnun olmuştur. Aynı zamanda bu çeşitlilik çocukların farklı kazanımlar elde etmesini ve babanın da çocuğunu farklı alanlarda değerlendirmesini sağlamıştır.

Gözlemledikleri ve misafir oyuncu olarak dâhil oldukları ölçüde anneler de etkinlik çeşitliliğinden memnun olduklarını söylemişlerdir.

(...) bütün etkinlikler çok güzeldi hani bazıları daha böyle bilimseldi. Ben yani açıkçası hani şu olsa diyebileceğim bir şey yok çünkü siz çok güzel bir karışım yapmışsınız işte kimisi daha kaba motor hareketlere dayalı daha aktiviteye daha fiziksel aktiviteye dayalıydı. Kimisi hayal gücüne yönelikti. Kimisi el becerilerine ince motor aktivitelerine yönelikti (...) ekstra bir hani şunu da eklerim bunu da eklerim diyemeyeceğim çok güzeldi aktiviteler çok iyi düşünülmüştü (A2, Anne Görüşmesi, 16.02.2021).

Annenin, etkinlik çeşitliliğini değerlendirirken gelişim alanlarından ve kazanımlardan bahsederek değerlendirme yapmış olması dikkat çekmektedir. Annenin yaptığı çok yönlü gözlem ve değerlendirme sonucunda etkinliklerin planlanma şeklinden memnun olması önemli görülmektedir.

Etkinlik çeşitliliği konusunda babaların ve annelerin çoğundan gelen tek eleştiri, açık alandaki etkinliklerin az sayıda olması yönündedir. Bazı babalar, dışarının öğrenme ortamı olarak daha etkin kullanılmasının daha iyi olacağını belirtmiştir. Bazı babalar da ev ortamı ağırlıklı çalışmaların ağırlıkta olmasının daha iyi olduğunu savunmuştur. Bir baba etkinliklerin yapılacağı ortam *çeşitliliğine* ilişkin fikrini şöyle açıklamıştır:

Format iyi yani çünkü çocuğu bir şekilde oyun olduğu için oyun temelli olduğu için yüzde yetmişi evde olacak kısmen. Yani dışarıda şey yapmak fiziki şartları oluşturmak her zaman çok kolay olmuyor. Evde daha rahat oluyorsunuz (B1, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Ev dışı ortamlarda kontrol edilmesi ve öngörülmesi gereken birçok değişken bulunmaktadır. Bu durumunun etkinliğin uygulanmasını bazı açılardan zorlayabileceğini düşünen baba, ev ortamındaki çalışmaları daha konforlu ve güvenli bulmuştur. Etkinliklerin uygulama aşaması pandemi sürecine denk geldiği için etkinlikler planlanırken özellikle ev ağırlıklı çalışmalara yer verilmiştir. Henüz tam olarak nasıl mücadele edileceği bilinmeyen bir virüse karşı evde olmanın daha güvenli olacağı öngörülmüştür. Sık sık yaşanan sokağa çıkma kısıtlamaları ve yasakları da bu planlamada etkili olmuştur.

4.4.1.2. Sayı

Baba katılımı etkinlikleri babalara haftalık olarak gönderilmiştir. Gönderilen üç etkinlikten ikisini yapmaları istenmiştir. Babalar ve anneler deneyimlerinden yola çıkarak haftalık etkinlik *sayısını* değerlendirmişlerdir. Çalışmaya katılan babaların ve annelerin neredeyse tamamı haftada iki etkinlik yapılmasının babalar açısından yoğun ve yorucu olduğunu düşünmektedir. Haftalık uygulama olması bazı babalarda zaman zaman etkinliği yetiştirme stresine neden olmuştur. Bu açıdan yapılan etkinliklerin daha uzun bir zaman dilimine yayılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bir anne etkinlik sayısında azalmaya gidilmesiyle ilgili olarak şunları söylemiştir:

(...) herkesin bir çalışma hayatı var. Bazıları hani çok daha yoğun çalışıyor olabilir. Yani herkesi anlıyorum herkes eve gelince bir şöyle dinlenmek istiyor. Ama bu sefer bu etkinlikler çok yoğun olunca onları yapamazsak bu sefer çocuğa da mahcup olabilir kendisi de vicdan azabı çekebilir. O yüzden kimseyi zorlamadan ama keyif alacak şekilde belki daha az olabilir yani diye düşünüyorum (A1, Anne Görüşmesi, 11.02.2021).

Annenin sayı azaltma kararı verirken katılan tüm babaların bu sorumluluğu yerine getirebilmesi ve kimsenin mağdur olmaması kriterlerine göre değerlendirme yaptığı görülmektedir. Babaların yoğun çalışma hayatı, kendine zaman ayırmak istemiş olması gibi kişisel faktörler de etkinlik sayısının azaltılması talebinin oluşmasına etki etmiştir. Bir baba, etkinlik *sayısıyla* ilgili olarak “(...) haftada iki yeterli. Belki şu olabilir, raporlama vs. kısımları olduğu için aslında, olabilir diyorum, video çekme fotoğraf çekme falan bazen unutuyoruz çünkü onları da. Bir hafta iki bir hafta bir olabilir” demiştir (B4, Baba Görüşmesi, 26.01.2021). Babanın yaptığı bu açıklama, etkinliklerin *sayı* yönünden değerlendirilmesinde çalışma kapsamında istenen video, fotoğraf ve yazılı geri bildirimlerin de etkili olduğunu göstermektedir. Babaların etkinliklere ilişkin böyle sorumluluklarının olmasının, etkinlik sayısını fazla bulmalarına neden olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Çalışmaya etkin katılım gösteremeyen bazı babalar da etkinlik sayısının azaltılmasının daha motive edici olduğunu belirtmiştir. Bir baba, baba katılım çalışmalarından uzak kalan babaların da sürece dâhil olabilmesi için etkinlik sayısında düzenlenme yapılması gerektiğini şöyle açıklamıştır:

Şöyle, ben sürdürülebileceğini düşünmüyorum. Yani yoğunlukla ilgili ama şunu yapmanız dedim ya hani dönemsel olarak on tane gönderip arasından üç tanesini babanızla yapın filan hani bir şekilde o uzak kalan baba varsa o hani onu tatsın belki devam eder. Bir aşı gibi düşünün bunu yani. O anlamda faydalı olabileceğini düşünüyorum bunun. Hani çok böyle uzak kalan da olabilir. Herkesin şartları farklı. Hani bunları bir şekilde daha az sayıda sürekli

babaya bir şeyleri yaptırmak değil de sadece bu duyguyu yaşatmak olmalı (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021).

Tüm babalara ulaşabilmek ve onlara bu deneyimi yaşatabilmek adına uzun zamana yayılmış ve az sayıda etkinlik hazırlanması babaların bazılarının desteklediği görüşler arasındadır. Yaptıkları birkaç etkinliğin babaların ağzına bir parmak bal çalması süreçten olumlu sonuç elde eden babaların devamlılığı için de önemli görülmüştür. Yukarıdaki babanın desteklediği durum, az sayıda babanın çok nitelikli bir baba katılım süreci geçirmesinden ziyade çok sayıda babanın nitelikli bir baba katılım süreci geçirmesi yönündedir.

Çalışmaya katılan çoğu anne ve baba etkinlik sayısının azaltılmasının iyi olabileceğini belirtirken bir anne bu görüşe katılmadığını dikkat çekici bir şekilde açıklamıştır:

A5: Çok isterim. Keşke her zaman olsa. Hatta böyle haftanın üç günü deseniz. Haftanın üç günü beşle sekiz arası falan yapsanız. Yani bence çok güzel olur.

A: Babalar açısından nasıl olur, yapabilirler mi?

A5: Yani anne yedi yirmi dört anne olabiliyorsa baba da üç gün üç saat olabilir bence (Anne Görüşmesi, 14.02.2021).

Anne ve baba olmanın mesaisi yoktur. Dünyaya bir çocuk getirme kararının alınmasından itibaren anne ve babanın sorumluluğu başlar. Çocuk dünyaya geldikten sonra bazı sorumluluklar daha somut ve gözlenebilir olur. Çocukla ilgili tüm sorumlulukları anne ve babanın dengeli bir şekilde paylaşmış olması beklenmektedir. Çalışmaya katılan bazı babaların bu sorumlulukları üstlenme konusunda isteyerek veya istemeyerek geri planda kaldıkları görülmüştür. Yukarıdaki anne de çocukla ilgili sorumlulukların çoğunun annenin üzerinde olmasına değinerek, baba katılımı etkinliklerinin *sayı* açısından uygulanabilir olduğunu belirtmiştir. Buradan, zaman planlaması yapıldığında baba katılımı etkinliklerine etkin katılımın mümkün olabileceği sonucu da çıkmaktadır.

4.4.1.3. Seçim şansı

Babalardan haftalık olarak iki etkinlik yapmaları istenmiş olmasına rağmen üç etkinlik gönderilmiştir. Babalar ve çocuklar kendilerine uygun olan iki etkinliği seçip yapmışlardır. Yapılacak etkinlikler için *seçim şanslarının* olması çalışmaya katılan tüm anne ve babaları memnun etmiştir. Bir baba seçim şansı olmasıyla ilgili olarak şunları paylaşmıştır:

(...) bence şey çok güzeldi mesela siz zorluktan şöyle kurtarıyorsunuz, seçenek veriyordunuz. Hani bir tane etkinlik var bunu yapmak zorundasın değildi. Yani üç tane vardı, ben üç tane etkinliği hem kendimin de hangisinden daha keyif alabilirim diye seçtim hem hakkıyla hangisi yapılabilir. Hani üç tane malzeme bulmak değil mesela hani hakkıyla kendinizle birlikte böyle bir, hangisini daha iyi yapabilirim diye seçiyorsunuz arasından (B7, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Babaların, yapacağı etkinliğin *seçme şansı* olması onlar için kolaylık sağlamıştır. Etkinlik seçimi yapılırken babaların bazen çocuklarıyla ortak karar aldıkları bazen de tek başlarına karar verdikleri görülmüştür. Babalar etkinlikleri değerlendirerek, yapmak için uygun bulduklarını seçmişlerdir. Bu seçimlerine etki eden bazı kriterler olmuştur. Babaların seçimlerine etkinliğin ihtiyaca uygunluğu, kolay uygulanabilirliği, eğlenceli olması ve malzeme yeterliliği kriterleri etki etmiştir. Buna ek olarak yukarıdaki açıklamada olduğu gibi bazı babalar iyi performans gösterecekleri etkinlikleri tercih etmeye çalışmışlardır.

4.4.1.4. Eksiğe yama yapma

Çalışmaya katılan anne ve babaların neredeyse tamamı baba katılımının nitelikli etkinlikler yoluyla gerçekleştiğini düşünmektedir. Bir anne, baba katılımı etkinliklerinin hayatlarındaki bir *eksiğe yama yaptığını* şöyle açıklamıştır: “(...) siz orada işte bilgi ve desteğinizle çok fazla hani aslında eksik olan bir yere böyle bir yama yaptınız yani çok güzel oldu” (A2, Anne Görüşmesi, 16.02.2021). Baba katılımı etkinlikleri babanın, baba-çocuk etkileşiminde ve çocukla ilgili sorumluluklarda eksikliğini fark etmesini sağlamıştır. Annelerin çoğu, baba katılımı etkinlikleri yoluyla eksikliğin tamamlandığını ifade etmiştir. Baba katılımı, bu açıdan hem babalara eksiğin farkındalığını yaşatmış hem de bu eksiğin kapatılmasına destek olmuştur. Bir baba, baba katılımı etkinlikleri süreciyle ilgili “Yap-Boz. Eksik parçaları birleştiriyoruz” benzetmesini yapmıştır (B1, Etkinlik Değerlendirme Formu, 22.09.2020). Annelerin de babaların da benzer şekilde bu sürecin *eksiğe yama yaptığını* deneyimlediği görülmektedir.

4.4.1.5. Uygulanabilirlik

Babalar ve anneler, baba katılımı etkinliklerini *uygulanabilirlik* açısından değerlendirmişlerdir. Bu konudaki fikirler değişkenlik göstermiştir. Bazı anne ve babalar etkinliklerin uygulanabilirlik açısından uygun olduğunu belirtmiştir. Bir anne, neden uygulanabilir olarak gördüğünü şöyle açıklamıştır:

Hani çünkü işte adımları var hani hemen kolay hazırlanabilir çok hani her evde olacak olabilecek şeylerle yapılabilir etkinliklerdi ve hani böyle şey çok önemliydi bazen hani duruyorsunuz oturuyorsunuz çocuğunuzla oyun oynamak istiyorsunuz ama ne yapacağınızı bilmiyorsunuz. Hani ne oynayalım hani ne ister ne sever ne hoşuna gider nasıl kuralım. Hani burada her şey hazır geldiği için ve hani o inanılmaz bir konfor (A7, Anne Görüşmesi, 19.02.2021).

Baba katılımı etkinlikleri, çalışmaya katılan baba ve çocuk açısından hem keyifli hem de öğretici olmuştur. Ebeveynlerin ellerinde faydalı olduğunu bildikleri ve ne yapacaklarının aşamalar halinde belli olduğu bir reçetenin bulunmuş olması yapılacak etkinliklerin uygulanabilirliğini etkilemiştir. Buna ek olarak ‘Çocukların dikkat süresine’ bağlı olarak etkinliklerin planlanması ve etkinliklerin yoğun olmaması uygulanabilirlik açısından kolaylık sağlamıştır. Etkinliklerin ön hazırlık sürecinin ve kullanılacak malzemelerin kolay ulaşılabilir olduğunu düşünenler olduğu gibi bu fikre katılmayanlar da olmuştur. Bir baba, ön hazırlık ve malzeme tedarik sürecinin uygulanabilirliğe olan olumsuz etkisini şöyle açıklamıştır:

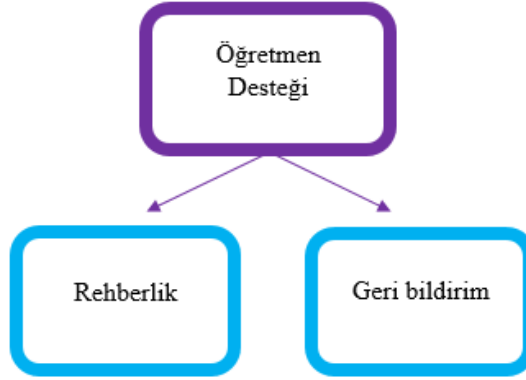
Yani şu an mesela gönderdiğiniz faaliyetler materyaller gerekiyor ön çalışmalar yapmak gerekiyordu. Onun için belki zaman ayıramadım ben çünkü sabah bir başlıyorum çalışmaya yoğun bir şekilde çalışıyorum. O materyalleri hazırlamak da biraz zordu işin açıkçası. O yüzden kaldı yani çok çalışma (...) Yani şöyle, haftalık mesela bir tane faaliyet ve çok fazla materyal gerektirmeyen faaliyetler olsaydı bence daha hani katılım sağlayabilirdim diye düşünüyorum (B9, Baba Görüşmesi, 30.01.2021).

Etkinlikler, evde olan veya kolay ulaşılabilir malzemelerle yapılacak şekilde planlanmaya çalışılmış olsa da bazı babaların şartlarına uygun olmamıştır. Yoğun çalışma sürecinde olan bazı babalar açısından etkinliğin ön hazırlık gerektirmesi *uygulanabilirliği* olumsuz etkilemiştir. Paylaşılan deneyimlerden yola çıkılarak babaların ve annelerin baba katılımı etkinliklerini nitelikli etkinlikler olarak değerlendirdikleri söylenebilir.

4.4.2. Öğretmen desteği

Baba katılımının gerçekleştirilmesinde öğretmen desteği oldukça önemlidir. Çalışma kapsamında yapılan baba katılımı etkinliklerinin planlanması, takip edilmesi, değerlendirilmesi ve geri bildirimlerin verilmesi öğretmenin bu konudaki sorumlulukları arasındadır. Buna bakılarak görülmektedir ki öğretmenin baba katılımında büyük emeği vardır. Çalışmaya katılan babalar ve anneler, öğretmen desteğiyle baba katılımı sürecini tamamlayabildiklerini belirtmiştir. Öğretmen desteği temasında baba katılımı sürecinde öğretmen rolüne ve planlamaya ilişkin deneyimler bulunmaktadır. Öğretmen desteği temasını *rehberlik* ve *geri bildirim* kodu oluşturmaktadır. *Rehberlik* kodunda etkinliklerin

ve öğretmenin bu süreçte rehber olarak önemine ilişkin bilgiler vardır. *Geri bildirim* kodunda fotoğraf, video ve yazılı geri bildirimlerin olumlu ve olumsuz yönleri açıklanmıştır. *Öğretmen desteği* temasına ilişkin kodlar Şekil 4.18.'de yer almaktadır.



Şekil 4.18. Öğretmen desteği

4.4.2.1. Rehberlik

Çalışma kapsamında öğretmenin sağladığı en büyük desteklerden biri baba katılımı sürecinde hazırladığı etkinliklerdir. Öğretmenin çocuk ve babaların bakış açısını dikkate alarak katılım etkinliklerini planlaması babalar için güvenilir bir *rehber* olmuştur. Etkinlikler okulun eğitim programına paralel kazanım ve beceriler temel alınarak planlanmıştır. Babalara, etkinlik planları yerine okulda yapılan etkinliklere ilişkin kazanım ve becerilerin bir listesi gönderilseydi ve kendilerinden bu becerileri evde desteklemesi istenseydi ne olacağı sorulmuştur. Bu konuya bir babanın cevabı şu şekilde olmuştur:

Ya öyle olmaz işte. Yani şimdi siz öğretmen olduğunuz için sizde canlanıyor. Bende bir şeylerin canlanması için sizin en azından bir örnek göndermeniz lazım. Yani siz onu heceleme deseniz, o bizde sizin istediğiniz noktaya gelmez yani. Ben onu o şekilde algılamam. Ben öyle yetişmedim çünkü (...) (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021).

Bu açıklama, babaların etkinlikler için bir rehber ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Babalar kendilerinden beklenen şeyin somutlaştırılmasına ihtiyaç duymaktadır. Etkinlik planları bu anlamda babaların süreci somutlaştırmalarına ve anlamlandırmalarına destek olmuştur.

Babaların çoğu, etkinliklerin planlanma formatından memnun olduğunu belirtmiştir. Yalnızca bir baba etkinliklerde kullanılan dilin kendisine akademik geldiğini ve tüm detaylarıyla yazılmış olmasının bazen yönergeleri okurken sıkılmasına neden olduğunu belirtmiştir. Daha 'özetçi' bir anlatım tarzı olmasının kendi açısından iyi

olacağına değinmiştir. Katılımcı diğer babalara göre; yapılacak şeyin açık ve anlaşılır bir şekilde anlatılması, yönergelerin adım adım verilmiş olması onlara rehberlik etmiştir.

Etkinlikler babaya temel noktalar konusunda bilgi vermiş ancak kendi yaratıcılıklarını kullanarak uyarlamalar yapabilmeleri adına da esneklik payı da bırakmıştır. Etkinliğin sınırlarının iyi çizilmiş olması babanın, ne yapacağını bilmesini ve kendini güvende hissetmesini sağlamıştır. Özellikle çocuğuyla birlikte geçireceği zamanı planlama konusunda sıkıntı yaşayan babalar için kolaylaştırıcı etkisi olmuştur. Bir baba, çocuğuyla neler yapacağı konusunda neden *rehbere* ihtiyaç duyduğunu şöyle anlatmıştır:

(...) sıkıntımız şu. Seksenli çocuklar olarak böyle bilgisayarla bizim çocukluğumuz atarilerle filan başlamıştı. Dolayısıyla sokak oyunları yeni yeni unutulmaya başlanmıştı. Benim gibi merkezde oturan adamların çok fazla sokak oyunları ya da yaratıcı oyunlarla çok işi olmuyordu. Benim öyle bir sıkıntımdır mesela. Şehir çocuklarının merkezdeki şehir çocuklarının böyle bir eksiği olduğunu biliyorum. Dolayısıyla böyle bir çerçeve çekilmesi ve plan kurgu yapılması ve bu kurgunun okunup iyi anlaşılıp uygulanmaya çalışılması çok rahatlatıcı bir durum oluyor, oldu (B5, Baba Görüşmesi, 27.01.2021).

Çalışmaya katılan babaların geçmiş deneyimleri, çocuğuyla arasındaki etkileşimi etkilemektedir. Yukarıdaki açıklamada olduğu gibi babanın kendi çocukluk yaşantısını sınırlı oyun ve etkinliklerle geçirmiş olması babanın üretkenliğini azaltmaktadır. Çocuğun dünyası ve oyunlar konusunda bilgi, birikim ve deneyimi az olan babalar rehberliğe daha çok ihtiyaç duymaktadır. Baba katılımı etkinlikleri babaların bu ihtiyacını karşılamıştır. Elllerinde hazır fikirler olduğu için düşünüp plan yapmaya enerji harcamamışlardır. Var olan zamanlarını ve enerjilerini çocuklarıyla ‘keyifli ve kaliteli’ zaman geçirmeye harcamışlardır.

4.4.2.2. Geri bildirim

Çalışma kapsamında babalardan çocuklarıyla yaptıkları etkinliklere ilişkin video ve fotoğraf kaydı almaları, Etkinlik Değerlendirme Formunu doldurmaları ve yazılı *geri bildirimde* bulunmaları istenmiştir. Baba ve çocuğun etkinlik deneyimlerine ilişkin bilgileri içeren bu raporlar sayesinde babalara geri bildirimler verilebilmiştir. Geri bildirimler yoluyla baba-öğretmen arasında bir iletişim kanalı oluşmuştur. Sürecin nasıl ilerlediğinin takip edilmesi ve öğretmen desteğinin sağlanması açısından geri bildirimler önemli görülmektedir. Bir anne, “Hani böyle sergilenecek üçüncü bir insan görecektir filan diye yani öğretmen bir de. Ondandır çok düzenli bir iş yaptılar yani o zaman” demiştir (A3, Anne Görüşmesi, 13.02.2021). Bu açıklama göstermektedir ki etkinliklerle ilgili geri bildirim akışının olması babanın, yaptığı etkinliğe daha çok özenmesini sağlamaktadır.

Bir baba da benzer şekilde öğretmene geri bildirim verecek olmanın çalışmanın niteliğini etkilediğini şöyle açıklamıştır:

Bakın mesela siz bir geri dönüş istemeseniz o etkinlikler belki de bu ciddiyette olmayabilir yani. Daha relaks yapabiliriz. Daha olduğu kadar olabilir. Yaptık mı yaptık olabilir. Hani geri dönüş istemeniz bunu biraz daha şeyi yükseltiyor, çıtayı yükseltiyor. Sizin bir şeyler kazanımları bir şekilde daha doğrusu kazanımları net bir şekilde gözlemleyip onları raporlamanız lazım. Bu bile başlı başına bir şey (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021).

Yukarıdaki bilgiler, baba katılımı etkinliklerinde takibinin babaları daha iyi bir performans için teşvik ettiğini göstermektedir. Ancak süreci yazılı bir şekilde aktarmak bazı babalar için yorucu olmuştur. Sürecin tüm detaylarını düşünüp değerlendirmek, bunu yazılı bir şekilde ve doğru ifade etmeye çalışmak bazı babaları zorlamıştır. Bazı babalar zorlandıklarını belirtse de yazılı geri bildirim vermenin bazı açılardan faydalı olduğuna da değinmişlerdir:

Yazarken bazı şeyleri tabi biraz daha özümseyorsunuz. Öyle söyleyeyim, hani bazı şeyleri yaşadığınız zaman evet onları görüyorsunuz hatırlatabiliyorsunuz, yazdığınız zaman daha çok kalıcı oluyor bu bir gerçek. (...) Onun için mutlaka kalıcılığı daha fazla ama dediğim gibi sonuçta vakit ayırmak gerekiyor. Bir de ben hani iki dakikada yazayım göndereyim şeklinde değil, düşünüp hani ne olmuştu onu yapmıştı neden öyle yapmıştı onu da aktarayım öğretmenine falan gibi düşünerek yazdığım için belki hani bir sayfalık metni yazmam bir saatten fazla sürüyordu (B4, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Babaların, etkinliklere ilişkin yazılı geri bildirimde bulunurken süreci daha iyi özümstedikleri söylenebilir. Yukarıdaki babanın anlattığı şekilde süreci ince ince değerlendiren ve yazıya döken babaların, geri bildirimler için büyük emek verdikleri görülmektedir. Bundan ötürü geri bildirim süreci onlar için zorlu geçmiştir. Bazı babalar sürece ilişkin değerlendirmelerini daha yüzeysel ve kısa tuttukları için geri bildirim verme sürecinin kolay olduğunu belirtmişlerdir. Yukarıdaki babanın belirttiği şekilde detaylı geri bildirim yazan bir baba, sözlü geri bildirimin daha kolay olacağını şöyle açıklamıştır:

Yani şöyle, belki her etkinlikten sonra sizinle böyle geçip sohbet etsek daha iyi olurdu, hani biz de öyle çok yazan insanlar değiliz tabi ki. Yani belki çok iyi yazan insanlar daha güzel anlatabilir ama acaba diyorum yani yaşadıklarımızı, o duyguyu geçirebiliyor muyum yani. Onu yapmaya çalıştık biraz. Yaşadıklarımızı anlatmaya, hissettiklerimizi bir şekilde size yazıyla aktarmaya çalıştık. O tabi ki çok üzerinde kafa yormanız gereken bir şey. O da biraz yordu (B6, Baba Görüşmesi, 25.01.2021).

Babaların bazıları, yüz yüze sözlü iletişimde jest ve mimiklerin de yardımıyla, anlatmak istediklerini daha kolay anlatabileceklerini düşünmüşlerdir. Özellikle duygularla ilgili geri bildirim vermenin yazılı anlatımda daha zor olduğuna değinmişlerdir. Bu durum bazı babaların gözünde yazılı geri bildirim sürecinin olumsuz

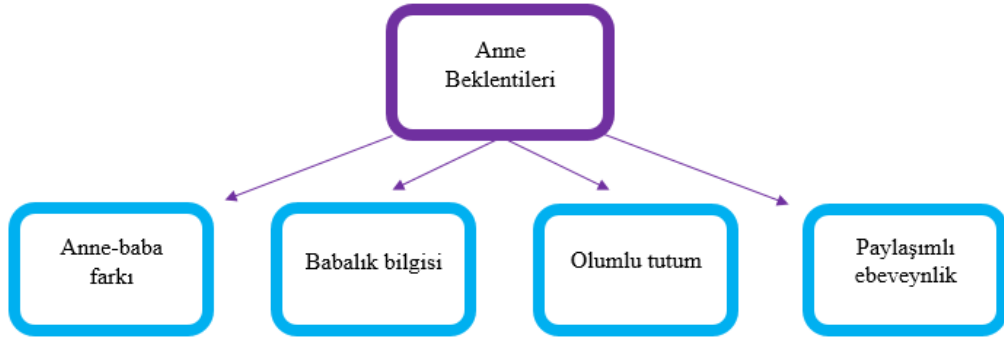
etki bıraktığını göstermektedir. Az sayıda baba, yazılı geri bildirim vermeyi sevdiğini ancak zaman darlığı yüzünden bunu gerçekleştirmekte zorlandığını eklemiştir.

Babalardan etkinliklerin uygulanma aşamasına ilişkin video ve fotoğraf kaydı istenmiştir. Babaların çoğu bu geri bildirim şekliyle ilgili farklı olumsuz deneyimler aktarmışlardır. Babaların bazıları video ve fotoğraf kaydı almanın ‘sürecin doğallığını bozduğunu’ ifade etmiştir. Özellikle etkinliklere yoğunlaştıkları esnada video ve fotoğraf çekimi yapmayı unutanlar olmuştur. Bu sebeple video ve fotoğraf çekmek için etkinliği bölüp doğal akışı bozmaktan rahatsız olmuşlardır. Süreçte farkına varmadan kayıt alan bir ‘gizli kamera’ imkânı olsaydı daha iyi olacağı bu konuda gelen öneriler arasındadır.

Sürecin başında bazı baba ve çocuklar, kayıt alınmasından rahatsızlık duyup gerildiklerini ifade edilmiştir. Etkinlikler boyunca bunu yapmaya devam etmeleri bir süre sonra buna ‘alışmalarını’ sağlamıştır. Hatta bir baba bu sayede ‘kamera fobisini’ yendiğini ifade etmiştir. Paylaşılan deneyimlerden hareketle geri bildirim sürecinin olması gerektiği ancak *geri bildirim* yönteminin babadan babaya değişkenlik gösterebileceği söylenebilir.

4.4.3. Anne beklentileri

Baba katılımı etkinlikleri planlanırken, sürecin etkin katılımcısı ve öznelere olan baba ve çocukların beklentilerine ilişkin bilgilerden faydalanılmıştır. Baba katılımı aile bireylerinin hepsini etkileyen bir süreç olmuştur. Bu süreci yakından gözlemleme şansı bulan anneler de birçok deneyim elde etmiştir. Baba katılımının anneleri de etkilediği düşünüldüğünde, annelerin babalardan neler beklediğini bilmek de önemli görülmüştür. *Anne beklentileri* temasında annelerin babalardan ve baba katılımından beklentileri yer almaktadır. Anne beklentileri temasını *anne-baba farkı*, *babalık bilgisi*, *olumlu tutum* ve *paylaşımlı ebeveynlik* kodları oluşturmaktadır. *Anne-baba farkı* kodunda, anne ve babaların farklılıklarının neler olduğu ve baba katılımı etkinlikleri planlanırken hangi noktalara dikkat edilmesi gerektiğine ilişkin bilgiler yer almaktadır. *Babalık bilgisi* kodunda anneler, babaların çocukla ilgili konularda yeterince bilgi sahibi olmadığı anlatılmaktadır. *Olumlu tutum* kodunda annelerin, babalardan çocuklarına ve çocuklarıyla ilgili sorumluluklara yönelik daha olumlu bir tutum içinde olmalarını bekledikleri yer almaktadır. *Paylaşımlı ebeveynlik* kodundan annelerin, çocukla ilgili her sorumlulukta babaların da etkin rol alması gerektiğine ilişkin açıklamaları bulunmaktadır. Anne beklentileri temasına ilişkin kodlar Şekil 4.19.’da gösterilmiştir.



Şekil 4.19. Anne beklentileri

4.4.3.1. Anne-baba farkı

Çalışmaya katılan anneler, çocukla ilgili konularda anne ve babaların bazı tutum ve davranışlarının birbirinden farklılaştığını belirtmektedir. *Anne-baba farkının* yaşandığı durumlara çocukla geçirilen zamanın kalitesi örnek olarak verilebilir. Bir anne, kaliteli zaman geçirme konusunda kendi yaşantısında gözlemlediği anne baba farkına ilişkin durumu şöyle açıklamıştır:

Babalar çocuklarıyla güzel zaman geçirmek ister ama şöyle bir şey var mesela anneler gibi kaygılı da değiller yani babalar. Hani mesela şimdi benim ve benim gibi anneler ben ve benim gibi anneler böyle biz hani çocuğun zamanı dolu geçsin falan kaygısındayız ama o öyle değil yani ben çocuğun yanıdayım zaten o yeter tarzında bir zaman geçiriyorlar (...) Biz biraz daha zaman kaliteli zaman geçirmeye çalışıyoruz yani çocuklarla birlikte. Hani mesela ben şey, okula gitmediği zaman etkinlikler falan yapıyoruz ya çocuğa işte (...) Mesela iPad izlediği zaman suçluluk hissediyorum, babalarda o suçluluk olmuyor mesela (A3, Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

Anne ve babaların çocukla birlikte vakit geçirirken farklı tutumlar benimsedikleri görülmektedir. Çalışmaya katılan annelerin neredeyse tamamı, çocukla geçireceği vaktin anlamlı olmasını ve gelişimini destekleyecek şekilde planlanmasını vurgulamışlardır. Babaların bazıları ise çocuğuyla geçirdiği vaktin niteliğine anneler kadar önem vermemektedir. Babaların çocukla bu bakış açısıyla vakit geçirdiğini gören bazı anneler bu durumdan rahatsız olmuşlardır. Bir anne, çocuğun geçirdiği vaktin niteliğiyle ilgili olarak anne-baba farkının nereden kaynaklandığına ilişkin fikrini şöyle ifade etmiştir:

(...) genellikle hoşlarına gidecekleri ve eğlenecekleri şeyleri yapmayı seviyorlar. Ya hani ben bunu işte sizin yaptığınız bu çalışma dolayısıyla da gözlemledim. İşte mesela o etkinliklerden bazıları seçilirken işte bunda çok eğleniriz kesinlikle bu hani şeye bakmadılar çok fazla hani bunun sonucunda bu bize ne gibi bir fayda sağlar (...) Ya kadınlar bence genelde her şeyi daha ayrıntı düşündükleri için hani onun ayrıntısını da düşünüyorlar. İşte şunu yaparsam çocuğumla işte o şu faydayı görebilir şu olabilir bunu yaparsam bu olabilir ama erkekler biraz

daha düz (...) bir şey yapılması gerekiyorsa tamam yaparım ama nasıl yaparımla çok ilgilenmiyorlar (A2, Anne Görüşmesi, 16.02.2021).

Annelerin deneyimlerine bakılarak babaların, üstlendikleri sorumlulukları yerine getirirken daha düz ve niceliksel düşündükleri görülmektedir. Çalışmaya katılan çoğu anne, babalara kıyasla daha detaycı ve ince düşünmektedir. Bu durum düşünce yapısı açısından anne baba farklılığı olduğunu göstermektedir. Bu durum bazı ailelerde birçok şeyi annelerin yönlendirmesiyle yapmalarına neden olmaktadır. Bazı ailelerde annelerin detaycılığı ve müdahalesi baba çocuk ilişkisine etki etmektedir.

Çocuklarla vakit geçirmek için tercih edilen etkinlikler arasında anne baba farkı bulunmaktadır. Tercih konusundaki anne baba farklılığını bir baba şöyle açıklamıştır:

(...) babayla oyun oynamak daha fiziksel aktivite getiriyor, biraz daha eğlenceli kısmı görüyoruz ama anne biraz daha hep öyleydi zaten. Anneyle oyun değil de işte biraz etkinlik biraz tasarım, kitap bol bol kitap okuma kısmı annede, işte baba da biraz daha tepişelim şurada saklambaç oynayalım böyle ebelemece oynayalım fiziksel aktivite kısmı bizdeydi (B1, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Çalışmaya katılan babaların çoğu daha çok hareketli, kolay uygulanabilir ve dışarı aktivitelerini tercih ederken annelerin çoğu kazanım ve beceri odaklı, bütünleştirilmiş etkinlikleri tercih etmektedir. Bazı babalar annelerin daha ‘sakin’ ve ‘korumacı’ olduklarına değinmiştir. Özellikle dış mekân aktivitelerinde bazı babaların daha girişken ve maceraperest olduğu söylenebilir. Bu sebeple bazı babalar, çocukların yapılan etkinliklerde macera ve risk alma konusunda babalardan destek aldığını düşünmektedir.

Bir baba sorumluluk üstlenme, fedakârlık yapma ve emek verme konusunda anne baba farkı olduğunu belirtmiştir. Bu farkın anne ve çocuğun arasında ‘farklı bir bağ’ olmasından kaynaklandığını düşünen babalar bulunmaktadır. Bir baba konuyla ilgili olarak şu paylaşımda bulunmuştur:

(...) annelerin içgüdüleriyle hareket ettiğini, söyleyebilirim. Babaları bilmiyorum. Bir şey biliyorlar ama onlar kadar yoğun olmadığını, onlar kadar fedakâr olmadıklarını, işin gerçeği bu gibi gözüküyor ama bu babaların da özellikle bu çalışmada gördüğüm, bir şeylere daha çok emek verirlerse, daha çok vakit ayırırlarsa, babaların da pek çok şeye katılabileceğini, ondan sonra ilgilenebileceğini, onu göstermiş oldu yani. Açıkçası tabi yani benim açımdan baktığınızda, benim eşim daha çok ilgileniyor yalan yok yani. Bu biraz kişilikle de alakalı bir şey (B2, Baba Görüşmesi, 26.01.2021).

Söz konusu çocuklar olduğunda annelerin sorumluluk almaktan kaçınmadıklarını ve çocuğuna fayda sağlayacak bir şeyi yapmak için emek verdiklerini dile getiren babalar olmuştur. Bunun bir örneği de yapılan baba katılımı etkinliklerinde yaşanmıştır. Anneler, baba katılımı sürecinde bir sorumluluğu olmadığı halde çalışmaya dâhil olmak için birçok

girişimde bulunmuşlardır. Öyle ki birçok anne, kendileri için de etkinlik gönderilmesini veya aile katılımı çalışmaları yapılmasını talep etmiştir. Annelerin istekliliğinin altında, çocukların süreçten nasıl fayda sağlayacaklarını bilmeleri ve çalışma boyunca da bunu gözlemlemiş olmaları yatmaktadır. Bazı babalar için bu farkındalık baba katılımı etkinlikleri sürecinde oluşmaya başlamıştır.

Çocuğun eğitim hayatına katılma tercihi arasında da anne baba farkı olduğu görülmüştür. Bir baba çocuğun eğitim hayatına katılım konusunda geri planda kaldığının farkındalığını ve olası sebeplerini şöyle açıklamıştır:

Valla eğitim sürecinde biz hep geride durduk yani büyük ihtimal bütün babalar da öyledir (...) bilmiyorum çocuktan çocuğa değişen bir şey mi ama daha çok anneden daha çok kapıyorlar yani eğitim olarak daha fazla şey alıyorlar. Bilmiyorum biz belki de böyle biliyoruz. Belki de doğru materyali kullanmadığımızdan çocuk onu alamıyor. Anne daha belki eğitici rolünü üstlenip daha farklı davrandığı için çocuk ondan alıyor (...) (B1, Baba Görüşmesi, 28.01.2021).

Çocuk, hayatının her alanında anne ve baba desteğine ihtiyaç duymaktadır. Annelerin, çocuğun eğitimi konusunda kendini geliştirmesi ve çocuğun ihtiyacına yönelik uygulamalar yapması anne-çocuk bağına güçlendirmektedir. Bir süre sonra babalar kendilerini anne ile kıyaslamakta ve çocuğun anneden daha çok şey öğrendiğini düşünmektedir. Burada babanın gözden kaçırdığı nokta, annelerin daha önce bahsetmiş olduğu ‘çocuğu okuma’ kısmıdır. Çocuğuyla yoğun etkileşim içinde olan ve bu konuda kendini geliştiren anneler, çocuğun neye ihtiyacı olduğunu anlamakta ve ona uygun yaşantılar sunmaktadır. Baba kendini geri çektiği için bunu kaçırmakta ve denediği yöntemler işe yaramadığında bunu annelikle bağdaştırmaktadır. Baba katılımı etkinlikleri babalara; çocuğu tanıması, anlaması ve ihtiyacına yönelik destek olabilmesi açısından öğretici olmuştur. Baba katılımı sürecinde çocuğuyla etkileşimi artan babalar, baba-çocuk bağının anne-çocuk bağından daha güçlü hale gelebileceğini deneyimlemiştir. Bu deneyim, baba katılımı yoluyla anne baba farkının ortadan kalkacağını da göstergesi olarak düşünülebilir.

4.4.3.2. Babalık bilgisi

Anneler, anne-baba farkının ortadan kalkmasını destekleyen kişilerin başında gelmektedir. Anneler açısından bu farkın temel sebebi babaların *babalık bilgisi*, çocuğa karşı olumlu tutum sergileme ve çocuğuyla ilgili sorumluluk paylaşımı konusunda eksikliklerinin olmasıdır. Bazı anneler, babaların babalık bilgisi konusunda eksik olmalarının sebebini, bu konuda okuma ve araştırma yapmamış olmalarına

bağlamaktadır. Bir anne, eşinin babalık bilgisinde neden eksik olduğunu şöyle açıklamıştır:

Yani bir baba olarak mesela işte bu çocukla ilgili hiç kitap okumadı yani bu çocuk gelişimiyle alakalı. Yani bence o kitaplardan biraz okuması lazım diye düşünüyorum biraz pedagojik formasyonu eksik. Ya o konuda destek verilebilir ama o gene kendi şeyini değiştirmez çünkü o kendi yani kendi bir tabusu var o tabuyu yıkamazsın zaten de ama o konuda desteğe ihtiyacı var yani böyle geleneksel şeylerden biraz uzaklaşması lazım. Geleneksel iletişim tarzından (A3, Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

Babanın geleneksel ‘atadan görme’ ebeveynlik rolünü benimsemiş olması ve bu konuda kendini geliştirmeye kapalı olması babalık bilgisi yönünden eksikliğe neden olmaktadır. Ebeveynlik rolleri konusunda gelişime açık ve araştıran anneler, babadaki bu eksikliğin farkına varmaktadır. Annelerin bu konuda babalardan beklentisi değişime açık olmaları ve kendilerini geliştirmeleri yönündedir. Anneler bir nevi babaların da ‘kendileri gibi’ bir ebeveynlik tutumu benimsemelerini istemektedir.

Bazı anneler, babaların babalık bilgisinde duyguları anlama ve ifade etme konusunda eksiklikleri olduğunu düşünmektedir. Anneler, babaların öncelikle kendi duygularının farkında olması ve özellikle olumsuz duygularını daha olumlu yollarla ifade etmeyi öğrenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bir annenin, eşinizin öğrenmesi gerektiğini düşündüğünüz şey nedir sorusuna yanıt olarak “Sinirlendiği zaman çocuğa bunu makul bir şekilde ifade etmesi (A10, Anne Görüşmesi, 14.02.2021).” ifadesi, buna örnek oluşturmaktadır. Baba ve çocuğun iletişim şekli ilişkilerini etkilemektedir. Kendini ifade etme konusunda açık olan ve çocuğuyla etkili iletişim kurabilecek babalık bilgisine sahip olan babaların, çocuğuyla iletişimi daha iyidir. Bazı anneler babaların, çocuğun seviyesine uygun iletişim kurma konusundaki babalık bilgisini arttırması gerektiğini düşünmektedir:

İletişim kurarken ise gayet de açık kuruyor aslında ama bazı yerlerde nasıl cevap verebilir ya da işte çocuğun alması gerektiği kadar düzeye inebilir mi? (...) Hani o açıdan biraz daha çocuğun düzeyine inmesi gerekiyor (...) hani çocuk bir şey sorar sadece onun cevabını vermelisin. Bir çıtayı yükselt o merak etmedi sen onun çıtasını yükseltmelisin gibi bir durum yaşıtmıyor kesinlikle. Bütün bilgiyi önüne döküyor ondan sonra o sıkılıyor ondan sonra diyor ki çocuk beni dinlemiyor sen anlat falan. Öyle bir duruma düşüyor bazen (...) (A6, Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

Yukarıdaki örnek babaların, baba çocuk ilişkisinde yolunda gitmeyen bir durum olduğunda ‘ben yapamıyorum’ diyerek süreci annelere devrettiklerini göstermektedir. Burada önemli olan nokta babanın, yolunda gitmeyen şeyin ne olduğunu anlamaya ve çözmeye yönelik girişiminin olmamasıdır. Babanın çocuğuyla yaşadığı herhangi bir

sorunla ilgili çözüm araması da babalık bilgisiyle ilgilidir. Anneler, babaların bu konuda kendilerini geliştirmesini beklemektedir.

Anneler, babanın her konuda çocuğa rol model olduğunun altını çizmekte ve babalardan ‘tutarlı’ davranmalarını beklemektedir. Tutarlı davranışlar sergilemenin yolu bu konuda babalık bilgisine sahip olmalarından geçmektedir. Bir anne, babaların tutarlı ve dengeli davranma konusunda babalık bilgilerinde eksiklik olduğunu şöyle ifade etmiştir:

(...) ya çok koruyucu ebeveyn ya da artık boş vermiş salmış ebeveyn olarak yani o iki aradaki dengeyi kurmakta çok zorlanıyorlar bence erkekler. Ya aman düşersin yapma ya da haydi sal çayıra Mevla’m kayıra tarzında. Yani onun için tabi ki bu bir dengedir. Bazen çocuğa kendisi olması fırsatı vermek gereklidir. Bazen de evet tehlikeli olacak anlarda da korumak gereklidir. Hani bu bunda bence çok dengeyi kuramıyor (A5, Anne Görüşmesi, 14.02.2021).

Tutarsız ebeveyn tutumunun çocuk üzerindeki olumsuz etkisinin farkında olan anneler, babaların da bu konuda bilgi ve farkındalığa sahip olmasını beklemektedir. Anneler, babaların hangi konuda nasıl davranması gerektiğini bilmesini ve bunu da tutarlı bir şekilde uygulamaya dönüştürmesini istemektedir. Bunun sağlandığı ailelerde baba-çocuk ilişkisinin daha iyi olduğu gözlemlenmektedir.

Son olarak anneler, babaların çocukla ilgili her konuda babalık bilgisine sahip olmalarını beklemektedir. Babaların bazı konuları ‘annelere devretme’ veya ‘erteleme’ girişiminde oldukları görülmüştür. Örneğin bir anne, cinsel eğitim konusunda babanın *babalık bilgisini* artırma girişiminde bulunduğu şunlar yaşanmıştır:

Cinsel eğitim konusunda. Hani hep annelere düşer ya. Dedim ki ben birkaç kitap aldım kendimi de donatmaya çalışıyorum (...) O konuda dedim ki bak ben kendimi donatmaya çalışıyorum bu kitapları aldım ben okudum sen okumalısın çünkü soru gelecek sana da. Yani yok dedi ben hazır değilim. Hani çünkü biliyorsunuz bazı şeylerin terimsel adını vermek de gerekiyor. Hani o yüzden yok dedi ben hazır değilim bir altı ay dursun falan dedi (...) Hani dedim olması gereken şey hatta biz geç bile kaldık filan dedim. Tamam dedi ben bir kendimi hazırlayayım dedi (A6, Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

Bu örnek, çalışmaya katılan babaların çocuk gelişimi ve eğitimi destekleme konusunda bazı sınırlılıkları olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak çocukla ilgili yapılması gerekenler konusunda çoğunlukla annelerin girişimde ve yönlendirmede bulunması da dikkat çekmektedir. Çalışmaya katılan annelerin çoğu benzer deneyimler yaşamaktadır. Anneler, babaların çocukla ilgili her konuda hazırbulunuşluklarının yüksek olmasını ve sınırlılıkları aşmak için gelişim göstermelerini beklemektedir.

4.4.3.3. Olumlu tutum

Annelerin babalardan beklentilerinden biri de çocukla ilgili her konuda *olumlu tutum* içerisinde olmalarıdır. Çocuk dünyayı keşfederken baba onun ritmine uyum sağlamalıdır. Çocuğa zaman tanınması ve çocuğun ihtiyacına uygun şekilde destek olması gerekmektedir. Çalışmaya katılan annelerin neredeyse tamamı babaların sabırlı olma konusunda desteklenmesi gerektiğini düşünmektedir. Örneğin bir anne, baba-çocuk iletişimini olumlu tutum açısından değerlendirdiğinde şunları söylemiştir: “Yaptığı yanlışlar mesela çocuğa bir soru soruyor ama cevabı beklemiyor. Diyorum dur, bekle cevap gelecek aslında. Çocuğu beklersiniz cevabı için ikinci soruyu sormazsınız” (A6, Anne Görüşmesi, 13.02.2021). Örnekte olduğu gibi bazı babalar çocuğunun kendini ifade etmesi için gereken sabrı gösterememektedir. Bu durum baba-çocuk ilişkisine annenin müdahalede bulunmasına yol açmaktadır. Zaman zaman bu durumun anne ve baba arasında sorunlara yol açtığı ve babanın bu durumu ‘babalığa müdahale’ olarak algıladığı bilinmektedir (Araştırmacı Günlüğü, 23.11.2020). Hem baba-çocuk hem de anne-baba arasındaki ilişkinin olumlu olması için babanın kendisinde olumlu tutum değişiklikleri yapması gerektiği söylenebilir. Aynı zamanda babanın sık sık kendine özeleştiriye bulunması ve kendini değerlendirmesi de önemli görülmektedir.

Babaların sabırsız davrandıkları konular yalnızca iletişimle sınırlı değildir. Çocukların bir şeyleri yapmak için yetişkine kıyasla daha fazla zamana ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Çocuğun kendi ritminde o davranışı gerçekleştirebilmesi için babaların çocuğa karşı sabırlı olması gerekmektedir. Bir anne, bu konuyla ilgili babanın daha olumlu tutum sergilemesini istediğini şöyle ifade etmiştir:

Yani biraz daha anlayışlı ve sakin olmalı bence çocuğa karşı birazcık daha böyle nasıl söyleyeyim. Ya biz işte hayatın getirdikleri, zaman kısıtlılığı gibi sebeplerle böyle birazcık daha hadi her şeyi hemen yapalım tamam bunu yapalım bitsin ya da hemen sofradan kalkalım olabiliyoruz. Hani birazcık daha o konuda frenlenmeye babasının da aynı şekilde birazcık yavaşlamaya frenlenmeye ihtiyacı var bence (A4, Anne Görüşmesi, 14.02.2021).

Babanın, çocuğun ihtiyacı olan zamanı çocuğa tanıyamamasının sebebi zaman darlığı olarak görülmüştür. Hayat koşturmacası içerisinde bir şeyleri daha hızlı yapmaya odaklanmış olan aileler çocuklarına karşı da benzer bir tutum benimsemişlerdir. Bu durumun çocukları olumsuz etkilediğini gözlemleyen anneler, babalardan daha sabırlı olmalarını beklemektedir.

Babaların çocukla ilgili konularda daha olumlu bir tutum içinde olup olmaması birçok durumu etkilemektedir. Bir anne, bununla ilgili olarak “Düşündüm acaba ne kadar

performans sergileyecek bu konuda sıkılmadan sürdürülebilir bir projeye başlayabilecek mi diye ki olmadı zaten. Çok sabırlı değil” yorumunu yapmıştır (A5, Anne Görüşmesi, 14.02.2021). Anneler, çalışmaya etkin katılım göstermemiş olan babalarla ilgili olarak benzer düşünceye sahiptir. Baba katılımında babaların performanslarıyla babaların olumlu tutumları arasında bir ilişki olduğu görülmüştür.

Bazı annelerin, babalardan daha olumlu tutum beklediği konular arasında çocukla ilgili süreçleri başlatıcı ve ‘ateşleyici’ rolü daha çok üstlenmeleri yer almaktadır. Çocuğuyla oyun oynama sürecini başlatan, çocuğun ihtiyacına uygun düzenlemeyi yapmak için girişimci olan babalar, annelerin beklentilerini karşılamaktadır. Babaların bu beklentileri karşılaması ve sorumlulukları yerine getirmesindeki tutum değişimi konusunda anneler babaları desteklemeye hazırdır. Ancak önemli olan, babanın bu konularda desteğe ihtiyacı olduğunu fark etmesi ve istemesidir. Bir anne “Kendi duygularını ifade etmek ve yardım istemek. Zorlandığı yerde yardım istemek konusunda desteğe ihtiyacı var bence” diyerek en başta babanın yardım isteme ve yardıma açık olma konusunda *olumlu tutuma* sahip olması gerektiğini ifade etmiştir (A10, Anne Görüşmesi, 14.02.2021).

4.4.3.4. Paylaşımlı ebeveynlik

Annelerin babalardan beklentilerinin *paylaşımlı ebeveynlik* çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Anneler bir babanın çocuğunun her ihtiyacını karşılayabilecek beceriye sahip olması gerektiğini düşünmektedir. Bir annenin babalar hakkında söylediği “Her şeyi yapabilir emziremez bir tek yani bir de doğuramaz. Başka her şeyi yapabilir” ifadesi annelerin gözünde babaların paylaşımlı ebeveynlik yapmasında bir engeli olmadığını göstermektedir (A3, Anne Görüşmesi, 13.02.2021). Çalışmaya katılan annelerin hepsi bu konuda hemfikirdir.

Çocuğun hayatında annenin ve babanın rol model olduğunun farkında olan anneler, çocuğun öğrenme sürecini desteklemek için anne ve babanın eşit şekilde katkı sağlaması gerektiğini düşünmektedir. Bir anne de “(...) ikisinin de aynı eşit şartlarda olması gerektiğini düşünüyorum. Yani eşit, ön plana herhangi birisinin çıkmaması gerektiğini düşünüyorum. Aynı koşullardayız bence anne neyse baba da odur eğitimde. Bu kadar” diyerek paylaşımcı ebeveynlik konusunun altını çizmiştir (A2, Anne Görüşmesi, 16.02.2021). Ebeveynlik rollerinde anne ve baba arasındaki farkın olmaması gerektiğine değinen babalar da vardır. Bir baba şu açıklamada bulunmuştur:

(...) çocuğun yetişmesinde anne ve babanın eşit derecede payları var ve çocuk, anne ve babayı kendine rol model olarak kişilik oluşturmaya başlayacak. Bu kapsamda çocuğa karşı babanın her yaştaki davranışının çocuğun ileriki karakterinin belirleyicisi olacağına inanıyorum (B7, Baba Katılımı Tercih Formu, 01.06.2020).

Çocuğun hayatındaki yerinin ve anlamının farkında olan, bilinç düzeyi yüksek olan babaların yaşantılarında paylaşımlı ebeveynliği benimsedikleri görülmüştür. Benzer şekilde bu babaların, baba katılımında daha etkin rol aldıkları bulgular arasındadır.

Paylaşımlı ebeveynlik rollerinin üstlenilmesi hem çocukların gelişimi hem de huzurlu bir aile ortamının sağlanması açısından önemlidir. Bir anne paylaşımlı ebeveynlikle ilgili düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

(...) eşit ebeveyn varlığını görmesi hani çocukların bunu normal görmesi ve bu toplumda alışık olmadığımız bir şey olduğu için dışarıda gördükleri üzerine çocukların muhtemelen daha rahat konuşmasına sebep yani konuşmasını sağlıyordur. Ayrıca iki ebeveynin fiili olarak çocukla ilgilenmesi hani bir kişinin üzerine yığılan işi iki kişiye paylaştıracığı için evin içinde daha sakin ve daha dengeli bir atmosfer oluşacağını düşünüyorum (A10, Anne Görüşmesi, 14.02.2021).

Yukarıdaki açıklamada anne, günümüz toplumunda paylaşımlı ebeveynlik rollerinin benimsendiği ailelerde büyüyen çocukların, bu konuda olumlu kazanımları olacağına değinmiştir. Ayrıca paylaşımlı ebeveynlik yoluyla sorumluluk yükünün dengeli olmasının evdeki atmosferi olumlu etkileyeceği de söylenebilir. Özellikle çocuğun eğitim yaşantısıyla ilgili paylaşımlı ebeveynlik ortamının oluşmasına baba katılımının önemi büyüktür. Babanın eksik yönlerini keşfetmesinde, farkındalığının artmasında ve gelişiminin desteklenmesinde baba katılımı etkinliklerinin etkili olduğu görülmüştür. Baba katılımı *paylaşımlı ebeveynlik* konusundaki olumlu etkisinin farkında olan bir anne, baba katılımına olan desteğini şöyle ifade etmiştir:

Kesinlikle tabi ki katılımcı olmaları gerektiğini düşünüyorum. Pasif değil etkin hatta. Her türlü bilginin de onlara da ulaşması gerektiğini düşünüyorum. Babalık hobi değildir diye düşünüyorum. (...) Annenin yaptığı her şeyi yapabilir. Her türlü etkinlik her türlü aktivasyona katılabilirler (...) biz anneler olarak beklentimiz çok yönlü tabi ki (A5, Anne Görüşmesi, 14.02.2021).

Annenin ‘babalık hobi değildir’ ifadesi annelerin babalardan beklentilerini özetlemektedir. Çocukların da annelerin de babalardan çok yönlü beklentileri bulunmaktadır. Babaların bu beklentileri karşılama derecesi farklılık göstermektedir. Eksiklerin kapatılması için babaların desteklenmesi gerekmektedir. Bu açıdan baba katılımı etkinlikleri, hem annelerin hem de çocukların babalardan beklentilerini karşılama noktasında babaya rehberlik etmektedir.

4.4.4. Alternatif öneriler

Baba katılımı etkinliklerinde çocukların, babaların ve annelerin deneyimlerinin neler olduğu konusunda bilgiler elde edilmiştir. Katılımcılara deneyimlerinden yola çıkarak nasıl bir baba katılımı planlanmasının daha iyi olacağını düşündüklerine ilişkin sorular sorulmuştur. Katılımcılar baba katılımı konusunda alternatif öneriler getirmişlerdir. Bu bilgilere *alternatif öneriler* temasında yer verilmiştir.

Deneyimlerinden yola çıkan bir anne, babalara öğretmen tarafından etkinlik gönderilmesinin yerine babanın rutin hayatta evde çocuğuyla yaptıklarının değerlendirilmesi üzerinden bir baba katılımı süreci planlanmasını önermiştir. Anne, alternatif önerisini şöyle açıklamıştır:

(...) doğaçlama olarak yaptığınız evde geçirdiğiniz zaman yaptığınız etkinlikleri aktarın deseniz mesela raporlaştırın deseniz o bence babayı sıkamaz (...) Hatta veliye bile kazanımları buldurtabilirsiniz. Hani burada ne kazandı çocuğunuz filan diye. Yani o tarz şeyler olduğunda bence sıkamaz ama bir yıl boyunca sürmesi evet, sıkabilir. Yani genelde sıkabilir babaları diye düşünüyorum. Eğitimci babayı belki sıkamaz da hani bu işin içinde olan okul öncesi öğretmeni bir babayı sıkamaz ama diğer babaları sıkabilir (A6, Anne Görüşmesi, 13.02.2021).

Annenin bahsettiği şekilde bir baba katılımı süreci planlanması her babaya kendi rutinlerinin içinden geri bildirim verilmesini sağlayacaktır. Tez çalışması kapsamında babalardan ev yaşantılarına ilişkin geri bildirim yazıları yazmaları istenmiştir. Az sayıda babanın bu yazıları düzenli ve detaylı olarak paylaştığı görülmüştür. Bazı babalar yazılı iletişime girmenin kendileri için uygun bir yol olmadığını belirtmiştir. Duygu ve düşünceleri doğru aktarabilme anlamında sözlü iletişimi tercih ettiklerini belirtmiştir. Bu açıdan eğer babalar evdeki çocuğuyla birlikte yaşadıkları deneyimleri detaylarıyla birlikte ve düzenli olarak paylaşırsa ve iletişim yolu babanın tercihinine bağlı olarak seçilirse uygulanabilirlik açısından iyi olacağı söylenebilir. Buna ek olarak bazı annelerin ve çoğu babanın görüşü sık aralıklarla ve bir yıl boyunca süren baba katılımı etkinliklerinin babaları sıkabileceği yönündedir. Bu durum da dikkate alınarak annenin önerdiği şekilde bir baba katılımı planlaması yapılabilir.

Annenin isteğine benzer şekilde başka bir baba da alternatif öneride bulunmuştur. Bu babanın öneride bulunma sebebi tez kapsamında yapılan çalışmanın kendi yaşam tarzına uygun olmamasıyla ilgilidir. Çalışma şartlarının uygunluğundan dolayı çocuğunun her sürecine dâhil olmuş olan ve paylaşımlı ebeveynlik rollerinin üstlenildiği bir aile ortamı bulunan baba, kendisiyle benzer şartlardaki babalar için şöyle bir alternatif öneride bulunmuştur:

Bizim doğal ortamımıza girip, senin bizi gözlemen (...) bunu da kayıt altına almanın ama doğal akışında bunu kayıt altına almanın bir yolunu bulabilsek çok şahane olurdu (...) yani bu benim doğal temennim diyelim ama bu nasıl ölçülebilir bu nasıl dediğim gibi bir metin haline getirilebilir falan bunlardan tamamen bir haber olarak söylüyorum bunları (B10, Baba Görüşmesi, 27.01.2021).

Babanın istediğinin, baba ve çocuğun ilişkisinin doğal ortamında gözlemlenmesi sonucu verilen geri bildirimle ilerleyen bir baba katılım çalışması olduğu görülmektedir. Gözlem sürecinin doğallığına etki etmemek adına çocuğun öğretmen varlığından haberdar olmadığı bir planlama yapılması gerektiğine değinmiştir. Annenin önerisinde olduğu gibi baba da gözlemlenen baba-çocuk ilişkisine yönelik nokta atışı geri dönüş istemektedir. Bu durum babanın neyi doğru neyi yanlış yaptıkları konusunda davranışlarının analiz edilmesine ve somut geri bildirimlere ihtiyacı olduğunu göstermektedir. A6'nın da benzer bir baba katılımı planı önermesinin sebebi babada gördüğü eksiklikleri öğretmenin de fark edip geri bildirim vermesi yönünde olabilir.

Babalardan biri, farklı öğrenme ortamları ve grupları aracılığıyla gerçekleştirilecek bir baba katılımını alternatif öneri olarak sunmuştur:

Başka babalarla bir araya gelip birlikte sosyalleşme ya da farklı babaları görüp onun üzerinden de belki etkinlikler dizini, etkinlik haftası da olabilirdi. 12 etkinlikten bir tanesi bütün babaların gelip bir arada olabildiği ve aynı şekilde sizin de üçünüzün bir araya gelip hani böyle farklı sosyal ortamları deneyimleyebileceğimiz. Hani şimdi merak ediyorum. Bendeki rahatlığıyla sizin yanınızdaki rahatlığı nasıl? Kişiden kişiye değişiyor mu? Hani başka biri geldiğinde nasıl davranıyor? Kendini geriye çekiyor mu? (...) Hani ona dair oluşturduğum merakları deneyimlemek için baba etkinlikleri kapsamının biraz daha şey yapabiliydim (...) Bunun için dediğim gibi öğrenme ortamı çeşitlendirirdim. İki zamanı yyardım. Üç farklı sosyal ortamlarda farklı kişilerle nasıl bir çocuk görüyoruz, izliyoruz cevaplandırarak etkinlikleri birleştirmeye çalışırdım (B8, Baba Görüşmesi, 24.01.2021).

Çocuğunu farklı ortamlarda gözlemek isteyen ve farklı kişilerin bakış açısıyla çocuğunun değerlendirilmesini isteyen babanın böyle bir planlama yapmasındaki amacın çocuğuyla ilgili daha çok şey bilmek istemesi olduğu söylenebilir. Çocuğunu keşfedeceği ve çocuğuyla ilgi gözden kaçırdığı durumlar hakkında diğer babalardan destek alabileceği bir baba katılım çalışmasından bahsetmektedir. Aynı zamanda babaya öğretmenle, diğer babalarla ve çocuklarla farklı deneyim fırsatı sunan yüz yüze bir baba katılımı etkinliği olması da dikkat çekmektedir. Babanın daha sosyal etkileşim alanlarına ve deneyim paylaşımına ihtiyaç duyduğu söylenebilir.

Bir anne, baba katılımının yayılması ve özendirilmesini temel alan bir öneride bulunmuştur:

(...) sadece sizin aranızda kalmasa. Bunu böyle bir duyursak yani. Hani tamam bu sizinle ilgili bir olay ama bunu biz bunu yaptık, hey! Falan deyip böyle herkese göstersek daha bence babalar için de çocuklar için de daha şey olur. Verimli olabilir yani. Çünkü bir şeyin sonucunu görmek insana bir ödündür yani. Emek verdiğin bir şeyin sonucu (...) Babayla çocuk kek yapma. Ertesi gün de böyle bir etkinlik yaptık biz deyip arkadaşlarına o keki dağıtabilmek. Bu çocuğum için çok heyecanlı olur yani. Çok daha. Babamla ben bunu yaptım dediğinde böyle göğsünü gere gere söylüyor olmak daha akılda kalıcı olur diye düşünüyorum (...) komşusuna verirken öğretmenine gönderdiği bir video bile onun için yine çok yüreklendirici bir şey olabilir (A5, Anne Görüşmesi, 14.02.2021).

Annenin önerisi, bu çalışma kapsamında yapılan çemberlerin içeriğine benzemektedir. Etkinlik Değerlendirme Çemberinde çocukların babalarıyla birlikte yaptıkları etkinliklere ilişkin fotoğraflar gösterilmiş ve üzerine değerlendirme sohbeti yapılmıştır. Anne de benzer şekilde baba ve çocuğun ürününün somut bir şekilde farklı sosyal ortamlarda paylaşılmasını önermiştir. Anne bu tarz bir uygulamanın hem baba ve çocuk açısından motivasyon olacağını hem de baba katılımının duyurulması açısından önemli olacağını düşünmektedir.

Bir anne, aile katılımı çalışmalarının *alternatif öneri* olacağına değinmiştir. Anne, bu düşüncesinin nedenini şöyle açıklamıştır:

Onu daha rahat yaparız o zaman çok rahat olur çünkü orda komutan ben olurum. Figüran olarak eşim katılır. Yani her şey hazırlanacak. Ona diyeceksin ki “Sen şunu diyeceksin. Şöyle yapacaksın.” onları yapar. Yapmam etmez demez ama bu hazırlık aşamasında sıkıntı yaşıyor (A9, Anne Görüşmesi, 14.02.2021).

Annenin süreçte daha etkin olduğu ve uygulama aşamasına gelene kadar tüm ön hazırlığı yaptığı bir çalışmanın baba için daha uygulanabilir olduğunu belirtmiştir. Annenin söylediği komutan ve figüran benzetmeleri çalışmaya katılan bazı ailelerdeki ebeveynlerin rol dağılımına uymaktadır. Annenin sorumluluk üstlenmekten kaçınan ve fazla emek vermek istemeyen babalar için böyle bir öneri getirdiği söylenebilir. Sırf baba da sürecin bir parçası olsun diye daha çok emek vermeyi göze alan annelerin olduğu da dikkat çekmektedir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, okul öncesi eğitim döneminde baba katılımının baba-çocuk ortaklığıyla desteklenmesine yönelik ebeveyn ve çocuk deneyimlerini betimlemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulguların özetine bu bölümde yer verilmiştir. Çalışmanın bulguları, alan yazındaki diğer çalışma bulgularıyla karşılaştırılmış ve tartışılmıştır. Çalışmanın sonuçlarından yola çıkarak önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Sonuç

Bulgulardan elde edilen sonuçlar, araştırma soruları çerçevesinde bu başlık altında sunulmuştur. Araştırmanın “Okul öncesi eğitim dönemi baba katılımı konusunda çocuklar ve babaların tercihleri nelerdir?” sorusuna yönelik elde edilen bulgulardan çıkarılan sonuçlar şu şekildedir:

- Çoğu babanın çocuğuyla fiziksel aktiviteye dayanan hareketli oyunlar, lego ve kutu oyunları oynadıkları; beraber televizyon ve çizgi film izledikleri görülmüştür. Babaların yarısı, çocuklarıyla kitap okuduklarını da belirtmiştir. Çoğu babanın çocuğuyla dış mekânda vakit geçirmekten hoşlandığı ve bu mekânın genellikle park ve bahçe olduğu görülmüştür. Bazı babaların dışarda çocuğuyla birlikte bisiklete binmek gibi aktif katılımlı etkinlikler yaparken bazı babaların da yalnızca çocuğu gözlemleme amacıyla dışarıda yanında bulunduğu bilgisine ulaşılmıştır. Çocukların babalarından beklentisi ise gözlemci değil etkin katılımcı olmaları yönündedir. Az sayıda babanın sanat, spor ve öz bakım etkinliklerini yaptığı görülmüştür. Babaların çoğunun, çocuklarıyla eğlence temelli, ön hazırlık gerektirmeyen, kolay etkinlikler yaptığı görülmüştür.
- Evde yapılacak baba katılımı etkinliklerinde çoğu babanın çocuğuyla yapmayı tercih ettikleri etkinliklerin; oyun oynama, video izleme, spor yapma, kitap okuma olduğu görülmüştür. Müzik, resim ve araştırma gibi etkinlikler az sayıda baba tarafından tercih edilirken; deney yapmayı hiçbir baba tercih etmemiştir. Babaların rutin hayatta yaptıkları etkinlikleri baba katılımında da sürdürme istekleri görülmüştür. Babaların çoğu sanatsal ve bilimsel etkinlikleri çok tercih etmemiştir. Bunun sebebinin kendilerini bu alanda yeterli görmemeleri ve emek, hazırlık, yaratıcılık gerektiren etkinlikleri tercih etmemeleri olarak açıklanabilir.

- Çocukların babalarıyla evde yapmayı en çok tercih ettikleri etkinlikler arasında oyun, gezi, video izleme, müzik ve tasarımın olduğu görülmüştür. Az tercih ettikleri etkinlikler arasında araştırma, öz bakım, deney ve drama etkinlikleri bulunmaktadır. Çocukların da babalarıyla benzer şekilde rutin yaşantılarındaki deneyimlerden yola çıkarak tercihlerini yaptıkları görülmektedir. Sanatsal ve bilimsel etkinlikleri tercih eden çocuk sayısının baba sayısından fazla olduğu görülmüştür. Bu durum araştırmanın katılımcısı olan çocukların babalara kıyasla yeniliğe daha açık olduğunu göstermektedir.
- Babaların çoğunun okulda yapmayı tercih ettikleri etkinlikler arasında matematik, deney, gezi gözlem, meslek tanıtımı gibi etkinlikler bulunmaktadır. Az sayıda baba; görsel sanat, drama, dans ve müzik etkinliklerini tercih etmiştir. Babaların okulda topluluk karşısında, kendilerini bilgili ve deneyimli hissettikleri etkinlikleri yapmayı tercih ettikleri görülmüştür. Babaların mesleki tanıtımı etkinliklerinde olduğu gibi kendilerini güvende hissettikleri konfor alanlarındaki etkinliklere katılım konusunda daha girişken davrandıkları söylenebilir. Etkin ve ön planda olmayı, özgüvenli olmayı gerektiren sanat çalışmalarından kaçındıkları ifade edilebilir. Babaların öğretmen liderliğinde olduklarını bildikleri için evde yapmayı tercih etmedikleri bazı etkinlikleri okuldaki katılım çalışmalarında yapmayı tercih ettikleri söylenebilir. Buna örnek olarak deney etkinlikleri verilebilir.
- Okulda yapılacak olan etkinlik türlerinin hepsini evdekine kıyasla daha çok çocuk tercih etmiştir. Okulda yapılacak etkinliklerin işleyişinin nasıl olduğunu bilmeleri, babalarıyla birlikte deneyimledikleri etkinlik çeşidinin az olması çocukların tercihlerine etki eden unsurlar arasında görülmüştür. Çocukların babalarıyla evde neyi yapıp neyi yapamayacakları konusunda bilgi ve deneyim eksikleri olduğu ifade edilebilir.
- Babalar yapılacak çalışmaların merak uyandırıcı, heyecanlı ve eğlenceli olmasını istemektedir. Babaların uzun bir sürece yayılan çalışmaları fazla tercih etmedikleri görülmüştür. Babalar devamlılık sağlanması gereken bu çalışmaların ilgi çekici formatta olması gerektiğini belirtmişlerdir.
- Babaların çoğunun, ev ortamındaki baba katılımı etkinliklerini daha çok tercih ettikleri görülmüştür. Bu tercihin sebebinin, evlerinin kendilerini rahat ve güvende hissettikleri ortam olmasından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Babalar, sıklık

açısından evde yapılacak çalışmalara daha sık, okulda yapılacak çalışmalara daha seyrek katılım sağlamayı tercih etmiştir. Okuldaki çalışmalara katılımda iş ve çalışma şartları engel olabileceğini belirten babalar, okuldaki hiçbir çocuğun mağdur olmaması adına çalışmaların seyrek olması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcılar, okulda tüm ebeveynlerin eşit katılım sağlayabileceği bir çalışma ortamı tercih etmişlerdir. Çoğu baba, sanal ortamdaki çalışmaların verimliliğinin düşük olacağına inanmaktadır. Bu sebeple mecbur kalmadıkça bu çalışmalara katılım göstermeyeceğini belirten babalar olmuştur.

- Babaların çoğunun ortak keyif aldıkları birkaç etkinliği belirleyip sürekli bunlar üzerinden çocuklarıyla etkileşimde bulundukları görülmüştür. Az sayıda babanın çocuğunun gelişimini desteklemek için etkinlik havuzunu zenginleştirmeye çalıştığı görülmüştür. Çoğu babanın çocuğuyla yeni şeyler deneme ve etkileşimin niteliğini artırma konusunda bir girişimi olmadığı görülmüştür.
- Çok sayıda baba, çocuğun hayatında baba rolünün önemli bir etkisi olduğunu ifade etmiştir. Babaların, genel olarak babalık rolleriyle ilgili ihtiyaç duydukları konuların çocuk gelişimi, çocuk psikolojisi, yaygın doğru bilinen yanlışlar ve etkili iletişim olduğu görülmüştür. Ancak az sayıda baba babalık rolü konusunda nerede eksikliği olduğunu bilecek ve kendini değerlendirebilecek bilgi birikimine sahip olmadığını belirtmiştir. Babanın kendi babalık rollerini değerlendirebilmesi ve eksikliklerinin farkına varması açısından baba katılım çalışmalarına ihtiyaç duyduğu görülmüştür. Anneler, babaların çocuk gelişiminde yeterli bilgi ve donanım sahip olmadığını düşünmektedir. Annelerin babaların bilgisinde yetersiz gördükleri konular arasında duygularını ifade etme, çocuğu anlama, çocuğun ihtiyacına uygun hareket etme, anlayışlı ve tutarlı olma gibi konular bulunmaktadır. Buna ek olarak anneler, babaların desteğe ihtiyaç duydukları noktalarda destek istemekten kaçındığını da belirtmiştir. Babaların babalık rollerini değerlendirme ve farkında oldukları ihtiyaçları giderme konusunda bu zamana kadar öğretmenden veya okuldan bir talepleri olmamıştır. Bu çalışma kapsamında bu ihtiyaçlarını dile getirdikleri dikkat çekmektedir. Benzer şekilde babaların yarısının baba katılımının önemi konusunda farkındalıkları olduğu ancak baba katılımı planlama konusunda bir girişimleri olmamıştır. Bu durum annelerin söylediklerini de destekler niteliktedir.
- Çalışmaya katılan çocukların tamamı, baba katılımı öncesinde babalarıyla geçirdikleri zamanı yeterli bulmadıklarını ifade etmiştir. Çocuğun gözünde baba,

sürekli işi olan meşgul bir kişidir. Çocuklar, babalarından birlikte bir şeyler yapmayı talep ettiğinde bu taleplerinin babalar tarafından sıklıkla iş yoğunluğu sebebiyle ertelendiğini belirtmiştir. Çocukların beklentileri, babalarından birlikte bir şey yapma konusunda talepte bulunduklarında bu talebin babalar tarafından kısa sürede karşılanmasıdır.

Araştırmanın “Baba katılımı etkinliklerinin gerçekleştirilmesi sürecine ilişkin çocukların deneyimleri nelerdir?” sorusuna ilişkin elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

- Babalarıyla rutin hayatlarına kıyasla daha uzun süre ve daha çeşitli etkinlikler yaparak vakit geçiren çocuklar bundan çok memnun olmuşlardır. Okulda öğrendiği becerileri babalarına gösterebilme imkânı bulmak çocuklara doyum sağlamıştır. Babalarının, çocukların becerilerini şaşkınlık ve hayranlıkla izlemesi çocukları memnun etmiştir. Çocuklar babalarından daha fazla etkinlik talebinde bulunmuşlardır. Rutin etkinliklerden ziyade babaları ile etkinlikleri yapma talebinde bulunmaları, baba katılımı etkinliklerinin çocukların beklentilerini karşıladığını göstermektedir.
- Çocukların babalarından tekrarını istedikleri etkinliklerin çoğunlukla öz bakım, drama ve araştırma gibi etkinlikler olduğu görülmüştür. Bu etkinlikler, çocukların çalışmanın başında babalarıyla az yaptıkları veya az tercih ettikleri etkinliklerdir. Bu durum, bu etkinliklere ilişkin deneyim eksikliklerinden dolayı tercih etmediklerinin göstergesi sayılabilir.
- Babalarının daha önce yapmadıkları şeyleri öğretmenin gönderdiği etkinlikler sayesinde yaptığını düşünen çocuklar öğretmenden bu etkinlikleri göndermeye devam etmesini istemiştir. Babalarından kendileri etkinlik talebinde bulunduklarında çeşitli ve uzun süreli olmayacağını düşünen çocukların bu konuda öğretmen desteği istediği düşünülmektedir. Bu durum çocukların, babalarının dıştan bir denetimle baba katılımı etkinliklerini yaptıklarını düşündüklerinin göstergesi sayılabilir.
- Baba katılımı baba-çocuk ortaklığına dayanan bir süreç olduğu için sadece çocuğun değil babanın da hazırbulunuşluğu ve istekliliği önemli bir etkidir. Bazı babaların gönderilen etkinlikleri düzenli bir şekilde yapmaması veya süreci yarıda bırakması çocukları olumsuz etkilemiş ve hayal kırıklığına neden olmuştur. Bazı çocuklar babalarından elde edemedikleri olumlu sonucu annelerden elde etme umuduyla öğretmenden annelere de etkinlik göndermesini talep etmiştir.

Çocukların ne istediklerini bilmeleri ve öğretmeni yönlendirmeleri dikkat çekmektedir. İşte bu sebeple katılımı ilgili konularda çocuğun kararına ve bakış açısına başvurulması önemli görünmektedir.

- Bazı babaların etkinlik kazanımlarını aynı tutarak ve gönderilen etkinliklerden farklı çalışmalar yapmış olması bazı çocukları memnun etmemiştir. Bu durumun, Etkinlik Değerlendirme Çemberinde diğer arkadaşlarının aynı etkinliği yaptığını görerek eksiklik hissetmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Evde ortak etkinliklerin yapılmasının çocuğun grup aidiyetini pekiştirdiği ifade edilebilir.
- Araştırma etkinliğinde babanın çocuğun düzeyine uygun olmayan bir video açması çocuğun bundan olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Bu durum, etkinlik türü her ne olursa olsun öğretmenin uygun içerik seçeneklerini babayla paylaşması gerektiğinin örneğidir. Bir eğitimci bakış açısıyla içeriklerin değerlendirilmesinin babalara rehber olacağı ve böylelikle olumsuz yaşantıların önüne geçilebileceği düşünülmektedir.
- Baba katılımı etkinlikleri çocukların değerlendirme ve eleştirel bakma becerilerini olumlu etkilemiştir. Etkinliğin içerik özelliklerine ekleme ve çıkarma yapan, etkinlikler arası karşılaştırmalarda bulunan bazen de etkinliklerin kısalığı konusunda babaya uyarıda bulunan çocuklar olmuştur.
- Yapılan etkinliklerin çocukların yaratıcılıklarını ve planlama becerilerini olumlu etkilediği söylenebilir. Sürecin ilerleyen haftalarında çocukların öğretmene planlama konusunda ek önerilerde bulundukları ve süreçte babayı da yönlendirdikleri görülmüştür.
- Çocuklar okuldan gelen etkinliklerin babalarıyla ne yapacaklarına karar verme konusunda kolaylık sağladığını belirtmiştir. Planlama süreciyle vakit kaybetmeden uygulamaya geçiyor olmak çocukları memnun etmiştir.
- Çocuklar, geçmiş deneyimlerinden de yola çıkarak evde yapılan baba katılımı etkinliklerinin daha verimli olduğunu düşünmüşlerdir. Çocuklar bu kararı almalarında babanın işten izin alamamasından kaynaklanan katılım gösterememe durumunun ve okulda yapılacak çalışmaya kıyasla evdekinin daha uzun sürece yayılmış olmasının etkili olduğunu belirtmişlerdir. Birebir daha fazla vakit geçirme ve daha çok etkinlik yapma durumu çocukları cezbetmiştir.
- Okuldaki öğrenme sürecinin paralel şekilde evde de devam ediyor oluşu çocuğun öğrenme yolculuğunu kolaylaştırmıştır. Evdeki yaşantılar, çocukların

öğrendiklerini pekiştirmelerine ve farklı keşiflere imkân sağlamıştır. Yapılan etkinlikten yola çıkarak kendi öğrenme süreçlerini başlatmışlardır.

- Çocuklar, evde yapılan baba katılımı etkinlikleri yoluyla babalarıyla geçirdiği vaktin hem niceliksel hem de niteliksel olarak arttığını belirtmiştir. Sadece annelerinin olmadığı zamanlarda değil her zaman babalarıyla daha çok vakit geçirebileceklerini görmüşlerdir. Baba katılımı yoluyla babalarda olumlu değişiklikler olduğunu fark eden çocuklar olmuştur. Babasının bu süreçte tazelendiğini düşünen çocuklar babalarının kendilerine daha iyi davrandıklarını ve baba-çocuk ilişkisinin daha iyi olduğunu belirtmiştir. Etkinlikler yoluyla baba çocuk ortaklığı kurulmuştur. Ben dili biz diline dönmüştür. Birlikte karar alma ve hareket geçme artmıştır. Çocuklar planlarına babalarını daha çok dâhil etmeye başlamış ve birlikte daha çok şey yapmak istemiştir. Bir çocuk bu durumu ‘ben artık babacıyım’ diyerek ifade etmiştir. Çocuklar babalarına olan sevgilerini duygusal ve fiziksel olarak daha sık göstermeye başlamıştır.
- Baba ve çocuk arasında birçok ilk yaşanmıştır. Baba katılımı etkinlikleri çocuğun babayı keşfetmesini sağlamıştır. Çocuklar babalarının ‘oyun’ oynayabildiğini görmüştür. Babalarının yapamayacağını düşündüğü şeyleri babaların yapmış olması, çocukların babalarına olan güvenlerini arttırmıştır. ‘Benim babam yapar’ hissi gelmiştir. Etkinlik sürecinde yaşanan aksaklıklar olduğunda veya baba-çocuk arasındaki anlaşmazlıklarda annelerin sürece problem çözücü olarak ufak dokunuşları olmuştur.

Araştırmanın “Baba katılımı etkinliklerinin gerçekleştirilmesi sürecine ilişkin babaların deneyimleri nelerdir?” sorusuna yönelik sonuçlar şöyledir:

- Baba katılımı etkinlikleri, babaların çocuğuyla ne yapacağı konusundaki seçim kriterini olumlu yönde değiştirmiştir. Rutin hayatlarında çocuğuyla yapacağı etkinlikler konusunda pratik ve eğlence temelli seçimler yapan babaların, katılımdan sonra çocuklarının öğrenme sürecine destek olacaklarını bildikleri etkinlikler tercih ettikleri görülmüştür. Annelerin daha detaycı ve çocukla yapılan etkinliklerin anlamlı olmasına özen gösterirken babaların eğlenceli ve vakit geçirmiş olmaya odaklanmalarını anneler eleştirmişlerdir. Anneler, babalardan beklentilerinin baba katılımı etkinlikleri yoluyla karşılandığını ifade etmiştir. Çocuğu için farklı öğrenme ortamları hazırlayan babaların bu süreçte emek verdikleri görülmüştür.

- Babaların, babalık rollerine ve baba katılımına yönelik bakış açıları olumlu yönde değişmiştir. Baba katılımı etkinlikleri süreci sona erdikten sonra da çocuklarının eğitim hayatında daha etkin rol aldıkları görülmüştür.
- Baba katılımı etkinlikleri sürecinde babalar çocuklarını keşfetmişlerdir. Baba katılımı etkinliklerinin çeşitli olması, babanın çocuğunun ilgi alanlarını keşfetmesi açısından gözlemleme ortamı oluşturmuştur. Babalar çocuklarının ihtiyaçlarını ve beklentilerini fark etmişlerdir. Babalar çocuklarına yönelik daha önce farkında olmadıkları özelliklerin farkında varmışlardır. Baba ve çocuğun birlikte uzun ve nitelikli zaman geçirmesi babanın çocuğun dünyasını anlamasını, çocuğu tanımasını sağlamıştır. Çocuğu anlamak çocukla kurulan iletişimi de olumlu etkilemiştir. Babalar çocuğuna karşı daha anlayışlı olmuştur. Babalar ‘çocuğu okumaya’ başlamıştır. Kişisel özellik olarak sabırsız olduğunu söyleyen babaların çoğu, etkinliklerden sonra daha sabırlı olduklarını söylemiştir. Anneler, eğer isterlerse babanın çocuğa vakit ayırabildiğini, çocuğun hayatıyla ilgili daha fazla sorumluluk alabildiğini ve sabırlı olabildiğini görmüştür. Baba-çocuk bağı artmıştır. Çocuklar ve babalar duygu ve düşüncelerini, sevgilerini daha rahat ifade etmeye başlamışlardır. Babalar çocuklarının hayatında ve gözünde ne kadar anlamlı ve önemli olduklarını görmüşlerdir. Rol model olduklarına ilişkin somut deneyimler yaşamışlardır. Baba katılımı etkinlikleri baba, çocuk ve baba-çocuk ilişkisinde birçok olumlu değişime neden olmuştur. Bazı babalar pandemi süreci olmasaydı baba katılımı etkinliklerinin katkısının daha net gözlemleneceğini ve net bir geçiş olacağını belirtmiştir. Baba katılımı etkinliklerinin pandemi sürecine denk gelmesi, baba katılımının çarpıcı etkisini gölgelemiştir.
- Çocuğuna fayda sağlayan bir deneyim yaşattığının somut örneklerini gören babalar mutlu ve memnun olmuştur. Aynı zamanda baba katılımı etkinlik sürecinin kendilerine farklı açılardan fayda sağlayan zengin bir süreç olduğunu belirtmişlerdir.
- Etkinliklerin planlanmasında baba ve çocukların görüşlerinden yola çıkılması babanın sürece uyum sağlamasını kolaylaştırmıştır. Etkinlikler babaların eğlenceli, merak uyandıran, ilgiyi canlı tutan taleplerini karşılar nitelikte olmuştur. Baba katılımı sürecinin öğretmen tarafından takip edilmesi babalara ek sorumluluk yüklemiştir. Babaların süreci daha disiplinli şekilde yürütmesine destek olmuştur.

- Etkinlikleri yapmaları ve değerlendirmeleri için bir haftalık zaman sınırlaması bulunması bazı babaların kaygı duymalarına neden olmuştur.
- Babalar süreçteki performanslarının iş yoğunluğu, ‘kendine vakit ayırma bencilliği’, tembelliğin neden olduğu sorumluluk üstlenmek istememe gibi durumlardan etkilendiğini belirtmiştir. Babalar yaptıkları şeylerin faydasını kendilerinde, çocuklarında ve aile ilişkilerinde görmelerinin sürece motive olmalarında etkili olduğunu ifade etmiştir.
- Baba katılımı etkinlikleri babalara bir zamanlar çocuk olduklarını hatırlatmıştır. Babalar kendi çocukluklarında deneyimledikleri oyunları kendi çocuklarıyla paylaşma imkânı bulmuşlardır. Çocuklarına çocukluk anılarından bahsetmişlerdir. Uzun zamandır yapmadıkları seksek oynama, resim çizme gibi etkinlikleri yapmak babalara nostalji yaşatmıştır. Baba katılımı sürecini etkileyen faktörler arasında babanın kendi babasıyla yaşadığı deneyimlerin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bir baba, yaptıkları etkinlikler yoluyla çocuğuyla arasındaki bağı güçlendiğinin farkına varmıştır. Bunun üzerinde kendini geri çeken ve etkinlikleri yapmayı bırakan baba, kendi babasıyla olan bağının güçlü olmadığı için benzer bir durumu çocuğuna yaşatmaktan çekinmiştir. Bağ kurma konusunda engelleri olduğunu fark eden baba, bunu çözmek adına destek alacağını ifade etmişti.
- Babanın tek başına baba katılımı sorumluluğunu üstlenemeyeceğini düşünen anneler bulunmaktadır. Annenin desteğine rağmen babanın etkinlik sürecini gerçekleştirmediği ve çalışmayı yarım bıraktığı örnekler görülmüştür. Bu durum baba katılımında en büyük engelin babanın kendisi olduğunu düşündürmektedir. Babanın istekliliği ve hazırbulunuşluğu süreci etkilemektedir.
- Yoğun çalışma şartlarından dolayı çocuğuna yeteri kadar zaman ayıramadığını ve ilgilenemediğini düşünen babalar vardır. Baba katılımı etkinlikleri sayesinde çocuğuna fayda sağlayan etkinlikler yapmış ve çocuğuyla daha fazla zaman geçirmiş olan babalar vicdan rahatlığı yaşamıştır. Babalar zaman yönetimi konusunda kendilerini geliştirdiklerini, çocukları için daha anlamlı etkinlikler yapmaları gerektiğini öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Pandemi sürecinin çalışmaya avantajlı ve dezavantajlı etkileri olmuştur. Bazı babaların çalışma şartları ağırlaşmış bazı babalar esnek çalışma uygulamasına geçmiştir. Bu durum rutin yaşantılarında büyük değişikliklere neden olmuştur. Çocuğuyla evde daha

fazla zaman geçirmeye başlayan babalar, çocuklarıyla eskiye kıyasla daha fazla etkileşime girmeye başlamıştır. Babaların çocuklarıyla yaptıkları bilindik uygulamaların tükenmeye başladığı ve babaların arayışa girdikleri noktada baba katılımı sürecinin başlamıştır. Babalar baba katılımı etkinliklerinin ‘ımdada yetiştğini’ belirtmiştir.

- Babaların etkinlikleri uygulamaya devam ettikçe yaratıcılıklarının ve üretkenliklerinin arttığı görülmüştür. Çalışma kapsamında yapılan baba katılımı etkinliklerinin de bu anlamda etkisi olduğu görülmüştür. Babalar, çocuğun işin içinde bulunduğu her konuda esnek ve yaratıcı olmaları gerektiğini öğrendiklerini söylemişlerdir. Çocuklara özgürlük alanı tanımanın çocuğun keşif sürecine olan olumlu etkisini deneyimlemişlerdir. Sürecin çocuğun ihtiyacına göre şekillenmesine fırsat vermişlerdir.
- Babalar bu süreçten edindikleri deneyimlere bakarak çocuğu için çok daha fazlasını yapabileceğini ve yapmanın mümkün olduğunu gördüğünü ifade etmiştir. Eğitimin süreç işi olduğu ve okuldaki yaşantının evde destelenmesi gerektiği konusunda babalar farkındalık yaşamıştır.
- Babaların bazıları kendi becerileri ve yapabilecekleri konusunda kendilerini soktukları kalıbın dışına çıkmış ve önyargılarını kırmıştır. Süreçte elde ettiği kazanımları sadece çocuğuyla bağlantılı durumlarda değil, kendi kişisel özelliklerinde de değişime sebep olduğunu söyleyen babalar olmuştur. Babalar hem kendini hem de çocuklarını keşfetmiştir.
- Ev ve okul yaşantısına dair bilgilerin çift yönlü paylaşılması çocuğun gelişimi için önemli katkı sağlamıştır. Gelişim gözlem raporlarının babayla paylaşılması babanın, çocuğun gelişimini daha iyi takip edebilmesini ve evdeki davranışlarını anlamlandırılmasını sağlamıştır. Evden gelen geri bildirimler öğretmenin öğrenme sürecini zenginleştirmesi için veri kaynağı olmuştur. Böylelikle okul ve ev arasında köprü kurulmuştur.
- Babalar, okul öncesi eğitimin ve baba katılımının önemini ve etkililiğini öğrenmiştir. Bu süreçte öğretmenin emeğini gören babalar, öğretmene ve okula karşı duydukları güvenin ve saygının arttığını belirtmiştir.
- Babalar, baba katılımı sürecinden elde ettikleri bilgileri kullanarak ileriye dönük planlamalar yapmıştır. Bu durum, baba katılımının rutin hayata dâhil edilebilir ve uygulanabilir faydalar içerdiğinin göstergesidir.

- Babalar, çocuk bakış açısıyla planlanan etkinliklerin çocukların ihtiyacına yönelik olduğunu ve çocukların ilgileri doğrultusunda planlandığı için çocukların süreci daha çok benimsediğini görmüştür. Etkinliklerin çocuk bakış açısıyla planlanmış olmasının öneminin farkına varan babalar rutin yaşantılarında çocuklarının fikirlerine daha çok önem vereceklerini belirtmiştir. Çocukların ne istediğini ve neye ihtiyacı olduğunu bildiğini fark etmişlerdir. Çocuğun fikirleri önem kazanmıştır.
- Baba katılım sürecinin eksiğe yama olduğu söylenmiştir. Bunu sağlayan durumun baba katılımı etkinliklerinin; baba ve çocukların görüşleri, ihtiyaçları ve beklentileri yoluyla planlanması olduğu görülmüştür. Babalar, baba katılımı etkinliklerinin baba ve çocuk görüşleri alınarak planlanmasını desteklemiştir. Yalnızca babaların görüşleri alındığında daha sınırlı bir çalışma olabileceğini belirten babalar, çocukların fikirlerinin daha yenilikçi ve girişken olduğunu ifade etmiştir. Böylelikle yeni deneyimlere ortam hazırlanmıştır. Bu durumun çalışma kapsamında yaşanan etkinliklerde de gördüklerini belirtmişlerdir.
- Babaların yarısı, baba katılımı etkinliklerindeki performansını iyi bulmuştur ancak bazı babalar çok daha iyisini yapabilecekleri konusunda özeleştiride bulunmuştur. Babalardan bazıları, iş yoğunluğu sebebiyle veya kişisel sebeplerle kısa zaman ayırabilecekleri etkinlikleri seçtiklerini ve kolayca kaçtıklarını belirtmişlerdir. Babalardan bazıları da etkinliğin ön hazırlık kısmına yeterince önem vermediklerine pişman olmuştur. Babalar tüm bu durumların performanslarını olumsuz etkilediğini belirtmiştir.
- Babaların geleneksel bakış açısıyla atadan görme babalık rolü üstlenmelerinin, baba katılımını olumsuz etkilediği görülmüştür. Babaların öncelikli görev ve sorumluluklarının aileyi geçindirmek olarak görmeleri, çocuğun eğitim hayatına katılımın geri planda kalmasına neden olmuştur. Babalardan bazıları, baba katılımında babanın kafasının bu açıdan rahat olması gerektiğini belirtmiştir. Sosyoekonomik durumun, baba katılımı etkinliklerinde etkisi olabileceği görülmüştür. Annelerin toplumsal cinsiyet rolleri baba katılımını etkilemektedir. Annenin çocuğunun tüm sorumluluğunu alması ve çocuğu için en iyisini kendisinin yapacağını düşünmesi annelerin bazı konularda babayı geri planda bırakmasına neden olmuştur. Baba katılımı sürecinde değişen baba rolleri, bazı annelerin de bakış açısını sorgulamasını sağlamıştır. Bu durum, daha dengeli rol

dağılımına ilişkin bir adım olmuştur. Çocuklarla ilgili konularda ve etkileşimde süreci ilk başlatan kişinin genellikle anne olduğu görülmüştür. Cinsel gelişim örneğinde olduğu gibi annelerin çocuğun gelişimini takip ettiği ve babayı da bu konuda yönlendirdiği görülmüştür. Baba katılımı etkinlikleri sürecinde babanın etkileşimi başlatan ve sürdüren olması, anneyi memnun etmiştir.

- Babalar, bir şeyi iyi yaparlarsa o konuda sorumluluklarının artacağını düşündükleri için becerileri dışa vurma konusunda çekimser davranmış, kaçınmışlardır. Bu düşünceden hareketle bazı sorumlulukları annelere devrettikleri görülmüştür. Benzer şekilde, çocuklarıyla bir sorun yaşadıklarında neden böyle bir sorun yaşadıklarını düşünüp sorunu çözmeye çalışmak yerine o konudaki sorumluluklarını anneye yönlendirdikleri dikkat çekmiştir. Bu durumun baba-çocuk ilişkisini zayıflatıp anne-çocuk ilişkisini güçlendirdiği görülmüştür. Bazı babaların ‘anne kırmızı alarm’ vermedikçe girişken olmadığı dikkat çekmiştir. Tüm bunların kaynağının babaların sorumluluktan kaçınması olduğu görülmüştür.
- Çocukla ilgili konularda babaların sorumluluğundaki artış ev ortamının daha dengeli bir hale gelmesine, daha olumlu bir ev ikliminin oluşmasına etki etmiştir. Aile içinde daha olumlu iletişim ve etkileşim olmuştur. Bu süreçte anneler, kendilerine daha fazla zaman ayırabilmiş ve memnun olmuşlardır. Buna ek olarak babaların çocuklarıyla anlamlı ve faydalı etkinliklerde bulunduğunu bilen annelerin içi rahat etmiştir.
- Babalar evdeki çalışmaların baba, çocuk ve anneyi olumlu etkilediğini ifade etmiştir. Babanın çocuğuyla nitelikli vakit geçirdiğini gören annelerin de çocukla nitelikli zaman geçirmek açısından baba katılımı etkinliklerini örnek aldığı söylenmiştir. Ayrıca annelerin, baba-çocuk ilişkisini gözlemledikten sonra anne katılımı veya aile katılımı çalışmaları yapılmasına yönelik talepleri de olmuştur.
- Baba katılımı etkinliklerinin düzenli bir şekilde yapılması sonucunda hem kişisel hem de babalık rolleri açısından babaların faydalandıkları ve zengin kazanımlar elde ettikleri bir süreç olduğu görülmüştür. Ancak bazı babalar için çalışmanın bu formatta hazırlanmış olması uygun olmamıştır. Özellikle çocuğuyla uzun zaman geçirme ve gözlemlene şansına sahip olan, çocuğuyla ilgili çoğu sorumluluğu üstlenmiş olan babaların, kendi rutin hayatlarındaki davranışları gözlemlenerek geri bildirimlerin verilmesine ihtiyaç duyduğu görülmüştür.

Araştırmanın “Baba-çocuk ortaklığında etkinliklerin gerçekleştirilmesi süreci, ebeveynlerin baba katılımına yönelik beklentilerini nasıl şekillendirmiştir?” sorusuna ilişkin elde edilen bulgulardan çıkarılan sonuçlar şöyledir:

- Planlanan baba katılımı etkinliklerinin çeşitli olması babalar için iyi olmuştur. Daha önce bulunmadıkları alanlarda hem kendilerini hem de çocuklarını keşfetme ve yeni deneyimler yaşama şansları olmuştur. Uzun süreli bir çalışma olduğu için babaların ilgilerini çekme konusunda etkinlik çeşitliliği önemli rol oynamıştır. Hep aynı oyunlara takılan babalar için kendi oyun havuzuna katabilecekleri fikirler oluşturmıştır. Baba katılımı etkinlikler, yaratıcılık ve üretkenlik konusunda babalara yeni ufuklar açmıştır.
- Babaların bazılarının etkinlik çeşitliliği konusunda memnun olmadıkları tek nokta, dış mekân etkinliklerinin yoğunluğunun az olmasıdır. Pandemi sürecinde kısıtlamalar ve yasaklar doğrultusunda böyle bir planlama yoluna gidilmiştir. Bu durum ev ve dış mekân etkinliklerinin dağılımında dengesizliğe yol açmıştır. Ancak bazı babalar bu durumdan memnun olduğunu, dış mekânda kontrol edilmesi gereken çok değişken olduğu için ev ortamının daha konforlu olduğunu belirtmiştir. Baba katılımı konusunda ebeveynlerin, özellikle babaların, başlangıçtaki tercihlerine de paralel olarak dış mekân etkinlikleri planlanması yönünde beklentileri gelişmiştir.
- Babalar haftada iki etkinlik yapmanın zaman zaman kendilerini strese sokan ve zorlayan bir durum olduğunu belirtmiştir. Etkinlik sayısı aynı kalsa da etkinliklerin yapılması için bir haftadan daha uzun süre verilmesi önerisinde bulunmuşlardır. Bazı anneler bunu desteklerken bir anne ‘annelik 24 saat olabiliyorsa’ babaların da bu formatta bir çalışmayı yürütmesi gerektiğini belirtmiştir.
- Etkinliklerde seçim şansının olması ve babaların gönderilen etkinlikler arasında en uygununu çocuğuyla birlikte seçebilmesi babaları memnun etmiştir. Süreçte kendi kararlarını verebilmeleri, sınırlandırılmamış olmaları durumunun gözetilmesi önemlidir. Bu açıdan ebeveynlerin karar vermeye katılım yönünde beklentileri olduğu görülmüştür.
- Babaya gönderilen etkinliklerin önceden planlanmış olması çocuk ve babaya birlikte neler yapabilecekleri konusunda rehber olmuştur. Etkinliklerde babaların anlayacağı şekilde adım adım açıklama yapılmış olması babaların ne yapacağını

anlamlandırma konusunda önemli olmuştur. Böylelikle zaman kaybetmeden var olan zamanlarını nitelikli bir şekilde geçirebildikleri görülmüştür. Bu doğrultuda babaların örnek etkinlikler gönderilmesi yönünde beklentileri vardır.

- Bazı babalar, daha az ön hazırlık ve materyal gerektiren etkinliklerin uygulanabilirlik açısından daha kolay olacağını söylemiştir. Bu durum kolay uygulanabilir, fazla materyal gerektirmeyen etkinlikler beklendiğini göstermektedir.
- Babaların süreci değerlendirmek için yazdıkları geri bildirim yazıları bazı açılardan babaları zorlamıştır. Yazılı anlatımla duygu, düşünce ve olayları doğru aktarmanın çok zaman alıcı olması ve bu süreci babanın çocuğuyla değil tek başına yapıyor olması babalar açısından zorluk oluşturmuştur. Geri bildirimlerin yüz yüze veya sözel iletişimle verilmesinin sorunu çözeceğine ilişkin babaların önerileri bulunmaktadır. Babaların bazıları, baba katılımı sürecinde video ve fotoğraf çekiminin sürecin doğallığını sekteye uğrattığını söylemiştir. Baba katılımı sürecinde geri bildirim formatının zaman almayan örnekleri beklenmektedir.
- Katılımcılar, alternatif baba katılımı uygulamaları konusunda öneride bulunmuştur. Farklı baba, çocuk ve öğretmen grupları oluşturulması ve farklı sosyal ortamlarda babanın çocuğu gözlemleyebileceği alanlar oluşturulması önerilmiştir. Baba katılımı uygulama örneği olarak bir anne, babaya kazanım ve kavram gönderilmesini istemiştir. Babanın da bu kavram ve kazanımlardan yola çıkarak çocuğuyla doğal süreçte etkinlik yapmalarını önermiştir. Bununla ilgili olarak babalar, bu konuda yeterliliklerinin olmadığını söylemiştir. Ürettikleri etkinliklerin nitelik açısından öğretmenin gönderdiğinden farklı olacağını belirtmişlerdir. Bir başka anne, babaların evde çocuğuyla birlikte yaptıklarına ilişkin öğretmene bilgilendirme yazısı yazmasını ve öğretmenin babaya yapılan şeylerdeki kazanımları buldurmasını önermiştir. Bu öneri değerlendirilirken, babaların yazılı bilgi verme konusunda yaşadıkları zorlukların dikkate alınması gerekmektedir. Baba katılımının yaygınlaştırılması açısından öneriler de getirilmiştir. Etkinlikten çıkan ürünlerin sergilenmesinin ve paylaşılmasının baba katılımının yaygınlaştırılması konusunda önemli olduğunu düşünen bir başka anne yaşanan baba katılımı deneyimlerinin sosyal ortamlarda paylaşılmasını önermiştir.

- Bir anne, yapılan aile katılımı çalışmalarında annenin komutan ve babanın figüran olacağını söylemiştir. Annenin sürecin planlama ve hazırlama sorumluluğunu alacağını ve babanın uygulama aşamasında dâhil olup annenin yönlendirmesiyle hareket edeceğini belirtmiştir. Buradan hareketle annelerin de baba katılımında aktif olması beklenmektedir.
- Baba katılımı süreci, çocuğun okula başlamasından itibaren sistematik bir şekilde uygulanırsa rutin içine girmesinin kolaylaşacağı babalar tarafından düşünülmüştür. Babalar tarafından sonradan ilave edilen ek bir sorumluluk olarak değil sürecin doğal parçası olarak görülmesi baba katılımı açısından önemli görülmüştür.

5.2. Tartışma

Bu araştırma kapsamında okul öncesi eğitim döneminde baba-çocuk ortaklığıyla planlanan baba katılımı etkinliklerinin uygulanmasında babaların ve çocukların deneyimleri betimlenmiştir. Değişen babalık kavramı; otorite figürü olan babalığı çocuğunun çok yönlü ihtiyaçlarına karşı duyarlı, çocuğuyla baş başa zaman geçiren, oyuncu ve arkadaş rolüne bürünen bir babalığa dönüştürmüştür (Türkoğlu, Çeliköz ve Uslu, 2013). Bu dönüşümü sağlayan babalar çocuğunun hayatına daha istekli ve daha duyarlı bir katılım gerçekleştirmektedir (Kuzucu, 2011). Babaların aile içerisindeki huzurlu ortamın oluşmasında, çocukların ruhsal ve fiziksel yönden sağlıklı gelişiminde büyük katkıları olduğu bilinmektedir (Mercan ve Tezel Şahin, 2017). Bu sebeple nitelikli geçirilen baba çocuk zamanı hem çocuklar hem de babalar için oldukça önemlidir (Tutkun ve Tezel Şahin, 2016). Burada bahsedilen nitelikli katılımı, bazı babalar çocuğun tercih ettiği etkinlikleri yapmak olarak değerlendirirken; bazı babalar çocuğa ve babaya ortak fayda sağlayan etkinlikleri yapmak olarak değerlendirmektedir (Türkoğlu, Çeliköz ve Uslu, 2013). Bu çalışmanın bulguları ışığında nitelikli etkinlik baba-çocuk ve öğretmen işbirliğiyle hazırlanan baba katılımı etkinlikleri olarak tanımlanabilir.

Çalışmada çocuk ve baba görüşleri alınarak planlanan baba katılımı etkinliklerinin babalar ve çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olduğu görülmüştür. Bu durum, babaların ve çocukların etkinlikleri ilgi ve keyifle yapmalarını sağlamıştır. Ayrıca etkinlik planlarında on iki çeşit etkinliğe yer verilmesi ve bunların haftalara dengeli bir şekilde dağılması, ailelerin etkinlikleri yaparken seçim hakkının olması bu çalışmanın verimliliğini arttırmıştır. Karaağaç (2021)'ın okuldan eve gönderilen etkinliklerle ilgili

aile görüşlerinin değerlendirildiği çalışmada elde edilen bulgularda ailelerin, herkese standart etkinlik gönderilmesini ve etkinliklerin yeterince çeşitli olmamasını eleştirdiği ortaya çıkmıştır. Ailelerin beklentisi hem çocukları hem de kendilerini farklı alanlarda destekleyecek farklı çeşitte etkinliklerin gönderilmesi yönünde olmuştur. Ayrıca ailelerin öznellik içeren ihtiyaca bağlı olarak etkinlikler planlanmasını bekledikleri görülmüştür. Planlamasını öğretmenin yaparak ailelere gönderdiği etkinliklerde çocukların ilgisini çekmeyen etkinliklerin de bulunduğu ve çocukların bunları yapmada isteksiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada uygulanan etkinlikler Karaağaç (2021)'in çalışmada vurgulanan beklentileri karşılayabilecek formatta olmuştur. Çalışmaya katılan çocukların, babaların ve annelerin etkinlikleri nitelikli bulmalarının ve süreçten doyum sağlamalarının çalışma sürecinde baba ve çocukları karar verme sürecine dahil etmenin etkili olabileceği söylenebilir.

Akyol (2020), çocuk katılımına yönelik anne baba görüşlerini aldığı çalışmada az sayıda anne babanın çocuğun okuldaki katılım hakkına değindiğini ifade etmiştir. Anne ve babaların, çocukların okuldaki katılım hakkına ilişkin verdiği örnekte çocuğun okuldaki etkinliklere katılım hakkına değindikleri görülmüştür. Çocukların evdeki katılım hakkının ev işlerine yardım etme, sosyal aktivite ve yemek seçme gibi konularla sınırlı olduğu ortaya çıkmıştır. Okulda ve evde çocukların karara katılımının nasıl sağlanacağına ilişkin ailelerin bilinçlendirilmesi için aile katılımı çalışmalarına ihtiyaç olduğu söylenebilir. Bu araştırmada hem çocuk hem de baba katılımının sağlanmasının bu ihtiyaca hizmet edecek nitelikte olduğu söylenebilir.

Bu çalışmanın en önemli özgün katkısı baba katılımında çocukların seslerine kulak verilerek baba-çocuk ortaklığının sağlanmasıdır. Çalışmanın bulgularına dayanarak okul öncesi eğitimde gerçekleştirilecek olan aile katılımı çalışmalarında çocuk katılımının önemli olduğu görülmektedir. Çocuk katılımı; fikirlerin beyanındaki özgürlük, fikirlerin dinleyiciler tarafından değer görmesi ile çocuğun kendi hayatı hakkında ve kendisiyle bağlantılı konular hakkında etkin olması şeklinde tanımlanmıştır (Tüzün ve Sarıışık, 2015). Gerçekleştirilmesi planlanan uygulamalarda, alınacak kararlarda bir birey olarak çocuğun hakkı vardır (Taplak, Polat, ve Yüzer, 2013; Uçuş ve Şahin, 2012). Tüzün ve Sarıışık (2015), Türkiye’de çocuk katılımı konusuna önem veren, çocukların kararlara etkin katılım gösterdiği, fikirlerinin alınıp değerlendirildiği ve sadece bir sefere mahsus olmakla kalmayan, uzun soluklu, yaygınlaşmış bir çalışma bulunmadığından bahsetmiştir. Gür (2019), çocuk haklarına ilişkin yaptığı çalışmada çocukların kendi hakları konusunda bilinçlendirilmesinde öğretmenlerin yaptığı uygulamaların etkililiğine

değirmiştir. Öğretmenin bu konuya verdiği önemin, çocuğun kendi haklarını öğrenme ve kullanma konusunda büyük anlam ifade ettiği vurgulanmıştır. Bu açıdan çalışma kapsamında baba katılımı etkinliklerinin çocuk ortaklığında planlanmış olması çocukların katılım haklarına ilişkin farkındalığın sağlanması açısından önemli görülmektedir. Çalışmaya katılan babaların da belirttiği gibi çocuğu ilgilendiren kararlara çocuğun katılması önemlidir. Çocuklar kendi hayatlarıyla ilgili alınacak kararlarda katılım hakkına sahiptir. Bu çalışmaya katılan çocukların yapmış olduğu değerlendirmelerden yola çıkılarak çocuk ortaklığıyla planlanan çalışmaların amacına ulaşma konusunda oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Bu nedenle, çocuğun merkezde olduğu ve çocuk katılımlı gerçekleştirilen bu araştırma çocuk katılımının önemi ve etkililiği açısından örnek oluşturmakta ve alana katkı sağlamaktadır.

Çocuğun katılım hakkına ilişkin farkındalığın artması ve çocukların var olan haklarını kullanabilmeleri adına çocuk merkezli uygulamaların yaygınlaştırılması gerekmektedir. Gümüş (2021), çocuk katılımı konusunda okul öncesi öğretmenlerinin görüşünü aldığı nitel çalışmada, öğretmenlerin çok azının aile katılımı yoluyla çocukların katılım hakkının sağlanabileceğine ilişkin öneride bulunduğunu belirtmiştir. Baba katılımı etkinlikleri yoluyla yapılan bu çalışmada babaların çocukların katılım hakkına dair farkındalıklarının artmıştır. Bu durum benzer şekilde baba katılımı ve aile katılımının yoluyla çocuk katılımı konusunda bilinçlendirmeye yönelik çalışmaların yapılabileceğinin göstergesi sayılabilir.

Çalışmanın bulguları babaların etkinliklerin planlanmasında kararlara katılmalarının, beklentilerini ve ihtiyaçlarını ifade edecekleri ortam sağladığını göstermektedir. Çalışmaya katılan babaların çocuk gelişimi ve psikolojisi, etkili iletişim, sorun çözme gibi konularda da desteğe gereksinim duydukları görülmektedir. Koç, Koçtürk ve Zencir (2022), ebeveynlerin gereksinimleri ve deneyimlerine ilişkin yaptıkları tarama modelindeki çalışmada ebeveynler iletişim, ebeveyn tutumları, çocuktaki davranışsal sorunlara çözüm üretme ve eğitsel rehberlik konularında desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Ebeveynlerin ihtiyaç duydukları konular çalışmaya katılan babaların ve annelerin babalarda desteklemesi gerektiğini düşündükleri konularla benzerlik içermektedir. Koç, Koçtürk ve Zencir (2022), ebeveynlerin bu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla başvurdukları kaynakların en çok internet, arkadaş, kitap, aile büyükleri, psikolojik danışman ve öğretmen olduğunu ortaya çıkmıştır. Öğretmenin destek almak için başvuru kaynakları arasında sonda olması dikkat çekmiştir. Bu bağlamda baba katılımı konulu bu araştırmaya katılan babalar ve anneler baba katılımı

yoluyla babaların ihtiyaç duydukları konularda destek aldıklarını ve gelişim gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Baba katılımının yaygınlaştırılmasının babaların doğru ve güvenilir kaynaklardan bilgi edinmeleri konusunda önemli olduğu ifade edilebilir.

Çalışmaya katılan babalardan bazılarının baba katılımıyla ilgili ihtiyaçlarının farkında olduğu ancak destek alma konusunda öğretmenle işbirliğine geçmek için hamlede bulunmadıkları görülmüştür. Bu ihtiyaçların baba katılımı sürecinde öğretmenle paylaşılması dikkat çekmiştir. Tabak (2020), aile katılımına ilişkin değişkenleri incelediği çalışmasında öğretmenin davetinin baba katılımındaki önemli değişkenlerden biri olduğunu belirtmiştir. Buna paralel şekilde, öğretmenin baba katılımını başlatma davetiyle baba-öğretmen arası etkili iletişim ve iş birliğinin güçlendiği ve zengin öğrenme ortamlarının olduğu söylenebilir.

Babaların rutin hayatlarında çocuklarıyla olan etkileşimlerinde fiziksel aktiviteye dayalı oyunları ağırlıklı oynadıkları görülmüştür. Bunun yanında video ve çizgi film izleme, lego ve kutu oyunları oynama ve dış mekân etkinlikleri babaların çocuklarıyla yaptıkları etkinlikler arasında yer almaktadır. Az sayıda babanın çocuğuyla etkileşiminde öz bakım, sanat ve araştırma etkinliklerine yer verdiği görülmüştür. Türkoğlu, Çeliköz ve Uslu'nun (2013) babaların çocuğuyla nitelikli vakit geçirme algılarına ilişkin yaptığı nitel çalışmada; babaların çocuklarıyla nitelikli zaman geçirirken en çok oyun oynadıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra; dışarda gezmek, kitap okumak, alışveriş yapmak, televizyonda çocuk kanallarını izlemek, yiyecek hazırlamak ve yemek, farklı konular hakkında konuşmak ve resim yapmak ise diğer yaptıkları diğer nitelikli etkinlikler arasında sayılmıştır. Karabulut (2019), üniversite öğrencilerinin çocukluk ve ergenlik döneminde babalarıyla yaptıkları etkinliklere ilişkin bilgi aldığı nitel araştırma yapmıştır. Katılımcıların çoğunun babalarıyla gezi, televizyon ve film izleme, oyun oynama, sohbet etme, birlikte yemek yeme gibi etkinlikler yaptığı görülmüştür. Ev işlerine yardım etme ve birlikte yemek yapma, şarkı söyleme gibi etkinliklerin çok az kişinin babasıyla birlikte yaptığı görülmüştür. Bu çalışmanın bulgularının yapılan bu iki araştırma bulgularıyla ayrışan ve örtüşen yanlarının olduğu görülmektedir. Çalışmaların bulgularında oyun oynama, bir şeyler izleme ve gezmenin ortak olması dikkat çekmektedir. Bunların kolay yapılabilir etkinlikler olduğu ifade edilebilir. Benzer şekilde babaların öz bakım, sanat ve araştırmaya çok fazla yer vermemiş olmasına bu etkinliklerin farklı beceri ve ön hazırlık gerektirmesinin neden olduğu söylenebilir.

Babalara çocuklarıyla yapmak istedikleri etkinliklerin özellikleri sorulduğunda babaların bu etkinliklerin eğlenceli, heyecanlandırıcı ve yormayan etkinlikler olmasını

istedikleri görülmüştür. Tezel Şahin, Akıncı Coşgun ve Aydın Kılıç (2017), babaların çocuklarıyla birlikte geçirdiği vakte ilişkin babaların görüşlerini aldıkları bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada babaların çocuğun bakımına ilişkin yemek yedirme, yıkama, uyutma gibi etkinliklerin yanı sıra daha çok eğlence ağırlıklı olan oyun, deney, gezi etkinliği ve kitap okuyup sohbet etme gibi etkinlikleri gerçekleştirmeye babaların daha hevesli oldukları görülmüştür. Bu araştırma bulgularına benzer şekilde babaların etkinlik tercihlerinde eğlenceyi kriter olarak seçim yapmaları dikkat çekmiştir. Çalışmaya katılan babalardan bazılarının baba katılımı etkinlikleri arasında seçim yaparken de önce kendisi için eğlenceli olan etkili seçmesi de bu duruma örnek oluşturmaktadır. Tezel Şahin vd. (2017)'nin bulgularından farklı olarak bu çalışmaya katılan babaların deney etkinliğini seçmemelerinin babaların bu konuda kendilerini bilgili ve donanımlı hissetmemelerinden kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca, bu çalışmanın katılımcısı babaların farklı bir örneklem grubunu oluşturması da deney etkinliği konusundaki farkı açıklayabilir.

Tutkun ve Tezel Şahin (2016), babaların çocuklarıyla vakit geçirmeleri konusunda eksik görülen hususlardan birinin babaların dış mekânlarda çocuklarıyla daha az vakit geçirmeleri ve ilgilenmeleri olduğunu öne sürmüştür. Babaların bu davranışlarının gerekçesi, farklı uyaranlarla dolu bir ortamda süreci nasıl yürüteceklerini konusunda yeterli deneyime sahip olmamaktan kaynaklanan endişe olmuştur. Bu sebeple babalar, kendilerini deneyimli ve güvende hissettikleri ev ortamında vakit geçirmeyi daha çok tercih etmişlerdir. Tutkun ve Tezel Şahin (2016)'in ulaştığı sonuç, bu çalışmanın bulgularından ayrılmaktadır. Çalışmaya katılan babaların çoğu çocuğuyla dış mekân etkinliklerini yapmayı tercih etmemişlerdir. Hatta babalar baba katılımı etkinliklerini dış mekân etkinliklerini yetersiz buldukları için eleştirmişlerdir. Bunun sebebi olarak çalışmaya katılan babaların dış mekândaki süreci iyi yönetebilmesi ve dışarda çocuğuyla eğlenebilmesi gösterilebilir.

Çalışmaya katılan babaların rutin hayatlarında, belli başlı etkinlikler aracılığıyla çocuğuyla etkileşim içerisinde oldukları görülmüştür. Baba katılımı etkinlikleri yoluyla babalar, çocuklarıyla etkileşim içeriklerini zenginleştirmişler ve çocuklarıyla yapabileceklerine ilişkin yeni şeyler öğrenmiştir. Bunu sağlayan durumun, baba katılımı etkinliklerinin öğretici özelliği olduğu söylenebilir. Benzer şekilde, Sönmez (2021), baba destek programına katılım sonrası babaların katılım rollerini incelediği nitel çalışmada uyguladığı baba destek programının sonucunda babaların evde çocuklarıyla birlikte yaptıkları etkinliklerde zenginleşmeler olduğunu ortaya koymuştur. İki çalışmanın da benzer bulgular içermesinden de yola çıkarak, baba katılımının baba-çocuk etkileşimini

olumlu etkilediği ve babaların çocukları ile yapabileceği etkinlikleri çeşitlendirdiği söylenebilir.

Tükel (2020), pandemi sürecinde evdeki oyuna etkileşimli baba katılımı çalışmalarına yönelik nitel bir araştırma yapmıştır. Yüksek eğitim düzeyine sahip ve 6-12 yaş aralığında çocuğu olan babalara çocukları evde etkileşimli oyun oynama durumlarına ilişkin sorular sorulmuştur. Babalar çocuğuyla oyun oynama konusunda istekli olduklarını belirtmiş olsalar da oynanan oyunları çoğunlukla çocukların başlattığı görülmüştür. Bu durum, çalışmaya katılan bazı annelerin değindiği çocukla etkileşimde babanın süreci ilk başlatan kişi olmadığına ilişkin bulguyla benzerdir. Bunda çalışmaya katılan babalar üzerinde çocuktan algıladığı katılım davetinin ve öğretmen desteğinin etkili olduğunu göstermektedir. Babaların baba-çocuk etkileşiminde davette bulunan ve etkileşimi başlatan olma konusunda desteklenmesi gerektiği söylenebilir.

Çalışmada babanın algıladığı katılım daveti dışında baba katılımına etkisi olan başka etmenler de bulunmaktadır. Çalışmaya katılan babaların eğitim durumları neredeyse yarı yarıya lisans ve altı ile lisansüstü şeklindedir. Çalışmaya aktif katılan babaların neredeyse tamamının lisansüstü eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Buna bakılarak bu çalışmada babaların eğitim düzeyinin baba katılımını etkilediği söylenebilir. Büyükceran (2021), baba katılımı ile baba çocuk ilişkilerini incelediği tarama modelindeki çalışmada eğitim düzeyi değişkeninin babaların katılım durumlarına etkisi olduğu ve eğitim düzeyi yüksek olan babaların çocuğun hayatında daha etkin rol oynadığı bulgusuna ulaşmıştır. Yavuz Konokman ve Yokuş (2016), aile katılımı düzeyine ilişkin yaptıkları çalışmada akademisyen ailelerin ve çocuğu özel okulda eğitim gören ailelerin eğitime katılımının yüksek olduğunu bulmuştur. Benzer sonuçlar bu çalışmada da elde edilmiştir. Akademisyen katılımcıların çoğunun baba katılımını sağlama konusunda düzenli ve istekli olduğu görülmüştür. Yine de aynı eğitim düzeyine ve mesleğe sahip olan babalarda bile katılım farklılığına rastlanmıştır. Bu açıdan baba katılımı sürecinde eğitim düzeyinin etkisinden ziyade babalık rollerine bakışın, farkındalık düzeyinin ve kişisel özelliklerin katılım düzeylerini etkilediği söylenebilir.

Baba katılımı etkinliklerinde babaların katılımını engelleyen durumlar arasında babanın isteksiz tutumu, iş yoğunluğu ve zaman kısıtlılığı bulunmaktadır. Bu bulgular Ersen (2020)'in aile katılımını engelleyen etmenlere ilişkin yaptığı nitel çalışmadan elde ettiği bulgularla paralellik göstermektedir. Çalışmaya katılan öğretmenler, çalışma yoğunluğu, zaman azlığı gibi benzer gerekçelerle ailelerin okuldaki çalışmalara katılımlarının düşük olduğunu ve ailelerin katılım çalışmalarını ekstra bir yük olarak

gördüklerini belirtmiştir. Okulda da olsa evde de olsa katılım çalışmalarındaki engellerin benzer olması dikkat çekmektedir. Baba katılımı etkinliklerini düzenli bir şekilde yapamayan bir babanın da bu çalışmaları psikolojik olarak ekstra sorumluluk olarak algıladığı için yapmakta zorlandığını belirtmesi, Ersen (2020)'in çalışma bulgularına benzer bir örnek teşkil etmektedir.

Çalışmaya katılan bazı babaların çocuğuyla ilgili konularda geleneksel rolleri benimsediği ve çocukla ilgili bazı sorumlulukları anneye devrettikleri görülmektedir. Bu durum babaların baba katılımındaki performanslarını olumsuz etkilemiştir. Aytekin, Artan, Bencik Kangal, Çalışandemir ve Özkızıklı (2016) tarafından, çocukların anne ve babalarının rollerini nasıl algıladıklarına ilişkin nitel bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada ebeveynlerin geleneksel roller benimsedikleri görülmüştür. Bundan dolayı çocukların anneyi çocuğun sorumluluğunu üstlenen babayı da çalışıp evi geçindiren konumda algıladığı ortaya çıkmıştır. Aytekin vd. (2016)'nin çalışmasındaki kadar net bir ayrım olmasa da tez çalışmasının bulgularında da bazı çocuklar gözlemledikleri geleneksel rollerden bahsederek bundan hoşlanmadıklarını belirtmişlerdir. Çocukların hayata bakışının ve beklentilerinin sınırlandırılmaması adına günümüz koşullarına uygun ortaklaşa ebeveynlik rollerinin benimsenmesinin önemli olduğu ifade edilebilir.

Bu çalışma pandemi sürecinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan babaların yarısı etkin katılım göstermiştir. Babaların okul öncesi eğitimin önemine ilişkin belli düzeyde bilgi birikimi olduğu, baba katılımı yoluyla bu bilgi ve farkındalıklarını arttırdıkları görülmüştür. Mamur (2021), pandemide babaların katılımını incelediği karma çalışmasında pandemi sürecinde babaların çocukların eğitime ilişkin hiçbir aile katılımı çalışmasında yer almadıkları ve babaların okul öncesi eğitimi önemli görmedikleri sonucuna ulaşmıştır. Mamur (2021)'un çalışmasında babaların okul öncesi eğitimini önemli görmemesi ve katılımda pasif olmaları bu çalışmanın bulgularıyla çelişmektedir. Bu çalışmadaki babaların çoğunun okul öncesi eğitimin önemi konusunda bilinçli olduğu, baba katılımı konusunda sorumluluk üstlenme açısından sorun yaşadıkları için bazılarının etkin katılım sağlayamadıkları görülmüştür. Baba katılımı çalışmalarını arttırmak için hem farkındalık düzeyinde hem de uygulama düzeyinde çalışmaların yapılmasının önemli olduğu söylenebilir.

Çalışmaya katılan babaların çoğunun pandemi etkisiyle evden çalışmaya başladığı ve okulların kapalı olmasıyla çocukların da evde olduğu görülmüştür. Yaşam koşulları bu yönde değişen baba ve çocuklar baba-çocuk etkileşiminin arttığını ifade etmiştir. Baba ve çocuğun birlikte daha çok zaman geçirip daha çok şey yaptıkları bulgusu elde

edilmiştir. Tükel (2020), pandemi sürecinin bazı ailelerde baba-çocuk etkileşimine etki etmezken bazı baba-çocuk oyunlarında sıklığın ve çeşitliliğin artışına neden olduğunu belirtmiştir. Bu durum, çalışmaya katılan bazı babaların pandemiden önce katılım etkinlikleri gerçekleştirmiş olsalardı değişimin daha çarpıcı olacağı ifadesini desteklemektedir. Pandemide baba-çocuk etkileşiminin artmış olmasının baba katılımına geçişi yumuşattığı belirtilebilir.

Bu çalışmaya katılan baba ve çocukların çoğunun aile katılımının okulda yapılacak etkinliklere kıyasla evde yapılmasını istedikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Katılımcılar ev ortamında yapılan çalışmaların ailenin diğer üyelerine de olumlu etkisi olduğuna ve olumlu ev iklimi yaşattığına değinmişlerdir. Doğrul, Yanpar Yelken ve Kılıç (2021)'in aile katılımı konusunda ebeveyn ve öğretmen görüşlerini aldığı çalışmada aile katılımında okul ve sınıf içi etkinliklerin ağırlıkta olduğu görülmüştür. Buradan hareketle ev temelli çalışmalara da yer verilmesinin baba katılımına katkısı olacağı söylenebilir.

Bu çalışma baba katılımına yönelik olsa da evde yapılan etkinliklerde ve baba-çocuk ilişkisinde annelerin destekleyici tutumlarının olduğu görülmüştür. Bağçıvan (2020), annenin baba çocuk ilişkisinde yapıcı ve destekleyici rolünün olduğuna değinmiştir. Baba katılımı sürecinde anne ve babanın çocuklarıyla ilgili konularda iletişimlerinin arttığı, birbirleriyle deneyim paylaşımında bulundukları bulgular arasında yer almaktadır. İhtiyaç duyduklarında eş desteği alabileceğini bilen babaların baba katılımında kendilerini daha iyi hissettikleri söylenebilir.

Baba katılımının baba-çocuk ortaklığıyla desteklenmesi babalar ve çocukların bu süreçte eğlenerek öğrenmelerini sağlamıştır. Çocukların bilgi ve becerileri okulda gerçekleştirilen etkinliklere paralel şekilde babaları tarafından desteklenmiştir. Uzun ve Baran'a (2019) göre, erken çocuklukta çevrelerindeki kişilere ve olaylara karşı oldukça duyarlı olan çocuklar; sergiledikleri davranışların babaları tarafından izlenmesinden ve yorumlanmasından, babalarıyla keşif yapmaktan, oyun oynamaktan ve yapılan etkinlik ne olursa olsun babalarıyla olmaktan mutlu olmaktadır. Çalışmada da benzer bulguların elde edilmesi çocuğun hayatına baba katılımının önemine işaret etmektedir. Yapılan bu çalışma baba, çocuk ve annenin birçok olumlu deneyim yaşamasına imkân sağlamıştır. Bu nedenle çocuklar ve babaların karar verme süreçlerinde etkin olmaları ve baba katılımını planlamada baba-çocuk ortaklığına başvurulması önemli görülmektedir.

5.3. Öneriler

Çalışmadan elde edilen bulgulardan yola çıkılarak sonraki çalışmalara ilişkin öneriler şu şekildedir:

- İlk kez baba katılımı etkinliklerine katılacak olan babalar için kendi ihtiyaç ve beklentilerinin ne olduğunu fark edip değerlendirmelerini sağlayacak baba eğitimleri verilebilir. Farklı baba katılımı örnekleriyle babaların süreci anlamlandırması kolaylaştırılabilir.
- Çocuğun karara katılımı yalnızca baba katılımıyla sınırlandırılmayıp okul öncesi eğitim sürecinin her aşamasında planlamalara çocuklar dâhil edilebilir.
- Babalara, evde çocuklarının eğitim sürecine katkı sağlayacak etkinlikleri nasıl planlayabileceklerine ilişkin çalışmalar yapılabilir. Babalar kendi etkinliklerini kendilerinin üreteceği bilgi ve donanıma sahip olmaları konusunda desteklenebilir.
- Baba katılımı planlanmadan önce baba ve çocuğun doğal yaşantıda gözlemleneceği ortamlar hazırlanabilir. Buradan elde edilen gözlemlerden yola çıkılarak, babalar ve çocuklarla değerlendirmelerin yapıldığı ev ziyaretleri türünde de baba katılım çalışmaları planlanabilir.
- Tez çalışması kapsamında bu formatta planlanan baba katılımı sürecinin bazı babalara uygun olmadığı anlaşılmıştır. Bulgu ve sonuç kısmında katılımcıların önerilerinden hareketle babalarla farklı çalışmalara yer verilebilir.
- Baba katılımında veri toplama süreci seçiminde babaların istekleri doğrultusunda yazılı, sözlü, yüz yüze, video kaydı, ses kaydı, fotoğraf gibi veri toplama aracı seçimi yapılabilir.
- Baba katılımı etkinlikleri babaların bunu yaşamın bir parçası olarak görmesi ve doğal bir sorumluluk üstlenmesi adına çocuğun eğitim hayatının başlayacağı andan itibaren, düzenli şekilde uygulanabilir.
- Öğretmen adayları ve öğretmenler; baba katılımı çalışmaları planlanırken baba-çocuk-öğretmen işbirliğinin nasıl sağlanacağı, baba ve çocukların yaşam koşulları, özgün ihtiyaç ve beklentileri konusunda hem teorik hem de uygulamalı olarak eğitimler aracılığıyla desteklenebilir.
- Pandemi sürecinde yaşanan değişimlere paralel olarak eğitim öğretim faaliyetlerinin sürdürülmesine ilişkin baba ve çocukların karara katılımı ve toplumla işbirliği yapılmasına yönelik baba katılımı çalışmaları planlanabilir.

- Baba katılımından beklentiler konusunda farklı örneklem grupları ile nicel araştırmalar planlanabilir.
- Baba, çocuk ve anneden görüş alınarak baba katılımı etkinliklerinin planlandığı araştırmalar yapılabilir.



KAYNAKÇA

Abbak, B. S. (2008). *Okul öncesi eğitim programındaki aile katılımı etkinliklerinin anasınıfı öğretmenleri ve veli görüşleri açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ahioğlu Lindberg, E. N. (2012). Çocuk yetiştirme açısından Türkiye’de çocukluğun tarihi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(31), 41-52.

Akgün, E. ve Yeşilyaprak, B. (2010). Anne çocuk ilişkisini oyunla geliştirme eğitim programının etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 43(2), 123-148.

Akosmanoğlu, E. ve Bedel, A. (2021). Okul öncesi eğitim programı ile bütünleştirilmiş aile destek eğitim rehberliğinin (OBADER) annelerin çocuklarına karşı tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 5(10), 44-65.

Aksu, F. F. ve Karaçöp, A. (2015). Ev temelli fen öğrenme etkinliklerine aile katılımının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 154-179.

Akyol T. (2020). Anne babaların çocukların katılım hakkına yönelik görüşleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11, 331-346.

Alabay, E. (2021). Baba katılımını arttırmak için okul öncesi öğretmen adaylarının alternatif fikirleri. *Başkent University Journal Of Education*, 8(1), 81-92.

Albez, C. ve Ada, Ş. (2017). Okul-aile ortaklığı: Güçlükler, beklentiler, gereksinimler, öneriler. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 5(2), 1-18.

Alkan Ersoy, Ö., Kurtulmuş, Z. ve Çürük Tekin, N. (2014). Aile çocuk eğitim programının annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına ve ev ortamını düzenlemelerine etkisinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), 1077-1090.

Arıkan, A. (2013). Okulöncesi eğitimde aile katılımı. A. Arıkan (Ed.), *Özel öğretim yöntemleri-II* içinde, (s. 215-243). Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Atabey, D. ve Tezel Şahin, F. (2009). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin demografik özelliklerine göre ailelerle olan iletişim ve işbirliğine bakış açılarının incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(1), 9-28.

Aydoğmuş, S. (2018). *48-72 Aylık çocukların bilişsel stilleri ile baba katılımı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aytekin, Ç., Artan, İ., Bencik Kangal, S., Çalışandemir, F. ve Özkızıklı, S. (2016). Çocukların anne-babalarına yönelik algılarının incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(38), 168-188.

Bağcıvan, M. S. R. (2020). *Baba katılımının duygu düzenleme ve kişilerarası problemlerle olan ilişkisinde erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bahçıvan, E., Kalay, B. ve Bay, D. N. (2018). Okul öncesinde okul aile işbirliğine yönelik ailelerin ve öğretmenlerin görüşleri. *Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 58-82.

Balin, H. (2021). Aile içi rollerde babalığın önemi. *Çocuk ve Medeniyet*, 6(11), 55-81.

Başaran, S. T. ve Ulubey, Ö. (2018). Okul öncesi eğitim programının değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 51(2), 1-38.

Belli, M., Akçay Didişen, N. ve Bal Yılmaz, H. (2021). Geçmişten günümüze değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine katkıları. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 366-371.

Biber, K. ve Ural, O. (2016). Portage erken eğitim programının 5–6 yaş çocuklarının gelişimleri ile aile katılım düzeyleri üzerindeki etkisi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12(6), 1181-1204.

Boz, M., Uludağ, G. ve Tokuç, H. (2018). Aile katılımlı sosyal beceri oyunlarının okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal becerilerine etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(1), 137-158.

Bölükbaşı Macit, Z. (2017). 60-72 aylık çocuklar için hazırlanan gelişimsel rehberlik programlarında sınıf içi etkinliklerde aile katılımı: Literatür incelemesi. *Journal of Human Sciences*, 14(2), 2001-2013.

Börekçi, E. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk katılımı konusundaki görüşleri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi*, Online: s.125-140.

Bütün Kar, E. ve Mercan Uzun, E. ve Yazıcı, D. N. (2018) Sınıf ve Okul Öncesi Öğretmenlerinin Ev Ziyaretleri Hakkındaki Görüşleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 589-612.

Büyükcera, K. (2021). *Okul öncesi dönemde baba katılımı ve baba çocuk ilişkilerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Büyüktaşkapu, S. (2012). Okul öncesi eğitimi sürecinde çocuklara uygulanan aile destekli okumaya hazırlık programının ilköğretdaki okuma başarılarına etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(1), 301-316.

Can, D. (2017). *Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların akran ilişkileri ve benlik algılarının baba katılım boyutlarına göre incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çalışkan, N. ve Ayık, A. (2015). Okul aile birliği ve velilerle iletişim. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 69-82.

Çankırılı, A. (2011). *Çocuk resimlerinin dili*. İstanbul: Zafer Yayınları.

Çatıkkaş, K. T. (2008). *Okul öncesi eğitime babaların katılım düzeyleri ile ilgili değişkenlerin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çıldır, G., Karakoç, A. ve Karaca, S. (2014). Babaların bebek bakımına katılımının değerlendirilmesi. *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık ve Tıp Bilimleri Dergisi*, 10,(4), 1-15.

Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (Çev: S. B. Demir ve M. Bütün). Ankara: Siyasal Kitapevi.

Demircan, H. Ö. (2018). Okul öncesi eğitimde aile katılımı sistemini genişletmek: aile" bağlılığı, ortaklığı, katılımı ve eğitimi". *İlköğretim Online*, 17(4), 1-19.

Doğrul, H., Yanpar Yelken, T. ve Kılıç, F. (2021). Okul öncesi eğitimi bünyesindeki farklı kurumlarda yer alan anasınıflarında aile katılımı çalışmalarının ebeveyn ve öğretmen görüşlerine göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 8(67), 683-695.

Dönmez, Ö. ve Ramazan, O. (2017). Okul öncesi öğretmen adaylarının aile katılımına yönelik tutumları ile öz yeterlilik inançları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 29-45.

Ebeoğlu, M. (2021). *Ergenlik döneminde baba katılımının incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ekinci Vural, D. ve Kocabaş, A. (2016). Okul öncesi eğitim ve aile katılımı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1174-1185.

Erdem, S. (2020). Baba katılımı ölçümünde yorumsamacı yaklaşımın yeri. *Akademik Hassasiyetler*, 7(13), 407-430.

Erdoğan, Ç. ve Demirkasımoğlu, N. (2010). Ailelerin eğitim sürecine katılımına ilişkin öğretmen ve yönetici görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 16(3), 399-431.

Ersan, C. (2015). Babalara verilen dil eğitim programının çocukların alıcı dil gelişimine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 40(180), 51-71.

Ersen, N. (2020). *Okul öncesi eğitimde aile katılım çalışmalarını engelleyen etmenlerin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gençoğlu, C., Demircioğlu, H., Demirtaş Zorbaz, S. ve Ekin, S. (2019). Okul ortamında ebeveynlerle çalışmak: güçler ve güçlükler. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(222), 255-275.

Gökyer, N. (2017). Okulöncesi Öğretmenlerinin Uyguladıkları Aile Katılım Stratejileri. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 18(3), 334-348.

Gültekin Akduman, G. ve Türkoğlu, D. (2013). Okul öncesi dönem çocuğu olan babaların babalık rollerini algılamaları ile çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 1(1), 1-17.

Gümüş, Y. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk katılımı konusundaki görüşleri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi*, Online: s.717-728.

Günay Bilaloğlu, R. ve Aktaş Arnas, Y. (2018). Okul öncesi eğitimde aile katılımı engelleri ve süreçte karşılaşılan sorunlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(3), 804-823.

Güneysu, S., Ünlü Çetin, Ş., Tekmen, B., Merdin, E., Bingöl, H. S., Garvis, S., Johansson, T. ve Williams, P. (2017). Haydi babalar, okul öncesi eğitim kurumlarına!: Baba katılımı kılavuzu. Ankara.

Gür, G. (2019). *Ebeveynlerin, öğretmenlerin ve yöneticilerin çocuk haklarına ilişkin görüş ve uygulamaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gürşimşek, I. (2003). Okul öncesi eğitime aile katılımı ve psikososyal gelişim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 3(1), 125-144.

Gürşimşek, I., Kefi, S. ve Girgin, G. (2007). Okulöncesi eğitime babaların katılım düzeyi ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 181-191.

Işıkoğlu, N. ve Bora İvrendi, A. (2008). Anne ve babaların oyuna katılımı. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(24), 47-57.

Kahramanoğlu, R. ve Şahin, H. (2019). Öğrenmeyi destekleyici ev ortamının veli toplantılarında yer alma durumunun incelenmesi. *Küreselleşme Sürecinde Teknolojik Yenilikler ve Eğitim Araştırmaları*. 26-60.

Karaağaç, S.İ. (2021). *Okul öncesi eğitim kurumlarında ailelere gönderilen ev etkinliklerine ilişkin aile görüşlerinin incelenmesi*. İstanbul: Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karabulut, H. (2019a). Çocuğun ‘iyi oluş’u ve baba katılımı. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimlerde Akademik Çalışmalar*, Karadağ: Cetinje, 174-188.

Karabulut, H. (2019b). Çocukluk ve ergenlik döneminde babayla paylaşılan etkinlikler: geriye dönük bir çalışma. *2nd International Congress On New Horizons In Education And Social Sciences*, 361-367.

Karabulut, H., Şendil, G. (2018). Okul Öncesi Dönemdeki Baba Katılımının Ebeveyn Tutumlarına Göre İncelenmesi. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 2(3), 143-154.

Kaya, Ö. ve Bacanlı, H. (2016). Eğitim yaşantısına ebeveyn katılım algısını açıklamaya yönelik bir model geliştirme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 410-423.

Koç, M., Koçtürk, N. ve Zencir, T. (2022). Anne-baba eğitimi: Ebeveynlerin eğitim deneyimleri ve gereksinimleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1), 111-120.

Konaklı, T. ve Göktürk, Ş. (2018). Aile katılımında alternatif arayışları: İzmit roman aileleri örneği. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 605-630.

Koyuncu Şahin, M. (2018). Okul öncesi eğitimde aile iletişim etkinliklerine yönelik öğretmen ve yönetici bakış açıları. *Journal of International Social Research*, 11(55), 670-684.

Kozikoğlu, İ. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları ve çocuk katılım hakkına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 380-405.

Köksal, O., Balaban Dağal, A, ve Duman, A. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programı hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi. *International Journal of Social Science*, 46, 379-394.

Kutluana, Ö. ve Şahan, G. (2021). Okulöncesi dönem çocukların eğitiminde babaların rolü: Nitel bir analiz. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8(1), 206 – 231.

Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-91.

Lindberg, E. N. (2014). Eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin aile katılımı ile ilgili görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1339-1361.

Lindberg, E. N. (2017). Aile katılımı: Bir kavramsal ve durumsal analiz çalışması. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(13), 51-72.

Lindberg, E. N. (2018). Öğretmen eğitiminde aile katılımı: Ne, neden ve nasıl?. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(3), 965-974.

Mamur, S. (2021). *Pandemi döneminde baba katılımının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

MEB. (2006). *Okul öncesi eğitim programı*. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara.

MEB. (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara.

MEB. (2013) *Okul öncesi eğitim programı ile bütünleştirilmiş aile destek eğitim rehberi (OBADER)*. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara.

Mercan, Z. ve Tezel Şahin, F. (2017). Babalık rolü ve farklı kültürlerde babalık rolü algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 1-10.

Milli Eğitim Bakanlığı. (1946). Üçüncü Milli Eğitim Şurası Kararları (2-10 Aralık 1946) http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164646_3_sura.pdf (Erişim tarihi: 30.01.2020)

Milli Eğitim Bakanlığı. (1974). Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası Kararları (24 Haziran- 4 Temmuz 1974) http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165045_9_sura.pdf (Erişim tarihi: 30.01.2020)

Milli Eğitim Bakanlığı (1981). Onuncu Milli Eğitim Şurası Kararları (23-26 Haziran 1981) http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165120_10_sura.pdf (Erişim tarihi: 30.01.2020).

Milli Eğitim Bakanlığı (1982). On Birinci Milli Eğitim Şurası Kararları (8-11 Haziran 1982) http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165200_11_sura.pdf (Erişim tarihi: 30.01.2020).

Milli Eğitim Bakanlığı (1988). On İkinci Milli Eğitim Şurası Kararları (18-22 Haziran 1988) http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165252_12_sura.pdf (Erişim tarihi: 30.01.2020).

Milli Eğitim Bakanlığı (1993). On Dördüncü Milli Eğitim Şurası Kararları (27-29 Eylül 1993) http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165401_14_sura.pdf (Erişim tarihi: 30.01.2020).

Milli Eğitim Bakanlığı (1996). On Beşinci Milli Eğitim Şurası Kararları (13-17 Mayıs 1996) http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165430_15_sura.pdf (Erişim tarihi: 30.01.2020).

Milli Eğitim Bakanlığı (2006). On Yedinci Milli Eğitim Şurası Kararları (13-17 Kasım 2006) http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165619_17_sura.pdf (Erişim tarihi: 30.01.2020).

Milli Eğitim Bakanlığı (2010). On Sekizinci Milli Eğitim Şurası Kararları (1-5 Kasım) http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf (Erişim tarihi: 30.01.2020).

Milli Eğitim Bakanlığı (2014). On Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası Kararları (2-6 Aralık) http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/10095332_19_sura.pdf (Erişim tarihi: 30.01.2020).

Milli Eğitim Bakanlığı Okul Aile Birliği Yönetmeliği. (2012). *T. C. Resmi Gazete*, 28199, 9 Şubat 2012.

Ogelman, H. G. (2014). Okul öncesi eğitim kurumlarında aile katılımı çalışmaları: Denizli ili örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(7), 259-284.

Orçan Kaçan, M., Dönmez, Z. ve Kimzan, İ. (2020). Okul öncesi eğitimde aile katılımı: anne ve baba görüşleri. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 7(2), 170-179.

Onur, B. (2018). *Okul aile toplum birliği*. (1. Baskı). Ankara: İmge kitapevi yayınları

Özcan, Ç. ve Aydoğan, Y. (2014). Aile katılımı ile çocukların akademik benlik saygısı arasındaki ilişkinin anne-baba görüşlerine göre incelenmesi. *Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 43(202), 19-37.

Özdemir, A. F. (2018). *Okul öncesi eğitim alan 66-72 aylık çocukların baba katılımı ile erken dönem matematik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*.

Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özel, E. ve Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16(36), 9-34.

Özyürek, A. (2012). Etkin katılımlı aile eğitimi çalışması örneği “Çocuğumuza bir oyuncak yapalım”. *İBB İnternational Refereed Academic Social Sciences Journal*, 5(3), 254-270.

Özyürek, A., Şalcı, O., Mamiyev, D., Çekiç, İ., Sağlam, C. ve Nazlı, B. (2018). Okul öncesi eğitimde baba katılımının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 613-631.

Polat, B. D., Alkan Ersoy, Ö. ve Toran, M. (2017). Çocuk katılımı farkındalık ölçeği (ÇKFÖ): Ölçek geliştirme, güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 186-215.

Sağlam, M. ve Çalışkan, Z. (2017). Okul Öncesi Eğitimde Aile Katılımına İlişkin Ebeveyn ve Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 39-49.

Sönmez, A. (2021). *Baba destek programına katılım sağlayan babaların baba katılım rollerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şalcı, O. (2020). *Baba destek eğitim programının babalık rolü algısına ve okul öncesi eğitim alan çocukların oyun becerilerinin gelişimine etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karabük: Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Şahin, H. ve Demiriz, S. (2014). Beş altı yaşında çocuğu olan babaların, babalık rolünü algılamaları ile aile katılım çalışmalarını gerçekleştirmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(1), 273-294.

Tabak, H. (2020). Eğitime Aile Katılımı: Sosyo-Ekonomik Özellikler Etkiliyor Mu?. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 104-121.

Taplak, A. Ş., Polat, S. ve Yüzer, S. (2014). Çocuk haklarında unutulmuş ve çözüm önerileri. *ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(1), 62-71.

Taşkın, N. (2011). Çocukların gelişiminde katkıları unutulmalar: Babalar. *Eğitime Bakış*, 7(20), 43-47.

Taşkın, N. ve Erkan, S. (2009). Babalara verilen eğitimin babaların çocuklarıyla ilgilenmelerine etkisi: deneysel bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 136-148.

Telli, A. A. ve Özkan, H. (2016). 3-6 yaş grubu çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 6(2), 127-134.

Tezel Şahin, F. ve Cevher Kalburan, F. N. (2009). Aile eğitim programları ve etkililiği: Dünyada neler uygulanıyor?. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(25), 1-12.

Tezel Şahin, F. ve Özbey, S. (2009). Okul öncesi eğitim programlarında uygulanan aile katılım çalışmalarında baba katılımının yeri ve önemi. *Aile ve Toplum*, 5(17), 30-39.

Tezel Şahin, F., Akıncı Coşgun, A. ve Aydın Kılıç, Z. N. (2017). Babaların çocuklarıyla vakit geçirme durumlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(1), 319-343.

Toran, M. ve Özgen, Z. (2018). Okul öncesi eğitimde aile katılımı: Öğretmenler ne düşünüyor, ne yapıyor?. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6(3), 229-245.

Tutkun, C. ve Tezel Şahin F. (2016). Anne, baba ve çocukların doğal gözlemleri: Bir kitapçı ortamında anne çocuk mu? Baba çocuk mu?. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 2293-2308.

Tükel, A. (2020). Covid 19 sürecinde evde oyun etkileşimli baba katılımı. *Kapadokya Eğitim Dergisi*, 1(2), 1-13.

Tümekaya, S ve Türkmenoğlu, M. (2021). İlkokul döneminde çocukların babalarının aile katılımına ilişkin görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(229), 269-294.

Türkoğlu, B., Çeliköz, N. ve Uslu, M. (2013). 3-6 yaş aralığında çocuğu olan babaların nitelikli zaman algılarına dair görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 54-71.

Türkoğlu, D. ve Akduman, G. G. (2015). Okul öncesi dönem çocuğu olan babaların babalık rolü algıları ile eş destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 761-772.

Tüzün, I. ve Sarıısık, Y. (2015). Türkiye’de okullarda çocuk katılımı: Durum analizi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Uçuş, Ş. ve Şahin, A. E. (2012). Çocuk hakları sözleşmesine yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 25-41.

Uzun, P. M. (2019). *Babalık rol algısının baba katılımı üzerindeki etkisinde eş desteğinin aracılık rolünün incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uzun, H. ve Baran, G. (2019). Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla ilişkisinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 47-60.

Uzun, H., Simsar, A. ve Karaca, H. N. (2019). Türkiye’de erken çocukluk döneminde baba çocuk ilişkisi konusunda hazırlanan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 1-8.

Ünal F. ve Kök, E. E. (2015). 0-6 yaş çocuğu olan ebeveynlerin babalık rolüne ilişkin görüşleri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(4) 1142-1153.

Yağcı, E. (2015). *KKTC’deki özel okullarda karar verme (alma) sürecine velilerin katılımı konusunda öğretmen ve yönetici görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yaşar Ekici, F. (2017). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki aile katılım çalışmalarına katılan ve katılmayan ailelerin çocuklarının sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişki. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 543-562.

Yavuz Konokman, G. ve Yokuş, G. (2016). Ebeveynlerin okul öncesi eğitime katılım düzeylerine ilişkin algıları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35), 176-193.

Yeşil Dağı, Ü. ve Dağı, A. (2012). 1950'lerden günümüze Türk yasalarında ve kalkınma planlarında okul öncesi eğitim. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(4), 454-467.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz Bolat, E. ve Özgün, Ö. (2013). Erken çocuklukta aile eğitimi ve aile eğitimine yönelik uygulanan programlar. Y. Aktaş Arnas (Ed.), *Aile eğitimi ve okul öncesinde aile katılımı* içinde (11-19). Adana: Vize yayıncılık.

Yüksek Usta, S. (2014). *Okul öncesi dönem çocuklarda davranış problemlerinin anne-çocuk ve öğretmen-çocuk ilişkileri açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 297-328.

EKLER

EK-1. Baba Katılımı Tercih Formu

Baba Katılımı Tercih Formu

Yönerge: Değerli babalar, çocuğunuzun eğitim sürecinin bir parçası olan baba katılımı çalışmaları konusundaki tercih ve düşüncelerinizi bu forma içtenlikle aktarmanızı rica ediyorum. Yanıtlarınız için teşekkür ederim.

Yaş:

Meslek:

Eğitim Durumu:

1. Mesleğiniz dışında ilgi duyduğunuz alanlar veya hobileriniz nelerdir?
2. Evde geçirdiğiniz zamanlarda çocuğunuzla neler yaptığınızı lütfen açıklayınız.
 - Covid-19 salgını öncesinde:
 - Covid-19 salgını sürecinde:
3. Evde çocuğunuzla birlikte yaptıklarınız size neler hissettiriyor? Açıklar mısınız?
4. Çocuğunuz sizinle neler yapmaktan hoşlanıyor? Açıklar mısınız?
5. Bir baba olarak çocuğunuzla ilgili hangi konularda bilgiye ihtiyaç duyuyorsunuz? (Örneğin, bir baba-okulu olsaydı orada neleri öğrenmek isterdiniz?)
6. Çocuğunuzla ilgili hangi konularda okula veya öğretmene destek sağlayabilirsiniz?
7. Okulun babalar için neler yapmasını istersiniz? (Hangi konuda ve türde çalışmalar ilginizi çekirdi?)
8. Çocukların eğitim sürecine babaların katılması hakkında neler düşünüyorsunuz? Lütfen babaların bu süreçteki rolüne ve farklı ortamlarda katılımına yönelik düşüncelerinizi açıklayınız.
 - Çocuğun eğitiminde babanın rolü konusunda düşüncelerim:
 - Okul ortamındaki çalışmalara babanın katılımı konusunda düşüncelerim:
 - Sanal ortamdaki (Zoom gibi) çalışmalara babanın katılımı konusunda düşüncelerim:
 - Ev ortamındaki çalışmalara babanın katılımı konusunda düşüncelerim:
9. Bir baba olarak, eğitim sürecinde çocuklara yönelik nasıl bir çalışma yapmak istersiniz?
 - Okul ortamında:
 - Sanal ortamda (Zoom gibi):

10. Bir baba olarak, eğitim sürecindeki etkinliklere katılma fikri size ne hissettiriyor? (İpucu: Merak, heyecan, kaygı, yorgunluk vb.) Lütfen açıklayınız.
- Okul ortamındaki çalışmalara katılım:
 - Sanal ortamdaki çalışmalara katılım (Zoom gibi):
11. Okul ortamında yapılacak çalışmalara katılacak olsaydınız, bir dönem içinde ne sıklıkta katılmayı tercih ederdiniz? (İpucu: Haftada iki, ayda bir veya her gün gibi.) Lütfen tercihinizi yazarak nedenlerini açıklayınız.
12. Sanal ortamda yapılacak çalışmalara katılacak olsaydınız, bir dönem içinde ne sıklıkta katılmayı tercih ederdiniz? (İpucu: Haftada iki, ayda bir veya her gün gibi.) Lütfen tercihinizi yazarak nedenlerini açıklayınız.
13. Okulun ev ortamı için önereceği çalışmaları çocuğunuzla bir dönem içinde ne sıklıkta yapmayı tercih edersiniz? (İpucu: Haftada iki, ayda bir veya her gün gibi.) Lütfen tercihinizi yazarak nedenlerini açıklayınız.
14. Okulun ev ortamı için önereceği etkinliklerin (Evde Eğitim Etkinlik Seti gibi) size nasıl ulaştırılmasını istersiniz?
- Günlük (...) Haftalık (...) Aylık (...) Diğer (.....)
15. Eğitim sürecimizde çocuklarla aşağıdaki çalışmaların hangilerine katılmayı tercih edersiniz? Lütfen uygun gördüğünüz seçenekleri işaretleyiniz.

Gerçek veya sanal ortamlarda keşif, gezi ve gözlem çalışmaları	(...)	Materyal veya oyuncak yapımı	(...)
Deney yapımı	(...)	Geri dönüşüm çalışmaları	(...)
Meslek tanıtımı	(...)	Kitap okuma ve öykü anlatma	(...)
Yaprak, plak vb. koleksiyonu paylaşma	(...)	Çocuk yogası çalışmaları	(...)
Görsel sanatlar konusunda çalışmalar	(...)	Spor çalışmaları	(...)
Hobi veya ilgi alanına yönelik çalışmalar	(...)	Müzikle ilgili çalışmalar	(...)
Teknolojik etkinliklerde görev alma	(...)	Eğitim ortamı hazırlama	(...)
Bir evcil hayvanı tanıtmak	(...)	Sağlık ve beslenme	(...)
Özel beceri gerektiren atölyeler (Ebru sanatı, bitki yetiştirme, kil, örgü vb.)	(...)	Drama çalışmaları	(...)
Dans çalışmaları	(...)	Matematik çalışmaları	(...)
Çeşitli oyunlar oynama	(...)	Diğer (Lütfen yazınız)	(...)

16. Okul ortamında yapılacak çalışmalara katılacak olsaydınız bir gün içinde ne kadar sürmesini tercih ederdiniz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

Tüm gün (...) Yarım gün (...) Birkaç saat (...) Diğer (.....)

17. Okulumuzun baba katılımı çalışması için (Zoom Çember Saati gibi) hangi günleri tercih edersiniz? Lütfen uygun gördüğünüz seçenekleri işaretleyiniz. (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

Pazartesi (...) Salı (...) Çarşamba (...) Perşembe (...) Cuma (...)

18. Okulumuzun baba katılımı çalışmalarının (Zoom Çember Saati gibi) hangi aralıklarda olmasını tercih edersiniz? Lütfen uygun gördüğünüz seçenekleri işaretleyiniz. (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

11.00-11.40 (...) 12.00-12.40 (...) 13.00-13.40 (...)

Diğer (.....)

EK-2. Çocuk Görüşme Formu

Çocuk Görüşme Formu

Yönerge: Merhaba, bugün seninle merak ettiğim bazı şeyler hakkında görüşmek istiyorum. Sana sorular soracağım. Cevapları aklına ilk geldiği şekliyle söyleyebilirsin. Anlamadığın bir soru olursa sorabilirsin. Teşekkür ederim.

1. Okul dışındaki zamanlarda neler yaptığını benimle paylaşır mısın? (İpucu: Tek başına, kardeş, arkadaş anne, baba, hep beraber.)
2. Öğretmenin okuldan verdiği görevleri kiminle yapıyorsun?
3. Okulda yaptıklarınız hakkında evde kiminle sohbet ediyorsun?
4. Babanla evdeyken yapmak istediğin ama yapamadığınız neler var?
5. Sence babaların neleri öğrenmesi gerekir? (Örneğin: Babalar için bir okul açılsaydı bu okulda babalar neleri öğrenebilirler?)
6. Sence babalar çocukları ile nasıl zaman geçirebilir? (Örneğin: Okuldan sonra, okuldan önce, hafta sonlarında.)
7. Peki, sen babanla evde neler yapıyorsun? (İpucu: En son neler yapmıştınız?)
8. Babanla bu anlattıklarını yaparken neler hissediyorsun?
9. Babanla en çok neler yapmayı seviyorsun? (İpucu: Okuldan sonra, hafta sonları, okuldan önce)
10. Babanla neler hakkında konuşuyorsunuz? (İpucu: En son ne hakkında konuştunuz?)
11. Babanla konuşmak sana nasıl hissettiriyor?
12. Babaları sırayla okula davet edebilseydik:
 - Babanın okulda hangi etkinlikleri yapmasını isterdin?
 - Babanın okula gelmesi ve etkinliklerimize katılması sana ne hissettirirdi?
 - Sence baban okulda bizimle en çok ne yapmaktan hoşlanır? (İpucu: Ne yapmayı sevmezdi?)
 - Arkadaşlarının babaları hangi etkinliklere katılsa hoşuna giderdi?
13. Şimdi sana bazı etkinlik resimleri göstereceğim. Bu etkinlikleri babanla evde yapmayı ne kadar sevdiğini ve babanla okulda yapmayı ne kadar sevdiğini öğrenmek istiyorum. Ne kadar sevdiğini belirtmek için etkinliklere yıldız verebilirsin. Yapmayı çok seviyorsan 3 yıldız, yapmayı az seviyorsan 2 yıldız, yapmayı hiç sevmiyorsan 1 yıldız verebilirsin. Bir örnek yapalım.
 - Evdeyken babanla lego oynamayı çok mu seversin az mı seversin hiç mi sevmezsin?
 - Peki, okuldayken babanın bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmenle) lego oynamasını çok mu seversin az mı seversin hiç mi sevmezsin?

Evde iken babanla lego oynamaya kaç yıldız verirsin?	(Örnek resim: Çocuğuyla lego oynayan baba.)	Peki, babanın bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmenle) lego oynamasına kaç yıldız verirsin?
--	---	--

Evde iken babanla kitap okumaya kaç yıldız verirsin?	(Resim 1: Çocuğuyla kitap okuyan baba.)	Peki, babanın bizim için/ veya bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmeninle) kitap okumasına kaç yıldız verirsin?
Evde iken babanla sohbet etmeye kaç yıldız verirsin?	(Resim 2: Çocuğuyla sohbet eden baba.)	Peki, babanın bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmeninle) sohbet etmesine kaç yıldız verirsin?
Evde iken babanla şarkı söylemeye kaç yıldız verirsin?	(Resim 3: Çocuğuyla şarkı söyleyen baba.)	Peki, babanın bizim için/ veya bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmeninle) şarkı söylemesine kaç yıldız verirsin?
Evde iken babanla dans etmeye kaç yıldız verirsin?	(Resim 4: Çocuğuyla dans eden baba.)	Peki, babanın bizim için/ veya bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmeninle) dans etmesine kaç yıldız verirsin?
Evde iken babanla oyun oynamaya kaç yıldız verirsin	(Resim 5: Çocuğuyla oyun oynayan baba.)	Peki, babanın bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmeninle) oyun oynamasına kaç yıldız verirsin?
Evde iken babanla geziye gitmeye kaç yıldız verirsin?	(Resim 6: Çocuğuyla gezen baba.)	Peki, babanın bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmeninle) geziye gitmesine kaç yıldız verirsin?
Evde iken babanla video izlemeye kaç yıldız verirsin?	(Resim 7: Çocuğuyla video izleyen baba.)	Peki, babanın bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve

		öğretmeninle) video izlemesine kaç yıldız verirsin?
Evde iken babanla oyuncak-maket tasarımı yapmaya kaç yıldız verirsin?	(Resim 8: Çocuğuyla oyuncak-maket tasarımı yapan baba.)	Peki, babanın bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmeninle) oyuncak-maket tasarımı yapmasına kaç yıldız verirsin?
Evde iken babanla tablette-bilgisayarda araştırma yapmaya kaç yıldız verirsin?	(Resim 9: Çocuğuyla tablette-bilgisayarda araştırma yapma.)	Peki, babanın bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmeninle) tablette-bilgisayarda araştırma yapmaya kaç yıldız verirsin?
Evde iken babanla spor yapmaya kaç yıldız verirsin?	(Resim 10: Çocuğuyla spor yapan baba.)	Peki, babanın bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmeninle) spor yapmasına kaç yıldız verirsin?
Evde iken babanla resim yapmaya kaç yıldız verirsin?	(Resim 11: Çocuğuyla resim yapan baba.)	Peki, babanın bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmeninle) resim yapmasına kaç yıldız verirsin?
Evde iken babanla deney yapmaya kaç yıldız verirsin?	(Resim 12: Çocuğuyla deney yapan baba.)	Peki, babanın bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmeninle) deney yapmasına kaç yıldız verirsin?
Evde iken babanla drama yapmaya kaç yıldız verirsin?	(Resim 13: Çocuğuyla drama yapan baba.)	Peki, babanın bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmeninle) drama yapmasına kaç yıldız verirsin?

Evde iken babanla yemek yapmaya kaç yıldız verirsin?	(Resim 14: Çocuğuyla yemek yapan baba.)	Peki, babanın bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmeninle) yemek yapmasına kaç yıldız verirsin?
Evde iken babanla temizlik yapmaya kaç yıldız verirsin?	(Resim 15: Çocuğuyla temizlik yapan baba.)	Peki, babanın bizimle (sen, sınıf arkadaşların ve öğretmeninle) temizlik yapmasına kaç yıldız verirsin?
Diğer:		



EK-3. Baba ve Çocuğun Ortak Etkinlik Tercihleri

Baba ve Çocuk	Ortak Etkinlik Tercihi
B1 ve Ç1	Drama- Spor
B2 ve Ç2	Araştırma-Spor
B3 ve Ç3	Video-Oyun
B4 ve Ç4	Deney-Tasarım
B5 ve Ç5	Drama-Deney
B6 ve Ç6	Resim-Gezi
B7 ve Ç7	Araştırma-Özbakım
B8 ve Ç8	Kitap-Müzik
B9 ve Ç9	Müzik-Video
B10 ve Ç10	Özbakım-Gezi
B11 ve Ç11	Devam etmedi
B12 ve Ç12	Oyun-Tasarım
B13 ve Ç13	Resim-Kitap

EK-4. Babalara Gönderilen Haftalık Etkinlikler

Hafta Sayısı	Baba ve Çocuğun Evde Yaptığı Etkinlikler		
1	Müzik Etkinliği: Beni Boya Tişörtün üzerindeki geometrik şekilleri tamamlanır. Tişört giyilir ve müzik eşliğinde dans edilirken şekiller boyanır.	Oyun Etkinliği: Okul Bahçem Legolardan okul bahçesi tasarlanır ve çocuğun okul yaşantısıyla ilgili sohbet edilir.	Araştırma Etkinliği: Kolonya Keşfi Kolonyanın nasıl üretildiği ve farklı kolonya çeşitleri hakkında araştırma yapılır. Kokular üzerinde durulur.
2	Tasarım Etkinliği: Oyuncak Müzesi Sanal olarak İstanbul Oyuncak Müzesi turu yapılır. Ardından baba ve çocuk kendi oyuncaklarını ve oyuncak müzelerini tasarlar.	Kitap Etkinliği: Sahaf Sahaflık mesleği hakkında konuşulur. Kitaplar incelenir ve okunur. Sahaf dükkânı açılır ve kitap satılır.	Spor Etkinliği: Balon Tenisi Baba ve çocuk kendi tenis oyun alanlarını hazırlar. Tenis topu olarak balon kullanılır ve tenis oynanır.
3	Drama Etkinliği: Kim Olsam? Eyvah Kim Oldum Ben isimli kitap okunur. Sorular üzerinden canlandırma yapılır. (Elif Yemenici Redhouse Kidz Yayınları)	Özbakım Etkinliği: Makinede Ne var? Çamaşırlar farklı özelliklerine gruplanır, sayılır ve yıkanır. Çamaşırlar asılır, katlanır ve yerine yerleştirilir.	Resim Etkinliği: Renk Cümbüşü Renk karışımları yapılarak mor renk elde edilir. Elde edilen renk kullanılarak resim yapılır.
4	Gezi Etkinliği: Yaprak Albümü Geziye çıkılır. Gezide yapraklar incelenir ve örnek toplanır. Ağaç resimleri çekilir. Tüm bunlar birleştirilerek yaprak albümü yapılır.	Deney Etkinliği: Esrarengiz Mesaj Karbonatlı suyla bir mesaj veren resim yapılır. Bu resim aile üyelerinden birine iletilir. Mesajı çözmek için lahana suyu kullanılır.	Video Etkinliği: Uzay Yolculuğu Gece gündüz kavramına dikkat çekilir. Uzay ve roketler hakkında video izlenir ve üzerine sohbet edilir.
5	Oyun Etkinliği: Kayıp Yapboz Yapboz parçaları evin farklı yerlerine saklanır. Babanın verdiği ipucuyla yapboz parçaları bulunur ve yapboz tamamlanır.	Video Etkinliği: Sevimli Dostlar Belgeseli Hayvanları koruma konusunda neler yapılacağına ilişkin uygulamalı video çekilir. Hayvanlar beslenir.	Kitap Etkinliği: Sağlıklı Bir Yaşam Aç Tırtıl kitabı okunur. Sağlıklı ve sağlıklı yiyecekler hakkında konuşulur. Yenilen yiyecekler not edilip değerlendirilir. (Eric Carle Mavi Bulut Yayınları)
6	Özbakım Etkinliği: Kurabiye! 1 rakamı şeklinde kurabiye yapılır. Taze-bayat, ince-kalın	Gezi Etkinliği: Kuşlarca Kuş gözlemi yapmak için geziye çıkılır. Kuşlar hakkında bilgi edinilir. Kuş evi yapılır.	Resim Etkinliği: Yaprakları Kim Boyadı? Sonbahar mevsiminde renk değişimi yaşayan yapraklar hakkında konuşulur. Farklı

	kavramları hakkında sohbet edilir.		yüzeyler üzerinde sonbahar resmi yapılır.
7	Deney Etkinliği: Her Maddenin Şekli Var Mıdır? Gölge oyunu oynanır. Farklı bardaklara su koyulur ve gölgesi incelenir. Her maddenin şekli olup olmadığı sorgulanır.	Drama Etkinliği: Şatafatlı Giyinme Günü Aşkına Kaygan-pütürlü, mat-parlak, ince-kalın vb. materyalleri içeren kostüm giyilir ve role girilerek parti yapılır.	Araştırma Etkinliği: Acaba Bu Nedir? Mantarlar hakkında araştırma yapılır. Mantarların İsyanı isimli kitap okunur ve sohbet edilir. Mantar alınarak mantarlı bir yemek yapılır. (Ezgi Berk Uçan Fil Yayınları)
8	Spor Etkinliği: Seksek Oynamak İsteyen Elime Mum Diksin Kaygan, pütürlü, kalın, ince, düz ve eğri kavramlarına dikkat çekilerek seksek oynanır.	Müzik Etkinliği: Doğadan Müzik Geziye çıkılır ve doğadaki sesler dinlenir. Doğadan malzeme toplanarak müzik aleti yapılır ve konser verilir.	Tasarım Etkinliği: Acil Durum İtfaiyenin görevleri hakkında konuşulur. 110 numarasıyla ilgili afiş tasarlanır ve binada görünen bir yere asılır.
9	Gezi Etkinliği: Kestane Kestane ağacı arama amacıyla geziye çıkılır. Bulunan kestanelerin özellikleri karşılaştırılır. Hangilerinin yenilebilir olduğuna bakılır ve kestane pişirilerek yenir.	Kitap Etkinliği: Hangi Kitap? Çocuğun haberi olmadan bir kitap seçilir ve gizlenir. Çocuğa sağ, sol, ön, arka vb. yönergeler verilerek çocuk yönlendirilir ve kitabı bulması sağlanır. Kitap okunur.	Deney Etkinliği: En Uzun En Kısa Evde bulunan eşyaların uzunlukları tahmin edilir. Nasıl ölçüleceği sorgulanır ve seçilen ölçme aracıyla ölçüm yapılır. Kısa, uzun ve eşit kavramına dikkat çekilir.
10	Spor Etkinliği: Hava Vuruşu Bir pinpon topu havada sarkıtılır. Bir file oluşturulur. Masa tenisi masada değil havada oynanır. Tek ve çift elle, sağa ve sola atış yapma yönergeleri verilerek oyun oynanır.	Video Etkinliği: Tüylər Tüylü tüysüz kavramına oyuncaklar yoluyla dikkat çekilir. Kuşlara ve tüylere ilişkin gönderilen videolar izlenir ve araştırma yapılır. Öğrendikleri bilgileri paylaşımları için video çekimi yapılır.	Tasarım Etkinliği: Bu Koku Neyden Geliyor? Meyve salatası yapılır. Yiyeceklerin kokuları hakkında sohbet edilir. Meyve kabukları kullanılarak tasarım yapılır.
11	Araştırma Etkinliği: Kaptanlar Hazır mı? Gemilerin suda nasıl yüzdüğü araştırılır ve gönderilen video izlenir. Gemi tasarımı yapılır. Kaptancılık oyunu oynanır.	Drama Etkinliği: Babamın Battaniyesi Babamın Battaniyesi isimli kitap okunur. Bir battaniyeye farklı kokular sürülür ve kokuların kaynağını çocuğun keşfetmesi beklenir. Battaniye farklı amaçlarla kullanılarak drama yapılır. (Sara Şahinkanat Yapı Kredi Yayınları)	Öz bakım Etkinliği: Enfes Kokular Kek ve limonata yapılır. Kullanılan malzemelerin kokusuna ve miktarına dikkat çekilir.
12	Resim Etkinliği: Bakmak ve Görmek Baba ve çocuk birbirlerinin yüzlerini	Oyun Etkinliği: Sudoku Gönderilen örnek çalışmalar üzerinden sudoku yapılır. Baba ve	Müzik Etkinliği: Çoraplar Çoraplarla ilgili şarkı dinlenir. Evdeki çoraplar eşlerinden ayrılır ve etrafa

	inceler ve bir kağıda çizer. Ardından fotoğraf albümleri incelenerek soyağacı çizimi yapılır.	çocuğun kendi üç boyutlu sudokularını oluşturmaları istenir.	saçılır ve çorapların eşleri bulunur. Tek, çift, uzun, kısa, koyu, açık gibi kavramlara dikkat çekilir.
--	---	--	---



EK-5. Etkinlik Değerlendirme Formu

Etkinlik Değerlendirme Formu

Değerli babalar,

Bu form çocuğunuzla bu hafta evde yaptığınız etkinlikler konusundaki deneyimlerinizi paylaşmanız için hazırlanmıştır. Size önce haftalık deneyimlerinize yönelik genel sorular sorulmuş ardından da videoya kaydedilen etkinliğe yönelik sorular yöneltilmiştir. Lütfen bu formu evde yaptığınız etkinlikleri kaydettiğiniz haftalarda doldurarak sınıf öğretmene gönderiniz.

A. BU HAFTA ÇOCUĞUNUZLA YAPTIĞINIZ ETKİNLİKLER KONUSUNDAKİ DENEYİMLERİNİZ

1. Bu hafta okuldan gönderilen etkinliklerin hangilerini uygulayabildiniz? Lütfen işaretleyiniz.

..... Etkinlik 1

..... Etkinlik 2

..... Etkinlik 3

2. Çocuğunuzla bu hafta yaptıklarınız konusunda kendi performansınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
3. Bu hafta çocuğunuzla etkinlik yaparken yaşadıklarınızı bir nesne ya da canlıya benzetecek olsanız bu ne olurdu? Açıklar mısınız?
4. Çocuğunuzla bu hafta yaptığınız türden etkinlikleri gelecek dönemlerde tekrarlama konusunda ne düşünüyorsunuz?
5. Bu hafta çocuğunuzla yaptığınız etkinlikler konusunda annenin tepkileri veya geribildirimleri neler oldu?

B. VIDEOYA KAYDETTİĞİNİZ ETKİNLİK KONUSUNDAKİ DENEYİM VE GÖZLEMLERİNİZ

Videoya kayıtlı etkinliğin adı:

Videoya kayıtlı etkinlikte harcadığınız süre: Dakika

Videoya kayıtlı etkinliği uyguladığınız tarih: .../.../2020

Videoya kayıtlı etkinliği uyguladığınız zaman dilimi: Saat:.....

1. Çocuğunuzla bu etkinliği yapmak size ne hissettirdi?
2. Çocuğunuzla yaptığınız etkinliğin size katkısı konusunda neler düşünüyorsunuz?
3. Çocuğunuzla yaptığınız etkinliğin sizin için bir baba olarak öğretici yönleri neler oldu?
4. Çocuğunuzla yaptığınız bu etkinlikte zorlandığınız noktalar nelerdir?
5. Bu etkinliği tekrar yapacak olsanız neleri farklı yapardınız?
6. Bu etkinlik konusunda eklemek istediğiniz başka neler var?

7. Sizce bu etkinliği beraber yapmak çocuğunuza ne hissettirdi?
8. Bu etkinlikler sırasında çocuğunuzun davranışları konusunda neler gözlediniz?
9. Bu etkinliği beraber yapmanın çocuğunuza katkısı konusunda neler düşünöyorsunuz?
10. Eklemek istediğiniz başka neler var?



EK-6. Baba Temalı Etkinlik Çemberinde Uygulanan Etkinlikler

Hafta Sayısı	Yapılan Etkinlik	Kaynak Kitap
1	Babam Yanımdayken kitabı okundu. “Bu kitaba bir sayfa daha ekleseydik, siz babanızla alakalı ne eklemek isterdiniz?” sorusu soruldu. Çocuklar fikirlerini çizerek anlattılar.	Babam Yanımdayken Yazarı: Soosh Yayınevi: Redhouse Kidz Yayınları
2	Babam Uyumak Bilmiyor kitabı okundu ve bunun üzerine sohbet edildi. “Babanızla bir sorun yaşadığınızda, bir konuda anlaşılmadığınızda sorunu nasıl çözüyorsunuz? Taklidini yapar mısınız?” denilerek çocukların canlandırma yapmaları istendi.	Babam Uyumak Bilmiyor Yazarı: Coralie Saudo Yayınevi: Uçanbalık Yayıncılık
3	Babam Yerinde Durmuyor kitabı okundu. Çocuklara “Babanızla gezmeye çıktığınızı düşünün. Babanızla bir sorun yaşadınız. Acaba nasıl bir sorun yaşamış olabilirsiniz? Normalde babanızla hangi konularda anlaşamıyorsunuz? Babanız sizi hangi konuda üzüyor, kızdırıyor? Ya da siz babanızı hangi konuda üzüyorsunuz, kızdırıyorsunuz?” soruları soruldu ve bu durumu çizip anlatmaları istendi.	Babam Yerinde Durmuyor Yazarı: Coralie Saudo Yayınevi: Uçanbalık Yayıncılık
4	Çocuklara “Eda öğretmen etkinlik göndermeden önce babanla ne yapıyordun? Eda öğretmen etkinlik gönderdikten sonra babanla ne yapıyorsun?” sorusu soruldu ve bunun resmini çizmeleri istendi.	
5	Kendilerinin ve babalarının kuklalarını tasarlamaları istendi. Çocuklar yaptıkları kuklaları kullanarak babalarıyla birlikte geçirdikleri vakti anlatan bir gösteri yaptılar.	
6	İşte Benim Babam kitabı okundu. “Senin babanın bir baba olarak özellikleri neler?” diye soruldu. Hamurdan babalarını tasarladılar ve tanıttılar. Sonrasında “Babana yeni bir özellik eklemek isteseydin hangi özelliği eklemek isterdin?” diye soruldu.	İşte Benim Babam Yazarı: Ezgi Berk Yayınevi: ABM Yayınevi
7	Babasının Birtanesi isimli kitabı okundu. Kitaptan yola çıkılarak baba-çocuk ilişkisi hakkında sohbet edildi.	Babasının Birtanesi Yazarı: Zack Bush Yayınevi: Beyaz Balina Yayınları
8	Baba katılımı süreci deneyimlerine ilişkin babalarına bir şarkı bestelemeleri istendi. Bestelenen şarkılar söylendi.	
9	Baba katılımı sürecine ilişkin duygu ve düşüncelerini içeren bir “Babama Söylemek İstediklerim” temalı bir mikrofon oyunu oynandı. Mikrofon elden ele gezdi. Mikrofonu eline alan çocuk deneyimlerine ilişkin duygu ve düşüncelerini söyledi.	
10	Baba katılımı temalı sohbet edildi. Çocuklara “Evde kaldığınız ve okulun olmadığı bir haftalık sürede babanızla neler yaptınız? Eve gönderdiğim etkinlikler oldu, onların hangilerini babanızla yaptınız? Babanıza özel olarak baba etkinliği göndermemim faydası oldu mu, olduysa neydi?” soruları soruldu. Duygu ifadelerini içeren görseller gösterildi.	

	“Bu hafta babanla yaşadığınız hangi olay seni üzdü/şaşırttı/mutlu etti?” vb. sorular soruldu.	
11	Baba ile Bir Gün isimli kitap okundu. Babalarıyla geçirdikleri bir gün üzerinden sohbet edildi.	Baba ile Bir Gün Yazar: Ruby Brown Yayınevi: 1001 Çiçek
12	Erkek Adam Ağlar isimli kitap okundu. Baba-çocuk ilişkisine ilişkin sohbet edildi. Duyguların paylaşılması için ortam oluşturuldu.	Erkek Adam Ağlar Yazar: Jonty Howley Yayınevi: Hippo Yayınları
13	Babamın Battaniyesi isimli kitabı çocuklar babalarıyla okumuştı ve kitapla bütünleştirilerek hazırlanmış etkinliği çocuklar babalarıyla yapmıştı. Kitap okunarak babalarıyla yaptıkları etkinliğin değerlendirmesi yapıldı.	Babamın Battaniyesi Yazar: Sara Şahinkanat Yayınevi: Yapı Kredi Yayınları

Baba Görüşme Formu

Yönerge: Değerli baba, çocuğunuzun eğitim sürecinin bir parçası olan baba katılımı çalışmaları konusundaki deneyimlerinize ilişkin sorduğum sorulara içtenlikle cevap vermenizi istiyorum. Yanıtlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

1. Kendinizden bahseder misiniz?
2. Baba olmayı nasıl tanımlarsınız?
3. Bu çalışmaya katılmadan önce, baba katılımı olarak adlandırılan, babaların çocukların eğitim sürecinde etkin rol oynaması hakkındaki fikirleriniz nelerdi?
4. Size bu çalışmayla ilgili ilk ulaştığımda, bu sürecin nasıl geçeceğini düşünüyordunuz?
5. Bu süreçte, etkinlikle esnasında neler hissettiniz?
6. Bu çalışmayla hangi yönlerinizi keşfettiğinizi düşünüyorsunuz?
7. Bu süreç hayatınızı nasıl etkiledi?
 - Babalık rolünüzde neleri etkilediğini düşünüyorsunuz?
 - Bu çalışmaya katılmanızın sonuçları hakkında neler söyleyebilirsiniz? (Eşinizle, çocuğunuzla, evdeki yaşamla alakalı gözlemleriniz.)
 - Çocuğunuzun öğretmeniyle aranızdaki ilişkiyi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
 - Çocuğunuzun okulu ile aranızdaki bağı nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
 - Eklemek istediğiniz başka yönde bir etki var mı?
8. Çocukluğunuza döndüğünüzü düşünün, bu süreci babanızla yaşasaydınız ne hissederdiniz?
9. Sizce çocuğunuz, bu süreçte neler hissetti?
10. Bu sürecin çocuğunuzla aranızdaki ilişkiyi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
11. Bu çalışma çocuğunuzun hangi yönlerini keşfetmenizi sağladı?
12. Bir baba olarak bu süreçteki performansınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
13. Sizce eşiniz, çocuğunuzla geçirdiğiniz bu süreç hakkında neler hissetmiştir?
14. Çalışma kapsamında gerçekleştirdiğimiz etkinliklerin, rutin bir baba katılımı faaliyeti olarak sürdürülmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

15. Çocuğunuzla birlikte yaptığınız baba katılımı çalışmalarının çocuğunuzun istekleri doğrultusunda planlanması konusunda neler düşünüyorsunuz?
16. Baba katılımı çalışmalarına katılımı engelleyen yada engelleyeceğini düşündüğünüz durumlar nelerdir?
17. Bu süreçte yaşadıklarınız bir film olsaydı filmin türü ve adı ne olurdu? Neden?
18. Bu sürecin enleri neler olurdu?
- En eğlenceli
 - En yorucu
 - En sıkıcı
 - En şaşırtıcı
 - En zor
 - En kolay
 - En unutulmaz
 - En üzücü
 - En korkutucu
19. Deneyimlerinizden yola çıkarak, yeniden bir baba katılımı çalışması planladığınızı düşünün. Nasıl bir baba katılımı çalışması planladınız? (Tercihleriniz neler olurdu?)
20. Konu aile katılımı olduğunda, akla ilk olarak annelerin gelmesi hususunda ne düşünüyorsunuz?

Anne Görüşme Formu

Yönerge: Değerli anne, baba katılımı sürecine ilişkin düşüncelerinizi almak üzere hazırlanmış sorulara içtenlikle yanıt vermenizi rica ediyorum. Yanıtlarınız için teşekkür ederim.

1. Kendinizden kısaca bahseder misiniz? (Mesleğiniz dışında ilgi duyduğunuz alanlar, hobileriniz nelerdir?)
2. Babaların eğitime katılımı hakkında ne düşünüyorsunuz? (İpucu: Evde, okulda, dışarda.)
 - Sizce babalar çocukları ile neler yapabilir?
 - Babaların bu yaptıklarının sizce faydaları neler?
 - Sizce babalar çocukları ile neler yapmak ister?
3. Eşiniz genelde çocuğunuzla neler yapar? (Evde veya dışarda.)
4. Sizin eşinizden bu konudaki beklentileriniz neler?
5. Eşinizin çocuğunuzla iletişimi nasıldır? (İpucu: hangi durumlarda iletişim kurarlar, ne hakkında konuşurlar?)
6. Sizce eşiniz bir baba olarak hangi konularda bilgi ve desteğe ihtiyaç duyuyor?
7. Eşinizin çocuğunuzun eğitimi ile ilgili çalışmalara katılması size ne hissettirdi?
8. Sizce eşinizin bu çalışmalara katılması bir baba olarak ona ne hissettirdi?
9. Sizce eşinizin bu çalışmalara katılması çocuğunuza ne hissettirdi?
10. Eşinizin bu çalışmalara katılmasının sonuçları hakkında neler söyleyebilirsiniz? (Eşinizle, çocuğunuzla, evdeki yaşamla ilgili gözlemleriniz.)
 - Baba katılımı çalışması aile hayatınızı nasıl etkiledi?
 - Bu süreçte eşinizin/çocuğunuzun babasının hangi yönlerini keşfettiğinizi düşünüyorsunuz?
 - Bu sürecin, çocuğunuzla sizin aranızdaki ilişkiyi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
 - Bu sürecin eşinizle/çocuğunuzun babasıyla çocuğunuzun arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
11. Baba katılımı etkinliklerinin yapıldığı ve yapılmadığı günlerde sizin hayatınızda ne gibi farklılıklar oluyor?
12. Çalışma kapsamında gerçekleştirdiğimiz etkinliklerin, rutin bir baba katılımı faaliyeti olarak sürdürülmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?
13. Yeniden bir baba katılımı çalışması yapılacak olsa bu sürecin nasıl planlanmasını istersiniz?
14. Baba katılımı sürecindeki tecrübelerinizden hareketle, aile katılımı etkinliklerine bakış açınız nasıl değişti?
15. Konu aile katılımı olduğunda akla ilk olarak annelerin gelmesi hususunda ne düşünüyorsunuz?

EK-9. Etik Kurul Onay Belgesi

Evrak Kayıt Tarihi: 17.02.2020	Protokol No: 14846	Tarih: 27.02.2020
--------------------------------	--------------------	-------------------



ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması	
KONU:	Eğitim Bilimleri	
BAŞLIK:	Okul Öncesi Dönemde Baba Katılımı Çalışmalarının Çocuk Bakış Açısıyla Desteklenmesine Yönelik Ebeveyn ve Çocuk Deneyimleri: Bir Durum Çalışması	
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Dr. Öğr. Üyesi Arzu ARIKAN	
TEZ YAZARI:	Edanur MOLUZ	
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-	
KARAR:	Olumlu	

EK-10. MEB Yüksek Lisans Tezi Uygulama İzni



T.C.
[Redacted] VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü



Sayı : 88074293/605.01/5925300
Konu : Yüksek Lisans Tezi Uygulama İzni.

26/03/2020

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Anadolu Üniversitesi Genel Sekreterlik Yazı İşleri Müdürlüğü'nün 17/03/2020 tarihli ve 63784619-605.01-E.169799 sayılı yazısı.

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Edanur MOLUZ'un "Okul Öncesi Dönemde Baba Katılımı Çalışmalarının Çocuk Bakış Açısıyla Desteklenmesine Yönelik Ebeveyn ve Çocuk Deneyimleri: Bir Durum Çalışması" başlıklı uygulama çalışması Müdürlüğümüz Araştırma ve Sosyal Etkinlik İzinleri İnceleme Komisyonu tarafından değerlendirilmiş ve uygulanmasında sakınca görülmediği bildirilmiştir.

Müdürlüğümüzce de uygun görülmüş olan, söz konusu araştırma çalışmasının, 2019-2020 eğitim öğretim yılı içerisinde ve eğitim öğretimi aksatmamak kaydıyla, Müdürlüğümüze bağlı Özel [Redacted] Anaokulu öğrenci ve velileri uygulanmasını takdirlerinize arz ederim.

[Redacted]
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
..../03/2020

[Redacted]
Vali a.
Vali Yardımcısı

EK:

- 1-Araştırma Değerlendirme Formu (2 sayfa)
2-Ölçme Araçları (82 sayfa)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Edanur MOLUZ

Yabancı Dil :

Doğum Yeri ve Yılı :

E-Posta :

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

